-1495

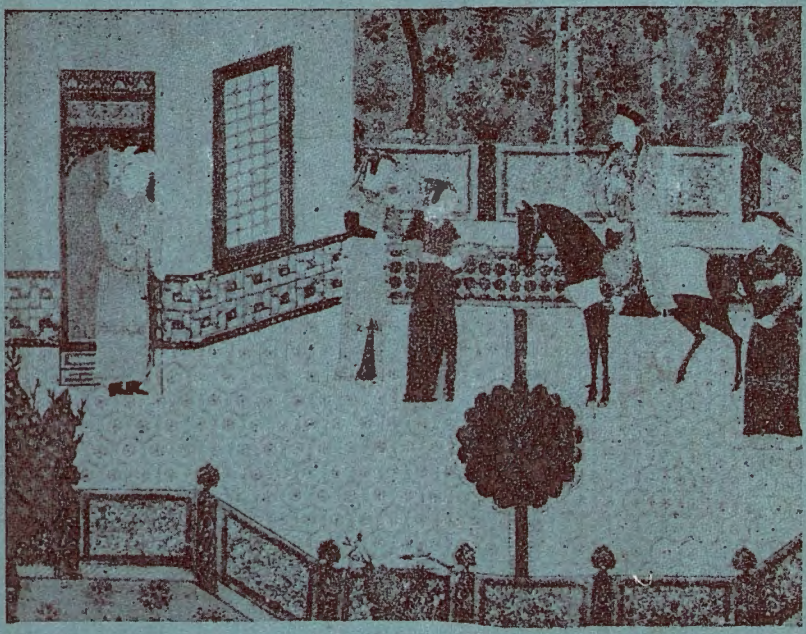

МЕХМЕД НЕШРИ

Огледало на света

История
на османския двор

Съставителство и превод от османотурски език
МАРИЯ КАЛИЦИН

ИЗДАТЕЛСТВО НА ОТЕЧЕСТВЕНИЯ ФРОНТ
СОФИЯ. 1984

© Мария Калицин, предговор, 1984
© Мария Калицин, превод, 1984
© Галина Драганова, художник, 1984
c/o Jusautor, Sofia

МЕХМЕД НЕШРИ И НЕГОВОТО СЪЧИНЕНИЕ „ОГЛЕДАЛО НА СВЕТА“

Историята на османските тюрки — от техните първи стъпки из анадолските чукари до периода, когато създават държава, а тази държава прегазва десетки народи, помита по своя път цивилизации и става империя — е темата, на която османският летописец Мевляна Мехмед Нешри е посветил историческите си знания, личен опит и съчинителски талант. Неговата обемиста хроника „Огледало на света“ е съставена с единствената цел да докаже „божествения“ произход на османската държава, да прослави нейната мощ, да обоснове правото ѝ да властвува над чужди земи и народи. Независимо от волята на автора обаче, въпреки идейните му позиции и мироглед, за нас произведението му си има свое обективно значение като ценно историческо свидетелство за драматичните сблъсъци през една бурна епоха, предопределила съдбините и на българския народ за пет столетия.

Проследявайки последователно, стъпка по стъпка, настъпателния ход на османците, хрониката разкрива събития и факти, които, съпоставени и сверени с извори от друг характер и произход, биха обогатили нашите знания върху сложния процес на установяване на османската власт в българските земи и Балканите, биха спомогнали за избистрянето на твърде заплетената му хронология. В нея ще намерим отразени — пречупени през погледа на завоевател, разбира се — обхвата, формите и условията на съпротива, която балканските народи, в това число и българският, са оказали на османския натиск, битките, които са му дали, теглилата, които са изтеглили. Не могат да се възприемат изолирани, несвързани с нашата история и онези моменти на разказа, когато той напуска българските земи и ходът на събитията се пренася на малоазийска сцена. Сложните и противоречиви взаимоотношения между османците и другите по-големи или по-малки мюсюлмански държави, междуособните борби за власт, раздирали отвътре османския султанат, за които хрониката дава обилни сведения, допълват и обогатяват картината на политическата обстановка, в която протекла експанзията. Определено пряко отно-

шение към проблемите на българската история имат и сведенията, които Нешри дава за административното и стопанското устройство на държавата, за въвеждането на някои данъци, за организацията на войската, за ранната колонизаторска дейност на султаните, за културно-културното строителство на османската върхушка по нашите земи.

Съчинението на Нешри отдавна е „открито" от науката. С него се занимават изтъкнати изтоковеди и историци от много страни. Преведено е на няколко европейски езика, цитира се в редица научни изследвания. То обаче може да се адресира и до по-широк кръг читатели. Българският читател, който проявява всестранен интерес към миналото на своя народ и земя, може да намери в него нещо ново и поучително за себе си, може да допълни и обогати своите исторически познания за една съдбоносна за България епоха.

Нешри живял и работил във важен момент от историята на османската държава — втората половина на XV и началото на XVI в. Това е времето, през което Османското княжество надживяло сътресенията на монголското нашествие и междуособиците на века, стабилизирало се и продължило стремглаво своята експанзия на Запад и Изток. Паднал Константинопол, а с него и последните остатъци от могъщата някога Византийска империя. Завършило завоюването на Балканите. Било завладяно северното Черноморие. Цяла Мала Азия попаднала в рамките на османската държава. Обединението на анадолските бейлици под властта на османския султанат и превръщането на Константинопол в негов административен, търговски, политически и културен център укрепили връзките между тюркските племена от различни етнически групи. Това, наред с развитието на феодалните отношения и оформянето на техните институции, създало условия за образуването на турската народност със своя територия, език и известна общност в областта на икономиката и културата.

Икономическото и политическото укрепване на османската държава и образуването на турската народност довели до формирането на официален литературен език — османския. Макар това да било един изкуствен език, който стоял далече от говоримия народен турски, съдържал елементи на арабската и персийската граматика, както и на речниковия им фонд, а писмеността му се основавала на арабската графика, неговата поява дала начален тласък за създаването на собствена литература, за оформянето на различни жанрове в нея.

Като млада средновековна литература, лишена от своя древ-

ност, османската създала и развила своите историографски традиции, най-схематично казано, върху две творчески основи. От една страна — тя наследила сюжети, мотиви и образи от героичния огузки епос, който запечатал легенди и предания от многовековната история на огузките племена. От друга страна, тя интензивно усвоила историографските традиции на класическите ислямски култури — персийска и арабска — и изпитала отчасти влияние от византийската. Сложните взаимоотношения между посочените две начала набелязали и етапите в петвековното развитие на османската историография. Общата тенденция в това развитие била, от една страна, към все по-голямо усложняване и украсяване на езика и от друга — към все по-силно подражателство на персийската литература. Повратна точка в този процес е именно краят на XV и началото на XVI в. На границата е Нешри. Той е последен и най-завършен представител на поредицата стари османски летописци, създали в донякъде грапав и необработен, но разбираем и жив език почти „народни" истории. Наред с това неговото произведение е най-преписваният, преразказван и ползуван източник от по-късните османски автори. Нешри е връзката между върховете на османската летописна литература от началния период и периода на разцвета. Той стои между Ашъкпашазаде и Ходжа Саадеддин.

За живота и личността на автора на „Огледало на света" днес ние не знаем почти нищо сигурно. Той самият — явно човек скромен — не е казал нито дума за себе си и само благодарение на оставения подпис узнаваме поне името (или литературния му псевдоним) — Нешри. Повече от очевидно е, че приживе на слава и признание той също не се е радвал, та съвременниците му скоро го забравили, без да кажат много нещо за него. И сега всеки, който се опита да събере и свърже малкото останали факти от биографията му, се сблъсква с тяхната оскъдност и противоречивост. Все пак, макар и спорни, нека ги изброим.

Мехмед Нешри бил родом от Карамания. По-голямата част от живота си прекарал в първата османска столица Бурса. Числял се към съсловието на учените-теолози (улема) и поради това носел почетната титла Мевляна. Умрял по времето на султан Селим I (1512—1520 г.). Своето произведение завършил през 1493 г. и го посветил на царствуващия тогава султан Баязид II. И толкова. Личността на Нешри останала в сянка и едва ли вече е възможно да се открие следа, която би ни завела до повече и по-положителни данни за живота му.

Съдбата на неговото произведение е друга. То започнало самостоятелен живот още в края на XVI в., когато било публику-

вано анонимно като съставна част (днес известна като „Кодекс Ханивалданус") на латинските „Извори за мюсюлманските турци" на Леонклавиус, използувани от своя страна като извор на други истории. През XIX в. австрийският учен Й. фон Хамер-Пургщал открил във Виенската библиотека ръкописно копие на хрониката и не само извадил от забвение името на автора ѝ, но и успял да го свърже с вече известния и използуван „Кодекс Ханивалданус". Върху този виенски ръкопис се съсредоточили първите проучвания на текста, както и първите частични негови публикации — на Бернауер през 1857 г., на Ньолдеке през 1859 г., на Тури през 1893 г., на Смирнов през 1903 г. Ръкописът бил описан и в известния каталог на арабски, персийски и османски ръкописи на Флюгел. В труда на Бабингер „Османските историографи и техните произведения", издаден през 1927 г., произведението на Нешри е представено вече с три ръкописни копия. Днес на науката са известни четиринадесет. Те се съхраняват в библиотеките на Маниса, Истанбул, Анкара, Париж и Виена.

Досега са направени две пълни издания на произведението на Нешри на османски език. Едното, осъществено от турските учени Унат и Кьоймен в 1949—1957г . (в арабска и латинска транскрипция), а второто на Фр. Тешнер в 1955 г. (във факсимиле). Отделни фрагменти от него са преведени на почти всички европейски езици.

Откриването на по-голям брой ръкописи от произведението на Нешри и напредъкът в изучаване на по-ранните османски автори, негови предшественици, са дали тласък за сравнителни проучвания. Така Паул Витек успял да докаже по безспорен начин, че основният извор на Нешри била хрониката на Ашъкпашазаде. Халил Иналджик е обърнал внимание, че Нешри ползувал също хронологичните таблици „таквим". Иналджик и Менаж са посочили връзката между текста на Нешри и една анонимна турска история, пазена в Бодлейанската библиотека. Може да се каже, че бладарение задълбочените изследвания на тези учени-текстолози вече напълно е разрешен проблемът за уточняване на изворите на тази османска хроника, за мястото ѝ в ранната османска историография.

Всъщност, цялото произведение „Огледало на света" не е запазено. Ние добиваме известна обща представа за неговата цялост единствено от думите, с които самият автор го е представил в оцелялото Въведение. Научаваме, че Нешри написал своето съчинение със съзнанието, че създава „история на човечеството" — т. е. всемирна хроника — традиционен жанр в средновековната историография, който давал възможност на автора да включи историята на своето време във всемирното историческо цяло. Този

жанр бил особено характерен за онези литератури, които били приобщени към някоя от основните религиозно-идеологически системи. Ислямът, като световна религия, също извикал на живот всемирни хроники — това именно бил характерният модел на класическите персийски и арабски исторически съчинения. Можем само да предполагаме, че като възприел първи в османската литература тази традиция, Нешри е направил повече или по-малко подробен обзор на известните му събития от „сътворението на света" до неговото време. При това, като е поставил ударението върху „персийските и арабски владетели", т. е. мюсюлманския свят, той се е постарал да въведе османската история във всеобщата мюсюлманска история и да представи османската държава като наследник и продължител на „победоносната" мисия на исляма.

От „голямата като море" книга „Огледало на света" е запазена само нейната шеста част, отделена в самостоятелен труд — „История на османския двор". Материалът в нея е разделен на три дяла, съвършено неравностойни по обем един на друг. Първият дял е посветен на легендарния прародител на номадските тюркски племена — Огуз Хан, на неговите наследници и на Караханидската династия. Вторият дял, сравнително пропорционален на първия, е посветен на империята на Великите селджуци, а поголямо място е отделено на Румския селджушки султанат и неговото разпадане под ударите на монголското нашествие. В края на този дял Нешри се е спрял и на моменти от съществуването на Караманския бейлик — от неговото създаване до началото на XIV в.

Третият дял, който всъщност представлява основната част на хрониката, е посветен на генезиса и развитието на самостоятелното османско княжество до епохата на Баязид II и обхваща царуването на султаните Осман, Орхан, Мурад I, Баязид I, Мехмед I. Мурад II, Мехмед II, а също нашествието на Тимур и особено подробно междуособните борби на синовете на Баязид I — Мехмед, Сюлейман, Иса и Муса. Повествованието е разделено на малки откъси, чиято дължина варира от няколко реда до няколко страници. Всеки един от тях е изграден около едно или повече събития, а не около определена година, поради което излиза вън от рамките на типичната структура на класическите хроники. Въпреки това разказът следва строго хронологията на събитията. Всъщност средновековният автор и не познава друг способ на историческо повествование — предаване на фактите в тяхната взаимовръзка например. Случаите на нарушение на хронологичния принцип на излагане на материала са ограничени и в точно определен контекст, т. е. те са изключения, които само потвърждават правилото.

Когато говорим за хронологичен принцип при проследяване на събитията, нека не смесваме този въпрос с въпроса за самата хронология у Нешри. Въпреки че той майсторски успява да примири често разминаващите се датировки на своите извори и да създаде вътрешно строен разказ, в който се забелязват противоречия само при много внимателно вглеждане, в резултат се е получило твърде свободно — с оглед на обективната реалност — боравене с историческите факти, една несигурна хронология. Ако съпоставим датировките му с други извори — византийски, сръбски и пр. хроники, пък и с други османски, ще видим, че по правило той изпреварва с няколко години напред. В особено голяма степен това важи за османските действия на Балканите след 1359 г. Причината е в това, че Нешри се мъчи да свърже едно или друго събитие със смъртта на Орхан и възцаряването на Мурад I, а точно датата на тази смърт е спорна с един интервал от пет години (от 1358/9 до 1362/3 г.).

„Историята на османския двор" на Нешри е един от основните ранни образци на османската историографска мисъл. В него подборът на историческия материал, неговото осмисляне и предаване е плакатно ясно пречупен през призмата на религиозно-философските възгледи и цялостния мироглед на средновековния мюсюлмански автор.

Преди всичко на преден план изпъква самото разбиране, което Нешри влага в понятието „история". Той пределно ясно и недвусмислено ни го е съобщил в своето Въведение. За него историята, наред с науката за „единството на божеството" и „науката за мюсюлманските правни начала" е една от трите най-важни области на знанието. Тя е познание за „живота и делата на всички минали владетели". За да вникнат в „правилата на политиката" и в „тайната на владичеството", османските султани следва да се запознаят с управлението на своите предшественици, които са проводници на божията воля, „сенки на аллах на земята".

От тази концепция на Нешри за историята като дело на отделната, богоизбрана личност, произтича логично изборът му на централна фигура на произведението. Цялата „История..." представлява всъщност разказ за извършените от султаните дела и казаните от тях думи. Лицата се сменят, но фигурата на султана неизменно остава в центъра като основно свързващо звено на всички случки и действия.

Доколкото централният образ в произведението на Нешри — султанът — събира като във фокус всички нишки, управляващи механизма на авторовото пресъздаване на действителността, ще си позволим да се спрем по-подробно на него.

Султанът е облечен в неограничена власт. Тази власт е свещена и неприкосновена, защото е отредена свише, от самия аллах. Правоверен мюсюлманин, възприел безрезервно основните идеи на исляма, че „няма друг бог освен аллах и Мохамед е неговият пророк" и че „заместник на аллах на земята е избраният от него султан", Нешри се старае да свърже тези идеи с конкретните исторически лица — османските владетели. Те всички са неограничени властелини, длъжни да дават сметка за своите деяния единствено на аллах. На хрониста остава задачата само да ги опише и възпее. Пристъпвайки към тази задача, в съгласие с принципите на средновековния историзъм, Нешри прави известен подбор на конкретните исторически факти от живота на изредилите се на османския престол султан. Това, което напълно ангажира вниманието му, е държавническата, историческа мисия на султана — грижата за непрекъснатото увеличаване на територията на държавата, закрила на интересите на собствения му народ, усилия за повишаване духовната и материалната култура на държавата и народа. Частният живот на владетелите — техните лични преживявания, вкусове, предпочитания, битово обкръжение, портретни характеристики — изобщо остава извън неговия интерес. Някъде, воден от стремеж към възможно най-пълна информация, Нешри наистина засяга и някои по-лични моменти от техния живот — роднински връзки и взаимоотношения, женитби, дворцови интриги, заболявания, смърт. Всички тези по-частни въпроси обаче са пак в тясна връзка с официалните държавни работи.

При описания подход към образа на султана въобще, не можем да очакваме каквото и да било критично отношение на хрониста към когото и да било конкретен османски султан, или към някое негово действие. И все пак такива моменти в произведението на Нешри има — главно при описание на царуването на Баязид I. Това е напълно обяснимо. Баязид е бит султан — факт, който за Нешри е достатъчно доказателство, че той е бил лишен от „поддръжката на аллаха". И в този случай той си е позволил да спомене и „греха" му да пие вино, и да осъди поведението му към египетския султан Беркук в навечерието на Тимуровото нашествие, че и да му посвети стихове със заглавие „От приказка към поука".

Друго едно от основните положения на мюсюлманската религия е повелението за постоянна и непрекъсната „война за правата вяра" срещу иноверните народи и държави. И тази типично мюсюлманска религиозна норма, която съставлявала идейно-политическата основа и оправдание за завоевателните войни, водени от всички мюсюлмански общества, е възприета напълно от Нешри. Като при-

общава османците към идейното ислямско знаме, той прокарва тази теза като червена нишка, от край до край в своето съчинение. „Комуто влезе в ноздрите прах от битки за вярата, той никога не ще усети вонята и дима на пъкъла!“ — привежда той на подходящо място цитат от Корана. Войната за „правата вяра“ срещу „неверниците“ (или преведено на наш език — завоевателните войни срещу християнското население в Мала Азия и на Балканите) е основната и най-висша добродетел за всеки мюсюлманин — от султана до последния роб. „Газия“ (борец за вярата) — ето най-високото и почетно звание, с което той украсява имената на особено отличилите се в това отношение.

Оттук нататък отношението на Нешри към християнските народи е пределно ясно. Те са „гяури“, „неверници“, „проклетници“, „паплач“ — епитети не липсват и то кой от кой по-ругателни. Когато се борят за земята си, християнските мъже са за османския летописец „метежници“, а когато се предават — „посрамени роби“. И все пак нека тук, в тази връзка, признаем на Мехмед Нешри едно. Макар ругателно, макар през зъби, но той не премълчава, а напротив — изтъква такива качества у враговете, каквито са храбростта, юначеството, бойното умение. Не са рядкост местата в хрониката, където ще срещнем израз: „храбрец бил проклетникът, та...“ — адресиран към някой отличил се в боя християнски владетел или редови боец. А това ни дава много — нишката, следата на героичната съпротива, която балканските народи оказали на османския поробител.

През описания в хрониката период османската държава водила не по-малко кръвопролитни битки за надмощие и асимилация и срещу други мюсюлмански народи, държави и държавици — преди всичко с многобройните тюркски бейлици в Мала Азия. Пред Нешри е стояла задачата не само да ги опише, но и да им даде съответната идеологическа обосновка. Той е съумял да направи това, като в разрез с очевидните факти е представил тези войни като отбранителни, насочени срещу посегателствата върху имота и живота на „беззащитния мюсюлмански народ“ на османите.

Впрочем това, че в произведението твърде често се говори за „закрила на мюсюлманския народ“, за „грижа“ към него и интересите му, не може да внесе ни най-малко съмнение по отношение класовите позиции на средновековния автор. Народът с неговите тежнения, обикновеният човек с проблемите си са извън полезрението на Нешри. В хрониката му собственият народ представлява безлика маса, фон, на който по-ярко трябва да изпъкне една или друга „добродетел“ на възпявания султан. Достатъчно е този народ да се опълчи — както е случаят с първото антифеодално въ-

стание на турските селяни през XV в., ръководено от Шейх Бедреддин и Торлак Кемал — за да не остане у нашия автор никаква сянка на съчувствие към него. В този много показателен случай той бърза да умаловажи обхвата му, да го представи като привнесено отвън размирие, да осъди метежниците и с особено задоволство да съобщи за неговото задушаване.

Религиозното светоусещане на Нешри, идейно-политическата насоченост на неговите представи за света, обществото и историята, са определили схемата, в която той разположил и изложил наличния фактически материал.

Основно място в тази схема е отредено на външната, завоевателна политика на княжеството. Османската експанзия в Мала Азия и на Балканите е показана като непрекъсната и безкрайна верига от грабителски акънджийски набези, чиято цел е „да палят, рушат и опустошават" вражата земя, като я подготвят за организиран военен поход; от самите походи срещу отделни крепости; от грандиозни батални сцени на сблъсъци между съсредоточени и от двете страни войски.

Не само за специалиста-историк, но и за читателя с невъоръжено око подходът на Нешри към историческата реалност ще бъде ясен със своя наивитет, непрецизност, недиференцираност на главното от второстепенното, с незнание или съзнателно премълчаване и изопачаване на фактите. Тук ние няма да се опитваме да подлагаме на анализ веригата военни действия, която Нешри така обилно описва в хрониката си. Специалистът-историк, който ще върви по следите на османското нашествие, ще има възможност да коментира и анализира всеки факт, ще го засича с множество други извори, ще потвърждава или отрича неговата достоверност. Тук ние само ще обърнем внимание на читателите върху няколкото страници, които османският летописец е посветил на Шишманова България и падането на нейните крепости. Те, както и болшинството от приведените в хрониката събития, носят отпечатък на объркност и противоречивост. Разказът на Нешри не е датиран, но е отнесен към времето между две големи битки: тази при Плочник, когато Шишман отхвърля васалната си зависимост от Мурад I и отказва да прати войски, и тази на Косово поле, т. е. между годините 1386 и 1389. В тези две-три години хронистът е вместил и вплел в една непрекъсната верига събития, станали много преди и много след описваното време — похода на Тимурташ в Североизточна България и завладяването на Ямбол и Карнобат (1380 г.); похода на Али паша в Северна България и завладяването на земите на Иванко (1388 г.); похода на Баязид I във Влашко (1391 г.) и другия Баязидов поход срещу Търново и Никопол

(1393 г.). От това наслагване на събития се е получил един неправдоподобен и невероятен разказ, в който Шишман три пъти в две години нарушава своята дума, два пъти сам отива в ръцете на враговете си да моли за пощада и което е най-невероятното, два пъти бива опростен.

При всичките си недостатъци като извор обаче, тези няколко страници са извънредно важни, защото са едно от най-ранните известия за българското минало в османските хроники. По-късните османски летописци, използувани нашироко в съвременните исторически изследвания (Саадеддин, Хюсеин и др.), до голяма степен преповтарят този наивен и невероятен разказ на Нешри.

Значително по-малко място и внимание Нешри е отделил на въпросите около административното и стопанското устройство на държавата. Със сравнително по-голяма последователност той разказва за назначаването на анадолските и румелийските бейлербейове, везирите, великите везири, кадиите на по-големите градове, кадъаскерите. Съвсем естествено тези сведения са по-пълни и богати за по-късния период, близък до неговото съвремие, когато той успява да ни съобщи и някои дворцови интриги, както и да вземе отношение към тях. В хрониката намираме и сведения за въвеждането и промените в облаганията с някои данъци — пазарните такси (бадж), данък върху робите (пенчик), поземления данък ресм-и чифт. Особено подробно — за неговия стил на изложение — Нешри е съобщил за първата реформа във войската, извършена от тогавашния кадъаскер на Бурса — Чандарлъ Кара Хайреддин паша и везира Алаеддин паша по времето на Орхан. За другите родове войски той също дава сведения — за еничарите, солаците, азапите, акънджиите. Пак тук трябва да спомена и информацията, която получаваме за ранната колонизаторска дейност на османските султани, в резултат на която много номадски тюркски племена били преселени от Мала Азия в Румелия.

Културно-културното строителство на султаните е един задължителен въпрос, който Нешри обикновено разглежда в некроложните характеристики на всеки един в специално посветени на това откъси, наречени „Паметници, оставени от...". Обикновено това строителство се е свеждало до джамии, месджиди и други религиозно-културни сгради, гробници, странноприемници, училища и бани. Особено подробно Нешри е разказал за строителната дейност, която Мехмед II разгърнал в завладения и опустошен Константинопол, както и за усилията му да го засели наново и оживи.

Рядко и спорадично Нешри съобщава също за някои природни бедствия, епидемии и други необичайни явления. Тук-таме пропуща

и забележки за някои забравени още в неговото време обичаи и ритуали.

Както по идейно-философските си възгледи, така и по обхвата на историческия материал и градацията му по значимост, Нешри стриктно следвал средновековната историографска традиция, нейната функционална насоченост. Той създал своето „Огледало на света", за да отрази, зафиксира и остави за поколенията спомена от миналото. И то не самоцелно, а за да служи като опора и оправдание на феодалната власт, за укрепване на съществуващия порядък и господството над други народи. Ако реалната действителност се оглежда някак криво и превратно в това „огледало", няма защо да виним автора му. И той, и произведението му са рожби на своето време, изискващо и пораждащо специфични приеми на творчество.

Заслужава да обърнем внимание на някои черти от творческия метод на Нешри, които биха били твърде непривични и затова може би неразбираеми за днешния читател.

От съвременна гледна точка Мехмед Нешри не е оригинален автор. Твърде тясно се придържа той към своите извори, твърде свободно се ползува от написаното преди него. Цели части от предшествуващите го османски хроники могат да се открият почти дословно в съчинението му. Днес наричаме такъв похват „плагиатство" и го считаме за недостоен. Към Нешри и неговите съвременници обаче това отношение би било несправедливо. Защото през Средновековието самият творчески процес предполагал изцяло включване на традицията, давал свобода на авторите да черпят свободно от вече създаденото преди тях. От една страна, самите съчинители създавали своите ръкописи на базата на компилацията. От друга страна, и техните преписвачи имали правото да променят по нещичко в ръкописите според собствените си вкусове и виждания и по такъв начин внасяли своя дял в създаването на едно словесно творчество с колективен до известна степен характер. Така че, когато характеризираме летописец като компилатор, трябва заедно с това да отчитаме и степента на творчество, което проявявал. Нешри не само преписвал от своите предшественици, а заедно с това правел подбор, комбинирал, разширявал или стеснявал заимствуваните части, изглаждал противоречията в тях. С една дума, той творял така, както въобще умеел да твори средновековният човек от Запад и Изток.

В съчинението на Нешри тази амалгама от по-ранни османски хроники и източни традиции се оглежда и друга много специфична страна на средновековното словесно творчество — остатъците от синкретизъм и неразчлененост на понятийното от художествено-

то мислене, позволяващи да се явят в едно цяло такива форми на общественото съзнание като наука и изкуство, които днес сме свикнали стриктно да разграничаваме.

Читателят ще забележи колко неравностоен е подходът на Нешри към отразяваната действителност. На места, гонейки своята чисто практична — за тогавашните мащаби всъщност научна цел, той давал суха, гола, наглед безпристрастна информация за факти и събития. Другаде обаче се натъкваме на живо написани, увлекателни епизоди, в които авторът е използувал типични за времето си художествени средства и пресъздал реалността белетристично, проявявайки активно своето отношение към нея. В този именно пласт повествование той е дал воля на своето въображение и на съчинителския си талант. Тук изобилствуват епитети, сравнения, метафори, разгърнати описания, пряка реч, разговорна интонация. Тези части на хрониката са извънредно ценни, защото в тях останала запечатана до голяма степен говоримата турска реч от XV в. В тях могат да се търсят първите зачатъци на прозаично художествено творчество, чието съществование в средновековната османска литература все още си остава спорен въпрос.

Двата разнородни типа изложение — поток историческа информация и белетристично предаване на действителността чрез художествени образи — нямат нито фиксирано място в произведението, нито определен обем, нито що-годе определена сфера на повествование. Те израстват един от друг, преливат се един в друг, взаимно се допълват и понякога така се преплитат, че става много трудно да бъдат разграничени. А такова разграничение и комплексен анализ е необходим както на положителното историческо знание, за което хрониката на Нешри е ценен извор, така и на бъдещите изследвания върху генезиса и развитието на османската прозаическа литература.

Настоящият превод на хрониката цели да улесни работата на българските османисти — историци, културни историци и литературоведи — по поставения кръг проблеми. Надявам се, че изданието ще бъде също така любопитно, занимателно и полезно, макар и малко необичайно четиво за широк читателски кръг. Като надникне в „Огледало на света", читателят ще има възможност да види отразена в него цяла една епоха с нейната бурна история, с нейното виждане за света, с нейните опити за творчество.

* * *

Хрониката на Нешри, както впрочем и нито една османска хроника, не е била превеждана на български език. Кратки фрагменти от нея, отнасящи се до Варненската битка, са публикувани от И. Татарлъ в сборника „Варна 1444".

Като първи опит да бъде запознат българският читател с основната част на този ранен и популярен образец на османската историографска мисъл, настоящото издание не е съобразено със строго научните изисквания, предявявани към публикация на ръкописи — а именно да се вземат под внимание всички съществуващи преписи на ръкописа и да се подложат на съответните текстологични анализи и съпоставки. Преводът е направен по вече съществуващото печатно издание на хрониката — това на Турското историческо дружество. То е двутомно и е осъществено от Ф. Р. Унат и М. А. Кьоймен. (М. Нешри, Китаб-и джихан-нюма. Нешри тарихи. Анкара. Т. I. 1949, Т. II. 1957). Това издание се основава главно на Виенския ръкопис на хрониката, направен през 1558/9 г. — т. е. преписа, влязъл най-рано в научно обръщение, но за съжаление не и най-ранното от всички съществуващи ръкописни копия (за такова се счита копието, открито в Кастамония от немския учен Менцел, което носи дата 1482/3 г.). Тази слабост на изданието обаче до известна степен се компенсира от факта, че в него са взети под внимание още четири преписа: 1) този, съхраняван в библиотеката на Маниса, който е от XV в. и се счита за един от най-добре изпълнените преписи; 2) този в Истанбулския археологически музей от 1561 г.; 3) този в Парижката национална библиотека, който не е датиран; 4) този в Истанбулската библиотека „Фатих", който също не е датиран.

Изданието на Турското историческо дружество е било проектирано като тритомно, като третият том трябвало да съдържа исторически и филологически коментар на текста, както и биографични справки за споменатите в хрониката лица. За съжаление този трети том не е излязъл, което значително намалява значението на изданието и затруднява осмислянето и използуването на текста. При все това, поради възприетия принцип за предаване на текста и в арабска, и в латинска транскрипция, това издание представлява подходяща основа за превод на други езици.

Поради големия обем на съчинението на Нешри се наложи при изготвяне на настоящото издание да се направят някои съкращения. С оглед на това, да не нарушаваме целостта на повествованието в основната, трета част, посветена на османския двор, коя-

то е най-интересна за нашата история, се наложи да изоставим първите две части, които се отнасят до легендарната праистория на огузките племена и до историята на Румския селджушки султанат. Освен това бяха пропуснати и някои поетични откъси, които нямат връзка с хода на действието.

При превода сме се стремили да предадем максимално точно смисъла на текста, като същевременно запазим особеностите на авторовия стил и нюансите на мисълта. Позволили сме си волността да въведем някъде нови редове с оглед на по-добра четивност, както и обособяване на пряката реч.

Личните и селищни названия, някъде силно изопачени, особено що се отнася до славянските и гръцките имена, в текста не сме нормализирали. Това сме се опитали да направим в азбучния показалец-коментар, където тези имена са по възможност и идентифицирани. Пак в този показалец-коментар сме обяснили по-разгърнато някои специфични османски термини и понятия, за които в българския език няма адекватен превод, а описателното им предаване би утежнило текста.

Превода на хрониката снабдихме с обяснителни бележки, които имат обща номерация. Те включват коментари и уточнения към някои авторови постановки. В тях читателят ще намери и датите, дадени в текста по хиджра, пресметнати в наше летоброене. Тъй като изданието не е строго научно и е предназначено за по-широк кръг читатели, бележките към текста имат основна задача да го направят достъпен и ясен, без да претендират за изчерпателност. По същите причини в тях не сме посочвали използуваната литература.

КНИГА ЗА ИСТОРИЯТА НА ОСМАНСКИЯ ДВОР

Да бъде светлина над гробовете им!

Да отдадем безгранична слава и безкрайна благодарност на създателя и твореца, който създаде Човека, показа му света на духовния живот и мечтите, създаде красотата на небесната хармония и величието на земния покров, украси земята с растения и животни, дари на човека словото и сетне се обърна към него и му рече: „От днес нататък ще ме славиш, Човече!“[1]

Да отправим молитви и хвалебствия към покриващия света пророк Мохамед Ага — водач на всичко съществуващо, който издигна света от седмата степен на грехопадението до блаженството на райските градини и от мрачината на пустините до правите пътища на големите градове.

Аллах да благослови владетелите и господарите, които ръководят държавните дела по правия път и осветяват тъмнината.

Очевидно е за умния, че науката, животът и битието са безусловно благословени. Ясно е, че невежеството, смъртта и недоимъкът са лошо нещо. При това животът поражда наука. Но и науката поражда живот. Така и казват:

Тялото, лишено от живот, наричат мъртво,

ала истинската смърт дошла е, щом в него разум няма!

Науката е най-уважавана, а знанията най-бляскави, когато те се опират на небесните листове[2] *и божествени книги.*[3] *Освен на тях, те се основават на още три неща: на науката, която доказва единството на божеството, на науката за мюсюлманските религиозни правни начала и на науката-история. Най-благородните хора са също три вида: пророците, владетелите и учените-богослови. Славата на пророците е в тяхното възвестител-*

ско призвание; славата на богословите е науката и култът, а славата на султаните е справедливото управление. Пророците са събирали трите степени на свещените заповеди и книги, а най-великите богослови и най-добродетелните големци са им посветили живота си. Ала тези книги са нужни и на султаните при тяхното властвуване, а в тази насока използуването им е ограничено и недостатъчно. А когато някой от славните господари и велики султани изучи мюсюлманския религиозен закон, историческите събития и управлението на предишните владетели, в сърцето му блясва божествен лъч и неговите заповеди придобиват пророческа сила. Защото пророците възвестяват божествените заповеди, а султаните ги прилагат в управлението и политиката. И затова се казва, че султанът е сянка на аллах на земята. Тези са правилата на политиката и в тях се крие тайната на владичеството. Пророчеството и царуването са като два пръстена на един пръст, като два елмаза в един рудник.

Двустишие:

Тъй както два пръстена на пръст един блестят,

тъй трона украсяват царска мощ и мъдрост на пророк.

И така, без светлината на пророчеството, разумът, разпръснат в мрака на заблудата, нямаше да поеме пътя на правата вяра. Ако не бяха делата на политиката, пожарът на бедите щеше да изхвърли слабите и беззащитните из прозореца на света.

Като говорих цял живот за този величествен смисъл [на знанието], аз имах също силното желание да съставя една книга на турски език из историята на човечеството, а, ако бъде възможно, да опиша и живота на всички минали владетели. Ала видях, че книгите върху различните други науки са подредени и достатъчни, а тези за науката история намерих объркани и разпръснати — особено що се отнася до книгите на турски език. Тогава описах, доколкото беше възможно, събитията от сътворението на света до днешно време. Поради това, че дава познание за целия свят, нарекох книгата си „Огледало на света". Благодарение помощта на аллаха, тя стана голяма като море и хвърля светлина върху арабски и персийски владетели — сен-

ки на аллах на земята, — а стига до дните на султан Мехмед, син на Мурад Хан Гази, син на Мехмед Хан Гази — епоха на покровителство на справедливостта.

След това отделих в отделна, шеста част на книгата „Огледало на света", историята на османските дворове, предшествуващи султан Баязид Хан Гази — нека аллах да запази вечно неговата държава — започвайки от времето на Огуз Хан. Дай боже и тази книга да бъде завършена успешно и с добро! Шестата част съдържа начина на живот и постиженията на турските наследници на Огуз Хан. Тя има три раздела. Раздел първи разяснява произхода на Огузхановите наследници. Раздел втори описва румските селджушки султани. Раздел трети хвърля светлина върху живота на султаните от свещения османски род.

РАЗДЕЛ ТРЕТИ

ПРЕДСТАВЯ СУЛТАНИТЕ НА ВОЮВАЩИЯ ЗА ПРАВАТА ВЯРА ОСМАНСКИ РОД

Тук се отправят благословии и молитвени пожелания към пророка Мохамед и към четиримата халифи[4] — борци срещу враговете на истинната вяра. Далеч назад във времето се губят техните следи, ала силата и славата им не помръкват!

(1). Произход на османския род и неговото отсядане в Рум

Съчиненията, запазили тайните на много различни знания, разказват, че този велик род достига до Огуз[5], син на Кара Хан, който пък е от поколението на Булджас, син на Яфет, син на пророка Нух [Ной] (да бъде мир върху му!) Ето как станало това:

Ертугрул бил син на Сюлейман Шах, син на Кая Алп, син на Къзъл Буга, син на Бай Тимур, син на Ай Кутлуг, син на Тугра, син на Карай Ту, син на Сакур, син на Булгай, син на Сункур, син на Ток Тимур, син на Ясак, син на Чемендур, син на Ай Кутлуг, син на Турак, син на Каз Хан, син на Ясув, син на Ялвач, син на Бай бег, син на Артук, син на Кара Тай, син на Джемкемюр, син на Турач, син на Къзъл Буга; син на Ямук, син на Баш Буга, син на Джумур Мър, син на Бай Суй, син на Тугра, син на Севиндж, син на Чар Буга, син на Куртулмуш, син на Корхав, син на Балджук, син на Комас, син на Караоглу, син на Сюлейман Шах, син на Корхулу, син на Боз Луган, син на Бай Тимур, син на Тортумъш, син на Гьок Алп, син на Огуз, син на Кара Хан, син на Зиб Бакой, син на Булджас, син на Яфет, син на пророка Нух [Ной].

Казват, че от Кара Хан произлязъл Иса [Исус], а Огуз бил син на Иса [Исус], син на Исхак, син на пророка Ибрахим [Аврам] — нека бъде мир върху него!

Правят обаче грешка, защото Иса [Исус] е прародител на Малкия Рум, който е втори Рум и е от поколението на Ерфакшад, син на Сам. В някои исторически книги е написано и преведено, че огузите, тюрките, както и хората на първия Рум са от поколението на Яфет. Истината по този въпрос е разкрита във втория раздел на първата част на настоящата книга, където подробно се обяснява и произходът им от наследниците на пророка Нух [Ной]. В някои персийски истории е написано, че родословието на селджушките султани достига до пророка Ибрахим [Аврам], ала това се дължи на лошия фанатизъм на персийците.

(2). Разказ

По онова време[6] селджушкият султан Махмуд, син на Себюктекин, прекосил Хорасан заедно със сто хиляди тюрки. Една група от тези тюрки, потомци на Гьок Алп Хан, тръгнали заедно със стадата и запасите си и отседнали в страната Ерменийе, около град Ахлат, където останали сто и седемдесет години — чак до нахлуването на Чингис хан. В 616 година по Хиджра[7] Чингис хан се спуснал от изток и дошъл до Балх.

След това Джебе и Себутай взели да безпокоят Иран. Ето защо, като не намерили покой и в страната на персите, 50 хиляди чергарски тюркски семейства, подчинени на вожда си Сюлейман Шах[8], син на Кая Алп[9], дошли и се струпали в Рум. По това време султан бил Алаеддин, син на Кейхюсрев, който е Алаеддин I — основател на Коня и първи румски падишах[10]. 50-те хиляди чергарски семейства няколко години зимували и летували в Ерзурум и Ерзинджан. Пътем, те отвоювали земи от неверниците. Ала от скитане по урвите и чукарите на безкрайно бедната земя добитъкът се изранил. Същото щяло да се случи и в Аджем, та Сюлейман Шах ги повел отново към тяхната първа родина.

Намислили да минат през Халеб. Когато го достигнали и изкачили възвишението при крепостта Джабер, на пътя им се изпречила реката Фърат и те поискали да я преминат. В желанието си да я преплува, Сюлейман Шах повел коня си към реката. Конят загубил равно-

весие, подхлъзнал се и Сюлейман Шах паднал с него във водата. Било му писано да умре тогава.[11] Покорни на божията воля го погребали в подножието на крепостта Джабер. Сега наричат това място „Мезар-ъ тюрк"[12]. Една група от тюрките се заселила тук, а крепостта Джабер и до днес се управлява от техните потомци.

След това тюрките се разделили. Едни отишли към Беррийе и сега се наричат „Шам тюркман". Други се върнали в Рум и сегашните тамошни чергари са техни потомци.

Накратко: когато умрял, Сюлейман Шах оставил четирима сина — Сункур Текин, Гюн Догду, Ертугрул Гази и Тундар. Водени от четиримата братя, някои от тюрките тръгнали пак към Рум и стигнали до равнината Пасин покрай Фърат и чукарите на Сюрмели. Ертугрул и Тундар с 400 чергарски къщи останали, а другите двама братя отново се върнали към старата родина. Ертугрул се задържал тук кратко време. След като летували и презимували, той отново поел към Рум. Пристигнали в Енгюри и се спуснали към Караджадаг. После поели към Султаньоню.

Научих от хора, заслужаващи доверие, че починалият Мевляна Аяс, образец на сигурността, разказвал: „Аз бях в свитата на Орхан. Този мъдър човек ми каза: „Чувал съм от баща ми и от дядо ми да разказват, че по времето, когато Ертугрул с 400 мъже решил да тръгнат към Рум, султан Алаеддин I бил намислил да воюва с някои свои врагове. Когато пристигнал, заварил султан Алаеддин зашеметен и отблъснат от татарите[13]. Ертугрул имал около себе си няколкостотин смели другари. Извикал им: „Хей, приятели! Пристигнахме и попаднахме във война. Носим със себе си саби! Да минем и заминем като жени, не е доблестно. Явно е, че трябва да се намесим! Но кого да подкрепим — този, който побеждава, или този, който пада?" Отговорили му: „Трудно е да помагаме на победения. Хората ни са малко, пък и казват, че победителят е силен." Ертугрул отвърнал: „Това не са думи на храбреци. Ако сме мъже, ще подкрепим победения! Нека като Хъзър да се притечем на помощ на нещастниците в най-тежкия за тях момент, нека им станем закрилници."[14]

Тогава Ертугрул се спуснал с хората си и ударил

тъкмо там, където се били сговорили със султан Алаеддин. Стоварили сабите си връз татарите, врязали се между тях като сокол сред гарги и сразили врага. Като видял това, султан Алаеддин устроил посрещане на Ертугрул, а той пък ведно с хората си му се поклонил и му целунал ръка. Султан Алаеддин облякъл на Ертугрул почетно рухо, а на подчинените и приближените му раздал подаръци и милости. След това дал на народа местността на име Сьогют, за да зимува там, а планината Доманич и Ермени — за лятно пасище.[15]

Оттук именно се знае, че Осман Гази се е родил в Сьогют. По онова време още не бил завладян Караджа Хисар. Но и Караджа Хисар и Биледжик се подчинявали на султан Алаеддин. Всички тези земи били погранични. Тогава султан Алаеддин видял храбростта и мъжеството на Ертугрула, зърнал върху лицето му белезите на благородството и лъчите на щастието, та му поверил цялата граница. А по онуй време Ертугрул бил още юноша. И от завист пред неговата слава самите Сам и Нериман пикаели кръв. Тя достигнала във времето самия Ефрасияб.

(3). Завладяването на Караджа Хисар

Говорят, че след няколко години неверниците на Караджа Хисар захванали да безпокоят Ертугрул и да враждуват с него. Тогаз Ертугрул отишъл при Алаеддин и го придумал да започне война за вярата. Султан Алаеддин пристигнал с румска войска и ударил Караджа Хисар. По онова време цялата земя Кютахия, ведно с крепостта, била в ръцете на неверниците.

Султан Алаеддин поверил на Ертугрул южната страна. Тозчас пламнал бой. Неверниците били омаломощени и го ударили на молба за помирение, ала султан Алаеддин много се уповавал на Ертугрул, та не склонил на мир. Тъкмо крепостта да падне, дошла вест, че татаринът Байънджар се сговорил с неверниците и опустошил Ерегли. Султан Алаеддин оставил Ертугрул с малко войска при крепостта и му казал: „Постарай се, защото трябва да я завладееш!“ После тръгнал, пресрещнал татарите при Бога Оюк, влязъл в бой и така ги ступал, че им видял сметката.[16]

Шега: Разказват така. Султан Алаеддин бил гневен, та заповядал да изрежат мъдите на татарите, да сшият кожите една с друга и да направят от тях сенник. И до ден-днешен това място се нарича „Ташак язусу“.

А пък Ертугрул показал голямо упорство. Всемогъщият бог му пратил сгоден случай, та той завладял крепостта и пленил и нейния владетел[17]. След като разграбил крепостта, той отделил една пета част от плячката, а останалото раздал на ислямското войнство. Тази една петина, ведно с радостната вест, проводили на султан Алаеддина.

Оттогава, в продължение на две години, три месеца и четири дни Ертугрул водил денонощна бран за вярата. Султан Алаеддин починал. Кога станало това, се обясни по-горе[18], а тук целта е да се разберат събитията около Ертугрул. Когато султан Алаеддин умрял, на престол в Коня се възкачил неговият син Гъяседдин. Тогава татарският цар Балчур[19] пристигнал в Рум и победил Гъяседдина[20]. Господари на Рум станали татарите, а от селджушките царе останало едното име.

Ертугрул мълчал в Сьогют. Той почивал, хитрувал с неверниците от околните места и се наслаждавал на радостите на живота. Това продължило чак до времето на Алаеддин Кейкубад, син на Ферамурз, син на Кейкавуз, който бил Алаеддин II.[21] Така между завладяването на Биледжик и първото завладяване на Караджа Хисар минали 20 години. Защото със смъртта на султан Алаеддин I Караджа Хисар наново излязъл от ръцете на правоверните. Султан Алаеддин му възвърнал християнския владетел и престанал да получава харадж.

(4). Началото на османската държава

Много години изминали откак Ертугрул се настанил в земята Сьогют. Тъй щото империята на селджуците паднала, той остарял в забрава. Ертугрул имал трима сина — Осман Гюндюз и Сару Ятъ. Най-смел от всички бил Осман. Затова народът го почитал и по време на лова около му се събирали най-смелите тюрки.

По онова време Рум бил овладян от великия пади-

шах Газан Хан, син на Аргун. Той поставил на престола селджушките султани Месуд, син на Кейкавус и Кейкубад, син на Ферамурз, син на Кейкавус и ги направил свои заместници в Рум. Те властвували в Рум отстрана на Газан Хан. Така Амид, Малатия, Сивас и Харпурт били дадени във владение на Гъяседдин Месуд, син на Кейкавус, а Коня и крайбрежието на Рум били владени от Алаеддин Кейкубад, син на Ферамурз. Тези двамата събирали приходите от Рум и ги изпращали на Газан Хан.

В това време Ертугрул бил много стар. Неверници и мюсюлмани отвсякъде почитали него и синовете му. Със султан Алаеддин Кейкубад, син на Ферамурз, също много добре се спогаждал. От време на време провождал някой от синовете си при султан Алаеддин II с дарове. Който и да е от селджушката династия, като станел повелител на Рум след смъртта на султан Алаеддин I, никой не отказвал на Ертугрула своето покровителство. Ертугрул бил известен като много благочестив, достоен и храбър човек. Славел се със своята скромност и аскетизъм. Ала много остарял, та в земите му взел да управлява Осман със своите братя и нему се подчинявали всички тюркски домове. По онова време султан Алаеддин II имал свои наместници в Ески Шехир и в Иньоню, разположени в областта Султаньоню. Осман Гази се сдружил с тях, а с бея на Иньоню дори станали близки приятели. Все заедно пиели и се веселели.

(5). Нравът на Осман Гази

Осман Гази бил много достоен и благочестив мюсюлманин. Обичай му било веднъж на три дни да заповядва да готвят храна и да събира бедняците. Тях хранел, голите обличал, а на вдовиците раздавал милостиня.

(6). Разказ

Говорят, че една нощ Осман Гази отседнал в къщата на имама в едно село. Зад гърба му имало прозорец, а там случайно били сложили свещения Коран.

Стопанинът на къщата казал на Осман Гази: „Не бъди непочтителен. Благоволи да се поклониш на това, което е зад гърба ти. Нека станем на крака!“ Осман Гази попитал: „Какво пък има?“ Стопанинът на къщата отвърнал: „Има книга със свещените божи слова, дадени на света чрез нашия пророк Мохамед.“

Осман Гази не казал повече ни дума и останал мълчалив, докато стопанинът отишъл да спи. После станал, окъпал се, направил ритуалното обмиване, обърнал се към Корана и като скръстил ръце, чак до заранта се кланял със скромност и смирение. Когато дошло време стопанинът на къщата да се събуди, той си казал: „Нека не узнае що съм вършил“ и се преспорил на заспал. После пак отишъл към Корана. Този път сънят надвил и той задрямал. В света на сънищата му заговорил всевишният бог: „Ей, Османе! Щом ти почиташ думите ми и им се прекланяш, аз също ще обдаря в земния мир тебе и твоите чада с вечна благосклонност и любов!“

(7). Разказ

Разказват, че в младостта си Осман Гази на път за Ески Хисар, в селото Итбурну[22] видял една жена на име Мал Хатун и я заговорил. После изпратил при нея човек, благословен от баща му Ертугрул, и я поискал за законна съпруга. Мал Хатун казала: „Нашият род е благороден, както е и твоят. [Но] ние не си подхождаме“ — и не дала съгласието си. Няколко дни я уговаряли и убеждавали. Али Осман Гази отишъл в бейския меджлис на Ески Хисар и в присъствието на бея разказал как се влюбил в тази жена, как я поискал за съпруга и как тя не склонила да отиде при него. Описал също нейната красота, скромност и доброта. Тогава беят привидно разрешил на Осман да се ожени, но тайно — по скрити помисли — продължил да я уговаря да не го взема. Като разбрал лукавството на бея, Осман добил смелост, излязъл от меджлиса, проводил човек и завел жената на сигурно място при свои приятели. Самият той отишъл при бея на Иньоню и няколко дни ловувал и пирувал.

Тогава беят на Султаньоню пратил човек в селото

Итбурну. Онзи още с пристигането си разбрал за случилото се, та отишъл и известил бея на Ески Шехир. Беят се ядосал много и поискал от бея на Иньоню да му предаде Осман. Отказали му. Разгневен, беят на Султаньоню сбрал войска и дошъл до Иньоню. Сега в местността Ин Хисар стоят останки от разрушена крепост. По онова време там се намирали всички къщи и сараи, които владеел беят на Иньоню. Обсадили мястото и пак поискали Осман. Някои от първенците и кетхудите около бея на Иньоню казвали „Да предадем Осман", а други — „Да не го предаваме" и разбирайки, че ще стане война, се опълчвали. Като усетил препирнята им, Осман Гази излязъл с брат си Гюндюз и верните си хора, влязъл в бой с обсадителите, прогонил ги и се отправил към Сьогют. Онези го нападнали в гръб. Осман наново влязъл в бой с преследвачите. При първия негов призив около му се събрали и мнозина храбреци. Те се обърнали и разбили хората на Ескишехирския бей, а християнския владетел на Харман Кая — Кьосе Михал заловили в плен. Храбрец бил Кьосе Михал, та сърце не дало на Осман Гази да го погуби. Опростил му греховете и го пуснал. Тогава Кьосе Михал ведно с хората си станал предан Османов слуга и негов истински приятел. Сега наследниците на Кьосе Михал владеят Харман Кая като маликяне.

(8). Смъртта на Ертугрул

Аллах да опрости греховете му!

Все по това време,[23] на деветдесет и три годишна възраст, Ертугрул бей се преселил в задгробния мир и бил погребан в Сьогют. Някои от чергарите искали за свой бей Осман, а други — брата на Ертугрул и Османов чичо — Тундар. Ала собственото му племе наблягало за Осман. Тайно разпратили вести и се сговорили. А Тундар, който ходел сред народа и виждал привързаността и покорството на хората пред Осман, сам се отказал от бейството и се преклонил пред Осман Гази.

(9). Възходът на Осман Гази

Нека божията благодат бъде върху него!

Говорят, че християнският владетел на Ине Гьол, неверникът на име Ая Никола, гонел народа на Осман, когато той отивал на лятно пасище. Тогава Осман се оплакал на владетеля на Биледжик и казал: „Ая Никола тормози хората ми! Позволи ни да оставим на съхранение у вас нещата си, когато тръгнем на лятно пасище.“ Владетелят на Биледжик се съгласил, но при условие щото вещите да бъдат докарани и оставени в крепостта от жени. Нито един от мъжете-тюрки не бивало да идва. Жените взели като дарове масло, сирене и халища и занесли имуществото на тюрките в крепостта Биледжик. Всяка година правели така. Осман както и баща му Ертугрул бил винаги в приятелски връзки с владетеля на Биледжик. Имали си един другиму доверие.

Ала между Осман и владетеля на Ине Гьол живеела вражда. Един ден Осман бей решил да премине с двайсет души през прохода Ермени, да стигне до Ине Гьол, да го опустоши и разграби. А Ая Никола си имал съгледвач, който отишъл и му обадил. Поставил в засада безчет мъже. Но и Осман си имал един мартолос. Той го предупредил, че неверниците са сложили засада в прохода. Уповавайки се на аллаха, Осман Гази тръгнал право срещу клопката и влязъл в сражение с неверниците. Всичките му хора били пеши. Неверниците били повече от тях. Станала голяма битка, в която паднал жертва синът на Османовия брат Сару Ятъ — Бай Ходжа. Погребали го край село Хамза Бей. Сега край неговия гроб стоят развалините на един кервансарай.

След туй Осман Гази излязъл на лятно пасище.

(10). Сънят, който видял Осман Гази

Нека божията благодат бъде върху него!

Сред народа на Осман имало един почитан, стар човек. Наричали го Едебали. Той обладавал много добродетели. Добротата и предаността му били безспорни. И народът му вярвал, и всред първенците бил известен. Добре владеел науката за сънищата. Неговият

свят бил безкраен, ала преживявал като дервиш, че и дервишко прозвище носел. Направил си бил едно завие и прислужвал на минувачите. От време на време и Осман гостувал в завието му.

Една нощ Осман Гази видял в съня си, че от пазвата на този старец излиза месец и влиза в неговата пазва. След това от корема му израства дърво, което обгръща целия свят и хвърля сянката си над планините, а от техните недра рукват води, които напояват лозя и текат в чешми.[24]

На другия ден Осман Гази отишъл при праведника и му разказал съня си. Шейхът казал: „Ей, Османе! Бъди честит с добрата вест! Аллах е отредил царска власт за теб и твоите потомци. Аз пък ти дарявам за жена дъщеря си Малхун Хатун!“[25] — и оженил дъщеря си за Осман Гази, защото разтълкувал мислите му.

Шейхът имал един ученик на име Турвуд, който присъствувал на станалото. Той му рекъл: „Ей, Османе! На теб се даде падишахството! Ти на нас какво ще дадеш за благодарност?“ Осман казал: „Ще ти се даде цял град!“ Дервишът отговорил: „Съгласен съм и на това наше селце, но само ми дай писмо!“ „Аз не знам да пиша“ — отвърнал Осман. „Но ето, имам едно войнишко канче и една сабя. Давам ти ги като знак. Щом моите потомци ги видят в ръцете на твоите, те ще пазят това положение.“ После оставил в ръцете му канчето и сабята. И досега, щом султаните ги видят, обсипват потомците на дервиша с дарове и благоволение.

Този шейх Едебали, за когото говорихме, починал на сто и двадесет годишна възраст. В живота си взел две жени — едната през младостта си, а другата — на стари години. Дъщерята от първата си жена дал на Осман Гази. Втората му жена била дъщеря на Таджеддин Кюрд, та станали баджанаци с Хайреддин паша. Тези обяснения са получени от сина на Едебали — Мехмед паша.

(11). Няколко думи за подпалването на Куладжа и повторното завладяване на Караджа Хисар

Щом Едебали разтълкувал съня, Осман Гази здраво препасал сабята на кръста си и една нощ повел другарите си. Стигнали до Ине Гьол, ударили тамошната крепост Куладжа и изклали неверниците. Когато съмнало, всички гяури от околността се събрали, проводили вестител при християнския владетел на Караджа Хисар и му съобщили: „Тези тюрки пристигнаха, настаниха се и взеха да протягат ръце към околността. Не вземете ли мерки, тук не ще останем ни ние, ни вие. Трябва да ги прогоним от тази земя. После няма да помогнат жалбите. Сега му е времето да се отървем от тях!"

Тогава владетелят на Караджа Хисар дал на брата си Калоноз войска и го пратил на помощ на Ине Гьол. Като усетил тази работа, Осман Гази сбрал правоверните бойци и пристигнал в Икиздже. Тук, около Доманич, той пресрещнал неверниците. Вдигнала се голяма битка, в която паднал Османовият брат Сару Ятъ[26]. На това място има един бор. Наричат го „светещия бор" заради пламъка, който от време на време се вижда около него. В подножието му намерил Сару Ятъ своята мъченическа смърт. Неверникът Калоноз също загинал там. Осман Гази заповядал да му разпорят корема, да поразровят малко земята и да го зарият като куче. Затуй сега наричат това място „Кучешка работа".

Сетне пренесли Сару Ятъ и го погребали до баща му Ертугрул — прости ги боже!

Щом султан Алаеддин II[27] научил подробно за мъченическата смърт на Сару Ятъ, казал: „Разбра се, че владетелят на Караджа Хисар ни е враг. Гермияноглу[28] пък не обича чужденците, та затуй неверниците притискат правоверните бойци." После дал на ОсманЕски Шехир и му позволил да стигне до Караджа Хисар и да го плячкоса.

Тогава, по знак на султан Алаеддин II, Осман събрал всички правоверни по тези места, нападнал и превзел Караджа Хисар, изклал неверниците. Владетеля й пленил, а имотите разделил между газиите. После отделил една пета част и заедно с дарове и благопоже-

лания я пратил на султан Алаеддин II по братовия си син Ак Тимур.

По онова време Осман Гази бил трийсет и пет годишен. Казват, че това завладяване станало през 687 година по Хиджра[29].

(12). Разказ

Говори се така. Осман Гази завладял Караджа Хисар и вече господарствувал над Ески Шехир. Тогава казал на брата си: „Какво да сторим, че да накараме неверниците да се покажат навън? Тъй напусто да стоят, няма смисъл.“ „Нека веднага да ударим по съседните земи“ — рекъл Гюндюз. Осман Гази отвърнал: „Това е неразумно, защото Караджа Хисар процъфтява само заради общността си с околните земи. Ако сега нападнем околността, градът ще се разори, защото неговият живот е свързан със земята. Никак не е мъдро със своите ръце да опропастим града си. Може би ще бъде по-разумно, ако престорено се сдружим със съседите, както направихме например с владетеля на Биледжик.“

И взел той да хитрува с неверниците от околността. С Гермияноглу били в голяма вражда, ала неверниците си живеели безгрижно. Те били доволни от свадата между Осман Гази и Гермиян, понеже благодарение на нея самите били в безопасност. Осман Гази оживил пазара на Ески Шехир, който ставал в местността Ълъджа. Идели християни от околността на седмичен пазар, гледали си работата и си заминавали. От време на време се отбивал и някой от народа на Гермиян. Един ден дошли на пазара неверници от Биледжик и донесли товари с чаши. Пристигнали и гермиянци. Един от тези гермиянци взел чаша, без да я плати. Тогава неверникът отишъл при Осман да му се оплаче. Осман Гази накарал да доведат този гермиянски тюрк, яко го ступал, а на неверника заплатил туй, що му се полагало. Забранил също да бъдат притеснявани неверниците от Биледжик. Толкоз бил справедлив, че дори жените на Биледжик идвали на пазара сами, пазарували си и си отивали. Защото имали пълна вяра в Осман Гази, си живеели в сигурност и спокойствие.

(13). Разказ за оплячкосването на вилаетите Гьойнюк и Таракчъ Йениджеси от ръката на Осман Гази

Нека божията благодат се разпростре широко над него!

Разказват, че Кьосе Михал бил винаги редом с Осман Гази, повечето от слугите на газиите били неверници от Харман Кая. Един ден Осман Гази казал на Кьосе Михал: „Искам да подема поход срещу Таракчъ Йениджеси. Мислиш ли, че е разумно?“ „Разумно е — отвърнал Кьосе Михал, — само че нека минем през Соркун, Сару Кая и Биш Таш, за да можем с леснина да прехвърлим водите на Сакаря. Оттам правоверните бойци ще минат спокойно и лесно ще ударят земята Мудурни. Пък и Самса Чавуш е близо до това място. Нека го предизвестим, та той да разучи положението и когато забележи удобен момент, да ни извести.“

Този Самса Чавуш, когото споменахме, бил от хората, дошли още с Ертугрул. После бил избягал от притесненията на неверниците от Ине Гьол, стигнал до вилаета Мудурни и се заселил тук. Преторено се бил сдружил с неверниците. Имал и брат на име Сюлемиш. Хората му били много — все юнаци, готови да се притекат.

Накратко. Като сметнал този план на Кьосе Михал за много мъдър, Осман Гази събрал войните. Пристигнали, отседнали в завието на Биш Таш и попитали шейха за брод през река Сакаря. Шейхът отвърнал: „Всяко място е брод за правоверните войни, когато аллах ги закриля!“

Тогава още същата нощ примамили конете със зоб, пришпорили ги напред, възседнали ги и стигнали другия бряг на реката. Там намерили готов Самса Чавуш. Чавушът ги извел до Соркун. Тамошните неверници добре го познавали. Щом го видели и мъжете, и жените му се подчинявали и прекланяли. Между тях имало един големец. Осман Гази го извикал при себе си и се сговорили, че неверниците ще правят това, което заповяда Самса Чавуш.

Веднага след това препуснали, нападнали Гьойнюк, плячкосали Таракчъ Йениджеси и излезли към Гюл Каланоз. После минали през Харман Кая и стигнали до Караджа Хисар. Кьосе Михал им бил водач. В ръцете

им паднала голяма плячка. Заситили се с нея, а роби не взели.

Населението на областта усетило, че може да бъде покорено, та се уплашило. Щом Осман Гази повел такива битки за вярата, неверниците взели да го отбягват и престанали да работят. Ала Осман продължил да оказва голяма почит и уважение към християните на Биледжик. Попитали го: „Защо пък толкоз ги тачиш?“ Той отвърнал: „Когато ние дойдохме в тази земя като чужди, те ни приеха добре и се отнесоха по съседски. Справедливо е и ние да спазим законите на съседството и доколкото можем, да им правим добро.“

(14). Описанията на случките около Кьопрю Хисар

Говорят, че неверниците и владетелят на Кьопрю Хисар, в околността на Йени Шехир[30], нападнали владетеля на Биледжик, а той помолил Осман Гази за помощ и поискал да се съюзят. Тогава Осман Гази определил чичо си Тундар за кетхуда, взел бойци и се притекъл на помощ на владетеля на Биледжик. После разбили владетеля на Кьопрю Хисар и го накарали да се затвори в крепостта. Осман Гази обсадил с упорство крепостта, завладял я и съсякъл владетеля ѝ. За да му се отблагодари, щастливият владетел на Биледжик устроил в Инджир Пънаръ около Кьоюн Пънаръ голямо тържество в чест на Осман. Там той му облякъл великолепна роба, а на правоверните бойци оказал милост, като им разрешил да му целунат ръка. Осман Гази се оскърбил, дето владетелят на Биледжик се държи като господар и ги кара да му целуват ръка, та поискал много скоро да му даде да разбере. Посъветвал се с чичо си Тундар. Тундар казал: „От онази страна душман ни е Гермияноглу, а от тази — всички неверници. И този като опълчим срещу си, за нас нигде няма да остане място.“

Тежки дошли за Осман Тундаровите думи. Като видял, че Тундар му пречи на възхода, той го ударил със стрела и го убил. Тогава край пътя, който води от Кьопрю Хисар за Чакър Пънаръ, издигнали гробница.

Разказват така.

Владетелят на Биледжик, който не знаел за стана-

лото, устроил пир край извора на река Қалдърайък край Биледжик и пак поканил Осман. А после, когато повечето от хората на владетеля се добрали до крепостта Биледжик, те съобщили: „Тази нощ владетелят няма да се върне!“ Осман победил този владетел и го унищожил с цялата му свита. После се предрешили като тях, дошли до крепостта, влезли в нея и така я превзели.

Съвсем ясно е обаче, че смъртта на Тундар попречила на завладяването на крепостта Биледжик и тя била завзета по-късно[31] .Така и трябва да се запише.

(15). Разказ

Қазват, че Қьосе Михал давал дъщеря си на господаря на земята Гюл Қаланоз, та решили да вдигне сватба. Қато стегнал сватбата, той поканил съседните владетели. Проводил им с покана един известен неверник и им казал: „Заповядайте на сватба! Ще се срещнете с Осман и в бъдеще ще имате полза от познанството си с него. Той е предводител на тюрките. Единственото спасение от враждата с него е да ви повярва!“

Тогаз всички владетели дошли на сватбата и донесли много дарове. Ала Османовият дар надминал всички останали. Той донесъл халища и килими, масло и стада овце. Неверниците видели това, удивили се и си пошушнали един другиму: „С това, което прави, този Осман показва, че за кратко време няма да остави тук ни един от нас. Спасението е в това да го хванем и тозчас да го убием.“ Така се и сговорили. Натоварили господаря на Биледжик да се справи с Осман, защото той бил много лукав неверник, пък и нямало между тях посилен от него.

Към владетеля на Биледжик Осман се отнасял почтително, с покорност и смирение. Тогава онзи му казал: „Скоро и ние ще правим сватба. Заповядай, направи ни тази чест!“ „Да бъде!“ — рекъл Осман и докоснал главата си с ръка. Ала владетелят бил намислил да използува сватбата, за да го привлече, хване и погуби.

(16). Разказ за завладяването на Биледжик

Говорят, че владетелят на Биледжик трябвало да вземе дъщерята на архисарския владетел. Той поканил на сватба всички владетели и те се събрали да поздравят невестата. Тогава се сговорили да поканят и Осман Гази и щом той дойде, да го хванат и убият. След това повикали Кьосе Михал и него изпратили да доведе Осман, защото били познайници.

А Осман, като чул, че владетелят на Биледжик ще се жени, още преди да пристигне пратеникът с поканата за сватба, проводил стадо овце с думите: „Братко владетелю! Нахрани с тези овце ония, които са дошли да прислужват на сватбата. А когато и аз, ако е рекъл господ, дойда, тогава ще поднеса даровете. Дано това, което имаме, бъде достойно за гостите! Ние ще дойдем скромно и ще прислужваме." След това владетелят на Биледжик приел овцете, а като калесник при Осман проводил Кьосе Михала с множество златни и сребърни съдове. Кьосе Михал дошъл и поканил Осман Гази, но тайно го предупредил за заговора на неверниците. „Трябва да си предпазлив!" — му казал той.

Тогава Осман Гази обдарил Михала с много неща за неговото пратеничество и в присъствието на народа му казал: „Братко, Михал бей! Поздрави от мен владетеля и му кажи, че всяка година се налага да ги главоболим. Ала за тях е добре знайна нашата вражда с Гермияновци. Нека и тази година изтърпят безпокойството, което им причиняваме, и пак да ни разрешат да изпратим в крепостта нашите майки и имущество. Ние трябва да отидем на лятно пасище близо до тях. Те са тези, които винаги са ни пазили, та затуй пак на тях поверяваме харема си. Ние също ще пазим от врагове тази страна, пък и на сватбата ще прислужваме. Тъща ми и жена ми желаят да се срещнат и запознаят с майката на владетеля. Ако бъде разрешено, и тях да доведа на сватбата."

Тогава Кьосе Михал отишъл и предал думите му на владетеля. Ей, как онзи се възрадвал и развеселил! Казал си: „Турците ще пристигнат с всичките си жени, цялата си челяд, имот и храни и ще влязат в клопката ми. Тази работа трябва веднага да се уреди!" И тозчас изпратил Кьосе Михал обратно при Осман с думи-

те: „Сватбата е еди-кога си. Заповядай, ще ни направиш чест!“

Разгласили времето на сватбата и идването на Осман с цялата му покъщнина. Тогава Осман Гази казал на Кьосе Михала: „Нашият народ е свикнал с полето, а Биледжик е тясно място. Нека направят сватбата нейде нашироко!“ Владетелят на часа се съгласил с тези думи и стегнал сватбата в местността, наречена Чакър Пънаръ. А в уреченото време Осман Гази натоварил волове с чували, в които вместо вещи поставил хора и ги изпратил. Вече било станало обичай нещата да се товарят на волове и жените да ги докарват в крепостта. И този път, пак по същия начин вкарали вътре натоварените волове под закрилата на нощния мрак. Събрали се на едно място. Още същата нощ, щом с хитрост се вмъкнали в крепостта, мъжете наизскочили от чувалите с голи саби в ръце. Стъпили на земята и веднага въоръжените юнаци се втурнали към вратата и убили стражите. А в крепостта имало много малко мъже, защото всички били на сватба. Превзели крепостта.

Осман Гази пък предрешил мнозина смелчаци в женски дрехи и ги пратил при владетеля с думите: „Братко владетелю, бъди милостив и настани тези жени на хубаво местенце, та като видят другите владетели, да не се засрамят!“ Владетелят на Биледжик много се зарадвал и си казал: „Лесно ми паднаха в ръцете и мъжете, и жените на турците, и хората, и имотите им!“ И добавил: „Всичко туй Осман проводи със своите си ръце!“

А Осман Гази трябвало да се срещне с владетеля по същото време, когато другарите му влизали в крепостта. Затова той пристигнал ведно с предрешените като жени-смелчаци надвечер. Когато се свечерило, на владетеля известили, че Осман Гази идва с жените. Владетелят си рекъл, че това вечерно пристигане е заради жените — зер никой не трябвало да ги види. Подготвил му хубаво място, посрещнал го с почести и го настанил. Владетелят още не бил стигнал до покоите си, когато Осман Гази се метнал на коня и запрашил като беглец, последван от Кьосе Михал. Съобщили на владетеля, че Осман избягал. Онзи бил малко пиян, та веднага яхнал коня си и се спуснал след турците. Близо до Биледжик имало една рекичка, наречена Калдъ-

райък. Там той настигнал Осман Гази. А Осман, който знаел, че владетелят ще дойде, бил спрял да го изчака. Щом приближил, Осман го посрещнал, а предрешените като жени юнаци му препречили пътя отзад. Тогава владетелят подложил шия под Османовата ръка. А той същия миг отсякъл главата му и още тази нощ се спуснал към Яр Хисар. Рано сутринта той пленил владетеля му и всички неверници, дошли на сватбата. Мнозина от тях превърнал в роби. След туй бързо изпратил Тургут Алп към Ине Гьол. Тургут Алп усетил, че владетелят на Ине Гьол — Ая Никола — избягал. Бърз като светкавица, той го настигнал и обсадил Ине Гьол.

Осман Гази пренесъл всичката плячка в крепостта Биледжик и след като уредил делата си там, веднага дошъл до Ине Гьол и разрешил и неговото плячкосване. Тогава правоверните за едно мигновение нахлули вътре, направили владетеля му на парчета, съсекли мъжете, а жените заробили. Защото тези неверници станали причина за гибелта на много мюсюлмани.

(17). Разказ

Разказват, че булката, която била дъщеря на ярхисарския владетел, се казвала Люлюфер (Нилюфер)[32] Хатун. Осман Гази я дал на сина си Орхан, който по това време бил вече младеж. Имал и още един син, когото поставил за свой заместник при чергарите.[33]

Така Осман завладял четирите крепости. Към околните земи се отнесъл със справедливост и милосърдие. Хората от селата се върнали по родните си места и заживели по-добре отколкото по времето на неверниците. Сигурността и справедливостта в земите на Осман Гази били толкова големи, та дори неверниците от други места идели при него и оживявали земята му.[34]

Накратко: Осман Гази направил сватба и дал Нилюфер Хатун на сина си Орхан. Това е същата Нилюфер Хатун, която има теке в подножието на крепостта Бурса, около вратата Каплуджа. Пак тя заповядала да й построят моста Нилюфер, който пък е дал име и на реката Нилюфер. Тя е майка също така на султан Мурад Гази и на Сюлейман паша. Когато тази жена се

преселила в отвъдния свят, била погребана заедно с Орхан в Манастир, в крепостта Бурса.

Това завладяване станало през 699 година по Хиджра.[35]

(18). Слова за това, как Осман Гази станал независим

Нека аллах прати светлина над неговия гроб!

След като завладял Биледжик, Ине Гьол и Йени Шехир ведно със земите около тях, Осман Гази с упорство стигнал до Изник. Нападнал го и прерязъл всички пътища, водещи към него. Вече нищо не можело да проникне отвън към града. Изпадналото в недоимък население било омаломощено. То проводило през езерото пратеник в Истанбул със зов за помощ. От Истанбул пратили помощ. Тогава Осман казал на правоверните: „От Истанбул се задава безчетна войска. Ако сварят да ни разделят, румските гяури ще се нахвърлят върху ни като лъвове. Трябва да измислим нещо и да сразим идващите неверници!“ Правоверните бойци отвърнали: „Хората ни са малко. Добре е и ние да поискаме помощ от султан Алаеддин II.“

Тозчас проводили човек в Коня и известили за своите победи. Като чул новината, султан Алаеддин II се възрадвал. Затрогнат, той дарил тъпан, знаме, сабя, кон и тържествено рухо. После заповядал: „Нека отидат на помощ няколко хиляди от хората, които са в Сахиб Кара Хисар!“

Още преди да пристигне проводеният при султана пратеник, истанбулските неверници дошли и взели да преминават през Дил. Мислейки си, че турците са избягали, те постъпвали много непредпазливо. През това време Осман Гази пипнал език от Ялак Хисар. Като узнал за нехайството на неверниците, той нападнал минаващите през Дил. Едни били съсечени, други потънали във водата, а тези, които още не били минали отсам, се върнали обратно в Истанбул. Газиите добили огромна плячка, та затуй Осман се отказал от завладяването на Изник. На своите си хора проводил радостната вест за удачата и тръгнал назад да укрепява столицата си. Майката и семейството на Осман Гази из-

лезли да го посрещнат на един-два прехода път. Точно тогава по обяд пристигнали дарените от султан Алаеддин II тъпан, знаме, кон, сабя и царско рухо. Първенците на часа се пременили и султанският Диван се подредил. А Осман Гази в чест на това вдигнал майка си на крака и сам стоял прав, докато биел тъпанът. Така според царските правила и господарски закони тъпанът на османите бил ударен[36].

Такава се запазила тържествената османска церемония чак до времето на султан Мехмед, син на Мурад Хан Гази. Всеки път, когато ударел тъпанът за излизане на поход, султаните ставали прави и с това показвали, че е настанало време за тръгване. След този миг не било възможно връщане назад. По време на самия поход пък тъпанът се биел сутрин и вечер. Докато траела церемонията, падишахът и държавните мъже стояли прави. От султан Мехмед нататък престанаха да стоят прави при биенето на тъпана. Защото султан Мехмед, който промени много неща като безполезни, се отказа и от стоенето на крака. Биенето на султанския тъпан обаче не се прекрати. То си остана според обичая.

И така при Осман пристигнали тъпан и знаме. Той пък отделил една пета част от военната плячка и решил сам да отиде с безчетни дарове в Коня, да се срещне със султан Алаеддин II и да получи неговото благоволение да му стане наследник. Защото този султан Алаеддин Кейкубад, син на Ферамурз, си нямал свой син. Той се отнасял към Осман като към син и затуй му и бил изпратил тъпан, знаме и сабя. По времето на султан Алаеддин Осман Гази получил независимост, ала почестите, петъчната молитва и сеченето на пари все още оставали на името на султан Алаеддин.

Когато Осман тръгвал, за да поздрави султана, дошла вест, че султан Алаеддин починал и тъй като не оставил син, неговото място заел везирът му Сахиб.[37] Като чул това, Осман си рекъл, че властта принадлежи на всевишния бог и веднага заповядал да назначат Турсун Факих за кадия и хатиб на Караджа Хисар. Защото този Турсун Факих бил свят човек — и народа пастрел, и с Едебали бил близък[38]. Тогава в Караджа Хисар дошли много мюсюлмани от Гермиян и от други места и оживили крепостта. Първата петъчна молитва на името на Осман Гази била прочетена в Караджа

Хисар. Някои дори казват, че тъпанът и знамето са били пратени от султан Алаеддин много години преди завладяването на Биледжик. Той ги бил проводил по Ак Тимур още тогава, когато бил превзет Караджа Хисар.

(19). Описание на Османовите закони

И така захванали да четат петъчна молитва и да секат пари на името на Осман Гази. Назначили също кадия и субашия. Тогава един човек от земята Гермиян дошъл при Осман Гази и му казал: „Продай ми баджа на този пазар." „Какво е това бадж?" — попитал Осман Гази. Онзи отвърнал: „Вземат се пари от всекиго, който донесе товар на пазара." „Бре, човече!" — викнал Осман Гази. — „Да не би тези хора нещо да са ти длъжни, та ще вземаш от тях пари?" „Такъв е обичаят — обяснил човекът. — Навсякъде се вземат пари за падишаха от всеки изнесен товар." Осман Гази попитал: „Това божа заповед и повеля на пророка ли е, или султаните сами са го измислили?" Онзи човек казал: „Това е отколешно султанско правило." Тогава Осман Гази се разгневил и викнал: „Щом е тъй, не се върти тук друг път, защото ще те сполети беда. Какво ми дължи на мен човек, който със своите ръце е припечелил имота си, та без нищо да ми дава пари!"

Като чули тези думи от Осман Гази, хората му казали: „Ей, хане! Може на тебе това да не ти е нужно, но е обичайно да се дава по нещо на тези, които пазят пазара, та и те да не загубят хляба си." Осман наредил: „Щом казвате така, нека всеки, който продаде един товар, да дава по две акчета. Не продаде ли, нищо да не дава. И още, когато дам някому тимар, никой да не му го взима из ръцете без причина. Когато той умре, да се даде на сина му. Ако синът е малък, нека слугите му ходят по време на война на поход, докато порасне достатъчно, за да воюва. Ако някой наруши този закон, или мой наследник приеме друг закон, нека всевишният аллах го накаже!"

(20). Разказ за раздаването на длъжности

Разказват, че Осман дал санджака[39] Караджа Хисар на сина си Орхан Гази, субашилъка поверил на брата си Гюндюз, а Яр Хисар дал на Хасан Алп, който бил негов храбър и предан другар и неотстъпно вървял с него. Ине Гьол дал на Тургут Алп. И сега още наричат това място „Земята на Тургут". Прихода от Биледжик той определил като тимар на тъста си Едебали, а жена си ведно с майка ѝ настанил в Биледжик. Самият той се настанил в Йени Шехир и го направил своя престолнина[40]. На приближените си войни раздал къщи, а града благоустроил, та затуй го и нарекли Йени Шехир.[41] При себе си оставил и един от синовете си — Алаеддин паша. От време на време ведно със сина си Орхан вършели набези на четири страни. Спускали се също и към Изник. Няколко пъти ударили Кьопрю Хисар, докато най-сетне го завладели и плячкосали.

След това стигнали до Мармара, а тамошните неверници дошли и им се покорили. Осман Гази се отнесъл към тях милостиво и ги оставил по местата им. После се върнали в Йени Шехир. Оставили конете си да починат няколко дни и пак се спуснали към земята Изник. Онези укрепили вратите на града. Неколкократно яко се сразили. Най-подир завардили крепостта с войска, а околността ѝ подчинили със справедливост.

Земята Тапан [Осман] раздал на воините си като тимари. После пак се върнали в Йени Шехир и там прекарали известно време.

(21). Разказ за заговора на неверниците и за войната на Осман Гази с тях

Разказват, че един ден владетелят на Бурса сбрал всички християнски владетели и им казал: „Тюрките дойдоха, заграбиха земи, палиха, рушиха и потурчиха околността. Ние седим, гледаме и си траем. Продължим ли да мълчим, в скоро време ни очакват големи ядове. Трябва да опитаме още сега да ги прогоним оттук!" Сбрали безчетна войска и тръгнали.

Осман Гази чул за това. Уповавайки се на алла-ха, той сбрал правоверните и пресрещнал неверници-те. Дал им сражение[42] в местността Коюн Хисар и с-бой стигнали до Динбоз. Сега наричат това място Дим-боз. Там силите на неверниците отслабнали и те оп-рели гръб в планината. Паднала голяма сеч. Погинал за вярата синът на Османовия брат Гюндюз — Айдо-гду. На гроба му, който лежи на пътя от Динбоз за Коюн Хисар, поставили обърнат камък. Щом силни болки присвият някой кон от околността, веднага го завеждат да обиколи около гроба. На това място все-могъщият аллах дава изцеление.

И така, с божията помощ всички неверници били разбити. Владетелят на Едренос избягал. Владетелят на Кестел бил убит. Владетелят на Бурса се затворил в крепостта си. Владетелят на Ките пък се биел точно срещу Осман Гази. Когато побягнал, Осман Гази се спуснал подире му и го гонил чак до Улубад, дордето-онзи минал през моста. Осман Гази останал на отсам-ната страна на моста и изпратил на владетеля на Улу-бад следната вест: „Предай ми беглеца, иначе ще за-обиколя водата и ще опустоша земите ти!“ Владете-лят на Улубад отговорил: „Дай дума, че нито ти, ни-то някой от твоите потомци някога ще премине през този мост. Тогава ще ти предам беглеца!“ Осман Гази приел условието, а владетелят му предал владетеля на Ките. От онова време до ден-днешен османците не са на-рушили дадената дума. Те никога не минават по мо-ста на Улубад, а преминават водата с лодки.

След това Осман Гази довлякъл владетеля на Ки-те срещу крепостта му и там заповядал да го съсекат на парчета. После завзел крепостта, сложил вътре бой-ци и така овладял цялата околност. През тези дни той водил още много сражения за вярата.

Най-после дошли до крепостта Бурса. Изкачили баира откъм едната врата и през целия ден се би-ли. Ала укреплението било стръмно, та нищо не успе-ли да направят. Много правоверни бойци погинали за вярата. От онази страна на укреплението имало два-мина неверници, които мятали стрели. В боя те стоя-ли редом и погубили много мюсюлмани. Една нощ га-зия се добрал до подножието на крепостта и там се-притаил. Когато онези наново захванали да пускат

стрелите си, той отдолу с по една стрела повалил и двамата. После хванал единия за ръката и го повлякъл за доказателство към Осман Гази. Тогава от крепостта улучили газията и го погубили.

(22). Разказ за построяването на две кули от двете страни на Бурса

Разбрал Осман Гази, че крепостта Бурса е стръмна и непревзимаема с бой. Рекъл си, че за това е нужно търпение и заповядал да се построят от двете ѝ страни високи кули. Откъм Каплуджа той построил крепост и оставил вътре братовия си син Ак Тимур, защото той бил голям храбрец. Другата крепост построил откъм планината и в нея поставил юнака Балабанджък — роб на брат му. Приготвили двете крепости за една година.[43] Щом се настанили в тях, сложили ръка върху околността на Бурса. Там се наложили със справедливост. Неверниците и пръста си не показвали извън крепостта и дори престанали да поглеждат навън. Така изминали няколко години.

Осман Гази се заселил в Йени Шехир, а газиите му набирали сили. Завзетите земи били поделени помежду им и всеки бил почетен според ранга си.

(23). Разказ за завладяването на Мекедже, Ак Хисар, Гейве, Леблебеджи Хисар и Чадърлъ

Разбрали правоверните, че където и да посегнели, все победители излизали, та казали на Осман Гази: „Ей, Гази Хан! Слава богу, сразихме неверниците. Ала на тебе не отива отсега насетне да стоиш в бездействие и да си губиш времето! Отново трябва да подхванеш битка за вярата!“ „Добре, да бъде! — рекъл Осман. — Ала нека преди това да повикаме Кьосе Михала. Като дойде, ще го поканим да приеме исляма. Стане ли мюсюлманин — добре! Ще тръгнем, накъдето кажете. Не стане ли, първом ще оплячкосаме неговата земя Харман Кая с околностите ѝ.“

Този Кьосе Михал бил владетел на неверниците от Харман Кая и много голям храбрец. Само след час

при него проводили човек и му казали: „Бързо ела! Предстои голям поход. Всичко е готово и чакаме само тебе.“ Като чул новината, Кьосе Михал на бърза ръка се приготвил и пристигнал. После се явил пред Осман Гази и помолил за позволение да му целуне ръка. След туй се обърнал към Осман и от душа и сърце му казал: „Открий ми правата вяра! Нека и аз стана мюсюлманин!“

Щом Кьосе Михал приел исляма пред Осман Гази, всички паши и бейове се възрадвали. Осман Гази облякъл на Кьосе Михал почетно рухо със свещен знак, избродирано със сърма и коприна. После го изпратил към Караджа Хисар, за да бъде дружина на сина му Орхан. С тях тръгнал и Салтук Алп, така че овардили Караджа Хисар от Гермияноглу.

След туй Осман оставил един от синовете си с майка му в Биледжик, а сам, покорен на аллаха, стигнал до Леблебеджи Хисар. Владетелят на крепостта излязъл да го посрещне и му се покорил. Оставили го на мястото му. Този владетел имал син. Него взел Осман и стигнал до Лефке. Владетелите на Лефке и Чадърлъ също го посрещнали, покорили му се и му предали земите си. Тогава Самса Чавуш, който бил на специална служба при Осман, поискал техните владения и се примолил: „Дай на мене тези земи!“ Осман Гази му рекъл: „Лошо ще бъде, ако ти дам всичко, а тях напълно лиша. Но една част давам на тебе!“ Около Лефке, при устието на реката,[44] течаща покрай Йени Шехир, има една малка крепост.[45] Нея дал на Самса Чавуш. И досега наричат цялата околност „Чавушко село“.

После дошли до Мекедже. Нейният владетел също им се покорил, та стигнали чак до Ак Хисар. Владетелят на Ак Хисар не се смирил, а сбрал войска, пресрещнал ги и се вдигнала голяма битка. Най-подир го разгромили. Тогава той не си влязъл в крепостта, а забягнал негде по чужбина. Правоверните оплячкосали крепостта му.

Като бягал, владетелят [на Ак Хисар] се добрал до крепостта Кара Чепиш. Това е доста стръмно укрепление край река Сакаря. Правоверните го обикаляли няколко дни, но се върнали. После стигнали до Гейве. Видели, че тамошните неверници оставили кре-

постта си празна и избягали. До Осман дошла вест, че гяурите са му устроили клопка около сухото дере. Този проход е наречен още Карасу. Втурнал се тогава Осман, намерил скритите неверници, пленил владетеля им и се натоварил с плячка.

Повече от месец стоял Осман из тия места и дарявал милост и справедливост. Селата раздал като тимари на правоверните си бойци, а хората оставил по родните им места.

(24). Разказ за случката между Орхан и татарина Чавдар

Когато Осман отишъл да завладява Лефке, дошъл татаринът Чавдар от гермиянците и нападнал пазара на Караджа Хисар. Орхан бил отишъл в Ески Хисар да подковава коня си. Обадили му за делата на Чавдар. Той мигом се метнал на коня, а дружината му веднага го заобиколила.

Всред планините имало една запустяла крепост, наречена Ойнаш Хисаръ. Там настигнали Чавдар. Принудили татарите да оставят всичко награбено. Някои от тях пленили, а други съсекли. Чавдаровия син също заловили и го затворили до идването на Осман Гази.

Когато Осман се завърнал от война, Орхан му разправил случката. Осман рекъл: „Тези разбойници са мюсюлмани. Не може да се убиват!“ Тогава ги освободил и ги пратил в страната им.

Оттогава, та чак до времето на Йълдаръм Хан, вражда с татарите не избухнала. И сега дори има от техните потомци. Викат им „Чавдарлулар“.

(25). Разказ

Така Осман Гази се сговорил за сина на Чавдар и като изпълнил дадената дума, го пратил на баща му. После казал на сина си Орхан: „Синко, ние се сговорихме с тези татари, дадохме дума и ги пуснахме да си вървят. Ала татарите не са племе, което зачита клетва, та ще трябва да остана тук. Този път ти иди

да поведеш битка за вярата. Нека вярваме, че всевишният бог ще ти дари победа!“ Сетне му дал за дружина Акча Коджа[46], Конур Алп[47], Гази Абдуррахман и Кьосе Михал и го пратил към Кара Чепиш и Кара Тикин. Това бил първият самостоятелен поход на Орхан.

Тогава Орхан се помолил, завързал здраво сабята на кръста си, взел бащината благословия и потеглил право към Кара Чепиш. Когато до крепостта останал един преход път, Орхан разделил бойците си на три отряда. С единия той сам щял да нападне крепостта, другия скрил през нощта зад крепостта, а третия разположил в близката долчинка.

Няколко дни Орхан Гази давал вид, че води бой за крепостта, ала се показвал слаб. Един ден той се престорил на разбит и побягнал. Като видели това, неверниците изскочили от крепостта и дошли до стана на Орхановата войска. Там намерили един турчин и го отвели при владетеля. Владетелят попитал: „Други турци не останаха ли?“ Онзи човек казал: „Какви турци може да има още тук? Те избягаха пред очите ви и се махнаха нанякъде.“ Владетелят много се зарадвал на тези думи и рекъл: „Турците са слабовати. Трябва веднага да се спуснем подире им и да им попречим да излязат из дерето!“ След туй той тутакси възседнал коня си и хукнал след Орхан. Тогава газиите, дето били в засада около крепостта, овладели вратата ѝ. Тези, които били в подножието ѝ, също наизскачали и се появили пред владетеля. Като ги видял, той отчаяно завикал: „Олеле, имало още турци!“ Веднага си подвил опашката и поискал да си влезе в крепостта. Тогава видял стоящите пред вратата правоверни. Ще не ще, сам тръгнал срещу им и подложил шията си под техните ръце. Газиите превзели крепостта и си поделили нейните богатства.

Под крепостта [Кара Чепиш] имало още едно малко укрепление, наречено Ап Сую. Стигнали до него и го овладели, след като мирно се сговорили. После поставили в тези две крепости бойци и трайно ги укрепили. Орхан дал Кара Чепиш на Конур Алп, Ап Сую — на Акча Коджа, а самият той довел владетеля ведно с конницата му до Ак Хисар. Към народа се отнесъл милостиво и справедливо.

Ала Конур Алп често излизал и нападал Ак Язъ. Акча Коджа пък стигнал до една теснина в Биш Кьопрю, където изтичала реката[48] от езерото Аян. Там се поспрели, а когато и Орхан се намерил между тях, заедно се юрнали напред.

Така Орхан укрепил всички граници, а когато пленявал неверници, пращал ги на баща си. Както вървял напред, на пътя му се изпречила крепостта Кара Тикин. Той изпратил при владетеля ѝ човек с думите: „Предай ми крепостта! Тебе ще оставя вътре, а за мен нека бъде само името. Целта ми е Изник.“ Като чул тези думи, неверникът много се угрижил, ала не предал крепостта. Тогава Орхан на часа обявил разграбване.[49] Правоверните моментално я плячкосали, разбили вратите и убили владетеля ѝ. Неговата дъщеря и богатствата му Орхан изпратил на баща си. Ала пленените роби той откупил от бойците, помилвал ги и отново ги настанил в крепостта. Там поставил Самса Чавуш, а самият тръгнал към Йени Шехир при баща си Осман.

После проводили пратеник в Кара Чепиш при Конур Алп и в Кара Тикин при Самса Чавуш. Наредили им да се преструват, като че ли се захващат с Изник. Те взели често да налитат и да опустошават градините около Изник.

Накратко. Стигнало се дотам, че вече не давали мира на Изник. От едната страна Конур Алп се заел с Ак Язъ, а от другата Акча Коджа подхванал Изник-мид. Честичко прехвърляли тези граници и станало така, че правоверните бойци денем и нощем не слизали от конете и печелели победа след победа. След като превзел Туз Пазаръ в Ак Язъ, Конур Алп се срещнал с неверниците в Узунджа Бил. Били се два дни и две нощи, накарали неверниците да отстъпят и пак се върнали в Туз Пазаръ. Акча Коджа пък заедно с Ак Тимур нападнал Ак Ова. Гази Абдуррахман се заел с околностите на Истанбул. Тогава от Инстанбул взели да подбират неверници и да ги пращат срещу им. Гази Абдуррахман сечел и пропъждал дошлите от Истанбул гяури. По всяко време били готови за бой и непрекъснато нападали. Залагали за исляма душите и главите си.

(26). Разказ за завладяването на Бурса

Говорят, че като издигнал от двете страни на Бурса укрепления, Осман Гази им поверил надзора над крепостта и си заминал. А тези, които останали там, дотолкоз изтерзали неверниците на Бурса, че един ден до Осман дошла вестта: „Неверниците от крепостта са смазани от глад и търсят начин да я предадат, но искат да я предоставят на самия падишах и на никого другиго.“ Като чул вестта, Осман Газа казал на сина си Орхан: „Първом върви срещу Едренос, че едно време в боя бащата на оня неверник Динаноз погуби Бай Ходжа.“

Орхан целунал земята в знак на покорност, а Осман му дал за другари пак Кьосе Михал и Тургут Алп. Там имало също един праведен човек, когото наричали Шейх Махмуд. Заедно с него бил и един от братята на светеца Едебали, за когото вече говорихме, на име Ахи Шемседдин. Орхан измолил от баща си и сина му Ахи Хасан. Осман му дал и него и изпратил всички заедно.

Осман имал неприятна подагра в крака. По тази причина той не могъл да отиде до Едренос, но докато другите се бавили по пътя от Едренос до Бурса, той също потеглил.

И така, другите тръгнали право към Едренос. Щом чул, че турците идат, владетелят опразнил крепостта и избягал към планината Алита. Осман със своите гази също се отправил пешком към планината. Бягащите неверници разбрали, че няма да се спасят с отстъпление, та се принудили да го срещнат, да му се поклонят и преклонят. А владетелят им, както бягал, паднал от една скала и се разбил на парчета. Намерили само трупа му. После отишли и разрушили крепостта на Едренос. Дарявайки пощада на народа, те го оставили по родните места.

После Орхан пристигнал в Бурса. Дошъл и Осман Гази. Разположили стана си отвъд реката, в местността Пънар Башъ и веднага пратили Кьосе Михал при владетеля на Бурса на име Берес[50] да поиска крепостта. Владетелят казал: „Закълнете се, че никой от вашите не ще ни пипне и не ще ни причини страдание.“ Кьосе Михал дошъл и съобщил на Орхан това усло-

вие. Орхан Гази се съгласил и отново проводил Кьосе Михал при владетеля. Владетелят Берес казал: „Изпратете ми неколцина храбри мъже, та когато хората излизат от крепостта, турците да не ги безпокоят.“ „Добре — казал Кьосе Михал, — но трябва да се даде нещичко на онези, дето ще ви пазят.“ „Ще дам толкоз, колкото ти сметнеш за нужно“ — рекъл Берес.

Най-после се сговорили за 30 хиляди флорини. Владетелят Берес приел условието и изпратил 30-те хиляди. После напуснал крепостта. Тогава мюсюлманите с възгласа „Аллах е най-великият“ се настанили в нея. „Това са чудеса на Мохамед“ — говорили си те и отправяли благодарствени молитви към пророка.

Пръв се изкачил върху укреплението Ахи Хасан и здраво стъпил на кулата. После там се струпали и останалите мюсюлмани. А при владетеля дошли определените смелчаци и толкоз набързо го извели навън, че онзи не сварил да вземе и четвъртина от богатството си. Владетелят се отправил към Гемлик, а оттам — към Истанбул.

На хората, които останали в крепостта, дарили милост и не позволили да се вземе дори сламчица от някого. Ала от владетеля Берес, който си заминал, останало голямо имане. Орхан разделил всичко между правоверните бойци и всички газии забогатели.

Владетелят Берес имал везир, когото наричали Саруз. Не заминал, защото точно той станал причина да се предаде крепостта. Притежавал голямо богатство, което по собствена воля донесъл на Орхан. И него поделили между газиите.

В крепостта намерили много умрели неверници. Орхан попитал онзи везир: „Каква е причината да предадете крепостта и от какво бяхте обезсилени?“ Везирът Саруз отвърнал: „Причините за предаването на крепостта са няколко. Първо, ние видяхме как вашата държава от ден на ден расте, а в това се оглеждаше нашата зла участ. Второ, твоят баща ни нападна и си отиде, но измъкна от ръцете ни околните земи. Благополучието на града зависи от земята. Нашата околност се подчини вам, а на нас вече не се покоряваше. Третата причина е, че вие оставяте на спокойствие тези, които ви се покоряват, а ние също жадуваме спокойствие. Четвъртата е такава. Макар нашият владетел да

бе събрал огромно богатство, когато беше време, той не го използувá, за да снабди крепостта с необходимите неща. Тогава, когато се наложи, той прежали богатството си, ала провизии вече не можеха да се намерят. Петата е тази, че крепостта стана затвор за нас и ние се съсипахме от глад. Разбрахме, че всичко в света е преходно и променливо. Ето че един ден [бедата] дойде и при нас. Видяхме, че е по-добре да се спасим, като мирно се предадем, отколкото да погинем от ръката на турчина."

„А какви са тези мъртви неверници?" — попитал Орхан. „Всички те измряха от глад" — отвърнал Саруз.

Това завладяване станало през 722 година по Хиджра.[51] Няма никакъв спор, че Бурса била завладяна именно тогава. Щом завзели крепостта, мюсюлманите започнали да се заселват. Измежду доверените хора на Осман, които взели участие в овладяването на крепостта, имало някой си Илери Ходжа. Той пък имал син, наречен Хаджъ Ахмед, който също вървял с него. Този Хаджъ Ахмед веднага издигнал месджид около бейския сарай. Наричат го „месджид на сина на Илери Ходжа"[52] и той е първият месджид в крепостта Бурса. После около този месджид Ахи Хасан построил за себе си едно завие.

Спорен си остава обаче въпросът, жив ли е бил Осман Гази по време на завладяването, или не е бил жив. Най-вероятното е да е бил, защото Осман сам е изпратил сина си на този поход. Много са причините да не отиде той самият. Първата е, че Осман е имал в крака подагра. Вън от туй той е искал още по негово време синът му Орхан да придобие слава и да се прочуе, та и след него народът да му се подчинява. С една дума, той поверил бейлика на Орхан, а самият се оттеглил на почивка — точно както Мурад Хан отстъпи трона си на султан Мехмед, а самият той остана да си почива в Маниса. Само че този [последният] после се попишмани, а онзи — не.

(27). Разказ

Разказват, че след като подчинил изцяло Ак Язъ, земята Конурпа и Мудурни, Конур Алп се върнал в собствената си земя. Когато тръгнал назад към Кара Чепиш и Ап Сую, той оставил по тези места Гази Абдуррахман.

Акча Коджа, който действувал на отсамната страна,[53] покорил Кандъра и Ерменийе и също сложил в тях свои мъже. След туй решил да стигне до Семендире. Газиите му ту се биели денонощно с неверниците, ту били в скрита вражда с тях. Нещата продължили така, докато един ден умрял синът на семендирския владетел и всички гяури се струпали около трупа му. Газиите търсели толкова удобен случай и все не можели да го намерят. Щом неверниците се събрали в крепостта, правоверните бойци издебнали и ненадейно ги нападнали. Заловили владетеля и превзели крепостта. После завлекли владетеля към крепостта Айдос и предложили: „Елате да си вземете този владетел, а в замяна ни предайте крепостта си!" Онези викнали: „Махайте се! Отрежете му главата, изпечете му месата и ги изяжте!" Тогава владетелят казал: „Продайте ме на Истанбул". Пратили вест на Орхан и попитали: „Да продадем ли този владетел или да го убием?" Орхан им отвърнал: „Продайте го! Нека парите послужат за дребни разходи на бойците!"

Тогава пратили вест в Истанбул: „Нека ви продадем този владетел!" А истанбулските гяури отвърнали: „Ние нито продаваме, нито купуваме хора." После неверниците от Костантинийе се сбрали и с готови войски пресрещнали правоверните бойци. Вдигнала се голяма битка. Най-подир всевишният аллах дарил победата на правоверните. Те разбили неверниците и ги прогонили.

След всичко това владетелят на Изникмид купил владетеля на Семендире. А в крепостта Семендире се настанил Акча Коджа. Той безспирно воювал с истанбулските гяури и с владетеля на Айдос. И през всичкото време Акча Коджа и бойците му не слизали от конете, защото истанбулският владетел[54] не спирал да

се бие. Това било, защото турците напирали към айдоската крепост. Към селата от околността Акча Коджа се отнасял и справедливо, и снизходително.

(28). Разказ за завладяването на Айдос

Говорят, че айдоският владетел имал една обична дъщеря — голяма красавица. Една нощ ѝ се присънило, че е паднала в пропаст и не може да се измъкне. Тогава срещу нея излязъл краснолик юнак, който я извел от пропастта. После той ѝ свалил дрехите, които носела, измил тялото ѝ и ѝ облякъл копринена премяна. Смаяно, момичето веднага се събудило, ала миражът на юнака, който то видяло насън, не изчезвал от очите му. Момичето непрестанно мислело за него и си казвало: „Ясно е, че в моя живот ще станат промени и аз ще си отида от това място."

Докато то си мислело така, един ден при крепостта дошли турците, обсадили я и започнал бой. Сражавали се горе-долу няколко дни. Веднъж момичето дошло до края на крепостната кула, точно където турците водили боя, и останало да гледа. Като свело поглед надолу, очите му се спрели върху Абдуррахман Гази. Това бил юнакът от съновидението. Разбрала девойката каква била работата. Спуснала се, написала писмо на гръцки език, завързала го на камък и го хвърлила долу. Писмото паднало точно пред Абдуррахман. Като видял, че на камъка има завързано писмо, той го взел и го занесъл на Акча Коджа. Накарали някого си, който знаел гръцки език, да прочете писмото. Там пишело: „Ти, който премина покрай крепостта, ела в еди-коя си нощ, на един-кое си място и доведи неколцина свои доверени хора. Ще ви предам крепостта!" Разбрали смисъла на писмото и му повярвали. Акча Коджа веднага попитал: „Кой е този, който в уречената нощ ще свърши тази работа?" Абдуррахман Гази отвърнал: „Аз съм заложил главата си по този път!" Тогава Конур Алп казал: „Трябва хитро да изпипаме работата!"

Вдигнали се мигновено и ударили крепостта, ала никакви вреди не ѝ нанесли. Възрадвани, айдоските неверници взели да ядат и пият. А когато настъпило

уреченото време, в полунощ, Абдуррахман с неколцина смели газии дошъл до мястото, определено от момичето. То ги очаквало. Щом зърнало Абдуррахман Гази, то веднага завързало за стената въже и го хвърлило долу. С упование във всевишния Абдуррахман Гази тутакси се прилепил към края на въжето и за миг се изкачил на крепостта. Там той се намерил с любимата си. После отишъл до крепостната врата, убил стражата, отворил вратата и газиите влезли вътре. Отишли право в двореца на владетеля. Видели, че той лежи пиян, и го хванали за гушата. Когато се разсъмнало и Акча Коджа също пристигнал със своите газии, той видял, че крепостта била превзета, укреплението здраво, а работата — извършена без грешка.

(29). Разказ

Щом овладели крепостта, поверили владетеля, дъщеря му и всичките им богатства на Гази Абдуррахман, за да ги проводи на Орхан. Абдуррахман отишъл при Орхан в Йени Шехир, занесъл му радостната вест и му предал плячката, владетеля и момичето. Тогава Орхан дал девойката на Абдуррахман ведно с повечето плячка. Двамата влюбени се събрали и били щастливи. И досега живее един от техните наследници. Наричат го Кара Рахман. Той се отличил с голяма храброст при битката за Истанбул. Даже по времето, когато Истанбул бил в ръцете на неверниците, истанбулските гяури плашели дечицата си, когато плачели, с думите: „Дойде Кара Рахман!“ Децата преставали да плачат и се молели богу.

(30). Разказ за смъртта на Осман Гази

Говорят, че първо починал тъстът на Осман Гази — Едебали. След един месец починала неговата дъщеря Малхун Хатун, която била съпруга на Осман и майка на Орхан.[55] Осман ги погребал със собствените си ръце в крепостта Биледжик. Три месеца по-късно в Сьогют самият Осман се преселил от временния свят във вечния живот.

Разказват като достоверно, че по това време Орхан Гази бил в Бурса. Като научил, той заповядал да погребат Осман според неговото завещание под кубето на Манастир. Ала някои от най-доверените хора, чиито твърдения са по-истинни, казват, че Осман е присъствувал и при падането на крепостта Бурса. Заболял от подагра, той починал при самата обсада. Тогава един роб, който избягал от отстъпващата войска, отишъл при владетеля на Бурса и му обадил: „Беят на турците умря и войската му бяга!“ Владетелят веднага изскочил от крепостта и се спуснал след мюсюлманите. Тогава Орхан изпратил напред тялото на Осман Гази, а самият той останал в засада. После се хвърлил срещу неверниците, заловил владетеля и завладял крепостта. А тялото на Осман донесли до Манастир и го погребали. Той живял 69 години, а бил падишах двадесет и седем години.

(31). Заветът на Осман Гази

Това завещал Осман Гази на сина си Орхан: „Когато умра, да ме поставиш под украсеното със сребро кубе в Бурса.“ (По онова време неверниците били препокрили кубето на манастира и то светело като сребро, та гледано отдалече, изглеждало сребърно.) „Другото ми напътствие е: който и да те тласка към непокорство пред всевишния, ти не се поддавай! Не върши нищо, което не е заповядано от бога. Ако нещо не знаеш, питай и се поучавай от богословите, които познават свещения закон. Не се залавяй за никаква работа, преди да си я обмислил. Отнасяй се добре към тези, които са ти покорни. И още — не се скъпи да раздаваш благосклонност и милосърдие, защото човекът е роб на доброто.“

(32). Разказ за самостоятелното властвуване на Орхан Гази в държавата на Осман Гази

Каза се, че погребали Осман в Манастир. Тогава Орхан и брат му Алаеддин паша се събрали наедно. По онова време имало някой си Ахи Хасан, който при-

тежавал завие около бейския сарай в Бурса. В него се събрали всички първенци, за да разделят имането на Осман между неговите синове. Никакво съкровище не се открило — нищо друго освен завладените земи. Злато и пари нямало. При своя край Осман оставил една доста новичка дреха за тържествени церемонии, една походна торба, една солница, един калъф за лъжици и чифт ботуши. Дрехата му била сшита от морско платно, а на гърба й бил извезан полумесец. Знамената му пък идели от потомците на Ала Шехиб, та били алени.[56] Имал също няколко обора добри коне и няколко стада овце. Бейлишките овце за разплод, които сега пасат из околностите на Бурса, са от тези овце. Оставил също в Султаньоню няколко полудиви кобили и няколко чифта дебела плът за под седла. Освен изброените неща, не се намерило нищо друго. Орхан казал на брата си: „Какво ще заповядаш?“ Алаеддин паша отвърнал: „На тази земя е нужен падишах, който да бъде пастир: да събира раята и да наглежда спахиите. Нека всички тези коне, кобили и овце бъдат негови, защото всички те са собственост на владетеля. Баща ми ги е скътвал заради свещената война. За нас няма друго наследство!“

Тогаз Орхан казал на Алаеддин паша: „Щом е тъй, братко, ела и стани ти този пастир!“ А Алаеддин паша отвърнал: „Докато беше жив, баща ми винаги на тебе поверяваше бейлика. Щом ти си жив, какво ми се пада на мене да върша? Ти си мой велик брат, комуто единствено е отредено мястото на татко!“

Събраните първенци одобрили думите му. Тогава Орхан казал: „Ела и стани поне мой везир!“ Алаеддин пак отказал: „В полето на Ките има едно село, наречено Фотуре. Него ми дай. То ми стига!“ — казал той. Орхан му дал селото. Алаеддин паша построил също едно теке в Кюкюрдлю — в Бурса, един месджид в крепостта при вратата Каплуджа и още един месджид при горната врата, а около тях — къщи. Самият той също се поселил там. И досега има от неговите потомци.[57]

(33). Разказ за завладяването на Изникмид

Говорят, че след като Орхан дарил казаното село на своя брат, Акча Коджа също се преселил в оттатъшния свят. [Тялото му] лежи в планината около Кандъра. След него се преселил в отвъдния мир и Конур Алп. Тогава Орхан поверил целия пограничен край на малкия си син Мурад Гази. После сбрал войска и потеглил срещу Изникмид. Още когато тук идвал Абдуррахман, той обяснил подробно как са нещата и какво трябва да се прави, за да се овладее Изникмид.

Първом дошли до Йени Хисар, а сетне стигнали до Гейве. В Ап Сую Орхан се намерил със сина си Сюлейман паша. Дошли и газиите, които стояли около езерото Аян и в Айдос. Всички те се присъединили към Орхан и стигнали до Изникмид.

По онова време господарка на Изникмид била една жена — роднина на истанбулския владетел.[58] А в укреплението, разположено в Ялак Ова, имало един неверник на име Йелеконйе. Той бил господар на Ялак Ова. Зад него пък имало друга крепост, която сега наричат Коюн Хисар. Йелеконйе имал брат, на име Кълейон. Малката крепост била негова. И така хвърлили се върху тези крепости. Започнала се битка. Една стрела пробола сърцето на Йелеконйе и проклетникът начаса умрял.[59] Тогава Орхан се спуснал към Изникмид.

Тогава жената събрала своите приближени и им казала: „Аз не мога да противостоя на турците. Жалко за тези от нас, които погинат, защото ще си идат напразно. Загине ли пък някой от тях, те ще станат наши кръвни врагове. Трябва завинаги да отхвърлим турците от нас. Изходът е по-мирно да предадем крепостта.“ Всички събрани одобрили думите ѝ. Тогава жената изпратила при Орхан свой доверен човек и казала: „Щом мине нощта, изпрати ни хора [да ни пазят], та никой от турците да не може да посегне на нас.“ Тогава Орхан подбрал хора и им наредил: „Ни един от тези неверници да не погине!“ Така той сложил забрана и заповядал още: „Нека всеки постъпи според волята си — заминаващите да си заминат, оставащите — да останат и никой никому да не вреди!“

Жената заповядала да приготвят гемиите. После

слязла на пристанището, спокойно натоварила богатствата и хората си и отплувала за Истанбул.

Тогава газиите заели крепостта.[60] Правоверни от Айдос също дошли и се заселили тук. Орхан оставил в Изникмид сина си Сюлейман паша, превърнал църквите в месджиди, а една висока църква направил медресе. Тя и сега още си е медресе. По онова време имало един юнак, когото наричали Кара Мюрсел. Нему дали тези краища. Сега ги наричат Кара Мюрселлер. И село такова има.[61]

Ялак Ова пък Орхан поделил между тимариотите. Заповядал им да вардят брега и да спират набезите на идващите истанбулски гемии. Пак в този край той събрал газиите, дето по-рано били с Акча Коджа. Ермени Пазаръ дал на Яхшалу, а земята Кандъра — на Акбаш. И досега по тия места има техни потомци. Един от наследниците на Акча Коджа е кадията Фейзуллах, който има теке в Кеки Визе. Такава е истината за завладяването на Коджа Или, Конурпа и вилаета Болу.

(34). Разказ

Говорят, че един ден [Алаеддин] Али паша казал на брат си Орхан Гази: „Ей, братко! С божията помощ ти стана падишах! Войската ти расте от ден на ден. Сега трябва и ти да сложиш някакъв знак на войската си, та да я отличаваш от другите и да я познаеш по него дори в деня на Страшния съд.“ Орхан отвърнал: „Какъвто знак предложиш, ще го приема!“ Али паша казал: „Чалмите на околните бейове са червени. Нека чалмите на твоите султански раби да бъдат бели.“

Орхан Гази склонил и се разпоредил да изработят в Биледжик бели чалми. Проводил човек до Хаджъ Бекташ Хорасани в Амасия[62], за да получи разрешение и после първи наложил бялата чалма. След него я сложили и подвластните му.

После Орхан пожелал да увеличи войската от собствения си вилает. Доверил тази работа на брат си, а брат му рекъл: „За това трябва да се допиташ до кадията.“ По онова време кадия на Биледжик бил Чан-

дарлъ Хайреддин паша. Кадилъкът му бил даден от самия Осман. По-късно Орхан го поставил за кадия на Изник. След туй станал кадия на Бурса. След Орхана Гази Хункяр го направил кадъаскер. По-после станал везир и също бейлербей.[63] Ако е рекъл господ, за това аз ще разкажа подробно нататък. Вън от всичко той бил роднина на Едебали.

Запознали го с работата и той казал: „Мой султане, от областта можем да запишем и изведем пешаци." Когато това се разчуло, раята си рекла: „Да вървим да служим на падишаха!" Не се изказва с думи усърдието, с което всички тръгнали да се пишат в пехотата. Щом записването започнало, мнозина взели да подкупват кадията и да му се молят: „Мене запиши!" А желаещите били много. Щом станели султанско войнство, те нахлупвали белите чалми и потегляли.[64] Сетне, когато се набрали достатъчно пешаци, продължили да приждат хора и да се молят: „Запиши ни поне за помагачи. Нека една година на поход да ходят те, една година — ние!"[65]

Шега. Разказват как станало така, че взели да наричат пешаците „палета". По времето на султан Мурад, син на султан Мехмед, един пешак откраднал от някого си малко кученце. Онзи го пипнал, изругал го и му викнал: „Ей, пале такова! Да не би ти да си раждал кучето ми, че да го крадеш!" Вдигнала се голяма врява. А после, щом им подхвърлели тези думи, където и да били, пешаците много се сърдели. Като ги усетили, че се дразнят, взели да ги наричат само „палешка пехота".

Също по времето на Орхан бил изнамерен усуканият тюрбан. Хулени били онези бейове, които на влизане в Дивана не носели усукани своите тюрбани. С една дума, обичайно било в Дивана да се носят навити тюрбани, а на поход — бели чалми. Под чалмите слагали шевкеле. Шевкелето е таке, отпред — късо, отзад — дълго, а отвътре — капладисано с кожа.

И още. По онова време брадите не се стрижели. И бейове, и везири, и спахии — всички носели красиви, дълги бради. А когато падишахът силно се разлютял на някого, заповядвал да му острижат брадата, за да го опозори. По-после, когато по тези места започнали да приждат френки, научили от тях да си подстриг-

ват брадите. Изобщо тогавашните нрави били различни от сегашните. Арабите казват: „Всяко време — със своите хора и държави, всеки век — със своите обичаи и нрави!“

(35). Разказ за завладяването на Изник

Говорят, че като завладели Кара Тикин, заели се с Изник. Да, ама не могли да накарат Изник да отвори вратите си, та изпаднали в униние и безпокойство. Околните села разделили справедливо между тимариотите. Към неверниците на тези села се отнесли милостиво, та онези останали доволни и затуй престанали да пращат в крепостта храна и припаси. Хората от околността отивали при хората от крепостта и им викали: „Ей, нещастници! Елате и се покорете на турците, та да се спасите от глад и да заживеете в мир и спокойствие!“

Дваж опитвали юруш. Нападали Изник от две страни, но положението оставало все едно и също, а годините минавали. От време на време конни неверници излизали от крепостта и се биели с правоверните. Газиите съсичали по някого от тях, а другите бягали и пак си влизали вътре. Като усетил, че неверниците от крепостта се изтощили от глад, Орхан се хвърлил срещу Изник. Тогава владетелят на Изник изпратил при него свой доверен човек и му казал: „Ще ти предам крепостта, ако обещаеш, че не ще ни мъчиш и ще позволиш на заминаващите да заминат, а на оставащите — да останат.“ Орхан Гази приел помирението. Тогава владетелят излязъл от истанбулската врата и ведно с хората си заминал за Истанбул. Мнозинството от спахиите му обаче не тръгнало с него, а заедно с градския народ излязло да посрещне Орхана. Оказали му чест и го въвели в града през йенишехирската врата. Настанили го в градината Абакулус, която се намирала край вътрешната страна на вратата. Там надошли красиви жени. Орхан запитал: „Какви са тези жени?“ Отвърнали му: „Мой султане! Техните мъже загинаха — кой от глад, кой в боя, та те сега са сами в големите си къщи!“ Тогава Орхан заповядал на своите бойци да се оженят за тези жени с бракове, освете-

ни от мюсюлманския свещен закон. Тогава правоверте взели жените за свои съпруги. Така, намирайки готови жени и домове, те се настанили в къщи като сараи.

Това завладяване станало в 734 година по Хиджра.[66]

(36). Разказ

Разказват, че като завладял Изник, Орхан превърнал една голяма църква в месджид за петъчна молитва, един манастир — в медресе, а при изхода на йенишехирската врата построил имарет.

Имало един човек на име Хаджъ Хасан. Той бил един от учениците на Османовия тъст Едебали. Нему Орхан дал шейхството на имарета. И сега шейховете на този имарет са от неговите потомци. Когато го отворили, Орхан със собствените си ръце разделил първите раздадени хапки, а вечерта пак сам запалил кандилото му.

Преподаването в медресето поверил на Мевляна Давуд Кайсери.[67] След това го дал на Мевляна Таджеддин Кюрд, който бил в Коня ученик на Мевляна Сираджеддин Коневи. Четенето на молитвите възложил на Кара Ходжа.[68] Така Орхан за кратко време направил Изник престолнина. Пак тогава живеел и друг свят човек на име Ашък Паша.[69]

(37). Разказ

Говорят, че Орхан дал Изникмид на сина си Сюлейман. Възложил му също да завладее Йенидже, Гьойнюк и Мудурни. Когато превзел Изник, той дал Бурса на сина си Мурад Гази и я нарекъл „Бей Санджак".[70] Караджа Хисар дал на чичовия си син Гюндюз. После изпратил Сюлейман паша към Тракия Йенидженси. Още щом пристигнал, мирно и кротко му предали крепостта. Същото станало с Гьойнюк и Мудурни. Много добрини сторил Сюлейман паша на вилаета. Някои от селата, като видели благородството на турските първенци, дошли и станали мюсюлмани. Всички сегашни земи-мюлк в този вилает са останали така, както ги раздал Сюлейман паша.

(38). Разказ за завладяването на земята Караси

Говорят, че по онова време господар на вилаета Караси бил Карасиоглу Аджлян бей. Когато починал, оставил двама сина.[71] Единият, когото наричали Турсун бей, бил дошъл при Орхан Гази. Другият бил при баща си. След смъртта на бащата народът на Караси не приел за свой господар този негов син, а пратил вест до намиращия се при Орхан Гази — Турсун бей.

Турсун бей имал един везир на име Хаджъ Илбеги. Него изпратили в Караси. Той разучил нещата около тамошните първенци, а после дошъл и известил Турсун бей. Така, като узнал всичко, Турсун бей разкрил положението на Орхан Гази: „Ей, хане! — казал му той. — Тръгвай да завладеем вилаета. Подари комуто щеш Баль Кесри, Бергама и Едремид ведно с нахиите им. Мене ми стига Къзълджа Тузла и областта Махрем."

Орхан завладял също Улубад, а владетелят й оставил пак на мястото му. После тръгнал направо към езерото (Гьол Башъ),[72] превзел Бал Йоз и Абольонд и излязъл до Кирмастъ. По онова време господар на тази крепост била жена. Наричали я по гръцки Клеместорийе. Тя имала и брат на име Михалчи.[73] Щом Орхан поел към земите им, Клемасторийе и брат й Михалчи излезли да го посрещнат, поднесли му множество дарове и му се подчинили. Орхан се отнесъл към тях снизходително и ги оставил по местата им.[74]

По-късно Орхан уличил в измяна владетеля на Улубад и му видял сметката.

(39). Разказ

Говорят, че щом Орхан стигнал до Балъ Кесри, Карасиоглу[75], който се намирал там, веднага избягал и се скрил в крепостта Бергама. Тръгнали след него. Орхан изпратил при него, под крепостта, брата му Турсун бей, та да се разберат по братски. Една случайно пусната стрела от крепостта ударила Турсун бей и го убила. Това позорно дело никак не се харесало на Орхан Гази и той веднага заповядал да разгласят: „Ог-

сега нататък тази земя принадлежи по право на Орхан Гази. Всеки, който не се подчини, ще бъде посечен!“

Народът чул, дошъл, покорил се и предал земята си на Орхан. Това завладяване станало през 735 година по Хиджра.[76] Аллах най-добре знае.

(40). Разказ

Говорят, че земята Караси завинаги[77] се преклонила пред Орхан. Тогава и Карасиоглу излязъл от крепостта, като молел за пощада. Изпратили го в Бурса. Бил жив две години, а после умрял от чума.

Орхан Гази довел големия си син Сюлейман паша, поверил му земята Караси, а сам той отново се върнал в Бурса.

(41). Разказ за Гейикли Баба

Говорят, че щом дошъл в Бурса, Орхан Гази се разпоредил да построят имарет и взел да събира дервиши. Неколцина дервиша дошли и намерили спокойствие в околността на Ине Гьол край Кешиш Дагъ. Един от тях бродел наоколо заедно с малки еленчета. Тургут Алп се привързал към него и те често се разговаряли.

По онова време Тургут Али бил вече много остарял. Щом чул, че Орхан събира дервиши, той пратил при него човек и му казал: „Няколко дервиша дойдоха и се заселиха около моите села. Между тях има един, който си говори с малките еленчета и никое не бяга от него. Той е много свят човек.“

Като чул това, Орхан Гази заповядал да научат чий ученик е. Попитали самия него. Дервишът отвърнал: „Аз съм ученик на Баба Иляс[78] и съм от сектата на Сейид Елван.“[73] Съобщили това на Орхан, а той заповядал: „Вървете и доведете дервиша тук!“ Поканили дервиша, ала той не дошъл и казал: „Дано само Орхан не дойде тук, та да ме вкара в грях!“ Предали и тази вест на Орхан Гази. Той наново проводил човек с думите: „Ние желаем непременно да се срещнем с негово светейшество дервиша. Защо той не дойде или не допусне да отидем ние при него?“ Дервишът

отвърнал: „Като пастири, дервишите трябва да пестят времето за молитва. Когато бог нареди обаче, той ще отиде при господаря, за да се помолят заедно."

Така минали няколко дни. Един ден този дервиш взел една топола, пренесъл я на рамо и започнал да я засажда край бейския дворец в крепостта Бурса — откъм вътрешната страна на дворната врата. Веднага обадили на Орхан, че дервишът дошъл, донесъл топола и в момента я засажда. Орхан пристигнал и видял, че дървото било току-що посадено. Още преди Орхан Гази да попита нещо, дервишът обявил: „Това е нашата обичайна благословия. Молитвата на дервишите за тебе и за твоите деца е приета!" Казал това, помолил се и без да се спира, се обърнал и си заминал.

Тази топола още стои откъм вътрешната страна на дворцовата врата. Станала е голямо и мощно дърво. Султаните полагат за него големи грижи и не му позволяват да изсъхне.

По-късно Орхан отишъл в обиталището на дервиша и му казал: „Нека земята на Ине Гьол бъде твоя, дядо!" „Ей, хане! — отвърнал дервишът. — Бог е дал земите и имотите на хората, но не на такива като нас. Владението на земята той е отредил за султаните като тебе, а имотите — за хората, които се трудят." Орхан Гази настоял: „Дервишино, приеми думите ми!" Тогава дервишът рекъл: „Мой султане! Нека думата ти не се пречупи и земицата, която се намира от онази височина насам, стане дервишки двор." Орхан Гази се съгласил, а дервишът отново потънал в своята молитва.

После, когато този дервиш починал, Орхан Гази му построил гробница, а около нея направил теке и джамия. Сега там пет пъти на ден се чете молитва и мястото се е оживило. Наричат го „завието на Гейикли Баба".

(42). Разказ за потеглянето на Сюлейман паша към Румелия

Говорят, че Орхан Гази бил чистосърдечен, щедър, смел и сърцат падишах. По време на битка хората му се учели от неговата страховита стрела и смъртонос-

ната му сабя. Благодат бил той за вярващите и напаст за неверниците, а гласът му достигал чак до унгурската земя. Постоянната му грижа била да разпръсква неверниците и да сплотява мюсюлманите.

Един ден в ума му се загнездила мисъл, а на сърцето му легнало страстно желание: каквото ще да става, но да мине на отсрещния бряг и да го подчини на исляма. Така той излязъл умислен с големи си син Сюлейман и му се доверил. Сюлейман паша казал: „Ако заповядаш на мен, твоя жалък роб, с милостта на аллаха, чудотворството на пророка и твоята благословия, аз ще премина отвъд и ше доведа от онази страна потънали в мрак неверници, за да бъдат озарени от светлината на исляма."

Видял Орхан колко правилен и мъдър бил този план, та разрешил. После сбрал войска, тръгнал към земята Караси и я направил тимар. Веднага щом я завладял, той я дал на Сюлейман.

Накратко. Така Сюлейман паша стигнал до земята Караси. Един ден, като бродел наоколо, той дошъл до красивите места на Айдънджък. Любувал им се, а мислите му сякаш били потопени в морето и безпокойството му потънало във вълните. Никому не продумвал. Имало при него един смелчага на име Едже бей. Той му казал: „Мой султане! Някаква мисъл те мъчи, нали? Целият си потънал в размисъл." „Помисли си — отвърнал Сюлейман паша — няма ли начин да се премине на отвъдната страна на морето. Дали може да се мине и огледа, без неверниците да усетят." Едже бей и Гази Фазъл отвърнали: „Само заповядай и ние двамата ще се прехвърлим оттатък." „Откъде ще минете?" — попитал Сюлейман паша. „Хане! — казали те. — Има едно място, което е близо до отсрещния бряг. Оттам ще минем."

После се вдигнали и стигнали до крепостта, наречена Виранджа Хисар,[80] която се намирала срещу крепостта Джимбени под Гюерджинлик. Щом дошли дотам, Едже бей и Гази Фазъл скалъпили набързо дървен сал, качили се на него и през нощта излезли в околностите на крепостта Джимбени. Хванали един неверник всред лозята, натоварили го на сала и се върнали обратно на отсамния бряг. Завели неверника при Сюлейман паша. Сюлейман паша му подарил по-

четно рухо, обсипал го с дарове, направил го богат и после го запитал: „Има ли такова място, през което може да се влезе във вашата крепост и да се промъкнем, без да ни усетят?“ Неверникът отвърнал: „Елате, аз ще ви преведа по един път, без някой да разбере.“

Тозчас свързали още няколко сала. Сюлейман паша избрал осемдесет души газии. Това били правоверни бойци, до смърт предани на делото, които не биха се обърнали в бягство. Дори един да останел на лобното място, той пак би се борил, докато умре. През нощта се качили на саловете и преминали на отсрещния бряг. Крепостта Джимбени имала отходно място за боклуци. Неверникът ги завел право там. През тоза торище правоверните бойци ведно със Сюлейман паша, уповавайки се на аллаха, се промъкнали в крепостта. По това време повечето неверници били навън, по лозята и харманите, защото сезонът бил такъв — за лозе и харман.

Накратко. Овладели крепостта.[81] Извадили знаме и тъпан и засвирили победна музика. Нямали си тогава знаме и тимпани, та си измайсторили сами: знаме — от платно, а тимпани — от бакърените си канчета, на които продупчили дъната. На неверниците от крепостта зло не сторили и всекиму подарили по нещо.

После натоварили на гемиите, стоящи в пристанището, някои от по-важните неверници и ги отправили при войската на отсрещния бряг. През този ден преминали повече от двеста човека. Едже бей възседнал конете на крепостта, подпалил гемиите в пристанището Акча край Болайир и отново си влязъл в крепостта. Ала корабите в пристанището на Джимбени не запалили и с тях непрекъснато пренасяли хора.

Накратко. Прехвърлили при себе си множеството от войската. Преминалите газии наброявали повече от две хиляди. Като нямали какво друго да сторят, неверниците от крепостта Джимбени се съюзили с правоверните и дори тръгнали с тях.

Имало също една крепост, наречена Аяшилуийе. Една нощ, когато всевишният аллах пратил сгоден случай, завзели и нея. Така завладените крепости от мюсюлманите на отсрещния бряг станали две.

Говорят, че завладените крепости били Одгюклюк[82]

и Ексамилийе. Във всеки случай обаче тези две били укрепени. Много хора дошли с кораби и от Айдънджък. Сюлейман паша заповядал намиращите се в тези крепости невернишки семейства да бъдат прехвърлени в земята Караси, та да не могат някак да навредят. А от Анадола непрестанно приижда храбри юнаци.

Един ден неверниците на Гелиболъ се събрали и решили да тръгнат срещу тях. Ала още преди да пристигнат, правоверните бойци ги пресрещнали и се вдигнало голямо сражение. Всевишният аллах отново пратил удача, та разбили неверниците и ги заставили да се затворят зад вратите на крепостта. След туй пратили Гази Фазъл на помощ при Якуб Едже. Трябвало да останат с малко газии при Гелиболъ и да не дават мира на неверниците, като им пречат да изпратят до пристанището свой човек. Те спокойно се настанили в Болайър и твърдо завардили границата с Гелиболъ.

Това завладяване станало през 758 г. по Хиджра.[83]

(43). Разказ

Като се прехвърлил в Румелия, Сюлейман паша най-първо изпратил вест до баща си Орхан Гази: „Стараниятa на моя честит султан станаха причина за завладяването на Румелия. Повечето от неверниците са слаби, но са необходими много наши хора, за да се оставят в завладените крепости на тази земя. Бъди милостив и ни прати подкрепления!“

Като чул тези думи, Орхан Гази се възрадвал. В земята Караси имало араби чергари. Те били дошли със своите подвижни домове и останали да живеят там. Орхан Гази ги вдигнал и ги прехвърлил в Румелия. В кратко време те се заселили в околността на Гелиболъ.

После Сюлейман паша стигнал до планината Тевур и завладял тамошните крепости — коя мирно, коя с разграбване. В пограничен превърнал Кьоклюк Хисар. След това потеглили към земята Хайре Болъ.

Без отдих, ден след ден, те продължили победния си ход. Народът на земята Караси от отсамната страна също заприиждал. Новодошлите придобивали родина и се заемали със свещена война. С благословията на алла-

ха народът на исляма станал могъш. Накъдето и да насочели своите усилия [мюсюлманите], неверниците не смогвали да им устоят. Аллах е този, който знае.

(44). Разказ за завладяването на Конур Хисар

Разказват, че владетелят на Конур Хисар се наричал Кала Коня. Храбрец бил проклетникът. От мига, в който турците преминали в Румелия, този неверник не слязъл от гърба на коня си. Докато Якуб Едже обсаждал Гелиболъ, тоз проклетник Кала Коня му създавал големи ядове. От време на време се случвало и хора да пленява. Един ден Сюлейман паша заповядал на няколко мартолоса да го проследят. Те известили, че онзи е излязъл от крепостта и се опитва да лови хора в околностите на Гелиболъ. Сюлейман паша наредил на газиите да отидат и да обкръжат крепостта му. На няколко места поставили клопки, та когато неверниците тръгнели обратно към крепостта си, да ги изловят. Така и станало. Онзи неверник наловил хора от турците и тръгнал да се връща, за да си влезе в крепостта. Като усетил това, Гази Фазъл се спуснал след него. Неверникът стигнал бежешката и понечил да се пъхне в крепостта. Тогава чак неверниците разбрали, че са хванати за гушите и били сломени. Хванали владетеля и го завлекли до крепостта, а там освен самия него нямало никой друг. Веднага му отсекли главата. Народът помолил за пощада и предал своята крепост на Сюлейман паша. Той взел нещо [от плячката] за падишаха, а останалото разделил между газиите. В крепостта оставил Илбеги.

Говорят още, че като видял цялата си земя в ръцете на турците, владетелят на Гелиболъ сам предал своята крепост. Но според това, което се знае от достойни за доверие хора, става ясно, че Сюлейман паша починал преди завладяването на Гелиболъ.[84] Правоверните завладели също Ежде овасъ.

Всичко казано завоювали точно за една година. Сюлейман паша дал цялата област за тимар на Якуб Едже. Затова са я нарекли и Едже овасъ.[85] Тази земя станала изцяло мюсюлманска. И на Гази Фазъл дали

там тимар. Сега Гази Фазъл лежи [погребан] в отсамния край на Едже овасъ. Гробът му е известен. Там се намира и гробът на Якуб Едже.

(44). Смъртта на Сюлейман паша и на Орхан Гази

Нека аллах се смили над двамината!

Говорят, че като дали крепостта Конур на Хаджи Илбеги, в помощ му изпратили Гази Евреноз. Тогава взели да нападат Диметока и много други области. Удряли по тези места и пак се връщали около Конур Хисар.

След като овладели Хайре Болъ и Чорлу, Сюлейман паша пак тръгнал към Гелиболъ. Това е същият онзи Сюлейман паша, който построил месджид в крепостта Бурса около Каплуджа капусу, а в Болайър — имарет. Той бил благочестив и добродетелен, а земните наслади не обичал. Един ден пускал сокол между Болайър и Сейди Каваъ. Вървял и гледал назад. Конят му паднал, станало нещастие и той се представил за опрощение пред аллаха. Това се случило през 760 година по Хиджра.[86] Някои твърдят, че по това време Орхан Гази вече бил умрял. По за вярване е обаче, че той починал по същото време. Дори синът му Сюлейман паша умрял два месеца по-рано.

(45). За паметниците, останали от Орхан Гази и за неговия нрав

Нека аллах се смили над него!

Говорят, че Орхан Гази заповядал да направят два имарета — единия в Бурса и другия в Изник. В манастира на Бурса изградил медресе. Наредил също да построят дервишко завие, за което вече разказахме и дадохме примера с Гейикли Баба, като описахме и качествата му.

Орхан обичал да превръща всяко място в имарет. Запустелите места съживявал, като ги заселвал с мюсюлмани. Така той заповядал да направят имарета в Бурса на едно безлюдно място, където надвечер хора-

та се страхували да ходят. По онова време водите на Гьок дере течели през Рибния пазар и преминаването от другата страна на реката било страшно. По-късно на страната откъм притока на реката бил създаден Конският пазар, та вече и брегът откъм крепостта станал малко по-сигурен. Сега на мястото на Конския пазар е построен султански хан.

Вън от туй [Орхан] обичал хората на науката и знаещите Корана. Той е, който определил на тези учени и знаещи Корана хора възнаграждения. И на кадиите определил заплати, та от никого нищо да не вземат. По Орханово време осигурили на улемите и беднотата охолен живот. Не останал ни един човек, нуждаещ се от помощ. Пак тогава при Орхан дошъл като възпитател Мевляна Синан. Орхан му дал толкова много, че онзи станал известен като Синан паша. По негово време живял също и Таджеддин Кюрд.

Орхан бил падишах 34 години и се пренесъл в задгробния мир на осемдесетгодишна възраст, за да засели блажения си дух в най-възвишения рай.

(46). Възцаряването на Гази Мурад Хан

Нека аллах се смили над него!

Говорят, че през 760 година по Хиджра[87], когато султан Мурад се възцарил, областта Караси вече била подчинена изцяло. По онова време Чандарлъ Хайреддин паша бил кадия на Бурса, а той го провъзгласил за кадъаскер. После сбрал войска и поискал да премине в Румелия, за да води война за вярата. Но тъкмо тогава владетелите от отсамната страна[88] се надигнали срещу Бурса. Като научил това, султан Мурад събрал улемите и искайки фетва, запитал: „Събрах тези войски и се канех да премина през Гелиболъ, за да поведа свещена война срещу неверниците. Но тукашните владетели-тирани се надигат срещу мюсюлманите. Дали е позволено да воювам срещу тях с войската, събрана за газават? Може ли война за вярата да се отложи?“ Улемите отговорили: „Може, ако не е свикан общ сбор на войската. Газаватът е религиозно задължение, което може да се изпълни или не в

зависимост от условията. Затова пък постоянна и задължителна повеля за всички е да се бранят от беди мюсюлманите."

Тогава султан Мурад Гази отложил газавата, върнал се в Рум и дошъл до крепостта Селясил[89], която днес наричат Енгюри. После разгромил тамошните метежници.[90]

Казват, че по онова време крепостта Енгюри била в ръцете на ахиите.[91] Когато султан Мурад доближил, ахиите го посрещнали и му предали крепостта. Щом влязъл в града, взели да хвърлят върху него дребни пари, а робите се спуснали към парите. Тогава Мурад Гази грабнал боздугана си и викнал: „Хей вие, нещастници, никога ли не сте виждали парици, та се изпобивате така?"

После, като оправил работите в града, той отишъл в Султаньоню, завладял околността, подчинил метежниците и отново се върнал в Бурса. А през 762 година по Хиджра[92] той взел Лала Шахин и преминал в Румелия. Завладял Гелиболъ, а сетне стигнал до крепостта Бентуз. Неверниците веднага предали без бой крепостта и Мурад Гази ги оставил на предишните им места. Твърдят, че Сюлейман паша завладял Гелиболъ.[93] Ала по-възможно е да я е завладял султан Мурад. След това той стигнал до крепостта Чорлу. Нейните неверници водили голямо сражение. Найпосле били обезсилени, а владетелят на крепостта — улучен със стрела в окото. Правоверните бойци ги унищожили и нахълтали в крепостта. Награбили се до насита и я опожарили. Подир това дошли до крепостта Хисини.[94] Нейният владетел посрещнал султан Мурад Гази и му поднесъл дарове. Мурад Гази раздал всичко между бойците. После тръгнали и стигнали до Берроз. Зарязвайки крепостта си, неверниците й избягали. Тогава газиите я разрушили, опожарили и сринали със земята.

(47). Разказ

Говорят, че Хаджи Илбеги завзел едно съвсем малко укрепление край Мерич. Денем влизал там и си отдъхвал, а нощем, чак до заранта, притискал невер-

ниците от областта и не им давал мира. Една нощ владетелят на Диметока излязъл от крепостта, за да го хване изневиделица. Хаджи Илбеги усетил коварните му помисли, научил местонахождението му, победил го и го пленил. После го завлякъл към крепостта. Като разбрал, че владетелят е пленен, народът помолил за пощада. Тогава се споразумели, че никой не ще бъде убит, а всички заедно със синовете, дъщерите, имота и вещите си ще останат свободни. После неверниците мирно предали крепостта, а самите те излезли и заминали. Владетелят също бил освободен. Така била завладяна Диметока.[95]

Гази Евреноз пък превзел в тази страна крепостта Кешан и тръгнал да удари Ипсала.

(48). Разказ за завладяването на Едирне

Говорят, че от Бергоз Мурад Хан Гази дошъл до Ески. Като заварили крепостта Ески празна, газиите я подпалили. Неверниците ѝ се били събрали в Едирне, та Мурад Хан поверил войската си на Лала Шахин и го проводил нататък. Неверниците излезли срещу Шахин Лала с голяма войска, срещнали се с правоверните и се вдигнало голямо сражение.[96] Тогава всемогъщият и великодушен аллах помогнал на газиите. Неверниците били сразени. Те побягнали и си влезли в Едирне. На султан Мурада изпратили главите на неколцина убити гяури. После Хаджи Илбеги и Евреноз се поклонили пред него и го завели до Едирне.

По онова време Мерич била много придошла. През нощта владетелят на крепостта се качил на лодка и избягъл в Енез. На сутринта, когато разбрали това, неверниците отворили вратите на града и го предали на Мурад Хан Гази. Това завоевание на султан Мурад Хан Гази станало през 762 година по Хиджра.[97]

(49). Разказ

Говорят, че Мурад Хан Гази се преместил и се настанил на одринския трон. После той отправил Лала Шахин към Загра и Филибе. Евреноз Гази вече завла-

дял Ипсала. Тях двамата Мурад направил погранични бейове.

Един ден от Караманската земя дошъл един учен човек на име Кара Рюстем.[98] Това е онзи Кара Рюстем, който на времето превзел Гелиболийското пристанище. А в Бурса има едно тюрбе, което наричат „тюрбе на Мевляна Рюстем". По същото време Хайреддин паша бил кадъаскер. Кара Рюстем му рекъл: „Ефенди, ти защо прахосваш това голямо султанско имане?" „Какво имане прахосвам?" — попитал кадъаскерът. Кара Рюстем отвърнал: „Като воюват за вярата, правоверните взимат роби. По божия повеля една петина принадлежи на господаря."

Кадъаскерът съобщил това на султан Мурад Гази, а той заповядал: „Ако е такава божията воля, нека от днес нататък вземат [петина]!" Тогава кадъаскерът извикал Кара Рюстем и му казал: „Господарят заповяда, ако е воля божия, да вземаш!" Тогава Кара Рюстем седнал и захванал да взема по 25 акчета на роб от всекиго, който идел да премине пролива. Така първият, който въвел тази работа, бил ученият Кара Рюстем от Караман. Ама по онова време там се вземали пари за петината. А сега, след като съберат едната пета част на самото място на пленяването, отделно вземат такса за преминаване върху всеки роб. Като знаят, че на пристанището събират пари за робите, не ги водят там, а ги изпокриват из разни места.

След това поръчали на Гази Евреноз и на Лала Шахин на пет глави пленени при набега роби да вземат по една за падишаха. А ако робите не са пет, за всеки роб да се вземат по 25 акчета. И за да има ред, определили по един кадия. Нарекли тези кадии „акънджийски".[99]

По този начин събрали много момчета и ги завели при Мурад Хан Гази. Чандарлъ паша казал: „Нека ги дадем в турски [къщи]. Хем ще станат мюсюлмани, хем ще научат турския език. След туй ще ги доведем да станат еничари." Така и направили. От ден на ден еничарите се множели. Най-напред ги давали да служат по няколко години при турци, та хем научавали турски, хем ставали мюсюлмани. След туй ги довеждали в Портата, налагали им белите чалми и ги именували еничари. Така еничарите и солаците се появили

по времето на Мурад Хан.[100] Солаците носели по-малки чалми, втъквали им пера и въоръжени с лъкове и стрели, вървели пред султана.

(50). Разказ

Говорят. Стоял султан Мурад Гази малко време в Едирне, а после се упътил към Бурса. Още преди това бил дал румелийското бейлербейство на Лала Шахин, а граничните бейлици — на Евреноза. По онова време Хаджи Илбеги вече бил починал.[101]

После Мурад Хан пристигнал благополучно в Гелиболъ и като освободил Хайреддин паша от длъжността кадъаскер, направил го везир. Когато отминал Гелиболъ и приближил до Бига,[102] Мурад Хан Гази рекъл: „Дано всемогъщият аллах с височайшата си щедрост ни дари и тази крепост!“ После дошъл до Бурса и прекарал зимата там. През същата зима Лала Шахин завладял Загра-и Ески.[103] Отсам [реката] пък Евреноз Гази завладял Гюмюлджине.

(51). Разказ за завладяването на Бига

Говорят. Един ден до Мурад Хан Гази дошла вестта, че сръбски неверници се сбрали и се канели да тръгнат срещу Едирне. Тогава пък Мурад Хан Гази събрал войска и тръгнал срещу Бига.[104] Още при потеглянето той казал: „Хей, правоверни! Бъдете усърдни и нека, ако е рекъл аллах, да отдалечим оттук идващите неверници. Нека идем и, дай боже, да победим, преди те да са стигнали Едирне!“

После заповядал да стегнат всички гемии от Гелиболъ и Айдънджък и потеглили към Бига. Щом Мурад Хан разрешил разграбване на крепостта, редиците тутакси се втурнали, връхлетели и в едно мигновение овладели крепостта. Мъжете унищожили, а жените и децата поробили. Газиите се потопили в плячка. После оправили работите на крепостта. Църквите превърнали в месджиди, останалите празни къщи пригодили за жилища на мюсюлманите, настанили се в тях и си починали.

Това завоевание станало през 766 година по Хиджра.[105] Мюсюлманите, които влезли в тази крепост, поседели там известно време, поели си дъх. Една нощ неверниците внезапно нападнали Бига. Случили се много неща.[106] Най-после Бига бил разрушен и сегашният Бига бил построен на друго място.

(52). Разказ

Разказват, че сбраните сръбски неверници напреднали и наближили Едирне. Пресрещнал ги Шахин Лала със своите готови бойци. В мрака на вечерта той ударил бойния тъпан и с упование във всевишния аллах налетял върху неверниците като сокол върху гарги. Неверниците се били разположили на стан. Още като чули гласа на тъпана, те се заблъскали един друг, конете им се подплашили, сами се изпонасекли. Това станало покрай Мерич. Повечето неверници загинали, като се удавили в реката. Спасили се малцина, а всички останали били погубени. Някои хукнали назад, но ги съсекли по пътя. Сега наричат това място „Сърф сандъъ". Така с божията помощ неверниците били унищожени и прогонени.[107]

Като чул за разгрома на неверниците, Мурад Хан Гази, който бил на отсамната страна, радостно се върнал в Бурса, където извършил обрязването на синовете си. След туй построил в Йени Шехир имарет и едно завие, което посветил на дервиша Постин пуш. В Биледжик построил един петъчен месджид, а в двното на сарая в Бурса — една джамия за себе си. В Каплуджа също построил имарет и към него медресе.

(53). Разказ

Говорят така. Разбрал Гермияноглу,[108] че е много остарял, та извикал сина си Якуб бей и му казал: „Синко, ако искаш тази земя да остане в ръцете ти, съюзи се с Османоглу и дай една от дъщерите ми на неговия син Йълдъръм Баязид." Веднага заповядал и проводили като пратеник Исхак Факъх. Дошъл Исхак Факъх при султан Мурад Гази и надонесъл скъпи даро-

ве и бързи коне. Малко били по онова време в Анадола златото и среброто. Ценели се тонузлийските бели везани платна. Ако искали да почетат някого с тържествена роба, шиели я само от това платно, украсявали я с алено везмо от Ала Шехир и му я обличали. Исхак Факъх донесъл в дар много от това тонузлийско платно. След туй заговорил: „Ако мислите, че нашата дъщеря Султанъм е достойна за вашия син Баязид, нека той я вземе, за да му служи. Давам като зестра няколко крепости — Кютахия, Симав, Егригьоз и Тавшанлъ!"

Мурад Хан Гази приел и здраво скрепили сговора.

(54). Разказ

Говорят така. Сгодил султан Мурад Бази дъщерята на Гермияноглу — Султан Хатуи — за Йълдъръм Баязид и се приготвил за сватба. После разпратил нарочни хора при съседните бейове и поканил на сватбата Караманоглу,[109] Хамидоглу,[110] Ментешеоглу,[111] Саруханоглу,[112] Айдъноглу,[113] Текеоглу,[114] Кастамонския Исфендияр[115] и египетския султан.[116] Поканил и санджакбейовете от своята земя. И на Евреноз Гази казали да дойде.

Сетне започнала сватбата. Запристигали пратеници от съседните бейове с тежки дарове — добри коне, кервани камили, невиждани и нечути задморски чудесии, каквито само аллах знае. Настанили бейовете и ги наредили по ранг. Над всички, на най-почетното място поставили пратеника на Мъсър. Насядали бейовете според чина и ранга си и тогава поднесъл своите дарове Евреноз Гази: вън от другото — по 100 краснолики млади момчета и момичета, от глава до пети накичени със скъпоценни камъни. В ръцете на робите блестели златни и сребърни подноси. Златните подноси били пълни със сребърни иставрати (?), а сребърните — с червени флорини. Така поднесъл той даровете си, че бейовете на съседните земи останали изумени.

А Мурад Хан раздал донесеното между дошлите бейове и пратеници. На Евреноз Гази подарил част от буйните коне, доведени от пратениците. На улемите,

на бедните и на слугите раздал толкова много неща, че всички дервиши, които били дошли на сватба, си заминали забогатели.

(55). Разказ

Говорят така. За довеждане на булката били изпратени кадията на Бурса Коджа Ефенди, началникът на султанската стража Ак Сункур ага, чиито потомци се срещат и досега, чавушбашията Сюле, Чавушоглу Тимур Хан и хиляда храбри спахии от капуджиите. От жените отишли съпругата на Коджа Ефенди, бавачката на Баязид Хан — Дадъ Хатун, съпругата на Ак Сункур и още няколкостотин госпожи от техния ранг. Общо отишли две-три хиляди мъже и жени.

Гермияноглу ги посрещнал и настанил. Нагостил ги, както си му е редът, и всекиго обдарил богато. После поверил дъщеря си на съпругата на Ак Сункур ага и на Баязидхановата бавачка. Изпратил своя си чашнигирбашия Пашаджък ага да води коня на невястата, а съпругата му — да съпровожда булката в дома на младоженеца.

После поставили свои хора в обещаните крепости и завели булката в Бурса. По-късно Баязид Хан измолил Пашаджък ага от тъста си, не му го върнал и го направил свой чашнигирбашия. По-късно и синът му Едван бей станал чашнигирбашия, а неговите синове били причислени към османския двор пак като чашнигирбашии.

Тази сватба и овладяването на Кютахия и Симав станали през 783 година по Хиджра.[117]

(56). Разказ за завладяването на вилаета Хамид

Говорят, че на сватбата имало и пратеник на Хамидоглу. С него се сговорили, че Хамидоглу Хюсеин бей ще продаде своята земя на Мурад Хан Гази. Заради договора Мурад Хан Гази веднага тръгнал към Кютахия. Когато наближил, Хамидоглу разбрал, че

той идва при него, та пратил човек и казал: „Аз стоя на туй, що се разбрахме!“

Така шестте града Ак Шехир, Бей Шехри, Сейди Шехри, Ялвадж, Кара Агач и Испарта били спазарени и продадени, както се записало и в шерийските книги.[118] Мурад Хан Гази изпратил хора, овладял закупените вилаети и поставил свои войски в крепостите им.

Това завладяване станало между 783 и 784 години по Хиджра[119]

(57). Разказ за завладяването на румелийски крепости

Говорят. Сбрал войската Мурад Хан Гази, повторно оставил в Анадола Баязид Челеби и Кара Тимурташ, а сам минал през Гелиболъ и дошъл до Мъгалкара. Като събрали всичката румелийска войска, Гази Евреноз и Шахин Лала дошли, та се съединили с него. Той пратил Евреноз Гази на помощ на Шахин Лала и им заповядал да тръгнат. Стигнали Фереджик и го завладели. А от другата страна Мурад Хан Гази дошъл чак до сръбската земя. Мислел си, че Лаз[120] ще дойде да се бият. Стояли четиринайсет дни, ала врагът никакъв не се появил.

(58). Разказ за завладяването на Ниш

Говорят, че султан Мурад Гази се посъветвал със своите везири. Те казали: „Ключът и съкровищницата на тази земя е крепостта Ниш. Нея трябва да ударим!“ Повелителят видял, че това е мъдро. Тръгнали срещу Ниш и го обсадили. Тогава султан Мурад Гази заповядал на Кара Тимурташоглу Яхши бей: „Виж какво трябва да се направи, че да превземем крепостта!“

Яхши бей обиколил около крепостта и казал: „Мой султане! Вътре в нея има места, досегаеми за стрелите. Нека я обсипем с дъжд от стрели и тогава сигурно ще успеем да я завладеем.“ Тогава правоверните изсипали порой стрели, втурнали се на юруш и овладели крепостта.[121] После сложили ръка на гяурските съкровища. Като чул това, Лаз си рекъл: „Аз си нямам по-яка от тази крепост. Нея щом завладяха, на

останалите колко мога да се опра!“ Уплашил се, че няма да устои на турците, та проводил пратеник и се врекъл да им дава годишно по хиляда въоръжени бойци и по 50 хиляди оки сребро. Примолил се на Повелителя, приплакал му, та той се вдигнал оттам и се запътил към Чаталджа. Наново дошъл пратеник, та султан Мурад склонил и този път. После пратил вест на Шахин Лала. Той дошъл и се присъединил към него.

Пообиколил Повелителят и накрай стигнал до една крепост край Инджегиз, наречена Полония. Сега я наричат Танръ Йъктъъ.[122] Докато Мурад Хан идвал насам, народът от околността побягнал и се скрил в нея. Обсаждали крепостта няколко дни, големи битки водили, ако не могли да я превземат. Отстъпил тогава Мурад, па рекъл: „Бог да срине тази крепост!“

Продължили и стигнали до едно място, наречено Девлетлю Каба Агач. Спрели. Мурад Хан Гази подпрял гръб на едно дърво-великан и седнал. След малко дошъл човек и известил: „По волята на всевишния, онази крепост се срина!“ Като чул това, Мурад Хан Гази пратил Лала Шахин. Онзи отишъл и донесъл несметни богатства. В тази крепост спахиите намерили златни тасове и ги наслагали по главите си. Оттогава се появил юскюфът. Мурад Хан Гази успокоил народа, като му дарил милост. После казал: „Това дърво е едно честито голямо дърво,[123] защото при него дойде добрата вест“. И нарекли дървото по думите на Мурад Хан Гази. Него и досега го има, ама е станало на пън. Под него извира вода.

(59). Разказ

Говорят. Повелителят потеглил от онова място и дошъл в Едирне. На Хайреддин паша заповядал да тръгне ведно с Евреноз и да овладее цялата околна земя. По онуй време Евреноз вече бил превърнал Гюмюлджине в граница. Укрепен в нея, той завладял Боръ,[124] Искете и Марулйе. Взетия от тях харадж предал на Повелителя, а сам се устремил наново към други места. Пристигнал и Хайреддин паша, а на Дели Балабан Мурад заповядал да тръгне срещу Сироз.

Овладели мирно един по един Кавала, Дърама,

Зъхне и Сироз. Там установили реда на падишаха. После стигнали до Кара Ферийе и го завладели ведно с всичките му околни земи. Разпределили тимарите между своите си хора, определили хараджа на неверниците и увенчани с победа, се завърнали при Мурад Гази. Тогава дали на Евреноза Сироз за граница.

Това завладяване станало в 787 година по Хиджра.[125]

(60). Разказ за това, как започнала враждата с караманците

Говорят. Султан Мурад Хан Гази завладял Ниш и съседните крепости, помирил се със сръбския владетел, след като го принудил да му плаща харадж, и се наканил да се връща пак в Едирне. Тогава дошла вестта, че Караманоглу Алаеддин бей, син на Ибрахим, син на Махмуд, син на Мехмед, син на Караман[126] се разбунтувал[127] — дошъл и нападнал султана. Научил това Гази Мурад Хан и грижа го налегнала. Събрал първенците на държавата и стълбовете на султанството и заговорил:

„Вижте какво върши този безумен злосторник. Аз се трудя за прослава на вярата по пътя на всевишния аллах. Изоставих земята си и се врязох между неверниците на месец път. Деня и нощя животът ми е обречен на газавата. Отрекох се от радостите и веселието на живота и избрах бедите и несгодите. А той дошъл и нападнал беззащитните мюсюлмани. Граби ги и ги мъчи. Ей, газии, какво да правим с тези насилници? Към грях ме тласкат те — да изоставя свещената война за вярата и да размахам сабята си срещу мюсюлмани. А ако се откажа и пак подхвана газават, мюсюлманите ще попаднат в насилнишки ръце. Ако ударя него, ще трябва сабите на правоверните да се обърнат срещу правоверни!“

Двоумил се дълго. Най-подир волю-неволю той оставил Хайреддин паша за водач на правоверните борци и нему поверил пълното завладяване на Румелия. По онуй време синът на Хайреддин паша — Али паша — бил голобрад младеж. Него направил везир. А самият [Мурад] поел към Анадола и дошъл до Бруса.

(61). *Пристигането на пратеник от султана на Мъсър*

Разказват, че щом султан Мурад Гази дошъл в Бурса, от страна на султана на Мъсър[128] пристигнал височайш пратеник с тежки дарове. Мурад Хан го посрещнал с големи почести и устроил в негова чест ботати угощения. Вестта на пратеника била такава: „Произнасям молитва за здравето на Негово Величество султана и повелителя на борците за правата вяра! Нека той приеме и мен между синовете си. Нека не ме дели по нищо от своя син Баязид. Ако и да съм далеч от него, помежду ни има духовна близост. Голяма е обичта и привързаността ми към него. Готов съм, ако бъда годен, да дойда и да бъда редом с него в газавата!“ Още много благопожелания и любезности били изредени.

Мурад Хан отвърнал със същата любезност и смирение и изпратил сърдечно приятелско писмо. На пратеника оказал безгранична милост. Срещу всеки дар от султана на Мъсър той проводил по сто.

(62). *Тръгването на султан Мурад Гази към Караман*

Разказват, че султан Мурад Хан отпратил вестоносеца на Мъсър и цяла зима прекарал в Бурса. Щом пукнала пролетта на 788 година на Хиджра,[129] той събрал огромно войнство и тръгнал срещу Караман. Като чул това, Караманоглу също сбрал безчетна войска от татари, тюркмени, варсак, тургут, байбурд. На страната на Караманоглу Алаеддин бей се притекли още беят на татарското племе Улус Теберрюк, Самагароглу Хъзър бей, Барамбай, Чайгазан, Суга и Тос бага. Тогава Караманоглу проводил до Повелителя пратеник и казал: „Войската ми е колкото твоята! Ако щеш се помирявай, ако щеш — бий се! На злото отвръщам със зло, на смъртта — със смърт!“

Султан Мурад отвърнал така: „Ей ти, злощастнико, размирнико, насилнико! Денонощната бран за правата вяра са моя грижа и моя работа. Ти ме отклоняваш от победоносния ми път и докато аз се бия, притесняваш мюсюлманите. Не си човек, който пази клетва и познава милост. Ако не те обуздая, ти няма да ме оставиш

спокойно да воювам за вярата. Защо да се помирявам, щом най-велика от всички е битката, която помита пречките по пътя на газавата. Затова бъди готов! Ето ме, пристигам!“

Като чул тази вест, Караманоглу призовал бейовете си един по един и се сговорил с тях. Най-напред бил Самагароглу Хъзър бей, след туй старейшината на племето Улус — Теберрюк бей, след туй — Бабукоглу Али бей, след туй — Диленджиоглу Пир Али бей. След като се сговорили, всеки от тях целунал земята пред Караманоглу и му се врекъл да не отвръща лицето си от него. За клетвата пили наздравица.

(63). Разказ

Говорят, че като потеглял, Мурад Хан Гази поверил отвоюваните за вярата земи в Румелия на своя везир Хайреддин паша. Като чул, че е умрял, изпратил сина му Али паша да отиде и погребе баща си, а онзи се позабавил и все не се връщал. Излизайки към Кютахия, султан Мурад Хан Гази му проводил вест, та веднага щом пристигне, да бъде готов със съвети. Защото султан Мурад Хан Гази много обичал Али паша. Голямо било доверието му в неговия ум и умение.

(64). Разказ за пристигането на караманski пратеник при Мурад Хан Гази, за помирението и за гнева на султан Гази Мурад Хан

Говорят така. Излязъл султан Мурад Хан Гази към Кютахия, а Караманоглу пак проводил пратеник и смирено се примолил за помирение. Султан Мурад Гази отвърнал: „Да беше по-рано, можеше да стане. Но щом събрах войска и дойдох чак дотук, не иде да оставя работата на средата!“ И добавил: „Пък и толкоз пъти Караманоглу ми се врича, проси милост, а после наново пристъпва думата си, идва и докато аз воювам за вярата, напада земята ми и мъчи мюсюлманите. Аз не съм като него и не съм дошъл да отмъквам от земята му коне и магарета. Нека дойде да се бием, та да не кара бедняците да страдат!“

Тогава пратеникът рекъл: „Нека бъде известно на султана, че Караманоглу има войска, която не отстъпва на султановата. И ако говорим за примирие, то е, да запазим коне и хора от пакостите на враждата. Иначе нашата войска не е по-долу от вашата. Не се ли помирим, ние също приемаме боя!“

Разгневил се на тези думи Повелителят и креснал: „Ей ти, кирлив самохвалко! Не дрънкай глупости, ами върви при изменника Караманоглу и му кажи да изведе всичките си сили, та да го видим какво може. Ако е мъж, нека покаже юначество! Да свършим вече с тая работа. Той си мисли, че всяка година ще ме връща от моята борба за вярата! Битката срещу този, който пречи на газавата, е благородно дело. Тази година без друго изоставихме борбата срещу неверниците, та нека поне унищожим коварството на тогова.“ Казал това и прогонил пратеника.

На другия ден тръгнали. За три прехода път победоносната войска стигнала Кара Хисар и останала там няколко дни. Али паша също дошъл и се присъединил към Повелителя. А повелителят много се зарадвал на неговото пристигане.

По същото време се завърнал и пратеникът на Караманоглу. Предал му отговора на Повелителя и му описал неговия гняв. Казал, че работата няма да се оправи само с изпращане на юнци и телета, че се е заканил да повали Караманоглу и да го накаже, като му отнеме Коня и Ларенде. Тогава Караманоглу се обърнал към [бейовете] Тургуд, Татар, Тюркман и Варсак: „Бейове, тоя си е наумил да вземе нашия Ларенде. Ние пък ще се погрижим да станем господари на неговия Бурса!“ Той изрекъл тези и подобни глупави небивалици, а след туй попитал пратеника: „Колко ли мъже може да наброява войската му?“ Пратеникът отвърнал: „От устата на Повелителя чух, че е 70 хиляди човека, ама всичките — все изпитани в боя юначаги.“

Развеселил се тогава Караманоглу и рекъл: „Моята войска е по-много от неговата. И после Османоглу не ще може да дойде дотук и да се бие с нас. Ако пък дойде, все едно за нас — скъсява ни се пътят!“ Като казал това, той се надул и навирил опашка.

А през това време Повелителят се поразговорил с

войската си. При всеки се поспрял, всекиму казал добра дума. И газиите се разпалили, вяра вдъхнали на своя Повелител. Така, с пълно доверие във войската си, Мурад Хан Гази тръгнал да удари Караманоглу.

Накратко. Вървял Повелителят. Минавал преход след преход и стигнал до местността Фиренк Язусу. Разположили се на стан. И Караманоглу направил преход, та помежду им останал път една нощувка. През тази нощ излезли стражи и от двете войски. Не спели и чакали утрото.

(64). Как се наредили войските на султан Мурад Хан Гази

После Повелителят заповядал. Войската минала зад конете, стегнали се редиците, укрепили се обозите, лявото и дясното крило се подредили и свързали. Сам Мурад със своята свита застанал в центъра. Пред себе си пуснал пешаците, а отзад — конницата. Големия си син Баязид Челеби поставил отляво. Лявото крило държели [още] Фируз бей и Хадже бей с кастамонската войска, а в края на левия фланг застанала гяурската войска, дошла от Сръбско. Начело на дясното крило Мурад поставил малкия си син Якуб Челеби. Вдясно били също беят на Караси — субашията Ейне и субашията на Егирдир — Кутлу бей. Това крило завършвало със Сарадж и Кьостендил, които плащали харадж. В предната част стоял първият командуващ Кара Тимурташ с гермиянската войска. Зад нея разположили Ахмед Чавуш и субашията на Сиври Хисар — Тимурташ. Командирите на пешаците — Саруджа паша, Инджеджюк Балабан, Торъджа Балабан, Иляс бей и субашията Мюстеджаб се разместили вляво и вдясно. Така Мурад наредил войската си, поставил в готовност хора и оръжие и потеглил.

(65). Как се разположили силите на караманците

На отсрещната страна татарите, тюркмените, варсаците, тургутите и байбурдите, които били от караманска страна, минали зад конете. В центъра заста-

нал Караманоглу Алаеддин бей. От лявата му страна се наредили Самагар, Чайгазан, Барамбай и Тюле, а фланга на лявото крило образували тюрките. Вдясно застанали Ахи Теберрюк бей и Савджь ага. Варсаците държали десния фланг.

И Караманоглу поздравил войската си, пооправил редиците й, съединил лявото и дясното крило, сгрупирал ги и тръгнал.

От двете страни се развели знамената, загърмели тъпаните, разнесъл се бойният зов на рогове и зурли. „Аллах е велик" — заревали изправените една срещу друга войски. От цвиленето на конете, от неудържимостта на човешкия порой, от шумотевицата на тъпаните и роговете множество хора предали богу дух и първи намерили избавление. Пръв от караманците се хвърлил в боя Самагар. Насреща му излязъл Тимурташ. Тръгнал и Теберрюк от дясното крило. Тогава татарите и варсаците започнали да сипят стрели. Видял това Баязид Челеби, поклонил се на своя повелител, целунал земята пред нозете му и казал: „Мой султане! Позволи да тръгна, че търпение не ми остана. Ако аллах рече, ще напоя земята с караманска кръв!"

Повелителят му разрешил. Ревнал тогава султан Баязид като лъв, изсъскал като змей, ударил като мълния караманската войска и тя пламнала, като да била поразено от огън буково дърво. Видели това Фируз бей, Хадже бей, Кутлуджа бей и субашията Ейне бей и тозчас ударили отдясно. От средата Тимурташ паша нанесъл удар, а от челото в боя влезли Чавуш Ахмед бей и Тимурташ от Сиври Хисар. Пришпорили конете Саруджа паша, Иляс бей и субашията Мюстеджаб. Така с прослава на аллаха войските се блъснали и ударили една друга — ще речеш, че две морета едно в друго влезли. Напоено с кърви развълнуваното, разбушувано Зелено море станало Червено.[130] През онзи ден безброй глави потънали в туй кърваво море. А разкъсаните черва плували по него като носещи се по водата змии и риби.

И така разбили караманците, разпръснали ги и ги върнали назад. И Самагар, и Тюле, и Барамбай, и Чайгазан, и Суга, и Теберрюк, и Казан, и Тос Бога — всички отвърнали лицата си и рекли: „Да избягаш от

отдевешното, и то си е храброст.“ После се погрижили да отърват главите си. Разтурило се татарското и варсашкото сборище, останал сам злочестият Караманоглу. Излязъл му насреща Тимурташ паша и тъкмо да му нанесе удар, онзи избягал като гарга от сокол, чак главата си едвам отървал.

После разграбили караманския стан, оголили войската и я разпуснали. Накратко. Така били караманеца, че той повече да не помисли да отива срещу османлиите. От тоя миг нататък той провесил нос, свел лице към земята и вече никога не смогнал да възвърне силата си. Разбитият Караманоглу побягнал, а всичко що имал той, струпали пред Повелителя. Дошли със своите юнаци да целунат господарската ръка и султан Баязид, и Якуб Челеби, и Тимурташ паша. Повелителят се поклонил на всевишния аллах и му благодарил. После заповядал да възнаградят богато един по един всички бейове и спахии. А на Тимурташ паша дарил оръжието и доспехите на самия Караманоглу.

(66). Разказ за обсадата на Коня

Разбитият Караманоглу избягал и се скрил в Коня. А Мурад Гази дошъл и обсадил Коня. Забранил обаче и зрънце да се отнема от някого. Ала неколцина неверника от войската на Лаза нападнали мюсюлмани. Тогава Гази Мурад заповядал, та пред всички ги посекли.

Дванадесет дни стоял Мурад Гази пред Коня, но в сражение не влязъл. Обезсилен, Караманоглу помолил за пощада. Унизен, той проводил пратеник. Молбата не приели, пратеника прогонили.

(67). Застъпничеството на Султан Хатун пред султана

По онова време дъщерята на Мурад Хан Гази била жена на Караманоглу Алаеддин бей. Видял Алаеддин бей гнева на султан Мурад и разбрал, че не го опрощава, а иска да го залови, та пратил вест на Султан хатун и й казал: „Ако не ме измолиш от баща си, те ще превземат Коня и ще ме погубят. Моля ти се, по-

могни ми! Целуни ръка на Повелителя и го помоли да ми опрости греха."

Тогава Султан Хатун дошла, паднала в краката на баща си Гази Мурад и се замолила: „И този път му опрости греха! Той вече нивга не ще го прави!" Така просила тя милост от Повелителя и с хиляди мъки успяла да измоли опрощение за неговите грехове. На края Повелителят склонил: „Нека дойде да ми целуне ръка и да се покори! Ще му върна обратно земите!"

Пратила Султан Хатун човек при съпруга си Ала-еддин бей и заръчала: „Да дойдеш утре сутринта и да целунеш ръка на Повелителя!" Като чул, Караманоглу се зарадвал и едва жив дочакал да съмне. На утрото излязъл от Коня, дошъл и целунал ръка на Повелителя. Сложил глава в краката му и паговорил хиляди извинения.

Тогава Гази Мурад опростил непокорството на караманеца, отново му дарил земите, милостиво и великодушно го помилвал.[131]

След това Мурад тръгнал, дошъл до Бей Шехри и за няколко дни го завладял. Тогава до него стигнала вестта, че Текеоглу[132] му е станал неприятел. Повелителят рекъл: „Той е един бедняк и държи в ръцете си само две градчета — едното Анталия, а другото Истеноз. На какво отгоре ще ми става враг?! С него е срамно да се бием, защото не прилича на сокола да гони комари!" Казал и поел за Бурса.

Щом стигнали Кютахия, той разпуснал войската си, а сам благополучно се прибрал в Бурса. Враг наоколо не останал. Всички се покорили на Повелителя. Текеоглу също му предал крепостите си, примолил му се и се помирили.

(68). Разказ за бунта на Лаз

Говорят и вече чухме, че в караманската битка имало Лазова войска. Сръбски неверници пристъпили забраната и нападнали мюмюлмани, та Повелителят ги наказал със смърт. Щом разпуснали войската, сръбският войвода[133] дошъл при Лаз и му казал: „Какво от туй, че поиска милост от турците и ни прати на помощ. Те наказваха наши хора със смърт, поставяха ни пред

неприятеля, направиха така, че най-тежките страдания да се стоварят на нас. И каква полза от това, че им измихме очите пред неприятеля и им свършихме работата? Защо позволяваш на турчин да ни тъпче? Турците имат най-много 50-хилядна войска. Нека бъде 100-хилядна. Ти ако речеш, можеш да събереш десет пъти повече войска от тяхната, защото в името на Христовата вяра ще помогнат всички съседни царе!"

Завъртял той главата на Лаза и го насъскал към бунт. Изпратили човек при босненския владетел[134] и му обадили как е положението с турците. Босненският владетел отговорил: „Другояче щеше да бъде, ако порано беше взел от дума. Като даде на турците войска и харадж, ти потъпка нашето име. Ако твоята войска не можеше да противостои на турците, моята можеше. Пък и съседните владетели щяха в името на Христовата вяра да те подкрепят. Но било каквото било. Сегашното да гледаме. Ето, хората ми са готови. Я да станем с теб едно и да ударим по турчина своите саби!" След туй двамата проклетници се съюзили.

(69). Разказ за владетеля на крепостта Искендерийе

Говорят, че в покрайнините на Босна имало една крепост, наречена Искендерийе. Нейният владетел[135] бил подвластен на Повелителя и му плащал харадж. Един ден този владетел дошъл при повелителя, описал положението в Босна, разказал за бунта на нейния владетел и добавил: „Само един свой юнак да прати Повелителят при мен! Да дойде той там, цялата земя Босна ще завладее. И мюсюлманите ще забогатеят!"

Харесали тия думи на Повелителя. Той обдарил искендерския владетел с почетна одежда, дал му Лала Шахин за подкрепление и го пратил в поход.

(70). Разказ за женитбата на султана с дъщерята на владетеля на Костантинийе

Говорят така. В годината, когато изпратил Лала Шахин за плячка, самият султан Мурад Гази отишъл в Йени Шехир и вдигнал голяма сватба. Самият той

взимал една от дъщерите на истанбулския владетел,[136] а другите две дъщери дал на двамата си сина. Направил също обрязване на трима от синовете на големия си син Баязид. Язъджиоглу пък бил проводил в Мъсър като свой пратеник. По това време той също дошъл, та донесъл богати дарове от султана на Мъсър.

(71). Разказ за поражението на Шахин Лала в Босна

Говорят, че като се присъединил към владетеля на Искендерийе, Лала Шахин навлязъл в босненската земя. Налетели, отнесли богата плячка и тръгнали да се връщат. Шахин Лала вървял отзад с хиляда човека. Ненадейно изникнали трийсет хиляди души неверници в сивосинкави железни доспехи. Газиите попитали Лала Шахин какво да правят. „Спотайвайте се, докато падне нощта. Не трябва да ви забележат!“ — казал им той.

Ала във войската имало и неколцина азапи. „Да нападнем! — казали те. — Нека влезем в бой още сега, пък каквото ще да става!“ Лала Шахин забранил. „Сега цялата ни войска не е с нас, разпръсната е — казал той. — Тук са само хиляда човека и е немислимо да излезем срещу тия трийсет хиляди мъже. Пък и сме на стръмнина — ни да бягаш, ни да помръднеш можеш. А да се перчиш с геройство[137] тук, си е жива смърт.“ Така той им обяснил своята забрана.

Но изход нямало. Най-после се срещнали с неверниците. Чак до вечерта се дебнали, били се и накрай неверниците победили. Те намерили правоверните слаби, та изклали всичко живо. И взетата от газиите плячка отмъкнали. Шахин Лала останал сам. Видял той, че е немислимо да се бие и отстъпил, за да спаси главата си. Така от двайсет хиляди мъже и кусур, които тръгнали на поход, не се спасили и пет хиляди[138]

Разбрало се, че и владетелят на Искендерийе бил в сговор с проклетите сърби и босненци. Те се били наговорили да скроят тази работа на мюсюлманите. Като чул за измамата и като научил за бунта на Лазар, Повелителят люто се разгневил, притъмняло му и креснал: „Леле какви проклетници!“ От ярост очите му

се налели с кръв и се превърнали в червени йеменски ахати. Тозчас заповядал на везира си Али паша да разпрати наоколо вестоносци да събират войската. Така решил Хункяр — да не гледа зима ли е, лято ли е, но Лазара на мира да не остави.

И тогава разнесли вестта по Караман и Теке, по Айдън и Ментеше, по Сарухан и по всички съседни господарства. Всички приели и се застягали за свещена война. Тогава при Повелителя се стекли де що имало бейове и първенци от съседните господарства и от земята на османците.

После [Мурад] известил и сина си, султан Баязид: „Ще водя велик поход за вярата! Стягай оръжията си и идвай!“ [Баязид] събрал войската си и ведно с везира Шахин Лала веднага пристигнал да служи на Повелителя. По онуй време Баязид господарствувал над Кютахия и санджака Хамид Или.

После Повелителят заповядал: „Нека приготвят своите оръжия и неверниците, които плащат харадж. Стегнали се Кьостендил и Сарадж, ведно с хората си, ала двамина се отметнали и не се явили. Единият бил Александросоглу Сосманоз, който бил взел щерката на Лазара за своя син.[139] Другият бил Добруджаоглу.[140] Тези двамата проклетници не се покорили на султанската повеля и не се явили във войската. Повелителят рекъл: „Нека веднъж оправим тази работа, пък после тяхната е лесна.“

Говори се, че по туй време се поминал Шахин Лала и Мурад дал бейлербейството му на Кара Тимурташ. Заповядал му да иде в земята Сарухан, да подкара тамошните чергари и да ги заведе до Сироз. Кара Тимурташ така и направил. А като стигнал, той опустошил земята около Селяник чак до Карлуджа Или. След това се върнал и пак се присъединил към Повелителя.

(72). Разказ за непокорството на Сосманоз, син на Сандрос и за това, как Мурад Хан Гази изпратил срещу му Али паша

Говорят така. Повелителят заповядал на везира Али паша: „Мини морето с 30 хиляди мъже. Руши, пали и граби земята Сосманова, а ако намериш леснина и крепостта му обсади. Но дойдат ли [някои] сами при тебе, тях наравно с другите не брой за врагове. Очите си отваряй и се услушвай за нас, така че да ти бъде известно мястото на всяка наша спирка!"

Али паша целунал господарската ръка, изрекъл молитва и казал: „Душа ще дам по пътя на моя султан. Туй що ми падне, няма да пропусна. Дорде има сили в мене, ще влагам старание и труд."

Повелителят не се забавил в Анадола. Преминал в Румелия, настанил се в Едирне и зачакал спокойно да се събере румелийската войска.

После призовали войските си и се сбрали около пашата — синът на Тимурташ — Яхши бей, румелийският яябашия Улу бей субаши, извеетен като Саруджа паша, Кара Мукбил, Пазарлъ Доган, яябашията Инджеджюк Балабан, секбанбашията Мюстеджаб, Папасоглу Шахин, Кутлуджа, Лала Шахин и Паша Йигит. Нарочен човек изпратили и при пограничните бейове Янджъ бей и Кутлу Бога. Заповядали им да се явят при пашата ведно с войските си. Така, заедно с тях станали 10 санджака с трийсет хиляди мъже. Събрали се около Али паша и тръгнали към земята на Сосман.

(73). Описание на Сосмановата земя и имената на нейните крепости

Говорят, че земята на Александросоглу Сосман се простирала покрай река Туна и стигала до Едирне. Стояла точно срещу Ефляк. На оттатъшната страна на Туна бил Ефляк, а на отсамната страна — земята Сосманова. Весела земя била. Овце, мед и масло течели от нея към света. И благата там били по-обилни от другаде. И яките ѝ крепости били повече отколкото по

другите земи. По български имената на крепостите ѝ са тези: Ченге, Пъравади, Мадара, Вефчен,[141] Добрич, Мечка, Ефлека, Гьозке, Крапчене, Кираставча, Ески Истанбуллук, Шумнъ, Черноз, Миглоч, Ейменоз, Кос Ова, Юрюк Ова, Търнавъ, която била Сосманова престолница, Никаболъ, Тон Биргоз, Зишт Ова, Нюкесри, Търака, Силистре. Повечето от тези крепости стояли покрай Туна.

(74). Разказ за идването на Али паша около крепостта Пъравади

Говорят, че щом сбрал войската, Али паша се вдигнал от Едирне и дошъл до Айдос. Макар и невернник, субашията на Пъравади, на име Хюсеин бей, се славел с великодушието си. Той излязъл да срещне пашата и да го приветствува. На другия ден пашата преминал река Камчъ и дошъл до крепостта Ченге. Този ден си починал там, а на следващия се упътил за Пъравади. Отбрал набързо пет хиляди човека, па ги отпратил към Пъравади с Яхши бей, син на Тимурташ. Наредил му: „Превземи Пъравади, да не би да ни измамят и да ни я отнемат, че се случва!"

Яхши бей се вдигнал на часа и поел право към Пъравади. Пристигнали и поискали да се разположат на открито. Денят бил зимен, валял сняг. Като не знаел защо са дошли, Хюсеин бей ги настанил в каменната крепост, та да предпазят конете от студа. А те като влезли там, още с падането на нощта ударили по кулата на укреплението и усвоили крепостта. Изпратили радостната вест на пашата по някой си, на име Мурад. На заранта пашата тръгнал и пристигнал в Пъравади. Влязъл в крепостта, настанил вътре свои хора, а мюеззините прочели молитва и откланяли намаз. След като оправил работите на крепостта, пашата се вдигнал оттам и спрял пред Венчан. Щом хората от крепостта го видели да пристига, те донесли ключовете на града. След един ден пашата влязъл в Мадара и Шумнъ и укрепил кулите им.

(75). Разказ за Повелителя и морската стража

Говорят така. Султан Мурад Хан Гази бил приготвил всичко, та щом пукнала пролет, той известил, че започва газават. Когато се вдигнал, за да премине през Гелиболъ, той оставил в Анадола петима надеждни юнака. Първият бил Тимурташ паша, който заповядвал на вилаетите Ушаклъ, Сандуклъ и Кютахия. Вторият бил Фируз бей, комуто бил дал санджака Енгюри. Третият — субашията Тимурташ, който управлявал Сиври Хисар и земите около Сакаря. Четвъртият — Кутлу бей, който бил субашия на Егридир, а петият — Хадже бей, субашия на Ак Шехир.

И така, като поверил Анадола на тия петима емири, [Мурад] им заповядал: „Негодниците да не влязат, докато земята е без стопанин!“ В Анадола оставил и яябашията Иляс бей.

Като укрепил по този начин Анадола, [Мурад] дошъл до Гелиболъ. Точно по туй време много се застудило и задухали насрещни ветрове, та Повелителят престоял няколко дни. После беят на Гелиболъ — Йендже бей — приготвил гемиите и Хункяр за трети път преминал в Румелия с огромната си войска. На Йендже бей той заръчал: „Ти причаквай гемиите тук с азапите и си отваряйте очите да не дойдат неверниците с кораби и да направят някоя поразия!“ По това време пристигнал и Баязид Хан. Минал през Гелиболъ и се присъединил към Повелителя. След туй Повелителят се вдигнал и се упътил към Едирне.

(76). Как Али паша бил известен за идването на султана

Тогава Али паша чул, че Хункяр е преплувал морето. Той излязъл от Шумнъ и спрял на стан около Венчан. Там останали през нощта. Двамина от войската отишли до Венчан да си търсят храна. Венчанските неверници убили единия от тях, а другият избягал и дошъл при пашата. Обадил му какво се било случило. Разлютил се пашата и тозчас изкомандувал войската. Разрушили и опустошили крепостта Венчан, а народа ѝ смазали на кюфте и го заробили.

(77). Как неверниците на Варна измамили Яхши бей

Говорят, че Добруджаоглу имал една яка крепост, наречена Варна. Бил си я взел за престолнина. Найнечакано един ден дошли при Али паша двама неверника и рекли: „Варненските първенци се разбраха и се сговориха да хванат своя господар, а крепостта да предадат на пашата.“ Пашата много се възрадвал от тия думи и казал на Яхши бей, сина Тимурташов: „Иди виж! Ако излезе истина, превземи крепостта, закрепи се там, а после ела и пак се присъедини към мен!“

Яхши бей тръгнал с малко войска подир двамината неверника. Спрял на едно място близо до Варна, отпратил неверниците и им заръчал: „Вървете и ми донесете вести — добри или зли, ама прави да бъдат! Кажете ли истината, ще ви надаря и ще ви отрупам с милости.“ Тръгнали неверниците и вече не се върнали. Разбрал Яхши бей, че са му се надсмели. Върнал се и отново се присъединил към пашата. А пашата се вдигнал и побързал да стигне при Хункяр. Повелителят вече бил стигнал до Янболъ. Пашата дошъл още преди той да влезе в града, целунал му ръка и стъпил във височайшите покои. Тогава Повелителят ласкаво заразпитвал Али паша за вести, а той пък му разказал за победите и премеждията си.

(78). Разказ за идването на Сосманоз при султана

Говорят така. Видял Сосманоз, че земята му се изплъзва от ръцете, та събрал първенците на държавата си, за да се посъветва с тях. Всички те виждали едничък начин за спасение в подчинението пред Хункяр. Тогаз той надянал на врата си саванено платно и дошъл в Янболъ. Паднал ничком пред коня на Повелителя и се замолил. Всякак се унизявал и смирявал, па рекъл: „От Силистре по-хубава крепост и град нямам. Давам ги на моя султан, а сам аз му оставам роб за вечни времена. Само нека той да опрости греха ми и да не ми се сърди!“ Повелителят опростил греха му, облякъл му почетна одежда и благоволил, та му възвърнал земята. След туй заръчал на Али паша:

„Тръгвай нататък! Овладей крепостта Силистре и постави вътре хора. Нека там остане Тимурташовият син Яхши бей."

Пашата заедно с войската си дошъл до крепостта Шумнъ. После пратил човек до Сосманоз и заповядал: „Да ми предадеш Силистре!" Ала онзи не удържал думата си да предаде крепостта и се отметнал. Нарушил договора, укрепил крепостта и я задържал. Дошли и известили пашата. Той много се ядосал. „Какъв проклетник! — рекъл си. — Дойде при Повелителя, умилква му се като лисица, а щом стъпи на тази земя, заръмжа като куче. Ако е рекъл бог, ще намеря случай да му го върна!"

В Шумнъ останали няколко дни.

(79). Разказ за лукавството на неверниците от Тарак

Говорят, че по туй време няколко неверника от Тарак дошли при пашата и му рекли: „Ще ти предадем крепостта Тарак. Ти прати хора!" Пашата изпратил роба на Яхши бей — Болозлъ Мурад, който по-рано ударил Пъравади ведно с няколкостотин души. Заръчал му: „Иди и вземи крепостта Тарак. Влез вътре и стой там. Когато Повелителят — дай боже, — се върне от газавата, ще те възнагради богато."

Мурад стигнал до Тарак. Неверниците пак се отметнали и не предали крепостта. Мурад се повъртял около нея, поударил от тук от там и пак се върнал да служи на пашата. Пашата попитал: „Защо толкоз бързо бе? Какво свърши с работата, за която отиде?" Мурад разказвал какво се случило.

На другия ден същите неверници пак дошли при пашата и ударили лица в земята. А пашата викнал заканително: „Бре, проклетници! Дойдохте и казахте, че ще предадете крепостта само за да се надсмеете над брадите ни! Пак ли за това пристигнахте сега? Ама с божията помощ аз ще ви дам да се разберете!"

Като чули тези думи на пашата, неверниците се заклели в Христос и евангелието и го накарали да им повярва. Пашата изпратил пак същия Болозлъ Мурад. Мурад отишъл в Тарак, влязъл в крепостта, настанил се вътре и се заел да я брани.

(80). Разказ за това как пашата завладял твърдини на Сосманос и как Пазарлъ Доган опустошил Кос Ова

Говорят, че пашата поседял няколко дни в Шумнъ, па се вдигнал и отишъл до Добръджа. Неверниците му изнесли ключовете. После се вдигнал оттам и дошъл до Гирпиче, та завладял и него. После изпратил човек до владетеля на Кос Ова и поискал от него да му се подчини. Онзи проклетник не зачел думите на пашата и рекъл: „Ние не ще се отречем от нашия господар, за да се покорим на турците!“ Тогава пашата дал на Пазарлъ Доган бей хиляда души и му заповядал: „Иди и удари Кос Ова! Разруши го, запали го и го плячкосай! Жените и децата вземи в робство!“

Пазарлъ Доган отишъл, ударил Кос Ова и заробил жените и децата му. Тогава неверниците дошли и рекли на пашата: „Върни ни робите, отвлечени от турците, пък да ти дадем крепостта Кос Ова!“

Пашата събрал от турците взетите роби, върнал ги на неверниците и взел крепостта. След като се закрепил в нея, той наново раздал робите на техните господари. Зарадвали се ги ните и пак си прибрали робите от ръцете на неверниците.

Щом овладял и крепостта Кос Ова, пашата тръгнал към престолнината на Сосманос — Търнавъ. Като я наближил, той спрял на стан. Неверниците дошли и му донесли ключовете. След това стигнал до Черноз и него превзел. После дошъл до Нюкесри и Кириштдавиче. Превзел и тях. След туй му донесли ключовете на Юрюк Ова. После се упътил по брега на Туна и превзел всички твърдини и крепости, каквито имало там. Вътре поставил [свои] хора. После проводил човек при владетеля на Зищ Ова. Той не се покорил, ами укрепил града и се стегнал за битка. Сражавали се няколко дни. Най-подир хранителните припаси на неверниците се свършили и те били омаломощени. Нямало що — отворили вратата и се покорили.

Пашата тръгнал и от брега на Туна налетял на Ефляк. Колкото кули имало — всичките ги завладял, а народа им отвел в робство. Вървейки така, стигнал до Нигболъ. Тук бил се затворил избягалият Сосманоз. Той нямал по-хубав град и по-яка крепост от тази. Тя била край Туна, та реката се плискала в стените ѝ.

Понеже пашата се приготвил да превземе и тази твърдина, Сосманоз се уплашил, овесил на шията си мъртвешкия саван, излязъл и наедно със сина си[142] дошъл и паднал в краката на пашата. Поради своята доброта пашата пак му простил греховете. После измолил от Повелителя позволение да му го прати за среща.[143]

(81). Как султанът дошъл в Тавуслъ[144] *и как Ала паша се явил пред него*

Говорят, че султан Мурад Гази стоял няколко дни в Янболъ, а след туй се вдигнал и дошъл в Тавуслъ, където спрял. Явил се и Негово Превъзходителство пашата. Срещнал се с Повелителя, целунал му ръка и му известил що е завоювал. Повелителят се зарадвал.

(82). Пристигането на Евреноз Гази от Хиджас

Говорят, че султан Мурад Гази имал един субашия, на име Евреноз — голям юнак и прославен борец за вярата. Колко земи само той покорил! Бил и много предан на султан Мурада. Та той заминал за Хиджас. Пристигнал там, поклонил се на славното Кябе[145] — слава тебе боже! — и пак се върнал и се присъединил към Повелителя. Хункяр го почел, както подобава и му отредил голям тимар. Сегашният род Евренозогларъ са негови наследници. Каже ли се Евренозлъ, значи за тях е думата.[146]

След това султан Мурад Гази сложил Али паша начело на румелийската войска и го изпратил към земята на Лазар. Стигнал Али паша до Филибе и останал там два месеца. Река Мерич била силно придошла. Било пролет — брод нямало.

(83).Как бил пратен човек при Якуб Челеби и как той пристигнал [в Румелия]

Говорят така. От по-преди чухме, че големият син на султан Мурад Хан Гази — Баязид Челеби преминал [в Румелия] веднага след султан Мурад. Но мал-

кият му син — Якуб Челеби останал в Анадола. По онуй време той господарувал в санджака Караси. Гази Мурад проводил при него човек и заръчал: „Стегни бързо оръжието си и поне в тази война за вярата бъди с мен!“ Веднага щом пратеникът пристигнал, Якуб Челеби потегнал оръжието си, минал през Гелиболъ и бързо се присъединил към Повелителя.

Така Гази Мурад събрал войска, каквато дотогава не била събирана в Румелия. Само хората на обоза[147] стигнали 10 хиляди. Многобройна била войската пък и евтинията била голяма, та и помен не останал ни от месо, ни от хляб, ни от мед, ни от масло, ни от други блага. Било жаркото време на розите. Ама млеко и йогурт имало в изобилие.

(84). Разказ за събирането на неверниците

Говорят, че Хункяр събрал своите сили в полето на Филибе. Когато владетелят Лаз[148] чул това, огънят го избил отвътре и той си рекъл: „Горко ми! Аз събудих тигъра, разярих лъва, настъпих спящата змия по опашката, замерих вълка с камък и така самичък си навлякох беля на главата. Какво пък! Няма полза от закъсняло разкаяние. Друго не ми остава, освен да се боря насмерти!“

След като събрал колкото се може повече неверници от собствената си държава, той разпратил вестоносци до всички околни владетели и велики банове и им съобщил: „Турците тръгнаха срещу ми с огромна войска. Аз останах слаб и безпомощен. Ако не ми се притечете на помощ, турчинът ще погуби и мен, и вас!“ Тогава се събрали — зетят му Вук,[149] Юндоглу Димитри[150] и босненският владетел Саруджа Гиом.[151] Лаз бил изпратил хора до всички неверници и поискал помощ. Притекли се също власи[152] и унгарци,[153] и чехи,[154] и сърби,[155] и албанци,[156] и българи,[157] и френки.[158] Така се събрали толкова неверници, колкото не се събрали вече никога повече. Говорят, че имало 500 хиляди мъжегяури.

Две реки текат по сръбската земя. Едната наричат Улу Морава, а другата — Кичи Морава. Малката е отсам, а голямата — оттатък.[159] А придойдат ли води-

те им, и птичката, дето лети, не може да премине оттам.[160] Раздалечени са една от друга на два дни път конски тръс. Войската на Лазар и дошлите неверници се събрали край брега на оттатъшната Морава.

(85). Какво станало при Шехир Кьой

Говорят така. По времето, когато Али паша завладял земята Сосманова, имало на границата с Лаз една висока и яка твърдина. Наричали я Шехир Кьой. Зад нея имало планински рид, а отпреде ѝ — тръстика. Отличеният свише Али паша с божията помощ я превзел.

Лазар дал войска на Юндоглу Димитри и му заповядал да отиде и отнеме Шехир Кьой от турците. Този Димитри бил юначен и безмилостен проклетник. Казват, че излизал сам срещу десет хиляди. Метнал се Димитри на коня си и с малко неверници дошъл до Шехир Кьой. Разбрал се с неверниците, дето били вътре, и те му предали крепостта.

Като чул това, падишахът дал на Яхши бей, на субашията Ейне бей и на Саруджа паша 10 хиляди души и ги пратил към Шехир Кьой. На отиване те ударили околността, опожарили я и я опустошили.

Като чул това, Лаз проводил зетя си с 20 хиляди души и му заръчал: „Иди и доведи тук хората от Шехир Кьой и околността. Нека нужда да налегне турците!“

Разбрал това и Повелителят, та пратил Тимурташовия син Яхши бей с 20 хиляди души и му заповядал: „Върви и изгори Шехир Кьой, а хората му пресели. Ако се срещнеш лице с лице с гяурската войска, бий се, но се помъчи да стигнеш там преди неверниците!“

Яхши бей веднага повел 10-те хиляди човека и наближили Шехир Кьой. Но Лазовият зет пристигнал тук преди него. Разбрал той, че Яхши бей наближава, та веднага изпразнил крепостта Шехир Кьой, разрушил я, сринал града до основи, извел неверниците и бързо избягали. Яхши бей изпратил вест на Повелителя, разказал му за случилото се и запитал: „Неверниците избягаха. Да тръгна ли след тях? Какво ще за-

повядаш?“ Повелителят сметнал, че преследването е ненужно, та му заповядал да се върне. Яхши бей се върнал и се присъединил към Повелителя.

(86). Как Лаз се съветвал за войната

Говорят, че Лаз събрал всички неверници да се съветват: „Какво трябва да правим с турците?“ — попитал той. Някои казвали: „Да се бием!“, а други: — „Да се помирим“, а някой предложил: „Да се вдигнем и да нападнем турците. Стига са ни тъпкали земята!“ Други пък рекли: „Да стоим тук!“ Тези, които настоявали за помирение, после кандисали за битка и си рекли: „Глупаво е да молим турците за милост, след като събрахме толкоз много войска!“ А един умник измежду събралите се рекъл: „Най-умно е да не отлагаме, а да побързаме да ударим, защото с времето мощта на турците расте. Пък и докато ние седим, войските ни намаляват. А и турците са лукаво племе. Те чудесно познават тънкостите на боя. Така че ние трябва да намерим удобно място за хората и оръжието си!“ И продължил: „Нека първом изпратим човек да иде и изучи намеренията на Мурад, да разбере как е разположена войската му, как е в боя. После да се върне и да ни разкаже. Тогава вече ще ударим и ще набутаме турците в прохода. Ще завардим пътищата и ще ги изколим, преди да са успели да гъкнат.“

Този план се видял мъдър на Лаз. Вдигнал се, та разгърнал стан на отсамната страна на река Улу Морава и проводил човек при Хункяр.

(87). Как султан Мурад Гази се прехвърлил от Филибе към Ихтиман

Говорят, че Повелителят потеглил от Филибе. На третия ден той спрял в полето на Ихтиман и останал три дни. Там дошъл с войските си и владетелят Сарадж[161] и се присъединил към Мурад Хан. Оттук пътят се разделял на две. Единият път отивал надясно, стигал до София и водел през Шехир Кьой за Ниш. Другият път пък отивал наляво, минавал покрай Или-

джа[162] и пресичал много реки. Повелителят извикал някои от неверниците на Сарадж и ги запитал: „Вие най-добре познавате проходимостта на тези места. По кой път е по-лесно да се върви?“ Всички отговорили: „Най-удобен и лек за вървене е левият път. Десният много лъкатуши.“

Всеки, който бил виждал тези пътища, твърдял същото. Като чул това, Хункяр избрал левия път и тръгнал. На третия ден спрял в Алаеддин овасъ[163] и останал там два дни. На следващия ден дошъл с войските си и Кьостендил. Присъединил се към Повелителя. Той бил много верен на султан Мурада, та станал водач на войската му.

Така за няколко дни султан Мурад стигнал до Илиджа. Знаел Кьостендил, че Повелителят ще се отбие в земята му, та приготвил неизбродимо количество храни и продукти. Мед, масло и хляб потекли като река към войската.

Де що имало господари в Илиджа, всичките дошли и се присъединили към Повелителя. След туй Повелителят се вдигнал и отседнал в Улу Ова. Тогава казал на Али паша: „Трябва ни някой, който да върви пред нас, да лови от неверниците „език“ и да ни праща вести!“

(88). Как Евреноз Гази отишъл да лови „език“

Говорят така. Щом Хункяр поискал човек, когото да прати за залавяне на „език“, Хаджъ Евреноз Гази целунал земята пред своя Повелител и рекъл: „Само заповядай на роба си! Ще отида и с божията помощ ще свърша тази работа!“ Повелителят отвърнал: „Ти най-добре познаваш леснината на тези краища. Върви!“

Тогаз Евреноз Гази тръгнал с 40 души към крепостта Юскюп. Внезапно налетели, взели неколцина роби и ги завели при Хункяр. Повелителят похвалил Евреноз и го отличил.

(89). Как султанът отседнал край Кара Тонлу и как пратеникът на Лаз дошъл при него

Говорят, че Повелителят се вдигнал от Улу Ова. За малко спрял на едно място, наречено Кара Тонлу. Там пристигнал пратеник на Лаз. Неговата вест била накратко такава: „Ето, аз съм готов! А ти и с волска кола да се беше влачил, за три месеца все трябваше да пристигнеш. Ако си мъж, ела да се бием! Не дойдеш ли, бъди готов, защото аз ще дойда! Всеки ден с лов се занимаваш, мотаеш се, „стигнах вече" си казваш, а работата отлагаш и ни бавиш!"

Като чул тези думи, Повелителят се ядосал на пратеника и му викнал: „Ако за пратеничество се полагаше смърт, веднага щях да те претрепя! Никога ли не е виждал този проклетник ислямска сабя, та сипе такива глупости! Само този, който не е усетил нейния удар, може да мисли, че собственият му юмрук е от желязо. Тя и котката в тъмна къща се мисли за лъв. Дай боже, ще му покажа аз на него що е турско мъжество!"

След като изрекъл тези думи, [Повелителят] заповядал. Всички бойци сложили доспехите си и във всеоръжие възседнали конете си. Така се представили на пратеника, че сърцето на неверника се свило. Побили го тръпки от страх и той затреперал като есенен лист. Ама се насилил, стегнал се и рекъл: „Ей, Шах! Ти така ми показа войската си, но въпреки туй да знаеш, че нашата е десет пъти колкото твоята. Тя наброява 500 хиляди обковани в броня, въоръжени и готови юнаци. Всеки един от нашите мъже е досущ като хиляда турци!"

Повелителят съвсем се разярил на пратеника и кряснал: „Ей ти, устат проклетнико, мръсно адово псе! Ако ще с вас да бъдат войските на целия свят, с помощта на аллаха и чудотворството на Мохамеда аз ще напоя земята с кръвта ви, ще ви оскубя като гарги. С един удар хиляди ще коля! И твоята глава ще отсека!" Като изрекъл това, той прогонил пратеника, а войската си наново разположил да станува.

(90). Как султанът се посъветвал с везирите си

Говорят така. И Повелителят събрал стълбовете на своята държава, първенцитсе на султаната, за да се посъветва с тях. Най-първо, още преди някой дума да издума, той се обърнал към Хаджъ Евреноз и попитал: „Евренозе, как ще е по-добре да се пресрещнем с тия гяури и да се бием с тях? Каква е лесninата на тази работа?“

Евреноз Гази прочел молитва, целунал земята и рекъл: „О, Повелителю! Аз съм един нищожен роб! Какво са моите мисли и кроежи! Какво значат мислите на една мравка пред Сюлеймана[164] и каква полза, ако тя проговори! Правото да води войната и да познава тънкостите на боя принадлежи на моя султан!“

Всички бейове се съгласили с него, но Повелителят казал: „Бейове! Истина е, че с божието благословение много пъти съм предвождал войската и съм се сражавал. Но тази битка не е като другите. Да се съветваме ни е завещано от пророка. Важното е да бъдем единни, да се стегнем и да укрепим духа си!“ После се обърнал към Евреноз: „От толкоз време съм те турил в този край. Ти си изучил техния начин за водене на бой. тактиката им. Събрал си опит. Твоите мисли не са като мислите на останалите.“

Тогаз Евреноз се помолил и заприказвал: „На смирения роб му се струва, че като се уповаваме на божията помощ, ние трябва да пристигнем първи и да заемем по-изгодно място, а те да дойдат по-късно. Ние няма да бързаме. Нека първо те настъпят. Защото когато неверниците стоят сбрани накуп, са като една желязна крепост и не е лесно тя да бъде победена. Но като тръгнат да настъпват, те се разделят един от друг и тогава нашата работа е лесна. Това знае робът. Останалото е известно единствено на моя султан.“

„Аллах да те възнагради! — казал Повелителят. — И аз мисля така!“ Сетне спрял поглед върху сина си Баязид и го попитал: „Е, на татко душата! Ти какво мислиш по този въпрос?“ Баязид Хан отвърнал: „Това, което е в сърцето на моя султан и което каза Евреноз бей.“ Тогава Повелителят погледнал Али паша

и го попитал: „Ти какво ще кажеш?“ Али паша отвърнал: „И аз също мисля така.“

Накрая мислите и думите на всички се свели до казаното от Гази Евреноз.

(91). Как изпратили напред Евреноз Гази

Тогава Повелителят заповядал: „Щом съмне, войската да се вдигне! Гази Евреноз и Паша Йигит да тръгнат напред, да минат през прохода и да проправят път за правоверните!“

Нощта отминала. Съмнало. Хаджи Евреноз и Паша Йигит взели неколцина смелчаци и тръгнали напред като стража. Стигнали прохода. Мястото било много тясно, та конниците минавали един по един. Когато Гази Евреноз с другарите си влязъл в прохода, Лаз тозчас изпратил нататък 30 храбри неверника. Заповядал им да вземат от турците „език“. Газиите не знаели нищо за това. Онези гяури застанали на едната страна и щом газиите влезли, моментално пришпорили конете си срещу им. Един неверник изпреварил групата си, стиснал копието в ръка и влязъл в единоборство с Евреноз бей. Евреноз бей отвърнал на удара. Неверникът хвърлил копието си. Гази Евреноз също хвърлил своето. После извадил от колчана си една стрела. Тя ударила неверника в гърдите и излязла през гърба му. Той рухнал. Приближил се друг — Евреноз бей унищожил и него.

Накратко. Погубили 5—10 души от онези неверници, а 8 хванали живи и ги завели при Повелителя. Зарадвал се Хункяр и се вдигнал от Кара Тонлу. Прехвърлил прохода и стигнал до река Кичи Морава. Преминали я и решили там да стануват.

(92). Как се завърнал пратеникът на Лаз

Говорят, че пратеникът на Лаз, дето идвал при Повелителя, видял кое как е, върнал се и рекъл на Лаз: „Господарю[166], войската на турците не е такава, каквато я описват. Видях техните оръжия. Не трябва да се страхуваме. Нашата войска е три пъти колко-

то тяхната!“ След туй той разказал всичките си премеждия: какво бил наговорил на Повелителя и как онзи се разгневил срещу му. Така той окуражил неверниците. Проклетникът [Лаз] навирил опашка и взел да дрънка и да се пени. Владетелите около него също много празни думи издумали, а Вулкоглу[166] рекъл: „Като първо само аз стигам на турците. Друг никой не трябва!“ Френки и власи — пияни до един — също наприказвали пустословия.

(93). Как султанът отседнал край Гюмюш Хисар[167]

Говорят, че Мурад благополучно преминал през Кичи Морава. Тогава се развели хиляди знамена, забили тъпани и наккарета и изпитаните в боя храбреци, избраните единоборци и газии тръгнали напред във всеоръжие. Комар изглеждал легендарният Рустем[168] пред всеки един от тях. Начело бил Али паша, след него — Челеби султан Баязид, след него — субашията Ейне бей, след него — Якуб Челеби, след него — Саруджа паша. След всички, с цялото си достойнство и великолепие, вървял Повелителят.

Спрели пред Гюмюш Хисар. Този ден станували там, а на другия — пак се вдигнали и пътем хванали от неверниците „език“. Завели двамина гяури при Хункяра и той ги запитал: „Де е гяурската войска? Или, щом ни чу, Лаз избяга?“ Неверниците отвърнали: „От вас ли ще избяга Лаз? Той също чака да пристигнете. Ей там се е настанил!“ Повелителят заповядал, та отсекли главите на двамината.

Станало пладне. Стигнали до едно хубаво място без урви, камънаци и скали. Повелителят наредил и спрели. Ислямската войска приличала на безбрежно разбушувано море, а шатрите напомняли острови и огромни корабни платна. Чудно било това море! Влезел ли някой в него, ставал несигурен, уплашен и безпомощен. В този безкраен океан нямало ни крачка празно местенце. Вместо риби, там гъмжели бронирани мъже, досущ крокодили.

(94). Как Евреноз Гази видял войската на неверниците и как я разгледал султанът

Говорят, че щом Хункяр се спрял на стан, Евреноз бей видял гяурската войска. Дошъл и известил своя Повелител. А Хункяр казал: „Трябва веднага да започнем боя!“ Евреноз Гази отвърнал: „Мой султане! Сега денят е горещ, войската ни е изморена, а враговете са бесни. Нека днес починем, а утре с упование в аллаха, славейки високо неговото име, ние ще заложим душите и главите си в нозете на нашия султан!“

Видял Повелителят колко са мъдри тези думи. През онзи ден останали там. Хункяр и синът му Баязид възседнали конете, излезли на една височина и хвърлили поглед към войската на неверниците. Видели, че полето било от край до край залято с войска. Земята не се виждала от войни. Като че ли планина от сребросиво желязо се била извисила. Тази рат наброявала точно 500 господари на коне и 500 хиляди бойци. Никой не бил виждал аскер с толкоз много конници и пешаци. Удивил се Повелителят и си рекъл: „Що за огромна войска е сбрал тоз проклетник! А аз си мислех, че е невъзможно да се набере повече от туй, що ние водим. Войните на този нечестивец са двойно колкото нашите, че и повече!“ Тогава се обърнал с молитва към всевишния бог и простенал: „О, аллах! Заради делата на светия божи пратеник Мохамед прати милост на тези правоверни! Не позволявай аз да стана причина за тяхната гибел!“

(95). Описание на начини за водене на битка за извоюване победа на исляма

Говорят, че като видял войската на неверниците, Повелителят много се стъписал. Влязъл в шатрата си и събрал при себе си всички държавни мъже и първенци на султаната. Най-напред погледнал сина си Баязид Хан и му казал: „Е, скъпи мой, ти как предлагаш да се бием с тоз неверник? Аз не съм и помислял, че войската му е толкова огромна. Тя е безчетна. Дали да поставя камилите пред нашите бойци, или да останем лице срещу лице?“

Баязид Хан отговорил: „Нашите кроежи не могат да достигнат мисълта на Повелителя, но на мен, нищожния, ми се струва така. Ние вече толкова години се сражаваме срещу неверниците, без да слагаме пред себе си камили. Нека и сега не слагаме. Колкото и многобройна да е невернишката войска, божията милост е с мюсюлманите. С благоволението на аллах сам аз, твоят роб, ще видя сметката на този неверник. Защото, щом благоразумието и здравият разум са редом с човека, то ясно е, че с него е и божията милост. Досега излизахме победители от всяка битка. И отсега нататък нямай грижа. С божията помощ победата пак ще бъде твоя. Аз никак не се съмнявам в това. Ако ги унищожим, ще бъдем честити. Ако паднем, ще станем мъченици за вярата."

Тогава султан Мурад похвалил мислите на Баязид Хан и приел думите му, защото този Баязид Хан бил човек храбър, благоразумен и се ползувал с благоволението на всевишния. След туй Повелителят се обърнал и спрял погледа си върху Али паша. Попитал го: „Каква ще бъде ползата и каква вредата, ако поставим отпред камили?"

Али паша отговорил: „О, честити и блажени господарю! Малко ли са неверниците или много, това не трябва да бъде наша грижа. Така е заповядал самият бог в своя Коран. Ето и славния стих: „Много пъти с божията помощ малките и слабите побеждаваха множеството. Великият и славен аллах отреди победа на търпеливите!"[169] Делото зависи от милостта на аллаха — няма значение, дали враговете са малко или много. В истинните хадиси даже е описано как, щом ислямските воини тръгнал на свещена война срещу неверниците, ангелите започват да се молят богу. Те му говорят така: „О, господи, нека се отдръпне пелената, та и ние да погледаме какво ще направи ислямското войнство с невернишката войска!" Щом ангелите молят господ да отмахне завесата, та да видят в какво сме положение, то не е правилно ние да поставяме пред нас закритие. Защото в газавата няма място за прикритие. Пророкът — нека отправим в негова чест най-благочестиви молитви — също е казал и заповядал: „Комуто влезе в ноздрите прах от битка за вярата, той никога не ще усети вонята и дима на пъкъла!" Така че,

о, честити Повелителю, в битката за вярата трябва да се уповаваме само на всевишния аллах. Благодарение на бога през целия си живот побеждавахме. Да се надяваме, че и сега победата ще бъде наша. В своята голяма добрина аллах не ще позволи в земята на този неверник да погине толкоз мюсюлмански свят."

Повелителят изслушал тези думи на Али паша и те му харесали. После се обърнал към Евреноз бей и го попитал: „Евреноз бей, а ти какво мислиш по този въпрос?" Евреноз бей отговорил: „Мисълта принадлежи на моя султан! Какво е мисълта на такива същества като нас? Но и аз ще се осмеля да бъда дързък и също ще кажа една дума." Отговорили му: „Кажи!" Евреноз бей казал: „Мисълта на Негово Превъзходителство Повелителя да бъдат поставени отпред камили е добра, защото конете на невернициге няма да влизат между камилите и те ще ни прикриват като крепост. Ала камилите също могат да се подплашат, а само бог знае колко силно те се плашат. И ако при шума от настъпването на невернишата войска се подплашат, те най-първо нас ще изпомачкат. Не сте ли слушали? Искендер-и Зюл Карнеин[170] щял да се бие с индийския цар Фур-и Хинд. Онзи се укрепил, като поставил отпред слонове. Сетил се шах Искендер и натоварил върху няколко коли топове и сложил вътре селитра. Така той подплашил слоновете, които се обърнали и унищожили индийската войска. Та и тук, ако камилите се подплашат и се втурнат навътре към войската, ще ни изпомачкат."

Хункяр приел от душа и сърце тези мисли и се отказал от плана с камилите. Тогава той казал: „Най-мъдро ще бъде да поставим най-отпред стрелците. Нека те хвърлят стрели отляво и отдясно. Веднага след това, с прослава на аллаха, газиите ще ударят невернищите. В тази битка за вярата се решава тронът и съдбата ми. Толкоз много войни за вярата водих през живота си, че дори ако в тази падна жертва за правата вяра, ще мина с добро име в отвъдния свят. И защо трябва да се измъчваме, щом смъртта е край на всяко живо същество!"

С тези думи той укрепил сърцето си. Подбрал мъже за първа стража и ги поставил отпред да пазят войската. Прекарали нощта в сигурност и спокойствие.

(96). Съкрушените молитви на султан Мурад в мрачината на нощта

Говорят, че настъпила нощта и мракът притиснал войската. Много се стъмнило. Спуснала се непроглед-на мъгла. Задухал и вятър, който вдигнал такъв прах, че не си личало що е кон и що — човек.

Мурад изчакал всички да легнат. Когато наоколо се умирило, той станал, приел пречистващо измиване и с два поклона заредил молитвата, произнасяна при голяма нужда. Положил глава на земята, той до съмване отправял горещи молитви към всевишния аллах. От все сърце се молел през цялата мрачна мощ и говорел така:

„Господи, боже мой! Толкова пъти в своята благост си приемал моите молитви и не си ме изоставял. Чуй и сега молбата ми! Прати дъжд и премахни този мрак и прах. Дай светлина на света, за да можем да виждаме войската на неверниците и да се бием с тях лице срещу лице. О, господи, и земята, и хората са твои. На когото ти поискаш, нему дай победа. Аз също съм един нищожен твой роб. Ти знаеш моите мисли и познаваш тайните ми. Не ми трябват богатство и имот. Не съм дошъл дотук заради роби и слуги. Искам само искрено и предано да заслужа твоето благоволение. Господи, принеси мен в жертва заради тези мюсюлмани, само не ги оставяй победени в ръцете на неверниците и не ги погубвай! О, боже, не позволявай заради мен да загине толкоз много свят. Нека победим! Заради тях аз ще пожертвувам живота си, само ти приеми [мойта жертва]. За ислямската войска съм готов да дам душата си, само не ми показвай смъртта на тези правоверни! Господи, приближи ме до себе си и пожертвувай моята душа заради душите на вярващите. Най-напред ти ме направи борец за вярата. Направи ме сега и мъченик за нея!“

Така, открил глава, поставил лице на земята и протегнал ръце, султан Мурад Гази продължавал да се моли. И всевишният бог чул молбата му. Изведнъж облаци покрили небосвода и върху земята се излял обилен дъжд. Мъглата се вдигнала от ислямската войска и се спуснала върху неверниците.

(97). Какво правели неверниците през онази нощ

Говорят, че през онази нощ неверниците пиели вино, веселили се и се забавлявали, като продавали един другиму въображаеми турци. Имало гяури, дето пропили по десет турчина. Всички проклетници се напили и взели да си подхвърлят различни приказки. Лаз чул разговорите им и запитал: „Как ви се струва? Дали не е по-умно да извършим нощен удар и да нападнем турците още сега!“ Всички казали: „Умно е!“

Ала имало един неверник, на име Йона, който водил със себе си 90 хиляди юнаци. Той казал на Лаз: „Хей, господарю! Какво толкоз се плашиш от тези турчуля? Каква чест за тях, че и нощно нападение ще устройваш! Остави за сутринта. Ще ги пипнем живи един по един. Някои от тях ще продадем като роби, а други ще убием и ще напоим с кръвта им черната земя!“ Този пиян проклетник не давал и пет пари за света, а пък турци изобщо не бил виждал. Всички неверници се повели по думите му и се отказали.

(98). Утрото в деня на боя и разположението на бойните строеве

Говорят така. Щом съмнало, слънцето пак вдигнало глава от върховете на планината Каф,[171] наново огряло света и прогонило царството на мрака. Зверове и птици се заели да дирят насъщната си храна.

Тогава султан Мурад заповядал да бъдат дадени бойните сигнали. Отвсякъде гръмнали до небесата гласовете на зурните, роговете и тимпаните. От тази величественост мнозина загубили дъха си. Бойците възседнали конете си, а чавушите ги зовели: „Хей, юнаци и вий бойци за мюсюлманската вяра! Днес е денят, в който вие трябва да разкъсате сърцата на неверниците, да накарате кръвта им да потече като реката Джейхун, да пръснете червата им, а главите им да изтъркаляте като топки. Хей, газии! Днешният ден е ден на върховно усилие. Настана време да покажете вашата храброст и доблест. Толкоз години ядохме хляба и солта на Повелителя. Толкоз години яхахме конете и препасвахме сабите му, толкоз време прекарахме в

пир и веселби. Всичко туй е било заради сегашния миг.

Всички юнаци, украсени с бойни доспехи, опасали стоманени оръжия, готови за бой, се метнали на конете. Отделили се бойните групи, стегнали се редиците. Всички се подредили — и центърът, и фланговете, и обозът. Дясното и лявото крило заели местата си. Някои минали напред, други — назад. Тогава великият шахиншах и височайш султан, най-големият светец на своето време, гордостта на османската династия — Гази Мурад Хан, син на Орхан, застанал в центъра като Искендеров бастион. Заобиколили го — като светъл ореол около луната — големите вождове и първенци на султаната. Дворцовата гвардия — отряд след отряд — застанала отпред, за да се жертвува за своя хан. Големият му син Баязид, пред чието величие биха предали богу дух легендарните герои Сам, Нериман и Рустем, също стегнал отрядите си и застанал в дясното крило. Малкият му син — Якуб Челеби — заел лявото крило. Гази Евреноз бил на десния фланг, а субашията Ейне бей — на левия. В дясното крило застанали също Сарухан и Айдън, начело с яябашията Саруджа паша. В лявото крило бил и агата на азапите — Курд. Отдясно и отляво застанали също Инджеджюк Балабан, Товуджа Балабан и Сърф Хамза. Топчията Хайдар — безпогрешен майстор в хвърлянето на гюлета — застанал в центъра. Най-отзад турили обозите и товарите, заедно с войсковите майстори и търговците, защото задните места не били опасни.

Така един по един всички бейове и субашии се подредили в редици и образували боен строй. Султан Мурад Гази и Баязид Хан поздравили войската си. Обещали ѝ големи дарове и безгранични милости. След туй честитият Али паша — велик везир и наместник на султана, произнесъл утринна молитва. Със свещеното слово и великите думи на Корана той помолил аллах за помощ. Той взел в ръце Корана и като се молел от все сърце, отворил го напосоки. После пак наслуки отброил редовете и попаднал на следния стих: „Ей, пратениче, бори се срещу неверниците и двуличниците![172] Като видял, Али паша се зарадвал. После целунал Корана и го сложил на главата си. Веднага се метнал на коня си и дошъл да извести Повелителя. Повелителят също се възрадвал.

(99). Как проклетият неверник подредил войската си

Говорят, че беснят Лаз, това проклето псе, също дал заповед и войската на неверниците яхнала конете. Освен другите войски там имало 300 хиляди юнаци в брони, на бронирани коне. На всеки 100 хиляди от тях Лаз подбрал по хиляда и ги турил пред себе си. Сам застанал по средата, а отзад разположил пешаците, както бил невернишкият обичай. Вдясно поставил зетя си Вулкоглу и племенника си, а вляво — бошнаците с Юндоглу. По крилата разположил френките, власите, арнаутите, чехите и българите. Така той подредил бойния си строй.

Още от ранни зори всеки един обърнал по няколко чашки, та всички били полупияни. Приказвали си помежду си и един другиго се съветвали: „Ловете турците живи. Ще ги продадем на френките и с парите ще купим вино!“ Всеки един от неверниците носил увито около кръста си въже. Един рекъл: „Моето въже е 30 аршина“, друг се обадил: „Моето е по-дълго. Мъчете се да ловите турците живи и ги навързвайте на въжето един след друг!“ Друг един пък заявил: „Турчинът е бесен. Въже не го удържа. Аз имам верига и ще нанизвам турците на веригата.“ Те не съзнавали в своето пиянство що за глупости дърдорят. Помежду им имало един гяур — голям присмехулник. Като видял въжетата и веригите на онези, той се засмял. Те се ядосали и попитали: „Защо се смееш бе, мошенико? А шегаджията отвърнал: „На вас се смея, защото през живота си не съм виждал неверник да навързва турчин на въже или верига. Винаги става обратното: турчинът пристига, навързва неверниците на въже или синджир, взема ги и си заминава. И после, турците никога не стават християни, ами идват, пленяват неверници, отиват си и ги правят мюсюлмани. Страхувам се, че и сега те ще ви навържат на собствените ви въжета и вериги и ще ви отведат!“

Смутили се гяурите и казали: „Ей ти, проклет нехранимайко! Зарежи тези приказки. Ще те чуе отнякъде владетелят и ще те разсипе!“ А лукавият неверник отговорил: „Каквото казах, то ще стане. А ако той ме чуе и аз по реда си ще отида на смърт!“

(100). Как стрелците започнали боя

Говорят така. Щом войските застанали лице срещу лице, строят се разгърнал и отрядите се приготвили за бой. Тогава султан Мурад Гази заповядал в дясното крило да застанат хиляда стрелци под командата на Хамидоглу. Други хиляда стрелци, командувани от сина на Хамидоглу — Мустафа Челеби, застанали в лявото крило. Всеки един от стрелците, поставени в дясно и вляво, по хвърляне на стрели бил равен на Сади Ваккас.

По самите краища на войската — закрилница на света — стоял Хаджи Евреноз бей и Михалоглу Искендер бей[173], за да се врязват в неприятелските флангове и да проливат вража кръв. Защото те били големите вълци на тези краища и стари лъвове на военното майсторство. Влизайки хиляди пъти в бой с тукашните неверници, те ту отбивали гяурите на самото полесражение, ту изпитвали удара на отпора им, ту изпробвали неколкократните им промени в прегрупирането. Тогава Хаджи Евреноз се явил пред взора на Повелителя и му казал:

„Ако ти, блажени Повелителю, ни видиш да бягаме при сблъсъка с неверниците, недей мисли, че ний наистина бягаме. Недей ни осъжда! Защото в сражението с неверниците си има хитрости. Дори и пророкът — поклон и хвала! — е казал: „Сражението е едно надлъгване!“ Щом неверниците навлекат сивите си железа, щом грабнат в ръце мечовете[174] си и се втурнат напред като подивели свини, никой не може да им устои. Когото настигнат, разсичат го на две. Да се разделят и да отстъпват те не умеят. За това е нужно, докато напредват в група, да ги отбием от пътя им, да ги обходим в гръб и безспирно да удряме с боздуганите, защото целите са в брони. Иначе е невъзможно да бъдат върнати назад.“

Повелителят казал: „Евренозе, ти си набрал голяма опитност с неверниците. Ти най-добре знаеш лесninата им. Не е срамно в битка да бягаш, когато те гонят.“

Веднага след това неверниците посрещнали безстрашно ислямската войска с мълниеносни и гръмогласни топове. С помощта на аллаха никой не пострадал и

войската навътре не била засегната. А цялата напаст от стрели не стигнала до набелязните места. Те идвали и падали най-много до краката на конете от първите редици на победоносната войска. Тогава Повелителят казал на топчиите: „Изричайте веднага „Боже помози!“ и вземайте неверника на прицел. Стига са се перили в боен строй! Накарайте ги да се сгушат като свини един в друг!“

Накратко. Топчиите за миг изсипали върху неверниците своите косещи, ломещи, носещи гибел гюлета, които в своя вртелив летеж помитали всичко. Те се врязвали като нечакани мълнии в масата безверници и носели там истинско бедствие. Нахълтвали като конник в керван, като сокол сред гарги и преобръщали наопаки бойния им строй. Ала неверниците изтърпели бедата и пак като свини, подгонени от стрели, заели бойния ред. Застанали като планински масив от желязо и тръгнали напред под ударите на гюлетата.

Тогава Повелителят казал на стрелците: „Кажете „Боже помози!“ и в борба за правата вяра засипете неверниците със стрели, та да не стоят така оперени и в пълен ред. Дано се скупчат един в друг като свини“! Всичките стрелци и от двете страни захванали отведнъж да сипят стрели. Неверниците пак се сбили в едно, направили железния масив и наново тръгнали напред под дъжда от стрели. Представете си, че сме попаднали при извора на Кара дениз, или сме разровили гнездо на оси. Точно така бушувало всичко, клокочело като море. А вълните се плискали като вълните на Кулзум-и Ахзар.

[Враговете] притиснали стрелците от лявата страна, накарали ги да отстъпят и ударили по центъра. Като разсекли редовете, те стигнали обоза и разбили хората от войнишкия пазар. Зад войската стояла дъбова гора. Тя се напълнила с трупове. Ала медът, маслото и оризът останали непокътнати. Конете, катърите и денковете така се оплели един в друг, че образували преграда. [Хората] не избягали. Те били посечени и паднали жертва за вярата.

Като унищожили лявото крило, неверниците спрели. Мнозина не издържали бойните сигнали, надавани и от двете страни, писъка на зурните и ехтежа на тимпаните, цвиленето на конете и суетнята на хората, та пре-

дали богу дух. И така двете морета се влели едно в друго. Сабите засвяткали като заслепяващи мълнии. Копията не пропускали дори повей на вятъра. Между копитата на конете и поточе не би могло да мине. Стрелите валели от небето към земята като град. От земята към небето пък се възнасяли като дим стенания и викове за помощ. Когато сабя удряла в сабя, копие — в копие и боздуган — в боздуган, се разнасял грохот, от който зверовете в планината изгинали, а ангелите в небесата забравили за броениците си. Малко по малко силите на неверниците нарастнали и те се разпалили до крайност.

Неподвижен като планина, Баязид Хан стоял достолепно спокоен в дясното крило. Ала видял, че работата става лоша и малко останало ислямската войска да бъде сразена.

Изведнъж викачите, които подканяли войската, закрещели: „Защо стоите, хей, вие, борци за вярата! Неверникът е разбит и бяга!“ По онуй време бейликът плащал плата на гласовити хора. Когато газиите щели да се бият с неверници, тези хора почвали да викат по цялата войска и да дават кураж на бойците: „Неверникът е разбит! Той избяга!“ Наричали ги „бозюнджилер“.[175]

Изведнъж Баязид Хан с цялата си мощ поразил неверника като светкавица. Като вълк в овче стадо, като сокол сред гарги се врязал той в него. „О, аллах!“ — позовал той името господне и като Хамза се хвърлил напред. В миг започнал да разпръсква вражата войска. Като видял това и Али паша като Али[176] се нахвърлил срещу невернишката войска. След тях [наскочили] и Евреноз бей, и Яхши бей, и Кара Шахин бей, и Иса бей, и Саруджа паша, и субашията Ейне бей, и Кара Мукбил, и Инджеджюк Балбан, и Торъджа Балабан, и пешакът Ширмерд. Ако река да опиша какво извършил всеки един от казаните газии, трябва за всеки да изпиша по книга.

И точно тогава се случило, че по време на битката конят на Баязид Хан се спънал и паднал. Въжето за изтегляне било готово, та веднага го измъкнали. На две места се бил смъкнал каишът му. Рипнал Баязид Хан като светкавица, метнал се на коня и взел да сече неверниците. А отстъпилите назад правоверни

щом усетили, че мюсюлманите взели да надвиват, пак добили смелост, върнали се и те също размахали саби срещу неверниците. С вика „аллах е над всичко“ те подхващали гяура и го смазвали. От времето на Адам светът не бил познал такава битка и такъв погром. Реката невернишка кръв потекла по-пълноводна от румските Джейхун и Ефрат и сравнима само с Нил. Скоро кървав потоп щял да настъпи. Светът в кръв щял да се удави.

Още не превалял денят, когато неверниците били разбити. Останали планини от мъртви тела. Главите стояли на купища като камари чакъл.

Шега. Разказват как един газия замахнал срещу един неверник и го разсякъл на две. Тогава срещу му изкочил друг неверник и взел да се киска. „Ей, ти, проклетнико, на мен ли се смееш?“ — попитал газията, а неверникът отвърнал: „Не, смея се на този заклан гяур. Вчера той изпи пред Лаз наздравици за седем турчина, а днес сам предаде богу дух. Вчера се заканваше: „Ще пролея турска кръв“, а днес даром проля собствената си кръв!

(101). Мъченическата смърт на Повелителя Гази Мурад Хан. Помилуй го, боже!

Говорят така. Невернишката войска била разбита. Безброй неверници минали под ножа. Тези, които се спасили, побягнали. Подире им се спуснали газии да ги гонят и посичат.

Знаел си Мурад Хан, че трябва да бъде принесен в жертва, та бил много удивен, че неверниците били разбити, а нему не бил даден и знак за мъченическа смърт. Тогава излязъл с неколцина телохранители да разгледа кървавите могили от трупове. Имало един неверник, когото наричали Милош Кобила.[177] Много смел и юначен бил проклетникът. В разговор с Лаз той сам бил предложил: „Прати ме да убия турския бей!“ И още тогава скрил у себе си един кинжал. Като идвал с такива мисли, той се изправил лице срещу лице с газиите и те го ранили. Ранен, облян в кръв, той

се скрил между труповете. Щом Гази Мурад тръгнал към него, неверникът с падане и ставане се упътил към Повелителя. Чавушите понечили да го спрат, Ала Гази Мурад изпълнил желанието му. Той рекъл: „Сигурно иска нещо. Оставете го, нека дойде!"

А проклетникът бил скрил в ръкава си кинжал. Доближил се и като се преспорил, че целува стремето на Повелителя, той изведнъж го пробол.[178]

Когато настъпи време да се изпълни божията воля, очите се заслепяват. Съдено му било там да умре. Като ангел отлетял духът му в райските градини. Този непоколебим борец за вярата загинал мъченически за нея. Онзи невернник насекли на парчета на самото място. После бързо покрили хана с шатра. До санджака довели султан Баязида. На Якуб Челеби казали: „Ела, баща ти те търси!" — и щом той влязъл в шатрата, те го представили на бога![179]

Точно тогава пипнали Лаз и неговия син.[180] Веднага ги довели и посекли. През онази нощ войската се потопила в мъка. А на другия ден султан Баязид се възкачил на престола. Това се случило в 791 година по Хиджра.[181] Газа Мурад Хан живял 68 години. Когато баща му Орхан починал, той бил на 37 години, та царувал 31 години. Погребан бил в Каплуджа. Това е същият този султан Мурад, когото сега наричат Гази Хункяр и така е известен.

(102). Достойнствата на Мурад Гази и оставените от него паметници

Гази Мурад Хан бил добродетелен като баща си — справедлив, мъдър, религиозен и праведен, високоблагороден, много благотворителен, приятел на бедните, убежище на страдащите, опора на беззащитните, здравомислещ и предвидлив, юначен борец и смелчага. Целият си живот той посветил на борбата за мюсюлманската вяра в угода на аллаха. Никой друг падишах от двора на Османовци не е водил толкова много войни за вярата, колкото той. Триел той носа на противника си, докато го омаломощи, и това бил начинът му на защита. Никому не позволил да върши злодеяния в земята му.

Говорят така. Един ден той извикал имама и му казал: „Мевляна, дали заради многото ми грехове, ала по време на молитва не мога да видя свещеното Кябе, преди три пъти да изрека „Аллах е най-велик!“ Сигурно ти го виждаш ясно още при първото призоваване на аллаха!“ Поради голямото си благочестие той си мислел, че всеки може да види благословеното от аллаха Кябе, щом призове божието име.

Говорят също, че той държал в ръце един сокол, който изхвърчал и кацнал върху имарета. Други пък казват, че [соколът] спрял върху кубето на Каплуджа. [Мурад] го извикал, но соколът не се върнал и той го проклел: „Тогава там да си останеш!“ В същия миг соколът изсъхнал на местото си. Май хората и досега го гледат там.

Мурад имал широко сърце и щедра ръка. Дойдел ли някой на прага му, не го отпращал с празни ръце. Много обичал лова и имал почти хиляда кучета със златни и сребърни верижки. Така било и със соколите му.

Той построил имарета Каплуджа в Бурса. Това е хем имарет, хем джамия, хем медресе. Заповядал също да направят завие за дервишите, които почитал. Наредил да построят в Йени Шехир завие за Постинпуш баба.

Било му обичай след петъчна молитва да раздава из разни градове пари на бедните.

Легендите за него са безбройни, но и тези стигат, за да се покаже неговата прозорливост. Велики боже, бъди милостив към него!

(103). Как Баязид Хан, син на Мурад Хан Гази, стъпил на престола

Говорят, че Баязид Хан, син на Мурад Хан се възцарил и седнал веднага на престола. Станало това на четвъртия ден на месец рамазан, 791 година по Хиджра.[182]

Веднага пратил хора към земите на Лаз и към мините и нахиите на Кратова. Като ги овладял, пратил към Юскюб Паша Йигит бей, който като господар на Исак бей му бил като същински баща.[183] Във Видин

изпратил Фируз бей.[184] Така подчинили повечето от земите на Лаз. Другите дошли до Едирне. Мъртвото тяло на Гази Мурад изпратили в Бурса.

Докато Баязид Хан бил в Румелия, Караманоглу се развилнял. Тогава [Баязид] оставил Евреноз бей в Сироз, а сам отишъл и превзел Водине и Читроз. Фируз бей пък се вдигнал от Видин и ударил Ефляк. Падната богата плячка. Паша Йигит бей се заел с босненския край.

По времето на Баязид Хан робите и плячката били в изобилие. Баязид Хан презимувал в Едирне, а щом пукнала пролетта, дошъл в Бурса и се заел с благотворителни дела. В Едирне оставил Кара Тимурташ, защото той бил бейлербей. Нему изпратили вест да дойде в Бурса.

(104). Разказ за завладяването на Ала Шехир

Говорят, че крепостта Ала Шехир влязла в пределите на мюсюлманския свят, когато падишах бил Баязид Хан.[185] Неверникът, който я охранявал, правел мили очи на Айдъноглу и си живеел спокойно. Баязид Хан възвестил газават и веднага тръгнал. Ала забранил — никой никому и зрънце щета да не нанася, инак ще си заслужи най-тежкото наказание. Тръгнали към крепостта. Неверниците затворили вратите ѝ и се приготвили за бой. Султан Баязид разрешил разграбване. Щом чул „грабеж", неверникът помолил за пощада и предал крепостта.

После дошъл Айдъноглу и също се покорил. Част от земите му оставили, но сеченето на пари и петъчната молитва трябвало да бъдат на името на Баязид Хан.[186] Айдъноглу приел, но при условие, че докато е жив, няма да го пъдят от земите му. Всички вакъфи и тимари на Айдъноглу минали под управлението на Баязид Хан, а самият него преместил от Аяслук в Тире. Така трайно се споразумели.

След туй Баязид Хан стигнал до земята Сарухан. Все така и нея завладял. В скоро време тези двама владетели се представили на божията воля и тогава [Баязид] присъединил земята Сарухан към Караси и я дал на сина си Ертугрул.

После дошъл до земята Ментеше. Ментешеоглу[187] избягал при Тимур. Де що имало спахии, бейове и субашии в земята му, всички били недоволни от него, та отишли при Баязид Хан. А той им оставил във владение същите тимари. Тази област Баязид Хан покорил само с благост. По-раншните й господари тормозели народа, а султан Баязид разпростpял над измъчената земя килима на своята справедливост. И наизлязъл отвсякъде народ да го посрещне с почести и да му се покори.

Това завладяване станало през 792 година по Хиджра.[188]

(105). Как султан Баязид се помирил с Алаеддин Карамани

Говорят така. Вече чухме, че докато Повелителят бил в Румелия, Караманоглу дошъл и нападнал земята му. А после Повелителят минал в Анадола и покорил земите Сарухан, Айдън и Ментеше. Тогава народът на земята Хамид дошъл и се оплакал на Повелителя от Караманоглу. А той още същата година ударил Караманоглу откъм Теке като гръм на мълния и блясък на светкавица. Гермияноглу Якуб излязъл да го посрещне и почете. Но когато двамина с везира си Хисар бей дошли, [Баязид] ги хванал, вързал и отправил в тъмницата на Ипсала.

Още щом Повелителят се вдигнал срещу Караман, Караманоглу избягал и се скрил в Таш. Повелителят Йълдъръм спрял около Коня, но забранил и зрънце да се вземе от някого. Било по харман. Хората от войската помолили хората от града: „Елате и ни продайте сламата от вашия харман.“ Неколцина излезли от крепостта, дошли при тях и направили пазара. Разбрал тогава градският народ, че няма зло да сторят никому, няма да ги мъчат и гнетят. Като видели справедливостта и милосърдието на падишаха, те му предали града. Видял Караманоглу, че не върви да се свива и крие като лисица в дупката си, та проводил при Повелителя пратеник. Всякак се молил и смирявал. Съгласил се за него да останат земите отвъд реката Чаршанба, а тези от отсамната страна да бъдат на Повелите-

ля. „Само нека моят султан ми опрости греховете!“ — рекъл.

Повелителят приел условието. После прекарали границата през Кьошк бюки[189] и се помирили с Караманоглу. Оставил свои хора в завзетите земи, а сам той се върнал честито в Бурса.

(106). Как султан Баязид Хан се отправил към Кастамони и как се върнал към Ефляк

Говорят, че щом мюсюлманският падишах Баязид Хан завладял Айдън, Ментеше, Сарухан и Гермиян, Ментешеоглу побягнал от Хана Светкавица. Той отишъл при бея на Кастамони — Кьотюрюм Баязид[190] и го насъскал да нападне мюсюлманите от някои големи градове и да вдигне бунт.

Повелителят събрал победоносната си войска и се отправил към Кастамони. Чул за това войводата на Ефляк Емирджи, който давал харадж на падишаха.[191] Преминал Туна и нападнал Карън Овасъ. Някои от мюсюлманите паднали жертва за вярата, а други били превърнати в роби. После наново се върнал в Ефляк. Съобщили тази работа на Повелителя и той отложил за тази година отиването си в Кастамони. Върнал се и дошъл в Едирне. Тук събрал акънджии и преминал в Ефляк през Нигболъ.[192] Рушили газиите, опустошавали, заситили се с плячка. Дошъл тогава Мирча на мястото, наречено Аркеши, и тук се срещнал с мюсюлманите.[193] Този път той бил сразен и повечето от войската му — посечена. Тогава Мирча съжалил за стореното. Веднага дошъл при Повелителя, примолил му се, обещал да плаща харадж и се покорил.[194] Това се случило в 793 година по Хиджра.[195]

(107). Завладяването на земите Караман, Амасия, Сивас и Токат

Говорят, че щом решил да тръгне към Ефляк, Повелителят определил за бейлербей на Анадола Кара Тимурташ. Дал му санджака Енгюри и му заръчал да завладее цялата земя наоколо. След туй Повелите-

лят преминал в Румелия и се запретнал да води война за вярата. През една нощ Караманоглу Алаеддин бей най-неочаквано нападнал Тимурташ бей. Хванал го, завързал го и го изпратил в Коня, където го затворил. А като чул, че мюсюлманският султан Баязид Хан се е върнал от войната победител, че могъщ и натоварен с плячка си влязъл в Бурса, огън го облял отвътре. Извадил бързо Тимурташ от тъмницата, подарил му скъпи дрехи и заредил молби и извинения, както му е ред. В израз на смирение той приготвил всевъзможни дарове и по един високопоставен пратеник ги поднесъл на Повелителя. Ала Повелителят не обърнал внимание на пратеника. Бил силно разгневен и заповядал. Събрала се цялата румелийска и анадолска войска и тръгнали срещу Караманоглу Алаеддин бей.

Алаеддин бей се уплашил, събрал де що имало варсак, тургути, байбурди, самагари и дошъл. Срещнал се с Повелителя при Ак чай.[196] Не успял на удара му и избягал. Мюсюлманите се втурнали подире му. Неочаквано той стигнал до една височина, която се издигала до небесата. Конят му стъпил на криво и той полетял надолу. Настигнали го смелчаците, хванали го и здраво го завързали. После жалък и унизен го завели пред височайшата особа на Повелителя. След това пленили със сила и двамата му синове — Мехмед бей и Али бей. Повелителят заповядал да завържат здраво синовете на Караманоглу. Изпратил ги в Бурса и ги затворил. След това поверил Алаеддин бей на Тимурташ бей. Тимурташ пък, без да му мисли много, отишъл и го обесил. Съобщили това на Баязид Хан и той много се опечалил, защото не мислел да го убива.[197]

После победоносната войска дошла до Коня и я завладяла. Предали се на Повелителя Ак Сарай[198] и Девели Кара Хисар. Той овладял тези градове през 794 година по Хиджра.[199] Там поставил свои хора. После завоювал Ларенде и се върнал. Като дошъл до Ак Шехир, завладял и него. После наново поел за Бурса.

В Сивас обаче имало някакъв си Кадъ Бурханеддин[200], който бил нещо като управител. Поддържан от султана на Мъсър[201], той открито пречел на завладяването и подчиняването на Рум от [османския] престол. Когато това стигнало до височайшия слух на султан Баязид Хан, той без бавене тръгнал на поход. Преди

това Повелителят и Кадъ Бурханеддин се били били в местността ,наречена Кърк дилим[202], та и сега Кадъ Бурханеддин се упътил нататък, като оставил за заместник сина си. Народът на Сивас пратил хабер на Повелителя: „Нека нашият султан дойде и завладее тази област!"

Повелителят дошъл до Амасия. Нейният владетел го посрещнал и му предал града, защото Кадъ Бурханеддин го пристеснявал. След туй Повелителят доближил до Сивас. Сина на Кадъ Бурханеддин[203] изпратил при Дулкадъроглу Насреддин бей, защото Кадъ Буханеддин дал и дъщеря си на този Дулкадъроглу. Щом Повелителят пристигнал в Сивас, [народът] го посрещнал и му предал града. А той направил това, което повелявали османските закони. Предал Сивас на сина си Емир Сюлейман.

И така, щом Повелителят завладял Сивас, Токат и Амасия, целият Рум останал под неговата власт. Тогава той тръгнал да се връща и се прибрал благополучно и в добро здраве. Онази зима прекарал в Бурса.

(108). Разказ за завладяването на Кастамони

Говорят, че щом минала зимата и се запролетило, през 795 година по Хиджра[204] султанът на мюсюлманите пак събрал своята войска. Тъкмо да удари Кастамони, Кьотюрюм Баязид умрял. Скочил тогава Повелителят като мълния, поразил Тараклъ Борлъ и го завладял. Преди той да стигне Кастамони, синът на Кьотюрюм Баязид — Исфендияр, излязъл от крепостта и избягал в Синоб. Проводил пратеник при Повелителя и смирено се примолил: „Надявам се, че моят султан милостиво ще ми дари местенцето, на което седя. Не е справедливо да се наказва син за греховете на бащата. Тази земя без друго трябва да бъде поверена на някой покорен роб. Молбата ми е, този роб да бъда аз!"

Султан Баязид го съжалил, приел смирението му. Определили за граница земите оттатък Къврьм Йол и ги дал на Исфендияр. Подвластни на престола останали Кастамони, Османджък, Джаник и Самсун. Все тогава били завладени и областите Теке и Гермиян, както и крепостите Кара Хисар, Бей Шехри и Сейди Ше-

хри. Техните първенци дошли пред стъпалата на султанския трон и предали крепостите си. След като облекли почетни халати и получили високи длъжности, те се разотишли. После Повелителят дал и Кастамони на сина си Емир Сюлейман. Ментешеоглу[205] пък избягал оттам и отишъл при Тимур. След туй мюсюлманският ладишах със здраве и бодрост се върнал пак в Бурса.

(109). Разказ за идването на френките към морето

Говорят така. Повелителят пристигнал в Бурса и се заел с ядене и пиене. Тогава дошла такава вест: „Явиха се френки с кораби и нападнаха бреговете на Румелия. Край морето настана междувластие!“ Повелителят тръгнал на часа с войската, дето била при него. Още преди да се запролети, той минал в Румелия и там нанесъл своя страшен, безмилостен удар. На 19-ия ден на месец джемази-юл ахър 796 година по Хиджра[206] той овладял земята около Селяник. Някои казват, че през тази година той завладял и самата солунска крепост, а след смъртта му неверниците си я взели обратно. Но по за вярване е [казаното] отначало.[207]

После [Баязид] дошъл до Йени Шехир и Атина и също ги завладял.[208] След това щастливо и благополучно се върнал в Бурса. Онази зима той се развличал и бил зает с раздаване на справедливост и правосъдие.

(110). Разказ за обсадата на Костантинийе[209] и битката с унгурусите

Говорят така. Във вражда с френките Баязид Хан завладял част от земята на Селяник. После се върнал и презимувал в Бурса. Щом се запролетило, той минал през Гелиболъ и с огромна войска дошъл до Едирне. Намислил бил да повеле газават срещу унгурусите. Точно по същото време хванали един истанбулски шпионин и намерили писмо. Занесли го на Баязид Хан. Там било написано до унгурусите[210]: „Защо стоите, когато турците със своите оръжия идват срещу вас!“ Шпионинът си каза истината: „Преди мен също замина шпионин. Неверниците не са зяплювци!“

Бейлербеят Кара Тимурташ казал: „Честити мой султане! Важно е за нас първом да ударим Истанбул. Този истанбулски владетел е един много размирен гяур. Трябва да го махнем оттам. Що щат тези гяури посред земята на мюсюлманите!“ И добавил: „Може би и тоз проклетник ще надвием с леснина, както стана при Ала Шехир!“

Видял Ханът мъдрост в тези думи, та на часа се вдигнал срещу Истанбул. Заповядал още: „Да дойдат гемии от Гелиболъ и да почнат бой откъм морето!“ Така обсадили Истанбул и ясно показали, че искат да го завладеят. Ала по онова време нямало такива топове както сега. Били се сума време[211] и неверниците изнемощели от глад. Точно стигнали до този хал, когато дошла нечакана вест: „Унгурският владетел със 130-хиляда войска премина от Ефляк през Туна и насъскан от истанбулския владетел идва да обсади Нигболъ!“[212]

Повелителят веднага заповядал. Зарязали обсадените машини, скочили и тръгнали срещу унгурусите. Първом стигнали до Търнавъ[213]. Повелителят видял тук ризници, та пратил Евреноз бей да хване „език“. Ала гяурите пазили добре войската си и Евреноз бей не смогнал да улови „език“. Върнал се при султана и му рекъл: „С тези неверници шега не бива!“

Говорят, че през оная нощ Баязид хан се предрешил и дошъл до обсадения от неверниците Нигболъ. От едно високо място извикал управителя на крепостта. Вътре имало един султанов роб на име Доган. Той го познал по гласа, та дошъл и си поприказвали. Казал на Повелителя: „Имаме си всичко в изоболие, а щом и честитият ни падишах е тук, хич не ни е страх от неверниците!“ Повелителят отвърнал: „Ха сега да ви видя! Аз пък ще се поява, като му дойде времето подобно светкавица!“

Неколцина неверници чули всичко, та дошли и съобщили това на краля. Кралят заповядал да го издебнат, ала от Повелителя не намерили и следа. На другия ден се застягали за битка.

Повелителят дошъл и се срещнал с унгуруса при Нигболъ. Щом зърнали ислямската войска, неверниците разделили своята войска на две. Поискали да обкръжат мюсюлманите. Но и ислямската войска се раз-

делила на две части. Султан Баязид останал при стоящите в засада. Сутринта на петъчния ден само един отряд от правоверната войска нанесъл удар по унгуруса. Обкръжили неверниците, а Повелителят продължил да стои в засада. И отведнъж, с възглас „Аллах е най-велик!“ нанесъл своя удар по неверника. Тогава гяурите видели, че и турците си имали хора в засада. „Турците са ни направили клопка“ — ревнали те и се уплашили като свини. Побягнали като гарги от сокол и били сразени. После газиите от челния отряд притиснали краля на неверниците. Уморени да секат гяури, те с божията помощ захванали да ги заробват. Толкоз много напленили, че не се описва с думи.

Научих подробностите за тази битка и за премеждията, които се случили, от Каратимурташовия син Умур бей.[214] Той е бил там, та ми ги разказа. И каза още: „Пленените от нас неверници бяха повече от две хиляди!“ Така че никой от румелийския и от анадолския народ не остана без роби. Байгъносали от плячка. Унгуруският крал с още неколцина гяури избягал, като едвам смогнал да отърве главата си.[215]

Тази война за вярата станала през 797 година по Хиджра.[216]

(111). Разказ

Говорят. Едва привършил този газават, Баязид Хан веднага събрал войската си и се запътил към Коджа Или. Превзел с добро крепостта Шиле. После излязъл от Бурса и построил една крепост срещу Боазкесен.[217] Наричат я Гюзелдже Хисар. Щом крепостта била готова, той пратил човек при истанбулския владетел и му заявил: „Истанбул ни трябва! Опразни го и ни го предай! Иначе бъди готов, защото идвам!“

Като чул тази вест, владетелят веднага пратил вестоносец. Смирил се да плаща харадж и много се помолил на Повелителя. Султан Баязид склонил, но при условие в Истанбул да седи султански кадия, да има мюсюлманска махала с месджид и ежегодно да се плаща харадж по 10 хиляди флорини. При тази уговорка сключили мира.[218]

Тогава Повелителят заповядал хората на селото Та-

ракчъ Йениджеси да бъдат вдигнати и заведени в Истанбул. Определили място за мюсюлманска махала и по средата построили месджид. Назначили и кадия, който да изпълнява предписанията на шериата. Покъсно, когато Баязид Хан бил зает с Тимур, истанбулският владетел развалил махалата и разрушил месджида. Сега още има потомци на онзи народ. Наричат ги „гьойнюклии“[219].

Това се случило през 798 година по Хиджра.[220]

(112). Разказ

После Баязид Хан тръгнал и завладял Нигболъ и Силистре.[221] Оттам се отправил към Мора. Сам се настанил в Кара Ферийе, а на четири страни разпратил акънджии. Те рушели, палели и награбили богата плячка. Сетне [Баязид] построил в Кара Ферийе имарет. И в Едирне като отишъл, също направил имарет.

(113). Разказ

Говорят. Когато Лаз се махнал, а господар на земите му станал Баязид Хан, Вулкоглу[222] му проводил пратеник с богати дарове и му честитил възкачването на престола. Изпратил и писмо, написано на майчиния му език. Той имал красива сестра — дъщеря на Лаз[223], която била обещана на султан Баязид Хан Гази. Предлагал му: „Вземи си робинята! Нека дойде да ти служи!“

Баязид Хан приел. Пратили му момичето и всичко станало според както той искал. После Вулкоглу се примолил на султана за Семендире,[224] като казал: „Моля се на моя султан да ми подари милостиво Семендире! То е точно като за мен!“ Баязид Хан склонил. Дал му Гюверджинлик, ама Нигболъ и другия [град][225] не му дал. Всичко си останало така, докато не се задала заплаха от Тимур. А султан Баязид се научил от Лазовата щерка да пие вино и да гуляе. Иначе дотогава никой от Османовия род не пиел вино.

(114). Разказ за завладяването на Малатия и Ерзинджан

Говорят така. Падишахът — опора и убежище за всички — живял в Бурса. Събрал инженери, архитекти и строители и им заръчал да построят една висока джамия. От пиене на вино се отказал. Все с високоучени, улеми и шейхове говорел и заживял праведно, както повелявали правилата на шериата. Прочистил света от безправие и жестокост. Бил толкова справедлив, че под закрилата на неговата сянка заживели безгрижно богатите и бедните, знатните и простосмъртните, смирените и високоуважаваните. Процъфтяла земята на Османовци и съседните страни ѝ завидели.

По онуй време потомствен господар на Багдад бил Ахмед Джелайири. Нему се падал по право султанският престол на Ърак. Емир на Кара Коюнлу пък бил Кара Юсуф, син на Мехмед. Притеснени от Тимур, те и двамата напуснали родните места и отишли към земята Шам. Султанът на Мъсър[226] ги хванал и затворил. С всевъзможни хитрости били спасени от тъмницата на мъсърския султан и дошли да служат на султан Баязид.

Султанът на Багдад Ахмед Джеляйири стоял два месеца в столицата — убежище на света. После поискал позволение и пак се върнал в обичната си родина. С подкрепата и помощта на султан Баязид Хан — борец за ислямската вяра и съкрушител на нейните врагове — той се настанил в Ърак.

А господарят на Кара Коюнлу — Юсуф, обвил около кръста си пояс на слуга и осем месеца слугувал на Повелителя. Най-подир успял да го насъска срещу Арабистан. Тогава Повелителят събрал огромна войска. Яли, пили, станували, вървели и най-после благополучно пристигнали. През 800 година по Хиджра[227] той завладял Малатия, Диврик, Даренде и Бехсини. Хванал и убил поставения от султана на Мъсър човек. Разорил земята му. После дошъл до Ерзинджан. Беят на Ерзинджан — Тахиртен бей, го посрещнал с почести и му се покорил. А Повелителят дал крепостта Ерзинджан на Кара Юсуф и си тръгнал. Кара Юсуф задържал бейлика само 16 дни. Не се разбрал той с народа на Ерзинджан и сам пожелал да го напусне.

Дошъл пак народът на Ерзинджан да си поиска пораншния бей. Повелителят пак им дал Тахиртен бей за емир, но семейството и близките му взел със себе си в Бурса.

После се оплакали на Повелителя. Казали му: „Кадиите вършат безобразия и вземат рушвети."

Шега. Правоверен род били Османовци. Беззакония не вършели. Кажели ли улемите, че нещо е запретено, хич не го правели. По Османово и Орханово време улемите не знаели що е коварство и измама. Но като дошъл от Караман, Кара Рюстем захитрувал и взел да изопачава хадисите. Тогава се развалили и кадиите. Зарязали те науките си и започнали да вземат подкупи. Когато прекалили, Баязид Хан заповядал да направят проверка на кадиите. Тогава на всичките открили всевъзможни провинения.

И Баязид наредил. Де що имало кадии, всичките ги затворили в една къща в Йени Шехир, наредили наоколо дърва за горене. Всички коварни кадии трябвало да бъдат подпалени и изгорени.

По онова време велик везир бил Али паша, син на Хайреддин паша. Зачудил се той и се замаял как да ги спаси. Повелителят имал един хитроумен арабин. Али паша го извикал и му казал: „Арабино, спасиш ли тези кадии, ще ти дам точно 1000 флорини!" Тогава хитрият арабин взел, та си навлякъл дрипав фистан, надянал скъсани пантофи, раздърпал се и се изпоначернил. После дошъл при Повелителя и му казал: „Ей, Хане! Изпрати ме пратеник в Истанбул!" „Какво ще правиш там?" — попитал Повелителят. „Ще отида и ще помоля християнският господар попове да ни прати" — отвърнал арабинът. „Бре, нещастнико! Какво ще ги правиш тези попове?" — попитал Баязид Хан. Арабинът казал: „Нашите кадии ще избием и поповете ще направим кадии!" „Като дам кадийството на поповете, на моите си хора какво ще остане да дам?" — продължил да пита Баязид. „Твоите хора не са учени. Прости са. А тези попове толкоз години все с наука се занимават, образовали са се. Унищожиш ли кадиите и правилата на Корана ще трябва да зарежеш. Но и Евангелието е правдиво. Барем поповете да изпълняват евангелските заповеди!" — обяснил арабинът.

Тези думи на арабина подействували на Повелителя

и той рекъл: „Бре, арабино! Като е тъй, какво да сторим?“ Арабинът отговорил: „Аз не съм кетхуда! Това пашите знаят!“ Тогава Повелителят заповядал да повикат бързо Али паша. Щом му го довели, той запитал: „Али, тези кадии били много учени. Защо тогава не си гледат науките, ами вземат рушвети?“ Али паша отвърнал: „Мой султане! Малко им е платата!“ Тогава Повелителят освободил кадиите и им определил какви такси могат да вземат. Та, ако и сега кадиите вземат такса 20 акчета на хиляда, заслугата за това е на Али паша.

(115). Разказ

Говорят, че в земята Сарухан скитали чергари, а зимували в полето на Менемен. В тази земя имало забрана върху солта. Те не зачитали забраната. Тогава Баязид Хан пратил вест на сина си Ертугрул и му заповядал да излови всичките скитници в полето Менемен, да ги повери на свои сигурни хора и да ги засели в полето на Филибе. Ертугрул веднага изпълнил бащината си повеля и изпратил чергарите до един в полето на Филибе. Довели ги и ги оставили около Филибе, та те са сегашният народ на тази земя.[228]

(116). Разказ

Говорят, че по времето, когато Баязид Хан завладял Малатия от тюркмените, а Диврик от кюрдите, те си нямали свой потомствен султан, а тези земи паднали в ръцете им по-късно, след Еретна.[229] На минаване оттам Баязид Хан ги завладял. Неговите бейове обикновено зимували по тези места на път за Арабистан. А когато над Баязид Хан надвиснала опасността от Тимур, султанът на Мъсър пак дошъл по същите места и оттогава насам те са подчинени на Мъсър.

(117). Как при Баязид Хан Гази дошла вестта за смъртта на султан Беркук

Така изтекло много време.
Нощите се сменяли с дни и други идвали след тях!
По волята на бога, великият творец,
смъртта докоснала султана на Египет.
Щом чул това султанът Баязид, решил да тръгне към Дамаск
и пожелал: „Да бъде мой Египет!"
наместо да си каже: „Той умря, но аз съм също смъртен!
Това, което случи се с него, не ще отмине мен!"
Поискаш ли да знаеш що е смърт,
съседа си умиращ погледни!

От приказка към поука:

На султана Нюшерван[230] донесли вест такава:
Умрял бил негов смъртен враг и царството му се разпада!
А той отвърнал: „Кажете ми, че няма да умра,
че станалото с него, мене ще отбегне!
Как да се зарадвам, щом смъртен съм и аз,
щом писано ми е по неговия път да мина!
Каже ли ти някой „Врагът ти е умрял,
знай, че неотменно при него ще отидеш ти!"
А [Баязид] си рече: „За мен добре дошло това е!"
Събра войската си и стигна до Малдени,
а щом я завладя, реши да си почине
и върна се назад, в своите предели.
Дойде си тук да презимува, оръжие да стегне,
а лятото отново тръгна, та чак Дамаск да завладее.
И стори всичко туй, що бе намислил,
ала не знаеше съдбата що му готви.
Човек делата си не може да предвиди,
щом бог реши в тях да се намеси!
На своята съдба е той покорен,
каквото и да прави — към дупката върви.
Тогаз Тимур се вдигна къмто Рум,
настанаха безредия и ужас безнадежден,
защото не познаваше Тимур пощада
и само злото беше му отрада!

(118). Защо започнало нашествието на Тимур-ленг

Говорят така. Отнел Баязид Хан вилаета Рум от ръцете на неговите господари и го завладял. Тогава те всички избягали и всеки някак си стигнал до Тимур-ленг. Гермияноглу и неговият везир се спасили от тъмницата в Ипсала и пристигнали, предрешени като маймунджии. Ментешеоглу пуснал дълга брада и пристигнал като певец-скитник. Айдъноглу се добрал като амбулантен търговец. Тахиртен бей пък тръгнал с пратеник на кастамонския бей — Исфендияр и стигнал като негов слуга.

Всички те дошли при Тимур, оплакали му се от хала си и го насъскали да тръгне срещу Рум. Най-много от всички настоявали Айдъноглу, Тахиртен бей и Гермияноглу, защото Гермияноглу бил избягал от тъмница, а Тахиртен бей тъгувал от раздялата с дъщеря си и жена си. Те дълго плакали и се молили. Думите им падали на място, ала Тимур им рекъл: „Ей, бейове! Аз отгде да зная истината ли говорите, лъжа ли? Защото този хан е един газия. Напразно не би ви сторил зло, не би ви мъчил, без да сте виновни. Ако се случи аз да тръгна на газават, той ще ме подкрепи, а вие ще ми се противопоставяте."

Гермияноглу казал: „Е, мой султане! Ти си голям господар, а Османоглу е един жесток човек. Знайно е, че ни съсипа, отне престола ни, що сме наследили от нашите бащи и деди, остави ни да се скитаме немили-недраги. Тази земя е достойна само за хан като теб!" Така редили те всевъзможни глупости и празнодумства и непрекъснато го подстрекавали да удари Рум. И останалите помагали, та най-после успели да го запалят. Сам Тимур таил в себе си такова желание за удар и сега то станало по-силно. Най-накрая Тимур рекъл: „Нека първом проводим пратеник да му вземе мярката на устата. По-нататък по нея ще правим каквото ще правим!" Така решил да прати пратеник.

Ала точно по това време той дочул, че султан Ахмед и Кара Юсуф се спасили от затвора на мъсърския султан и избягали при Йълдъръм Баязид. Тогава Тимур спрял пратеника, за да види първо какво ще стане с тях. Мислил си, че те ще го насъскат да тръгне срещу му. Ала те престояли малко време и си тръгнали.

Като разбрал, че са си заминали, Тимур проводил високопоставен пратеник с тежки дарове. Когато той дошъл при Баязид Хан, султанът дори лицето му не погледнал, подаръците не зачел.

Някои пък казват друго. Като мислил, че Кара Юсуф и Ахмед Джеляйири са при Повелителя, Тимур ги поискал от него. Ядосан също и от завладяването на Малатия, той му пратил писмо, пълно с тежки думи.[231] Повелителят се обидил, почит на пратеника не оказал, а веднага написал остър отговор. Връчил го на пратеника и щом го отпратил, веднага заповядал на везирите си: „Бързо събирайте войската и тръгвайте срещу Токат. Опустошете земята наоколо му!“ Везирите рекли: „Ей, Хане! Каква нужда има да морим войската. Нека си стоим, пък Тимур да дойде тук, на чуждо. Тогава войската му ще бъде като с вързани очи. Така ще го разбием, че няма и да гъкне!“ Това изрекли, но „Дай боже!“ не казали. Баязид Хан отвърнал: „И да не нападаме, поне войската трябва да съберем!“ Той заповядал. Отвсякъде събрали войска, приготвили се.

(119). Разказва се как Тимур се спуснал към Сивас и го опустошил и как продължил нататък към Шам и Халеб

Говорят, че през 803 година по Хиджра[232] Тимурленг дошъл до Сивас. Превзел крепостта с огън и меч, разрушил я, заробил народа ѝ. Ама докато той вършел тази работа, войската на Мъсър излязла към Халеб. Щом чул вестта, Тимур се отправил към Шам и стигнал Халеб. Войските се срещнали в полето Меджнун Табак около Халеб и се ударили. Мъсърската войска не устояла на Тимур и била разбита. Пък и тюркмените извършили предателство. Помежду им имало съгледвачи на Тимур-ленг. Те трябвало да хванат султана на Мъсър и да го предадат на Тимур. Султанът научил това, избягал и се върнал в Мъсър.

Тимур ударил Халеб. Народът не предал крепостта и се завързала битка. Погинали много хора. Най-подир Тимур превзел крепостта с ръкопашен бой и я подложил на най-страшни изтезания. Пленници дори не вземал. Защото този Тимур бил ужасно жесток.

Оттам той отишъл в Хама. С този град постъпил още по-зле, отколкото с Халеб. После стигнал до Хумус. Там видял гробници и заразпитвал [за тях]. Казали му: „Това са [гробове] на светци.“ И му показали гробовете на Халид бин Велид и на Амр бин Юмейе и Зумейри. В тяхна чест Тимур пощадил града Хумус, ала му наложил откуп за спасение и отнесъл безброй пари и скъпоценности.

После достигнал до Баалбек и го подложил на грабеж. Тръгнал оттам и дошъл до Димешк. Там се били укрепили и водили бой. И от двете страни погинали мнозина. Накрая бил разграбен и този град. Тимур заповядал да намерят гроба на Йезид и да го разровят.[233] Гробницата изгорили, а гроба напълнили с нечистотии. Направил това най-вече, за да тормози Шам, защото гробът на Йезид бил близо до Шам.

После се върнал, дошъл в Кара Баг и презимувал там. Това станало в 803 година по Хиджра.[234]

(121). Разказ за пристигането на Тимур-ленг в Рум. Как Баязид Хан се бил с него и какво се случило

Говорят така. Тимур-ленг се прибрал да изчака лятото. Щом то дошло, той отново се отправил за Рум Първом дошъл до Ерзинджан. Тук го срещнал кастамонският бей Исфендияр и чак до Сару Камуш вървял с него. Една нощ известил, че напуска стана и пак се върнал в Кастамони.

След това Тимур се упътил към Енгюри.

Отсам Баязид Хан също подготвил везирите и бейовете си и стоял в изчакване. Извел всички запасни бойци от своята земя, а подир това заповядал да доведат и войски от другаде. Дори от Истанбул излязъл аскер. Изкарали и още наемници от разни места и градове. Твърди се, че за първи път били изведени наемници от вилаета Рум по времето на Баязид Хан по съвета на Али паша. За тази битка Баязид Хан довел и тримата си сина. Първият бил Емир Сюлейман, който командувал санджаците Айдън или, Кареси и Сарухан, та дошъл с тях. Вторият бил Мустафа Челеби, който пристигнал със санджаците Хамид или и Теке. Третият бил султан Мехмед, наречен също Султан Челеби, кой-

то се намирал в Амасия и дошъл с цялата румска войска. Освен това на помощ се явили още татари и дори неверници.[235] Всички заедно тръгнали напред.

Дошли до Сиврилер край Енгюри, застанали срещу Тимур и разположили стана. В четвъртък сутринта Тимур — като Йезид — се разположил на едно влажно място. Още същия ден следобед Баязид Хан — като Хюсеин в Кербеля — се разположил на едно сухо място.[236] Така двете войски застанали една срещу друга. Тимур заповядал да изкопаят отпреде му ров.

Сутринта в петък, щом съмнало, и двете страни отслужили намаз. После Баязид Хан развял знаменатa си. Забили тъпаните. Отредите се подредили ред след ред. Отделило се лявото от дясното крило. Фланговете и обозите заели своите места.

От емирите, застанали в редиците на Баязид Хан, първи извършили предателство татарите. Защото беят на Ерзинджан Тахиртен бей бил братов син на Ертена и наследник на техните собствени бейове. Те се върнали при Тахиртен. Гермиянската войска се върнала при Гермияноглу. И така войската от всяка област си отишла при своите бейове, които избягали и били при Тимур. Вулкоглу[237] с гяурската войска се бил добре. Тимур рекъл: „Бедните, те направиха каквото беше по силите им!“

Видял Баязид Хан, че всички отишли при своите, а той останал само с хората си. Единият син на Баязид — Мустафа Челеби паднал от коня си и безследно изчезнал.[238] Пратил пашите да търсят Емир Сюлейман, но и той си бил отишъл. Султан Мехмед също видял накъде отиват работите. Събрал амасийската войска, пък си тръгнал към Амасия. По онова време султан Мехмед бил само на 11 години.

Баязид Хан останал сам с гвардията си, слугите си, еничарите и солаците. Като станало така, един от неговите хора, когото наричали Солак Караджа, рекъл: „Ей, Баязид Хан! Синовете, на които вярваше, видяха на какъв си хал, усетиха, че бейството попада в беда и побягнаха. Ами къде са бейовете на санджаците! Що за верни другари излязоха. А ти се скъпеше парица да похарчиш! Всичко в хазната скътваше! Прехраната на синовете ми е! — казваше.“ Баязид Хан се наскърбил от тези думи и отвърнал: „Да не би вие пък да

сте ми благодарни!“ Пък пришпорил коня и изскочил извън кръга на робите си.

Някои пешаци и малко от солаците разбрали това и също изскочили. Взели да громят един след друг чагатайските отряди.[239] Здраво се били и още малко оставало чагатайската войска да бъде победена. В това време Гермияноглу видял султан Баязид и го познал. Тозчас викнал: „Хей, този, който тук се бие, е самият Баязид Хан! Защо стоите!“

Веднага се притекли, обградили Баязидовия кон от четири страни, заловили го и го повели към Тимур. Както си седял в шатрата, Тимур се провикнал от място: „Хей, вие там! Бързо! Слезте от конете, елате да ме вдигнете под мишниците! Занесете ме до вратата на шатрата!“ Казали му: „Ей, Хан! Качи се на коня!“ А той отвърнал: „Ей, вие, негодници! Къде да отида, като се кача на коня! Не прилича на султана-повелител да се движи, на кон да се качва, юначество да показва!“

Тогаз взели Тимур-ленг под мишниците и го занесли до вратата на шатрата. И Баязид Хан свалили почтително от коня. Тръгнал той срещу Тимур. Изгледали се един друг, а подир туй и двамата седнали върху килима.

Това се случило три дни, преди да настъпи 804 година по Хиджра.[240]

Когато станало това, Тимур се провикнал: „Войската да спре сражението! Султанът е заловен! Какъв е смисълът да продължава боят!“

От бейовете на Баязид Хан били пленени Миннет бей, Мустафа бей, Ходжа Фируз паша и още някои. Истината за тези събития научих от наиба на Бурса Коджа Наиб, който по онуй време бил от солаците на Баязид Хан. Той бил с хана още когато заловили Баязид и останал при него, докато Баязид Хан се представил на божията милост в Ак Шехир. Запитаха го как бил пазен Баязид Хан. Той отговори: „Тимур беше заповядал да направят носилка. Носеха я между два коня като клетка. Караше ги по време на преход да я носят отпред. Когато спираха, заповядваше да я оставят пред шатрата му.“

По-късно, по времето на султан Мехмед, този Ко-

джа Наиб станал диздар в Амасия, а още по-късно, когато остарял, султан Мурад Хан го довел в Бурса и го сложил за наиб.

(121). Разказ

Един ден Тимур Хан и Йълдъръм Хан влезли в банята на град Тонузлу. Докато двамата се къпели от една курна, Тимур-ленг казал на Йълдъръм Хан: „Мъдростта принадлежи на аллаха. Така е показало времето. Ако аз бях изпаднал в такава беда, ти какво щеше да направиш с мене?“

Баязид Гази бил прекалено дързък и избухлив. Заради своята избухливост не могъл да се стърпи и отговорил: „Ако ти беше изпаднал така, аз тебе щях в желязна клетка да те пъхна!“

Тимур-ленг рекъл: „Ей, Хане! Лошо отговори!“ И веднага заповядал. Измайсторили желязна клетка. Поставили Йълдъръм Хан в клетката и го затворили.[241]

(122). Друг разказ

След това свирепият Тимур извършил из Рум безброй безчинства. Онази зима презимувал в Айдън Или. Войската му плячкосала румската земя. Палили, рушили, отвличали народа и жените на мюсюлманите. Ай, колко бащи загубили синовете си, колко майки били разделени от своите дъщери. В света се възцарила страшна нищета. Камък камъка изяждал и народът мрял от глад. Изпратил тогава Тимур-ленг сина си[242] в Бруса и му заръчал: „Хазната на Баязид Хан е там. Върви и я донеси.“ Синът отишъл и разграбил Бурса. Разрушил града, изгорил го и взел хазната, която стояла в сарая. Жесток бил той и нямал страх от бога. Даже вкарал в голямата джамия свои хора. Обърнали я в конюшня. Там вързвали конете си, палели огньове, готвели си ядене.

Върху ислямския народ се струпали такива мъки по онова време, че той дните на седмицата даже забравил, петъка загубил. Почитането на петъчния ден мюсюлманите взели по-късно от другаде. И така, там,

където стъпил кракът на таз свирепа войска, останали развалини.

После Тимур раздал всички земи на по-раншните им бейове, а земята на Османовци дал на татарите. Като чул това, Баязид Хан се натъжил. От време на време, когато излизал на разходка, Тимур идвал при Баязид Хан и го поздравявал. Един ден Тимур-ленг дошъл и като видял, че Баязид Хан е угнетен, му казал: „Ей, Хан! Защо си опечален от волята на аллаха?“ Баязид Хан отговорил: „Божа работа ще трябва да е туй!“ и казал на Тимур: „Тимур бей, имам една молба към тебе.“ Тимур отвърнал: „Кажи, да я приема!“ Баязид Хан казал: „Недей да загасяш моето огнище. Ако днес бедата мене сполетя, утре ще дойде на твоята глава!“. И казал още: „Недей оставя татари в тази земя! Нека си вървят!“

„Съгласен съм! — отговорил Тимур. — Ама когато дойде време да те пратя от Семерканд обратно в твоята земя, тогаз татари ще те водят.“ Щом чул това, Баязид Хан потънал в мъка. Тозчас усетил треска. Тогаз от ден на ден започнал да изнемощява. Баязид Хан бил силно притеснителен човек.

(123). Разказ

Говорят, че шейхът, син на Кутбеддин, бил казал: „Чувал съм баща ми да казва следното: „Когато Тимур залови Баязид и щеше да го затвори, румските първенци се събраха и решиха да го откупят. Изпратиха мен при Тимур. Тогава аз отидох и склоних Тимура. Сговорихме се за 90 хиляди флорини. Аз казах: „В Рум не остана нищо. Всичко се разграби. Да вървим да вземем заем от владетеля на Костантинийе.“ С такава цел се вдигнах и тръгнах към Истанбул да вземам пари назаем. Но не бях пристигнал още в Истанбул, когато чух, че Повелителят се разболял от треска. Ръката на смъртта го изтеглила за яката и го завела при Създателя.“

Смъртта на Баязид настъпила няколко месеца след битката.[243] Когато Тимур тръгнал да се връща в собствената си страна, по молба на Баязид Хан той подкарал всички татари и ги извел от Румската земя.

След това дал Кър Шехир, Сиври Хисар и Бей Пазаръ на Караманоглу, Кастамони, Кенгри[244] и Каледжюк пък — на Исфендияр. След като Баязид умрял, Тимур си мислел, че някой от синовете му ще дойде при него, та нему да даде Баязидовата земя. Ама като видял, че никой не идва почит да му окаже, той дал земята на Караманоглу. Синовете пак не дошли. След туй Тимур тръгнал, излязъл от Караманската земя и си заминал. Това станало в 804 година по Хиджра.[245]

(124). Достойнствата на Баязид Хан и останалите от него паметници.

Помилуй го, боже!

Говорят, че Баязид Хан заповядал да построят в Бурса една голяма джамия, един висок имарет, две медресета и една болница. Построил също и дервишкия манастир на Ебу Исхак. И в Едирне заповядал да построят една джамия, един висок имарет и едно медресе.

Където посегнел да удари, той връхлитал като гръм, като небесен огън. Заради туй го нарекли „Светкавицата". Безсилни са думите да опишат неговото благородство, аскетизъм и почитание към учените и светите хора.

Имало един беден човек — Шейх Рамазан.[246] Нему Баязид дал много пари, подарил му села да владее и го направил кадъаскир. На шейховете той отдавал голяма почит.

(125). Разказ

Говорят, че като завладял Румската земя, Тимурленг дал част от нея на Караманоглу. Чул това Йълдъръм Хан и много се натъжил. Някои казват, че той бил много притеснителен и нервен. Като разбрал, че Тимур-ленг раздал земята му на татарите и на Караманоглу, той взел отрова. Не смогнал да понесе душевната си мъка, останал безсилен в ръцете на враговете.

„По-добре е да умра, та да не гледам как земята ми минава от ръка на ръка!“ — казал това и сам себе си погубил.[247]

(126). Разказ за възцаряването на Емир Сюлейман

Говорят така. Баязид Хан имал седем сина, всички родени от робини. Единият бил Ертугрул, единият — Мустафа, единият — Сюлейман, единият — Мехмед, единият — Иса, единият — Муса и единият — Касъм.[248] Ертугрул се предоставил на божията воля още по събитията с Кадъ Бурханеддин, когато баща му бил жив. Мустафа пък изчезнал в битката с Тимур. Касъм бил съвсем мъничък и още се намирал в сарая.

Али паша, субашията Ейне бей и еничарският ага Хасан ага решили да вземат Емир Сюлейман, да го заведат в Румелия, да го поставят на престола в Едирне и да го направят бей.

Султан Мехмед се върнал в Амасия.

Иса дошъл, превърнал Бурса в престолнина и я завладял заедно с нахиите ѝ.

Муса пък паднал неволник заедно с баща си.

Ако е рекъл господ, аз ще разкажа подробно за всичките.

После Емир Сюлейман дошъл в Бурса, а Иса бей като заложник избягал в Караман. Емир Сюлейман изпратил в Истанбул сестра си Фатма Хатун и помалкия си брат Касъм. Задължил се по никакъв повод да не враждува с владетеля. После Емир Сюлейман се върнал в Румелия. Това се случило през 805 година по Хиджра.[249]

(127). Разказ

Говорят така. Като научил, че брат му Емир Сюлейман се възкачил на престола, султан Мехмед проводил при него пратеник. „Нека моят емир бъде здрав. Нашият баща си отиде, но господарят ще ни бъде вместо баща!“ — казал той и му изпратил два хубави коня.

Емир Сюлейман ги приел. Той пък му изпратил по няколко млади роби и робини.

(128). Делата на султан Мехмед, син на Баязид Хан, син на Мурад Хан, син на Орхан, син на Осман Гази

Говорят, че в онези дни, когато Йълдъръм Хан се бил с Тимур и се случили такива неща, султан Мехмед бил на 11 години. Стоял в Токат. Когато Тимуровата войска взела надмощие и всички се разпръснали кой накъдето види, той също развял знамето си и ведно с войската си и румските юнаци си пробил път през войската на Тимур, излязъл и тръгнал към Рум. Като изклал безброй и безчет татари от излязлата насреща му войска, той стигнал Токат. В деня на своето пристигане той узнал, че баща му е пленен, а братята му изчезнали, че цялата страна е стъпкана под краката на врага, а ислямският народ търпи мъки и неволи. Сломило се тогаз сърцето му и благородните му очи се напълнили със сълзи. Той въздъхнал, заплакал и занареждал: „Горко на земята Османова, стъпкана под копитата на вражите коне! Горко на нейния народ, поверен от Твореца, за да бъде пазен, а останал слаб и беззащитен в ръцете на врага! И моят баща, султанът, падна неволник във вражите ръце. Наказан за предишните си веселби и пиршества, той смени радостта с горест." След това се посъветвал с приближените си. Поискал да се хвърли срещу вражата войска, та или някак да спаси баща си, или да погине по неговия път. Казали му: „Послушай, шах! Сърцата и главите ни са твои и на твоя път са обречени. Това, което заповядваш, е чудесно. Но работата е такава: безбройна е войската на врага, що завладя земята ни. Не е разумно да го приближаваме. Най-добре отдалеко да го следваме в гръб, да не го изпускаме от очи. Щом намерим сгоден случай, ще унищожаваме последните отряди на войската."

Султан Мехмед харесал плана. Вдигнал се с румската войска и тръгнал надолу. След туй подбрал неколцина румски храбреци и ги изпратил да отърват баща му Йълдъръм Хан от ръцете на Тимур. Те били толкова юначни, че можели да паднат в името на аллах, но не и да избягат. Там, където единият умирал, останалите продължавали битката до смърт. Тез юнаци дали дума и тръгнали на път. Узнали, че станът на Тимур бил в Янъ Пънар около Сиври Хисар. Докато

Тимуровите хора заяпали, те се промъкнали и отвлекли Йълдъръм Хан от шатрата, в която си седял. Когато Тимур разбрал, се разразила буря. А юнаците извели Баязид Хан извън войската. Ала Тимуровите хора бързо ги настигнали. Завързала се голяма битка и газиите били избити. Взели Баязид Хан и го довели при Тимур. Тогаз Тимур заповядал здраво да пазят Йълдъръм Хан, а и да го наглеждат денонощно.

(129). Султан Мехмед се сражава с Кара Яхия и с побеждава

Говорят, че султан Мехмед ведно с румските първенци се вдигнал и приближил Дерваз. Насреща му изскочил Исфендияровият племенник с хиляда души въоръжени конни мъже и му рекъл: „Хей, юначе, кой си ти и накъде отиваш? Аз съм племенникът на Исфендияр— Кара Яхия. Моите стрели ще надупчат гърдите ви, а смелчаците ми ще ви смажат. От страх пред мен дори птичка не прехвърча из тез места. Кой е Мехмед, че да влиза в моята страна?“ Изрекъл тези думи и се спрял.

Султан Мехмед чул думите му, но не обърнал внимание. Кара Яхия се впуснал напред, изпречил се пред султана и го нападнал. Като видял това, султан Мехмед викнал ободрително на своите приближени: „Ей вие, мои юнаци! Време е да разпердушиним като черни гарги тези тук и войската им да погубим!“ Па ударил ръка върху сабята си, призовал божието име и отведнъж ударил вражата войска, та я разполовил. Видял Кара Яхия, че работата отишла далече и че ги залива пороят на бедите. Извикал на войската си: „Хей, стойте!“ Ала видял, че няма да успее. Войската му не могла да удържи на удара нито миг повече и била разбита.

Кара Яхия зарязал и срам, и доблест. Уплашил се и побягнал. Бойците на султана се хвърлили след него. Който им попаднал в ръцете — унищожили, а имотите плячкосали. После се повеселили и отново се запретнали на работа.

Така султан Мехмед Челеби спечелил своята първа битка. Лъчите на щастието и знаците на блаженството

огряли лицето му. Щастливо и благополучно той се вдигнал и стигнал до Гереде. Там се позабавил няколко дни. Изпратил във войската на Тимур съгледвач да отиде и види дали баща му Йълдъръм Хан е при Тимур и какво е положението му. Заповядал му да отиде, да види, и после подробно да съобщи. Съгледвачът тръгнал, а той останал на това място още няколко дни. Посъветвал се със своите бейове какво би било най-разумно да направят след станалото. Бейовете казали: „Разумно е да се вдигнем оттук и да вървим надолу. Като излезем на стръмните планини, ще хвърлим поглед към света. Не се знае дали Тимур, след като е завладял тази земя, още стои там. Би трябвало отново да потегли за своята страна. Той не ще да се разхожда от планина на планина, за да ни търси."

Други пък казали: „Това не е разумно, защото надолу е пълно с опасности. Нека тръгнем пак към нашата земя, към Рум. Нека спрем в Амасия и се поогледаме наоколо, че да видим какъв знак ще ни даде от невидимия свят божията милост. Да се оповаваме на аллаха! С божията помощ дните ни ще бъдат хубави при нашия честит султан, а благодарността ни — безгранична. Нека вървим из нашите земи. Ако дойде враг, ще го унищожим. Нека пазим земята си от враговете!"

Султан Мехмед Челеби избрал този план. Докато се приготвял да тръгне към Рум, съгледвачът-пратеник във войската на Тимур се върнал. Той се помолил за султана: „Нека всевишният аллах продължи живота на великия ислямски падишах и нека бъдат победени и разпръснати враговете на държавата." После разказал: „Видях баща ти Йълдъръм Хан Гази. Той е здрав. Много се старах, но до него не можах да стигна. Тимур е завладял изцяло Рум, а тази зима е прекарал в Айдън или."

Като чул вестта, султанът без бавене се отправил към Румската земя.

(130). Султан Мехмед се сражава с Кара Девлетшах и го побеждава

Говорят, че щом султанът със своите приближени пристигнал в Рум, дошла такава вест: „Дойде Кара Девлетшах и завзе страната. Той има височайший знак от Тимур. Където и да отиде, навсякъде сочи знака и казва: „Тимур даде на мене тази страна!“ И от предпазливост взеха да му се покоряват. Подчинени са му 1000 души разбойници. Гдето стигнат, те погубват непокорните, разоряват земите и разграбват имотите им. Ако сега не се вземат мерки срещу него, той цялата страна ще подчини на своята власт!“

Щом чул тази вест, султанът страшно се ядосал. Хвърлил поглед наоколо и казал: „Ей, бейове! Какво ще кажете? Колко ви тревожи тази работа?“ Те отговорили: „Колкото е нужно на честития султан. Ще се бием с Кара Девлетшах. Днес дойдохме, днес ще умрем.“

Видял султанът ревността им и рекъл, както си е редно, да ги насърчи: „Бъдете храбри. Кара Девлетшах е само един мръсен безсрамник. Той е влязъл в моята страна да тормози народа!“

С тези мисли той събрал войската и стегнал оръжията за бой. Изпратил съгледвач да узнае къде е вражата войска, много ли е тя на брой, малко ли е. Когато той се върнал и кажел всичко на султана, щели да решат какво да правят. Съгледвачът тръгнал и за кратко време попаднал на врага. Видял, че Кара Девлетшах спрял в Хакала. Стоял там и се занимавал със своите си работи, а хората му били малко. Такава сгода [често] не се случва. Съгледвачът си рекъл, че сгодата трябва да се използува. Дошъл и съобщил на султана, че врагът е уединен в Хакала с 600 души и че това е случай на случаите. Султанът много се възрадвал на тази вест. Подредил и стегнал румската войска, па я повел срещу врага във всеоръжие.

А Девлетшах си стоял безгрижно в Хакала и нищичко не подозирал. През това време се приближил султанът и незабавно пришпорил коня си срещу него. Когато дошъл съвсем наблизо, известили Кара Девлетшах за пристигането на султана. Той непредпазливо се метнал на коня си, излязъл веднага насреща му и вик-

нал гръмогласно: „Ти си още момченце и майчиното ти мляко мирише в устата ти. Какво знаеш и умееш, та си се назовал „султан“ и искаш [да владееш] страната. Върви си и се откажи от тези мераци. Гледай си работата, която ти отива, защото баща ти и братята ти са сега затворници. За тебе е много рано да искаш държавата. Ако ли не се откажеш от тези желания, започнеш ли война, още отсега е ясно на какво ще те направя!“

Като чул това, султанът се вбесил и викнал на Давлетшах: „Хей, старче! Ти да не би да се мислиш за човек, та си се разшумял така? Като че ли брадата ти във воденица е побеляла, та никога не си виждал бой и сражение. Баща ми може и да е затворник, но аллах ще го спаси. А пък аз съм негов наследник и ще ти покажа какво си. Ей сега ще видиш на какво ще те направя!“ След туй извикал: „Аллах е най-велик“ и уповавайки се на всевишния, той извадил оръжието си и с гола сабя ударил врага. Високо към небето се разнесли ударите на сабята и гласът на боздугана. Не се описва голямото сражение, което се завързало. По време на боя един от хората на султана— Шах Джихангир — проследил Кара Девлетшаха, измъкнал от колчана си една стрела и я пуснал. По волята на съдбата тя улучила Кара Девлетшах в окото и излязла през тила му. В същия миг той се свлякъл от коня, а хората на султана струпали отгоре му сабите си и го направили на парчета. Част от бойците му в Геред били посечени, други избягали, а трети станали роби на султана.

Това била втората победа на султана. Радостен от нея, той се върнал на мястото си. Ядял, пиел и се оглеждал наоколо.

(131). Кубадоглу обсажда Никсар. Султан Мехмед го напада, бие се с него и го побеждава

Говорят така. Разположил се султанът щастливо и блажено, заживял си безгрижно и весело. Ала неочаквано дошла вест: „Кубадоглу с безбройна войска връхлетя върху [крепостта] Никсар и я обсади. Води се денонощно сражение. Ако не се притечеш на помощ,

крепостта ще бъде загубена, а земята и околностите ѝ — опустошени!“

Като чул вестта, султанът страшно се ядосал. Метнал се на коня и повел във всеоръжие войската си на денонощен поход. Кубадоглу пък, без да подозира нищо за това, си стоял край крепостта. Румските първенци и юнаци го наближили и отведнъж го нападнали. Уповавайки се на всевишния аллах, те притиснали войската на Кубадоглу, разбили я и я направили на пух и прах. Някои от бойците му били посечени, а други избягали. Взели им всичко и придобили богата плячка. А Кубадоглу попаднал в едно затънтено поле. Побягнал глава да спасява при Ташаноглу.

(132). Султан Мехмед напада крепостта Филенбел, бие се и я покорява

Говорят, че след като притиснал и разбил войската на Кубадоглу, султан Мехмед намислил напълно да го смаже и като стане безспорен победител, да овладее неговите градове и крепости, да подчини цялата му земя. Спуснал се да гони народа на Джаник — кого посякъл, кого заробил, а целия имот плячкосал. Така той стигнал до една крепост, наречена Филенбел. Тя се намирала на стръмнина. Била яка и трудно превзимаема. Щом я зърнал, султанът поискал да я завладее. Допитал се до своите най-именити везири и до най-опитните в сраженията юнаци. Всички харесали решението му и още същия ден ударили крепостта. Завързало се сражение. И от хората на крепостта, и от султановата войска били ранени мнозина.

Като не успял да завземе крепостта при първия удар, султанът размислил и заповядал да ударят тъпана за спиране на сражението, да изтеглят войската от полесражението и тази нощ да почиват. Щом се съмнало, султанът поканил при себе си везирите и се допитал до тях — как да завладеят крепостта. Всеки — според възможностите на своя ум — измислил по нещо и го казал на султана. Той не обърнал внимание, а заявил:

„Знам, че ако ударим крепостта на юруш, народът няма да ни устои и тя без друго ще бъде завладяна.

Но тази крепост ми трябва. Ако я вземем с бой, ще се наложи да рушим места от нея. Изходът е да изчакаме няколко дни и да не се сражаваме!"

Така и направили. Няколко дни не водили сражение. Ала най-после султанът видял, че от крепостта не идват вести. Тогава извикал при себе си своя писар и му заповядал да напише писмо до диздаря, в което го съветвал:

„За кого вардиш тази крепост? По милостта на всевишния аллах тя е моя и по-добре ще сториш, ако доброволно ми я предадеш. А от Ташан да нямаш страх. Има ли той сили да тръгне срещу теб, да те удари или да се сражава, както трябва. И да е бил някога силен, вече се е изтощил. Той само опита попарата на моите юнаци и войската му се разпръсна. Изчезнаха кой накъде види."

И така, всичко, което султанът заповядал, писарят усърдно го записал. Така те съчинили до диздаря писмо, пълно с остроти и наставления. После връчили писмото на един роб и го изпратили.

От своя страна диздарят бил предизвестен за пристигането на пратеника. Отворил вратите на крепостта и излязъл да го посрещне. Въвел го с почит и както си му е редът, го настанил и нагостил. Когато заговорили, диздарят почтително приветствувал пратеника с „добре дошъл" и най-смирено рекъл: „Ний сме най-нищожни роби на султана. Защо е туй сражение и шумна разпра?" Тогава пратеникът дал писмото. Диздарят го взел, прочел го от началото до края и потънал в дълбоки размишления. Като разбрал, че то е справедливо и разумно, той обсипал пратеника с големи милости, богато го обдарил и казал:

„По никой начин не искам да враждувам с моя султан, да се противопоставям на заповедите му и да се бунтувам. Но и да вземе крепостта, той ще трябва да я повери на някого от своите роби. Нека аз да бъда този роб. Дорде съм жив, ще служа на султана и ще пазя крепостта. Но не приеме ли условието, нека завладее крепостта с бой. Каже ли да му я предам, каквото е възможно, ще направя, но няма да се откажа от работата си и ще защитавам крепостта."

Ето какъв отговор дал на пратеника. Той пък точно го повторил на султана и обяснил положението. От

тези думи султанът тъй се разярил, че гласът му затрещял като гръмотевица. Той излязъл и казал на своите бейове и първенци: „Ставайте и нека още сега превземем тази крепост с бой. Ще изхвърлим надолу през кулите тези, които са вътре, ще разрушим къщите им и ще заграбим имотите им!“

Щом заповядал, хората се приготвили. Стегнали оръжието си, направили окопи, грабнали щитовете. После надонесли безброй стрели и така обсипали крепостта с дъжд от стрели, че положението ѝ станало невъзможно. Защитниците не можели да се бият. От ударите на стрелите станали досущ таралежи. Омаломощили се. Някои били ранени, други — убити. Тези, които останали, отворили вратата на крепостта и в един глас занареждали: „Милост, милост, о, господарю на света!“

После дошли, положили глави под краката на султановия кон и му предали крепостта. Султанът ги помилвал. Подарил на първенците им почетни халати, опростил греховете им, всекиму казал по няколко добри думи, защото си бил добросърдечен. А те станали негови предани роби и взели да му служат от душа и сърце. За диздар на крепостта султанът сложил свой човек. После уредил делата си и прегледал оръжието и снаряжението си. Със засмяно лице и весело сърце той видял, че и това завоевание минало успешно.

После той тръгнал за Токат и пристигнал благополучно. Когато седнал на престола в Токат, той пак захванал да яде и пие, но заедно с това поглеждал към Тимур. Тази била третата победа на султана.

(133). Султан Мехмед се сражава с Иналоглу. Иналоглу побягва

Говорят така. След като победил и завладял крепостта Филенбел, султанът заживял безгрижно и весело с румските бойци и дворцовия народ. Тогава дошла нечакана вест: „Иналоглу с 20 хиляди души дойде, напада земята и граби. Станува с бойците си в Казовасъ. Народът избяга от неговите злини и безчинства, излезе към планините и се разпръсна. Сега Иналоглу замисля лошотии: или да срещне падишаха и да се

бие с него, или от година на година да реже от земята му, или пък него самия да пропъди, да присвои земята му и да я завладее."

Като чул тази вест, султанът се натъжил и си рекъл: „Колко опасности и трудности изникват! Горко на тази хубава страна! Изпотъпкана е от краката на вражите коне и я грози унищожение. Трудно ми е да зарежа своята земя и да се махна, ала още по-трудно е да остана и да се сражавам с него. После той извикал при себе си своите везири. Разказал им каква е работата, посъветвал се с тях и им доверил безпокойството си. Накрая попитал: „Какво да правим?"

Тогава везирите видели отчаянието на своя падишах и казали: „Ей, султане на света! Не слагай мъка на благородното си сърце! Не си струва да страдаш заради един тюркмен без род и родина. Какво представлява той, та да се измъчваш заради него? Дай боже, ние тъй ще се сразим с войската му, та целия народ по земята ще стреснем, света пред очите му ще почерним, на пух и прах ще го направим. Ала добре ще бъде, ако първом му напишем писмо и проводим пратеник. Нека обясни какво иска и защо е влязал в тази страна, гнети народа ѝ и граби имота на мюсюлманите. Нека каже, пък после ние според думите му ще постъпим и ще ударим. Ако си отиде смиром — добре! Ако пък не си отиде, ще му устроим такава битка, каквато не е за описване."

Султанът видял колко усърдни били неговите везири и бейове, та доверието му станало хиляда пъти поголямо. Лицето му се засмяло, тревогата изчезнала от сърцето му, а радостта заместила скръбта. После той ги посъветвал, както си му е редът, и показал своето сладкодумство. Заповядал да приготвят всичко необходимо. Извикал своя писар и му заповядал да напише писмо до Иналоглу, в което след всички приветствия и запознанства наредил да му бъде казано: „Не прилича на един ислямски войн да идва внезапно, да нахлува в страната, безпричинно да измъчи раята, която бог е оставил, за да бъде пазена, да граби имотите, да прави тежък живота на мюсюлманите. Много по-разумно е той да напусне тази страна заедно с хората и войската си. Нека си върви, като вече престане да руши и да пакости на беззащитните. Ако ли не вземеш от дума и

се инатиш, то хич не си мисли, че тази земя е запуснатата и недей посяга да грабиш мюсюлманския народ. Ако си решил да вършиш зло, аз, подкрепен от всемогъщия аллах, ще те връхлетя със своята победоносна войска и боят между нас е сигурен. Заради това упорството и вироглавството са достойни за съжаление, а полза няма да допринесат. Това мисли, когато действуваш!"

С тези думи той завършил писмото си и го пратил на Иналоглу заедно с някои подаръци. Минало време и пратеникът наближил Иналоглу. Видял го разположен с безчетна войска в една местност. Бил зает с рушене на градове и изтезание на божите раби. И тогава съмнения обзели пратеника. Той обърнал глава към столицата и си казал: „О, господи, боже наш! Скрий света от безчинствата на този човек!" и тръгнал напред.

Съобщили на Иналоглу, че е дошъл пратеник от султана, но той не го зачел, та даже и не го погледнал. Най-подир един-двама тюркмени излезли напред, срещнали пратеника и го завели при Иналоглу. Онзи се видял с пратеника на бърза ръка. Попитал: „Къде е сега Мехмед?" Тогава пратеникът му връчил писмото. Щом прочел писмото и разбрал неговия смисъл, [Иналоглу] страшно се ядосал и поискал да убие пратеника. Бейовете се намесили и казали: „Пратеник не се погубва!"

Затуй той се отказал и повикал своя писар. Заповядал му да отговори на султановото писмо. Казал така: „Ей, Мехмед! Защо се отнасяш с мен така? Съвсем си се забравил, за да ми приказваш такива неща? Ти си само едно хлапе. Хич не ти прилича да си слагаш името „султан" и тъй да се перчиш. Твоята глава и имот на мене не са ми нужни, но ти трябва да напуснеш страната и да се махнеш. Намислил съм да те изхвърля от тази земя, да я завзема и да я присъединя към моите земи. Ако не си съгласен и се инатиш, бъди готов! Аз ще имам работа с теб!" Навил писмото и го връчил.

Пратеникът го взел и дошъл, а султанът го отворил, прочел и малко се раздразнил. Поговорил на своите бейове и им казал: „Било е по волята на аллаха да застанем с него един срещу друг и да кръстосаме

оръжие. Ако ни потръгне в боя, почнем ли да го пердашим, тогава с божията помощ ще му дадем добър урок и ще го гоним чак до собствения му бейлик!“ Изрекъл това и пръв облякъл ризница и броня. Поставил в пълен боен ред румските бойци, които били разгорещени като дракони. Вървели денонощно и една сутрин стигнали до Каз овасъ.

И Иналоглу разбрал за идването на султана, та на часа се метнал на коня си. Скочили на конете и безбройните тюркмени, които били с него. Събрали бойните си отряди и тръгнали срещу султана. В същото време султанът пристигнал с 1000 души румски бойци. При Иналоглу пък имало над 10 хиляди тюркмени. Застанали един срещу друг. Щом видял колко малка била султановата войска, Иналоглу се възгордял, надул се и пренебрегнал мъдростта на свещеното слово: „[С помощта на аллаха], тези, които са малко, побеждават онези, които са много.“[250] И без дори да призове божието име, той мигом се хвърлил напред. А султанът погледнал аскера му и бойните отряди, погледнал свойта си войска и от душа и сърце се оставил под закрилата на всевишния бог. Здраво стегнали коланите си, спогледали се, оголили саби и отведнъж се хвърлили в боя.

Така двете войски застанали една срещу друга, кръстосали оръжие, влезли в бой. Саби и копия се удряли едни в други, развихрила се страшна битка. Цял ден и цяла нощ двете войски не се разделили. Накрая се видяло, че всевишният аллах отдал свойта благосклонност и милост на султана. Тюркменската войска останала разбита и обсипана с мъки и страдания. Войската била сразена, Иналоглу избягал, а знамето му било повалено. Възрадвал се тогава народът, отдъхнал си от бъркотията, а султанът отдал за разграбване всички тия 20 хиляди чергарски домакинства, които дошли с Иналоглу.

Разбрал тогава султанът, че и този път победата била честита, та с весело сърце се върнал в шатрата. Като проверил своите юнаци, той видял, че пострадали няма. Всички били в брони и затуй останали живи и здрави. Липсвали само двамина. На единия му викали Чилоглу, а на другия — Загарджи Якуб. Те

били любимци на султана. Султанът заповядал да ги потърсят и казал: „Вижте какво им се е случило!“

Разбрало се, че не били мъртви, а паднали в плен у Иналоглу. Султанът много се разтъжил. Не щеш ли, единият се спасил и си дошъл, а другият бил откупен от Иналоглу и също се върнал. Като видял, че и те си дошли живи и здрави, султанът се възрадвал. Вдигнал се оттам, разположил се в една красива местност и го ударил на веселие. Това била неговата четвърта победа.

(134). Султан Мехмед се сражава с Гьозлероглу и го побеждава

Говорят така. Султанът тъкмо смазал Иналоглу и захванал веселбите, когато дошла нечакана вест: „Гьозлероглу, ведно с 800 чергари се вдигна и дойде в Кара Хисар. Завзе града, влезе вътре и обсади крепостта. Народът се видял в чудо. Пък и работата не е толкоз проста, защото Гьозлероглу е голям разбойник. [Хората] си казват: „Днес-утре султанът ще дойде. Този не ще смогне да му противостои и ще избяга, а ние ще си останем посрамени пред султана. И все пак, ако до 5—10 дни не дойде подкрепа, ще изпуснем крепостта!“

Като чул тази вест, султан Мехмед много се ядосал. Извикал при себе си везирите и им казал: „Защо не се грижите за страната си? Върху моя крепост е връхлетял враг, посяга към земята, а вие не ми казвате и нехаете. Що за тип е този Гьозлероглу, та да влиза в мойта земя, да напада моя крепост и да я обсажда!“ Везирите отвърнали: „Нека бъде дълъг животът на нашия султан, а държавата му — щастлива! Всеки враг, влязъл в твойта страна да върши зло, се е пишманил и се е спасявал с бягство. Сигурно Гьозлероглу е приближил, защото иска да се бие с теб. Това го е довело в нашата страна. Ако е по волята на аллаха, ние ще го нападнем с победоносната си войска и така ще го наредим, както не може и да се опише. Имота му ще разграбим, а него самия ще погубим!“

Като чул всички тези благопожелания, султанът омекнал. Заповядал бързо да се вдигне войската на

оръжие и — по конете! Цяла нощ яздили, а на сутринта наближили врага. Съобщили на Гьозлероглу: „Ето, султанът дойде! С все сила се борй, защото той смаза Иналоглу и сега е твоят ред!“ Като чул това, Гьозлероглу се стъписал и казал: „Гответе се! Щем не щем, трябва да кръстосаме оръжие. Не виждам друг изход, освен да се бием. Аз си мислех, че преди да идваме тук града да завладяваме, първом трябваше да влезем и да се настаним в крепостта. А сега се намерихме навън и нищо друго не остава освен открит бой. Ако речем да избягаме, те ще ни подгонят и до крак ще ни изколят. Надеждата ни за победа е само в боя!“

Едва що издумал това и видели да се развяват тугове и знамена. Въздухът се изпълнил със звуците на тъпани, тимпани и зурни. В центъра — досущ лъв — стоял султанът във всеоръжие. Неговите румски юнаци — същински дракони — вървели от лявата и от дясната му страна. Отляво и отдясно сипели молитви и възхвали чаушите: „Този е повелителят на света, който по наследство и право стана падишах. Той смаза Иналоглу, той отряза главата на Девлетшах, той обърна в бягство Кубадоглу и Кара Яхия!“

После и двете войски разгърнали десните си и леви крила. Щом хвърлил поглед към врага, султанът разбрал, че това е готова халва. Веднага, без бавене, той погледнал вляво, после — вдясно и дал знак: „Напред!“ Тогава румските войски се втурнали и се врязали във врага като гладни вълци в стадо овце. Пришпорили конете си право към сърцето на вражата войска, прекъснали редиците й, разбили бойния й ред. Били се от сутринта до обяд и направили тесен света пред очите на врага.

Видял Гьозлероглу, че работата става лоша, че няма повече сили да противостои и че се проваля. Тогава зарязал всичките си обози и багажи и избягал на друго място. А на султанските бойци се паднала богата плячка. Те обрали всичко, което вражата войска изоставила. Заситили се. После с радост се вдигнали оттам. Полека-лека стигнали обратно в Токат и го ударили на веселби. Това била петата победа.

(135). Султан Мехмед се бие с Кьопекоглу и го побеждава

Говорят така. Щом се избавил от Гьозлероглу, султанът се настанил в Токат и се заел с ядене и пиене. Тогаз дошъл неочаквано един роб. Влязъл, склонил глава пред султана, извадил писмо и му го връчил. Прочели го. В него се казвало: „Кьопекоглу нападна земята ни. Руши градове, пали села, а сам се е настанил в Каз овасъ. Наумил си е да прогони султана от неговата земя, да присвои страната му и да остане там. Той е един злосторен и размирен тюркмен. Пристигна, рече, че Тимур Хан му е дал тази област и причини на раята сумата злини. Земята разори. Не дойдеш ли, колкото се може по-бързо с цялата си мощ, не го ли унищожиш, да знаеш, че си изпуснал земята от ръцете си!"

Като чул това, султанът се разстроил и натъжил. Възкликнал той с безкрайна мъка: „Ей, бейове! Каква е пък таз беда? Никой не е понасял такива страдания, каквито на мен ми бе съдено да понеса още като невръстно момче. Ала що да сторим, като така духа вятърът. Нека се уповаваме на бога. Нему принадлежи земята и комуто той поиска, нему я дава или взема. Нека побързаме, нека стегнем оръжието си и да се хвърлим срещу врага в пълно бойно въоръжение. Ще ударим Кьопекоглу, преди да е успял да мигне, и ако аллах ни дари победа, ще вземем главата му, ще разрушим дома му, ще унищожим войската му!"

Изрекъл това и сам бодро се метнал на коня си. Яздили денонощно. Една сутрин настигнали Кьопекоглу в Артък ова. [Султанът] видял вражата войска — разположена спокойно като че ли на своя собствена земя. Толкоз били безгрижни, че не усетили идващата срещу им беда. После, когато Кьопекоглу видял, че са дошли, той скочил и препасал оръжието, но разбрал, че е обкръжен от войската на султана. Докато успеят да дойдат на себе си и да се метнат на конете, султан Мехмед вече оголил сабята си и им нанесъл удар. В онзи час войската на Кьопекоглу не сварила дори да яхне конете. Зарязали всичко, което имали, и побягнали само с по един кон, спасявайки главите си. Султанът заповядал да бъдат разграбени домовете им. Войската

му взела толкова голяма плячка, че не може да бъде описана. После, покорни на аллаха, те се отправили към Токат. Пристигнали и се заели с ядене и пиене. Това била шестата победа на Негово Величество султана.

(136). Разказ. В Сивас се появява един разбойник на име Мезид. Баязид паша го хваща и го води при султана

Говорят така. Един ден, както султанът си седял в Токат и се развличал със своите бейове и везири, неочаквано влязъл човек. Той склонил глава пред шаха, произнесъл молитва и казал: „Съобщава се на великия и високопоставен наш вожд и предводител, че цялата страна е избавена от враговете. През щастливото време на неговото властвуване раята получи благоденствие и сега непрекъснато се моли дано държавата му бъде вечна. Сега обаче в Сивас се е появил един разбойник на име Мезид. Той се е укрепил в един месджид, наречен „Султан месджид", но излиза оттам, върлува из околността и разорява страната. Нощно време се прибира в месжида и си ляга. Той е много злосторен разбойник и ако султанът не прогони от страната си таз злина, ще настъпят големи смутове!"

Чул таз вест султанът и кипнал. Огледал се на четири страни. Имало един бей, когото наричали Баязид паша. Той бил любимец на султана и негов везир. Извикал го при себе си и му заповядал: „Бързай! Иди там с хората си и залови този Мезид — било с добро, било насила. Вържи го здраво и ми го доведи. Ако се даде с добро, ако се откаже от злините си и се разкае, нека остане да служи в сарая ми. Аз ще му осигуря добър живот. Продължи ли да упорства и да върши безчинства, ти според това и ще постъпиш. Хвани го и внимавай да не избяга!"

Баязид паша го изслушал и много се зарадвал. После събрал хората си и тръгнал срещу Мезид. Като чул за пристигането на Баязид паша, Мезид побягнал. Влязъл си в крепостта, залостил вратата и останал там. А Баязид паша приближил и първо поканил Мезид по мирному. Казал му, че султанът е благосклонен към

него и че му предлага добра служба и длъжност. Мезид чул тези думи, но не се вслушал в тях. Не се покорил, а укрепил превърнатия в крепост месджид и започнал битка. Видял Баязид паша, че с нищо не ще го умири и онзи лесно няма да му влезе в ръцете, та също се застягал за бой. [Хората] му взели да копаят около месджида. Най-подир Мезид видял, че месджидът е подкопан. Изкачил се на минарето и още малко се съпротивлявал оттам. Като не помогнало нищо друго, запалили около минарето дърва. Нямало що, Мезид трябвало да слезе. Баязид паша го хванал, завързал го добре и го довел при султана. Щом го зърнал, султанът много се зарадвал. Всички хора от Дивана казали по нещо за това, че Мезид трябва да бъде убит. Тогаз султанът се обърнал към него: „Мезиде, ти какво ще кажеш? Целият народ е за твоето погубване!"

Мезид навел глава и отвърнал: „Аз съм султанов роб със завързани ръце и опозорено сърце. Нека той направи с мене това, което е достойно за държавата му!" Докато Мезид говорел така, султанът забелязал смирението, силата, красотата и храбростта му. Смилил се, опростил всичките Мезидови прегрешения и го дарил с много имот, дрехи и коне. След туй го направил големец и му дал Сивас с околните земи, за да ги укрепи и управлява. Видял Мезид милосърдието на султана и станал от душа и сърце негов предан роб — покорен на заповедите му и подчинен на волята му. Като изрекъл много молитви за здравето на Баязид паша, Мезид се запретнал на работа. А султанът заживял безгрижно в денонощни веселби.

А сега стигнахме до разказа за разбойника Тимурленг.

(137). Този разказ е за това, как Тимур-ленг изпраща пратеник и кани при себе си султан Мехмед

Говорят така. Разнесла се по света мълвата за юначеството на султана и се заговорило за борбата му с араби и персийци. Тогава при Тимур, който зимувал в земята Айдън, дошъл един татарин и му рекъл: „Ей, Хане! Днес по света няма такова юначно и смело момче като султан Мехмед. Той не е като баща си, а

е един силен враг. Досега взе главите на много хора от твоята войска. Ако върви все така, нищо няма да остане от твоите завоевания. Защото ни един от бейовете, които ти изпрати да те заместват, не се е спасил от ръката му и не е стигнал там. Той се би с всички — кого уби, кого рани, кой сам избяга, спасявайки се. Не му ли стегнеш юздите отсега и ти ще си имаш много ядове с него. Току-виж, и теб не пуснал нататък. Отсега си помисли как да го оправиш."

Като чул това, Тимур-ленг толкова се разгневил, че няколко дни нито ял, нито пил. Ала вестта никому не доверил, яда си не издал. Сам решил какво да прави. Рекъл си: „Не ще позволя тази вест да се разчуе навън! Така ще мога да пипна с добро султан Мехмеда." Когато тази мисъл се затвърдила в него, той взел да хвали султана в своя съвет и да се моли за неговото здраве. Все казвал: „Аз много го обичам и милея! Да би дошъл при мене пръв, аз щях да му окажа голяма почит. Щях да го направя свой син и да изпълня всичките му желания. Нека сега проводим при него пратеник с подобаващи дарове. Ако приеме поканата ми и дойде, нему ще поверя румската страна и за негов хатър ще освободя баща му. Ще му дам собствената си дъщеря и ще го направя зет." Съобщил Тимур намеренията си в съвета, а вечерта заповядал да изведат Йълдъръм Баязид от тъмницата и го поканил при себе си. Разказал му за делата на султана — как събрал войска, какво юначество показал. Казал му също какво сам е намислил за него. Йълдъръм Хан отрекъл:

„Не може да бъде — казал той — султанът да е извършил всичко това! Той е единадесетгодишно момче. Тези работи не идват от неговата ръка!" Разбрал той какво трябва да говори, но нямало как, та рекъл: „Ферманът е ваш!"[251]

Тогава Тимур грубо и вероломно се заклел. Той убедил Йълдъръм Хана, че дойде ли султанът, няма да му стори зло. Ще го притисне в прегръдките си, ще му даде дъщеря си и ще го направи свой зет, а него — Йълдъръм Хан — ще отпрати отново в страната му. Така се сговорили и един другиму се заклели. После всеки написал отделно писмо до султана. Тимур имал един свой високопоставен човек, на име Ходжа Мехмед.

Нему връчили двете писма и ведно с красиви почетни халати го проводили да покани султана.

Ходжа Мехмед взел писмата на Тимур и на Йълдъръм Баязид и тръгнал с безброй млади момчета и товари. Един прекрасен ден той приближил до хората на султан Мехмед. При султана дошли добрите вестоносци. Те съобщили: „Иде пратеник от баща ти и от Тимур!“ Чул това султанът и се възрадвал. Развеселило се сърцето му и той заповядал на своите телохранители: „Бързайте и срещнете пратеника с почести!“ И бейовете излезли да срещнат пратеника. С големи почести те го завели и настанали на едно хубаво място. Погрижили се за него, както заповядвал шериатът. После султанът свикал съвета си и поканил пратеника при себе си. Поднесъл му своята почит и уважение и му устроил пир. А пратеникът предал поздравите от баща му и от Тимур, връчил писмата им. Известени подробно за техните желания, захванали да се съветват дали султанът трябва да отиде на служба при Тимур Хан. Всички везири и бейове на султана мислели, че би било разумно султанът да не тръгва веднага към Тимур, а ако Тимур продължи да настоява, да тръгнат по високите планини, като се оглеждат наоколо. Тъй трябвало да правят, дордето Тимур не излезел и не се махнал от страната им. Изслушал султанът словата на своите везири и бейове, но други били мислите му: „Щом е получил покана от Тимур, трябва непременно да отиде!“ И си рекъл още: „Нека видя докрай какво е отредил всевишният за главата ми!“

(138). Разказ. На път за Тимур султанът се среща с Кара Яхия, бие се с него и го побеждава

Говорят, че бейовете и везирите не могли да попречат на султана да тръгне към Тимур. Разбрали те, че каквото и да правят, всички дела са подчинени на всевишния. Щат не щат, те се покорили на султана, стегнали оръжието си, приготвили тежки дарове и ведно с пратеника дошли от Токат до Амасия. Там останали няколко дни. Яли и пили. После тръгнали и стигнали до Османджък. И там прекарали няколко дни. След туй се вдигнали и дошли до Дерваз. Там вече се било

разчуло, че Тимур потърсил султан Мехмед Челеби, син на султан Йълдъръм Хан, за да го направи свой зет и нему да повери страната. Говорело се, че султан Челеби с много малко хора отива при Тимур бей.

Тогава племенникът на Исфендияр — Кара Яхия, когото султанът по-рано разбил и прогонил, чул тази вест, много се зарадвал и радостно си рекъл: „Намерих сгоден случай!“ На часа събрал войските си и ведно с Исфендияра, без много да му мисли, тръгнал срещу султана. Като зърнал Кара Яхията, султанът се усмихнал и рекъл: „Пак ли се нахвърлят върху ми тези, които разбих? Този тук няма ни чест, ни доблест. Струваше си да дойда, та поне него да оправя!“ Казал това и заповядал на хората си: „Напред!“ Всички оголили саби, пришпорили конете си срещу Кара Яхия и му нанесли удар. За един час унищожили повечето от хората на Кара Яхия. Разбит наново, Кара Яхия избягал. Това била осмата победа.

А султанът пак се вдигнал. Стигнал до Муртад овасъ и спрял на стан. Ала там имало един Али бей, който бил от татарските бейове. Наричали го Савджъоглу. Бил жесток убиец и безбожник. Чул, че султанът е пристигнал и събрал войската си. Имал при себе си един вероломен човек на име Ахи Мустафа. Него проводил уж като пратеник при султана, за да шпионира. Той трябвало да разбере малка ли е султановата войска, голяма ли е, та според това да действуват. Пратеникът дошъл, видял хала на войската, но като тръгнал да съобщи наученото, султанът подушил измамата. Тозчас се хвърлил подир пратеника и се приготвил да нанесе удар върху Али бей със своите хиляда юнака. Ала като приближили, видели, че Али бей вече бил избягал. Чул той за мощта на султана, та не се решил да му излезе насреща. Султанът пък като пристигнал и разбрал за бягството на Али бей, се хвърлил да го преследва. Така стигнали до крепостта Селясил.

Видял султанът какво се случило и тревога легнала на сърцето му. Спрял той, поразмислил се, пък сам се отказал да отива при Тимур. Вдигнали се оттам, издебнали сгоден случай и потеглили. Ама не излезли на прекия път, а възвили към планината.

(139). Султан Мехмед отива към планините, а при Тимур провожда пратеника му заедно със своя учител

Говорят, че султанът се вдигнал от тези места и се запътил към планините. Щом дошъл до тях, той навлязъл в една от планините и останал да станува там. После повикал при себе си пратеника на Тимур и двамата потънали в разговор. По време на разговора султанът му разказал за своите патила и рекъл: „Виждаш ли какво ни сполетя на път за Тимур Хан? А стигнех ли до Хана, [краят] на приказката е ясен. Накратко казано, в мене надделя предпазливостта. А сега бъди добър и ми направи услуга. Разкажи на Тимур Хан моите премеждия. Кажи му какво ми сториха татарите и му опиши едно по едно патилата с Кара Яхия. Заедно с теб ще изпратя още един човек, та да моли Тимур за прошка!"

[Султан Мехмед] имал възпитател на име Суфи Баязид, който бил умен и мъдър, работлив и добродетелен, съвършен и знаеш. [Той] написал писмото, в което Мехмед се молел за здравето на Тимур и на баща си, безкрайно се извинявал за това, че по предпазливост не ще отиде, и обяснявал какво го е накарало да реши така. После Мехмед го изпратил заедно с пратеника. Те двамата потеглили към Тимур. И султанът тръгнал на път, но все държал страната на високите планини.

А учителят на султана и Ходжа Мехмед наближили Тимур. Тогаз проводили вест, че самият султан не пристига, но е изпратил своя възпитател заедно с дошлия при него Ходжа Мехмед. Когато пристигнали и както повелява шериатът, застанали пред Тимур, те му връчили писмото на султана. Отговаряйки на зададените въпроси, те точно описали всичко, което се било случило. Тимур пък показал голямо внимание и загриженост от писмото на султана. На пратеника той казал: „Неговият баща, покойният Йълдъръм Хан напусна земния свят и се пресели в рая. Нека той бъде жив и здрав!"

А смъртта постигнала Йълдъръм Хан през 805 година по Хиджра.[252]

Тимур не пуснал възпитателя на султана да се върне назад, а го задържал при себе си. Той написал пи-

смо на султана и го известил за смъртта на баща му. Като чул вестта за баща си, султанът го оплакал със сълзи и няколко дни бил в траур. После свикал бейовете си и се посъветвал с тях, пък свалил траурните дрехи, облякъл наново с достойнство султанския си кафтан и всички се метнали на конете. Ала като зърнал от върха на планината безкрайността на света, той наново затъгувал за баща си. Заридал и от очите му закапали сълзи.

Така било, докато веднъж Тимур нападнал земите Гермиян и Сарухан и ги опустошил. Големите синове и дъщери на тези страни отвел в робство, а малките деца изклал. Той изпратил трупа на Йълдъръм Баязид в Ак Шехир и го поверил на Гермияноглу Якуб бей. Заръчал му, ако там отиде Мехмед да търси баща си и брат си, да му предаде Йълдъръм и Муса Челеби, защото това било предсмъртното желание на Йълдъръм. Самият той се вдигнал с войската си и стигнал до земята на татарите. Разбил ги и разграбил целия караманski виалет. После го разрушил и опожарил. Тогаз, без повече да спира, той се отправил към дома си.

(140). *Тимур-ленг тръгва от Ерзинджан за собствената си страна*

Говорят, че Тимур Хан напуснал земята Карамания и тръгнал към Ерзинджан. По същото време султанът се намирал на едно място, наречено Аруш. Тогава при него дошъл Емир Якуб, назовал го свой син и му целунал ръка. Малко си поплакали за покойния повелител. После везирите и бейовете рекли: „Това място не е за спиране! Да не би да си изпатим! По-добре е да излезем към високите планини и да си вървим."

После се спуснали между планините и стигнали до Мудурни. Там султанът се позабавил няколко дни. [Хората] от тази земя и от градовете идвали и се молили за здравето му. Султанът ги взел под своя закрила и сърцето му се отпуснало и възрадвало. После той се вдигнал и се отправил към Бурса. По-рано Емир Якуб бил пехливанин, та поел водачеството на войската. Били на път и наближавали прохода Ермени, ко-

гато дошла вестта: „Твоят брат Иса бей току-що дойде и препречи пътя ти при входа на прохода!“

Като чул това, султанът рекъл: „Пътят през седловината Доманич е добър!“ — и се запътил нататък. Ала пак видели, че войската на Иса бей е препречила пътя им. „Аллах, аллах!“ — изрекли тогаз и слепешката преминали. Онези ги видели как минават, но не били готови да се бият, та затуй и не ги спрели. Така си минали и заминали. Тогава султанът рекъл на Емир Якуб: „Веднага ни заведи при своя вуйчо. Не отидем ли сега при него, бейликът ще ни се изплъзне от ръцете!“

Яздили известно време и стигнали при субашията Ейне бей — вуйчо на Якуб бей. По онова време Ейне бей бил субашия на Балъ Кесри. Щом чул за идването на султана, Ейне бей го посрещнал, растлал килими под краката на коня му, поел го и с почести го въвел в града. Няколко дни яли и пили, а после си рекли: „Не трябва да стоим повече тук!“ Вдигнали се, събрали войската си, дошли и спрели на стан в Улубад.

От оназ страна и Иса бей чул за идването на султана. Той събрал войската си и се разположил в Улубад откъм Бурса.

(141). Султан Мехмед Хан се бие с Иса бей в околностите на Улубад и го разгромява

Говорят така. Щом султан Мехмед видял, че брат му Иса бей е дошъл с войските си и стои на стан около Улубад, решен да се бие, той се посъветвал със своите везири и бейове. „Какво трябва да правим, как да се бием?“ — попитал ги.

Субашията Ейне бей бил против сражението, та предложил един друг да не се избиват, а мирно да се разберат, щото Бурса и земите нагоре от нея да бъдат на султана, а Айдън, Сарухан, Гермиян, Караси и Караман да останат на Иса бей. Така и решили. [Султанът] написал писмо на Иса бей и го дал на пратеник.

А Иса бей взел писмото от ръцете на пратеника, прочел го и като разбрал за какво е думата, отвърнал така: „Сега аз съм големият брат и престолът е мой.

Той е още невръстно момче. За какво му е притрябвало на него господарство? Ха сега, нека бъде готов, че да види как ще го гоня от страната!"

Изслушал пратеникът този отговор на Иса бей и веднага отишъл, та го съобщил на султана. Тогава султанът се обърнал и рекъл на субашията Ейне бей: „На всяка цена трябва да се бием с тогова. Но поне ние няма да сме виновни за тази беда!" После дал напътствия на дошлите с него румски бойци и ги призовал: „Хей, юнаци! Ха сега да ви видя аз вас на каква храброст и мъжество сте способни!"

Тогава и двете войски се разгорещили. Дошли те, застанали една срещу друга, стегнали редиците си и изпратили напред избраните си единоборци, за да видят на чия страна ще бъде бойното щастие. Султанът мигом грабнал сабята си, оголил я, пришпорил коня си и се хвърлил в боя. Видели го румските бойци и като един пришпорили конете си. Като ревящи лъвове издебнали те своята плячка, ударили врага точно в сърцето и разбили строя му. Безчет юнаци били сразени и останали бездиханни. Търкаляли се отсечените им глави, изтичала кръвта им. От сутринта до пладне продължила страховитата битка, а никоя от войските не отстъпила, не напуснала полесражението. Най-после божията благодат и милост склонила към войската на султан Мехмеда. Не могли да устоят бойците на Иса бей, огънали се и били разбити. Тогава Иса бей видял, че пробивът расте и работата става лоша. Не го сдържало, та с благословията на небето сам се хвърлил в боя. В сражението се намерил срещу субашита Ейне бей. Посякъл го със сабята си и го погубил. После Иса бей хукнал да се спасява. Вървял все покрай морето и стигнал до кораба. Влязъл в него и заминал за Истанбул. Отишъл на служба при християнския владетел.

Ала султанската войска успяла да настигне Тимурташ.[253] Хванали го и го завели при султана. В голямата си ярост султанът заповядал да му отсекат главата, а тялото му да обесят на едно дърво. После той написал писмо до Емир Сюлейман. Съобщил му, че е разбил Иса бей и е унищожил войската му. Като знак му проводил главата на Тимурташ.

Когато Иса бей побягнал, бойците на султана поискали да се втурнат след него, ала султанът не разре-

шил. Само разграбили това, което той имал. И тъй, войската на султана се сдобила с неизброима плячка. Това била деветата му победа.

(142). Султан Мехмед щастливо и благополучно влиза в Бурса, сяда на трона и иска баща си и брат си от Гермияноглу Якуб бей

Говорят така. Щом Исай бей побягнал и се отправил с кораб към Истанбул, султанът се отървал от своя враг. Тогава бодро и славословейки аллаха, той се вдигнал и дошъл до Бурса, за да се погрижи сам за своята страна. Богослови и учени, благородници и първенци, целият народ на Бурса излязъл да го срещне. Въвели го в града с възхвала и големи почести и в щастлив час го сложили на бащиния му престол. Много дни след това яли, пили и се веселили. [Султанът] дарил народа с милости и добрини. С благородния си и достоен нрав той спечелил всички.

После се вдигнал и тръгнал към Изник. Без мъка го завзел, а сетне влязъл в Йени Щехир. Там постоял няколко дни. Народът и спахиите от земите Караси, Сарухан и Айдън дошли при него. „Нека тронът и държавата ти бъдат вечни и щастливи!“ — пожелали те и от все сърце останали да му служат. Тогава султанът заповядал да напишат писмо до Гермияноглу Якуб бей и да му го пратят по човек. Той искал да му бъде проводен ковчегът с тялото на Йълдъръм Хан и брат му Муса Челеби.

Писмото стигнало до Якуб бей и той постъпил според смисъла на височайшето искане. Ковчегът с тялото на Йълдъръм Хан, придружен от сина му Муса Челеби и неколцина смели мъже, бил изпратен. Погребали го в свещената гробница на Бурса. Чели от край до край Корана в продължение на седем дни. За [упокой] душата на покойника готвели ястия и правели добрини: раздавали пари на светци и бедняци, вакфирали земи и села за имарети и вършели други полезни дела. След като сторили всичко това, те се вдигнали и обиколили цялата околност. Каквото срещнали из пътя си, покорили го. Пак се запътили за Токат. Прекарали едно лято там, а после отново тръгнали и стигнали

Никисар. Всеки, който притежавал земя, идвал и им се покорявал. А султанът произнесъл възхвала на аллаха. „Няма вече безредие в страната ми!“ — рекъл той на своите другари, везири и бейове. Яли, пили и се веселили.

(143). Разказ. Емир Сюлейман се съветва със своите бейове и замисля зло на султана

Говорят, че султанът се веселял, а наоколо царели мир и спокойствие. Врагове нигде не останали.

Свободен и самостоятелен, Емир Сюлейман завладял Румелия и избрал за свой престолен град Едирне. Като чул, че султан Мехмед е прогонил брат си Иса бей къмто Истанбул и съвсем самичък владее цял Анадол и Рум, той безмерно се разтревожил и казал на своите бейове: „Моето вътрешно чувство ми казва да тръгна към Анадола и да завладея тази област. Не е постъпил добре Мехмед към брата ни Иса. Изгонил го е от страната, отблъснал го е, сам е завзел Анадола и се е възкачил на бащиния ми престол. А той е само едно хлапе. Нима тронът му подхожда? Сега разумът повелява да тръгне към Анадола и да му отнема трона. А реши ли се да ми излезе насреща, аз ще устроя сеч, каквато не е виждал!“

Везирите и бейовете рекли: „Ей, Повелителю на света! Добре говориш, но знай, че аллах заповядва. Негова е земята и комуто той поиска, нему я дава!“ И казали още: „Ей, шах! Ако и да е на години малък, той е велик в държавните дела. Всеки, който се е сблъскал с него, в края на краищата е паднал победен. Нима не видяхме как той успя да надхитри такъв хан като Тимур и дори нему не се даде. Инак трябва да се действува срещу му. Ще напишем писмо до истанбулския владетел и ще проводим пратеник. Нека ни даде брат ти Иса бей. Него ще изпратим срещу султана. Така да нагласим, че единият от тях да се махне, а другият да остане. Когато врагът е един, работата е лесна — ще го прогоним от земята и всичко ще бъде наше. Даже и да трябва да делим с някого, щом падишахството е наше и тронът ще бъде наш!“

Разбрал Емир Сюлейман, че това е мъдро и напи-

сал писмо до истанбулския владетел. Пратили човек да им доведе Иса бей. Владетелят на Истанбул прочел писмото и поискал нещо в замяна от Емир Сюлейман. След като се споразумели, той му предал Иса бей.

А Иса бей дошъл с пратеника, без да се бави нито миг, преминал през Гелиболъ и овладял изцяло вилаета Қараси. Ала оттам нататък, накъдето и да тръгнел, никъде не му се покорявали. „Първо да се разбереш с брата си султан Мехмед! — казвали. — Пък после сме готови да положим глави и души по пътя на този, комуто е държавата. Сега каква полза имаш да се разхождаш тъдява? А иначе цялата страна ще бъде твоя!“

Много се понравили тези думи на Иса бей. Вдигнал се веднага, пропътувал страната и дошъл до Бей Пазаръ. Там спрял, за да си набави храна за зимата. После проводил пратеник до брата си със следното писмо: „Мой скъпи братко, принце и господарю! Нека бъде известно, че признавам твоята височайша особа за мой султан. Самият аз съм само гост на твоята земя!“ Пристигнало писмото до султана. Прочел го той, разбрал смисъла му и написал отговор. Като обсипал брат си с любезности, той казал: „Здравей и добре дошъл! Толкова е хубаво, че си пристигнал в собствената си страна!“ После подарил на пратеника почетна одежда, а на брат си пратил разни дарове и продоволствия за зимата. Презимувал Иса бей в Бей Пазаръ, а щом пукнала пролет, тръгнал към Сиври Хисар. Стигнал до Қараман и няколко пъти се сражавал с караманците. Най-после оставил там свой човек и си заминал. След туй кръстосал надлъж и шир страната и се спуснал към Бурса. Където и да идел, навсякъде показвал писмото, изпратено му от султана, и с него отварял път напред. И в Бурса направил така. Показал писмото и казал: „Аз и моят брат се помирихме и сега сме едно. Ето и знак за това!“ Като изрекъл това, той поискал да влезе в крепостта. Ала народът на Бурса не го приел. И всички градски жители избягали и се скрили в крепостта. Затворили вратите и Иса бей останал отвън. Опитал той хиляди лукавства, но градският народ не му се покорил. Тогаз Иса бей побеснял и подложил града на огън. Изгорил го от край до край и го превърнал в пепелище.

Дошла вест до султана, че брат му Иса бей е на-

хлул в земите му. Говорели как той се отнася добре към тези, които му се покоряват, но непокорните наказва с огън и меч и ограбва имота на мюсюлманите. Като чул тази вест, султанът поговорил със своите везири и бейове. Стегнал оръжието, метнал се на коня и заедно със своята румска войска потеглил от Токат. Десет дни яздили до Бурса. Спрели се на едно място в околностите на града.

(144). Султан Мехмед пристига в Бурса, повторно се сражава с Иса бей и го разгромява

Говорят така. Султанът пристигнал в околностите на Бурса. Тогава съобщили на Иса бей: „Защо стоиш? Ето, султанът пристигна!“ Знаел си Иса бей, че не ще може да устои на султана, та се стъписал, като чул вестта и се допитал до своите везири: „Какво да правим?“ Бейовете рекли: „Стана тя, каквато стана! Сега няма накъде, трябва да кръстосаме [саби].“

Тогава Иса бей събрал при себе си 10-хилядна конница и тръгнал на бой. Султанът бил тръгнал от Токат съвсем набързо, та имал само 3 хиляди румски бойци. Пък и побеждавал бил веднъж Иса бей. Затуй и не сбрал войска, ами дошъл сам. Като видял войската на Иса бей, никак не се стъписал. Оповавайки се на аллаха, той повел срещу му в пълен боен ред своята румска войска и започнал сражението.

От онази страна тръгнал и Иса бей. Пресрещнали се двете войски и се вкопчали една в друга. С думи не може да се разкаже страховитият бой, който водили от сутринта до обед. Най-после всемогъщият и всевишен бог изпратил на султана сполука, а на Иса бей — поражение. А румските бойци сечели хората на Иса бей и нареждали: „Вий ли сте тези, които опожарихте и опустошихте Бурса?“ Това също не е за описване.

И забравил тогава Иса бей срам и достойнство. Само с пет-десет конника той тръгнал от седловината Бодинос към Кюрели. Видял, че земята се надига срещу му. Уплашил се да не би да го пипнат, та без да се задържа по тези места, прехвърлил планина след планина и стигнал до страната на Исфендияр Кастамони. Когато наближил, съобщили на Исфендияр: „Иса

бей пристигна!“ Той веднага се метнал на коня и излязъл да го срещне. Приел го с почести. Въвел го и го настанил в града. В негова чест устроил угощение, па скръстил ръце и седнал срещу му. Защото дълго бил служил Исфендияр бей на бащата на Иса бей — Йълдъръм Хан. Затуй го и посрещнал според тогавашните стари обичаи на гостоприемство и покровителство.

А султанът, след като разбил Иса бей, бодро и радостно се вдигнал и пристигнал в Бурса. Ала щом видял как била опожарена, той много се натъжил. Ядосал се на градските първенци и им рекъл: „Защо не залъгвахте врага, докато пристигна, ами оставихте да бъде разрушен градът ми?“ Но пак простил на везирите, отрупал с милости градската беднота и заповядал градът да бъде съграден наново. После сам той захванал пирове и веселби. Там останал няколко дни. Това било деветата му победа.[254]

(145). Иса бей с помощта на Исфендияр за трети път се бие срещу султан Мехмед Хан и бива победен

Говорят така. Като избягал от султана, Иса бей стигнал до бея на Кастамони Исфендияр. Исфендияр го срещнал с добро, почел го и го отрупал с грижи и внимание. Един ден, както си пирували и веселили, Иса бей отворил дума пред Исфендияр: „Ех, братко! Само да склониш още веднъж да ми покажеш своето другарство! Тогаз ще се преборим с това хлапе и ще направим тесен света пред очите му. Защото то сега не е предпазливо. Нека първо да тръгнем за Енгюри и да го обсадим. На покорните ще се доверим, на непокорните ще отсечем главите, ще разрушим домовете им и ще ги ограбим!“

Склонил Исфендияр пред големите молби на Иса бей и рекъл: „Добре! Нека бъде, както ти казваш. Ще ти помогна, колкото мога, защото съм роб на твоя нещастен баща!“ Сбрал войските на всичките земи, над които се простирала властта му: Кастамони, Бакър Кюреси, Тося, Кангъръ, Каледжик и Джаник. Вдигнали се. Тръгнали към крепостта Селясил.

А султанът, без да подозира нищо за това, се веселял, докато дошла печалната вест: „Ей, Повелителю на

света! Знай, че твоят брат Иса бей заедно с Исфендияр е извел войската и наближава Енгюри!“ Щом чул това, султанът на часа стегнал трихилядната войска, която била с него. Метнали се незабавно на конете и тръгнали срещу врага, за да го ударят. Тогава дошла нова вест: „Иса бей със своята войска току-що стигна до Гереде!“ Тозчас тръгнали нататък и за десет дни наближили Гереде. Спрели наблизо. Тогава съобщили на Иса бей, че султанът вече е пристигнал и че вървят ли още ден, ще го срещнат при Гереде. Тогава Исфендияр рекъл: „Ха сега, де! Не стана тъй, както си говорехме, ама щом са дошли, няма накъде! Ще се срещнем с тях и ще се бием!“

Везирите и бейовете се събрали и се посъветвали. Иса бей им рекъл: „Този път добре си помислете какво е разумно да се направи, как да се измъкнем от таз беда?“ Тогава всеки от тях казал по нещо. Едни: „Утре сполуката ще бъде на твоя страна и ще им видим сметката!“ Други пък: „Не е вярно, че те са дошли тук! За какви дяволи ще идват тук! Лъжат!“

Тъй всеки от тях казал по нещо такова, каквото си имал на ума. После избрали неколцина и ги изпратили на стража. Подир малко стражата пристигнала бегом и известила, че султанът вече е дошъл. Като разбрали от тях каква е истината, те също се застягали за бой. Оттам пък султанът веднага ударил тъпани и тимпани, развял байраци. Гласовете на бойните **му тръби и зурни** изпълнили пространството. Румската войска дошла и застанала насреща. Като видял това, Исфендияр затаил дъх. „Това са казва мъжество и юначество, храброст и държавничество!“ — си рекъл той възхитен. През цялата нощ войските не разменили нито звук и до сутринта почивали. Ала щом съмнало, от двете страни засвирили бойни тръби и отрядите се събрали. Юнаци-единоборци излезли по средата, позавъртели се, дразнейки се, влезли в бой. Огледал султанът бойното поле и се устремил напред. „Аллах е най-велик“ — ревнала румската войска и юнаците-единоборци и всички като един се хвърлили в атака. Започнала битка, ала такава, гдето не може да се опише. Най-подир султанът отнесъл голямата победа, а войската на Исфендияр била сразена. Тогава тя се разбягала и разпръснала. А Исфендияр и Иса бей

побягнали към Кастамони само с по пет-шест конника. Безброй бойци от войската на Исфендияр загубили главите си. Пленени били съкровищата и оръжията им. Войската на султана се заситила с неизмерима плячка. И пак се увенчал султанът с победа и чест. После благополучно пристигнал в Бурса. Там ял, пил и се веселил няколко дни, а после се вдигнал и тръгнал пак за Токат.

Докато ядял и пиел в Токат, Караманоглу[255] му проводил като пратеник своя кадъаскер. От страна на Дулкадъроглу[256] също пристигнал пратеник. Дълго говорели помежду си и решили да сложат край на враждата. Помирили се. Тогава султанът се сгодил за дъщерята на Дулкадъроглу. Проводил богати дарове и годежен пръстен.

(146). Иса бей отива при Измироглу и го моли за помощ. За четвърти път се бие със султана. Бива победен и изчезва безследно

Говорят така. Като избягал от сражението със султана, Иса бей отишъл и останал в Кастамони. А пък султанът, доволен и безгрижен пирувал и се веселял в Токат. Научил Иса бей, че султанът е отново в Токат и пак се вдигнал от Кастамони. Със 100—200 души прехвърлил планина след планина и с хиляди премеждия отново влязъл в земята на султана. Ала този път раята не му се покорила. В по-защитените места дори го пресрещнали, сражавали се с него и не го допущали да влезе вътре. Така вървял, докато отминал Бурса и се спуснал към Михалич. И хората на Михалич се биели с него и не го пускали да влезе вътре, но той им се примолил и казал: „Бъдете милостиви и ми позволете да почина, докато дойде брат ми“ и се настанил там. И пак дошла вест до султана: „Брат ти Иса бей дойде, влезе в страната и сигурно сега е стигнал до Михалич. Трябва да се действува срещу му!“

Султанът на часа се метнал на коня и заедно с десетхилядната си храбра румска войска тръгнал от Токат срещу Иса бей. След известно време наближил Михалич. Щом предупредили Иса бей за идването на султана, той избягал и отишъл в Измир.

Като чул, че е пристигнал Иса бей, Измироглу излязъл да го посрещне. Приел го той с всички почести, настанил го на хубаво място и му устроил голям пир. После го разпитал за болките му и се заел да го утешава. Приплакал тогаз Иса бей и се примолил на Измироглу: „Ех, братко! Дойдох при вас, ала донесох безкрайна мъка и навлякох беда на земята ви! Смили се над мене! Бъди ми приятел и брат! Нека още веднъж изпитам свойто бойно щастие и умение! Измени ли ми и този път, загубя ли отново боя, мъката ще разкъса гърдите ми и аз веднага ще изчезна вдън земя.“ Изрекъл това и захлипал.

Съжалил се Измироглу и сърцето му се разкъсало на части. Тогава така му отговорил: „Ей, принце! Не плачи! Уповавай се на всевишния аллах и имай търпение! Сполуката, ако ти стане спътник, ти ще си възвърнеш трона. И аз, ако е рекъл господ, ще сбера голяма войска. Още веднъж ще се заловим здраво с твоя брат и ще се преборим. Юнашка битка ще вдигнем. Даде ли ни всевишният удача, на тебе ще поверя престола на баща ти.“

Като чул тез слова, Иса бей възкликнал: „Милосърдието принадлежи вам!“ И целунал земята. А Измироглу написал писма до Айдъноглу[257], Саруханоглу[258], Текеоглу[259] и Ментешеоглу[260]. Разпратил и пратеници и им казал: „Нека всеки от вас благоволи да събере спахиите от подвластните на троновете ви земи и да се притече на помощ на Иса бей. Работата е много важна!“ Всички тези се сговорили. Де що имало годни за борба мъже по техните земи, събрали ги. Стегнали оръжията си и дошли, готови за бой. В Измир се събрали 20 хиляди мъже.

Научил султанът тази работа и рекъл: „Хайде да тръгваме, че да не стане по-лошо!“ Без бавене, той тръгнал със своята 10-хилядна румска войска към Измир срещу Иса бей. Вървели денонощно и наближили Измир. Щом чул за идването на султана, Иса бей събрал казаните бейове, наредил войската си и тръгнал срещу него.

От другата страна султанът развял байраците. Засвирили бойните тръби и тимпани, отрядите се подредили и славейки аллаха, тръгнали на бой. Щом двете войски застанали една срещу друга, пехливани и еди-

ноборци пришпорили конете и излезли напред. Те обиколили бойното поле и като си подхвърляли един другиму заплахи, започнали сражението. Тогава, уповавайки се на аллаха, султан Мехмед нападнал изведнъж и славейки всемогъщия бог, се хвърлил в битката. И този път сполуката и победата склонили към него, а войската на Иса бей пак била сразена. Иса бей избягал, свърнал към Карамания и там се загубил. Оттогава — ни вест, ни следа от него.[261] Дошлите на помощ бейове също се пръснали и разпилели. Кой откъдето бил дошъл, там си и отишъл. Дошъл тогава Измироглу, паднал в краката на султана и се покаял за греховете си. Извинил се, че всичко сторил от незнание. Покорил се пред властта на падишаха и станал негов роб.

После султанът тръгнал с войската си, покорил земите Айдън, Сарухан, Теке, Ментеше и Гермиян и пак се върнал в Бурса. Седнал на своя щастлив престол и се заел с пир и веселба.

(147). Султан Мехмед получава вест, че срещу му е тръгнал Емир Сюлейман

Говорят, че като пропъдил от страната брат си Иса бей и го пуснал да отиде към Караман, султан Мехмед турил ръка върху целия Анадол. Както си пирувал и се веселил в Бурса, неочаквано дошла вестта: „Брат ти Емир Сюлейман събра безбройна войска и се кани да премине отсам морето. Намислил е да овладее страната, да отнеме от ръцете ти бащиния престол, а с тебе да направи каквото му хрумне“. Като чул това, султанът безкрайно се натъжил. Събрал везирите и първенците си и се посъветвал с тях: „Какво да предприемем срещу тази работа — попитал той. — Що да сторим?“

Всички везири и бейове рекли, че не е разумно да се бият срещу Емир Сюлейман и да не му излизат насреща, но за да го следят по-лесно и да се попридвижат напред, да съберат войската и при сгоден случай да унищожат каквото падне. Султанът харесал този план. Веднага се вдигнал от Бурса и тръгнал към Енгюри. Наоколо разпратил писма, щото там да се събере анадолската войска.

Тогава и Дуюран бей събрал хората си и дошъл на служба при султана. Много приказки изприказвал: как щял да се бие, щом станело сражение. Султанът повярвал на думите му и го отрупал с безгранично благоволение. После дошла вестта, че Емир Сюлейман вече е пристигнал, а войската му покрива земята и затъмнява небосвода. Щом чул това, султанът пак събрал везирите и бейовете си и им казал: „А сега какво да правим? Ето че врагът вече пристигна! Аз мисля, че е срамно в такъв час да се бяга от душмани. Дайте силно да си стегнем поясите и да ударим по дошлия неприятел. Нека ударът ни бъде лъвски, та цял свят от нас да се поучи. Може пък да смогнем да ги уплашим и разпръснем. Най-после, комуто е отредено щастие, негов ще бъде и тронът!"

Ала везирите все още се двоумели: „Да си тръгнем ли или сами да ударим?" Тогава субашията Акбел[262] повдигнал главата си и рекъл: „Ей, султане на света! Този път не ще можеш да водиш борба. Защото големият ти брат, който пристигна, е потомък на Осман. Разумното сега е да си поделиш държавата с него. Нека оставим Фирузоглу Якуб бей да пази крепостта, а ние да излезем от града, да се изтеглим към пограничните земи и да ги вардим. Не е беда, ако брат ти дойде тук и градският народ му се поклони. Наша ли е вътрешната крепост, ще си върнем и града. Пък даже и крепостта да мине в неговите ръце! Всевишният аллах ще ни дари сполука, бойното щастие ще дойде пак при нас и ние ще си възвърнем и града, и крепостта."

Султанът приел неговия план, излязъл от крепостта Селясил и тръгнал. Тогава от другата страна на града изскочил татаринът, наречен Дуюран бей. Тръгнал из страната и се запретнал да пали, граби и пролива кръв. Откакто се бил помирил със султана, той получил от него безброй благоволения и облякъл безчет почетни одежди. Но извършил предателство. Когато султанът чул за позорните дела на Дуюран бей, той се облял отвътре и отвън в силен огън. В същия миг преп усна л с войската си и настигнал Дуюрана, който си лежал безгрижно. Онзи сварил гол да избяга и се спасил. Ала султанът взел като плячка цялото му богатство и оръжие, а жените му заробил и изпратил в крепостта Селясил.

(148). Емир Сюлейман преминава от Румелия в Анадола и идва, за да овладее бащиния си престол

Говорят, че Емир Сюлейман събрал от Румелия войска, прехвърлил морето и като завладял част от Анадола, пристигнал в Бурса. Там се забавил два дни и тръгнал. След някое време наближил Енгюри и се спрял на стан.

От другата страна Якуб бей също се приготвил. Затворил вратите на крепостта и стегнал оръжието си. Градският народ пък се събрал на едно място. Посъветвали се и решили, че е разумно да посрещнат Емир Сюлеймана и да му се покорят. Защото знаели: не сторят ли това, той ще изколи целия народ. „При това той е син на нашия падишах, та не върви пред него да се перчим!“ — казвали си те. После излезли от града, всички едновременно паднали в краката на Емир Сюлейомановия кон и помолили за милост. Емир Сюлейман се отнесъл към тях с безкрайна доброта и всекиму оказал милост. След като влязъл и се настанил в града, той проводил човек до защитника на крепостта Якуб бей и му я поискал. Като чул това, Якуб бей затворил вратите на крепостта и 5—6 дни се бил. Тогава Емир Сюлейман се уморил и рекъл: „Не успяхме да влезем в крепостта с добро! Сега трябва със сила да я вземем!“ И пратил за стълби. Подготвили щурма. Обкръжили крепостта със стълби и ударили по нея. Омаломощен от това сражение, Якуб бей написал писмо до султана и го предал на двамина свои хора — Ейне Ходжа и Булгур ага. Изпратил ги с думите: „Сега положението ни е много тежко. Ако не пристигне помощ и подкрепа от щастливата столица, крепостта ще бъде загубена!“

Когато писмото стигнало до султана, той разбрал как стоят работите и написал на Якуб бей отговор: „Напрегни се и направи всичко да задържиш крепостта! Аз, ако е рекъл всевишният аллах, ще пристигна утре по обяд и тогаз ще действуваме заедно!“ После Ейне Ходжа и Булгур ага взели писмото и тръгнали. ала по пътя ги хванали и ги завели при Али паша.[263] Той ги разпитал и научил всичко. Разбрал също какво пишело в писмото на султана. Тогава той им измъкнал писмото с измама, написал друго от името на султана

и го изпратил на Якуб бей по Ейне Ходжа и Булгур ага. Тези двамата не усетили измамата. Мислейки, че носят писмото на султана, те го внесли в крепостта. Ала в него пишело: „Ти, който си Якуб бей и ми изпрати сега писмо, съобщаваш за безнадеждното положение на крепостта. Щом е тъй, недей иска от нас помощ, защото ние там няма да дойдем. Добре си направил, че си се постарал и си пазил за мен тази крепост. Така и трябваше да постъпиш. Ама щом е дошло дотам, спри да се сражаваш и предай крепостта на големия ми брат!"

Такава измама скроил Али паша и пратил писмото на Якуб бей. Като го получил, Якуб бей се почувствувал съвсем безпомощен. Какво да стори? Като мислел, че писмото е от султана, той непредпазливо отворил вратите. Отишъл и като целунал ръката на Емир Сюлейман, той му предал крепостта.

Като научил с каква измама била превзета крепостта, султанът много се натъжил. Веднага се вдигнал от мястото си, тръгнал и спрял в Бей Пазаръ. После се махнал и оттам. Отишъл към Амасия. Това лято прекарал там. А Емир Сюлейман го следвал по петите и вече го настигал. Стегнал султанът градовете и крепостите си и зачакал. Много се старал Емир Сюлейман, хиляди начини и средства опитал, но не могъл и камък да помръдне от някоя крепост. Тогава се върнал, влязъл с войските си в Бурса и се отдал на пирове и веселби.

(149). Емир Сюлейман пристига в Бурса. Султан Мехмед тръгва срещу него и Емир Сюлейман бяга

Говорят така. Един ден, както си пирувал със своите бейове, посред веселбата султанът отворил дума: „Какво ли прави сега брат ми, къде ли се намира?" Като издумал това и му съобщили: „Пристигна съгледвач." Султанът дал знак и шпионинът влязъл. Като се помолил за здравето на падишаха, той казал: „Ей, господарю на света! Някога ти беше изпратил мене, твоя роб, в Бурса. Аз отидох и всичко огледах и проучих. Сега твоят брат е сам-саменичък. При него има само 600 души. Потънал е в разгул и от сутрин до ве-

чер се налива с вино. Дотам е стигнал, че дори в баня да влезе, вино пие. Хареса ли му някоя баня, той заседа в нея и пирува там по цял месец. На този хал той не би сполучил в боя. Ако сега го нападнеш, успехът ти е сигурен!"

Чул тази вест султанът, безкрайно се зарадвал и казал: „Ей, бейове и вий паши! Стига сме стояли. Сполуката не ходи по тези, що дремят. Казват също, че щастието е в действието. Ето, аз тръгвам! Който иска — да идва с мен! Който не иска — нека остане тук! Ала аз трябва да тръгна!" Тогава бейовете и везирите видели цялото упорство на султана. Всички заедно се помолили за здравето му и казали: „Ей, Повелителю на света! Накъдето ти кажеш, за там сме готови! По твоя път залагаме сърцата, главите и богатствата си!"

Щом бейовете казали това, султанът на часа се вдигнал и тръгнал за Бурса. Вървели няколко дни и стигнали до реката Сакаря. Между бейовете на Емир Сюлейман имало един негов човек, наречен Сюлейман Субаши. Той бил излязъл да описва земите и се приближил към онова място. Щом зърнал войската на султана край водите на Сакаря, той излязъл напред с неколцина конника и им извикал: „Приятели ли сте или сте врагове?" Няколко румски юнаци на султана веднага пришпорили конете си към реката: „Ей, ти! Сега ще научиш кои сме ние!" — извикали те и се хвърлили срещу му.

Разбрал субашията Сюлейман каква е работата, та веднага хукнал и отишъл право при Емир Сюлейман. А в това време Емир Сюлейман си седял в големия хамам, пиел си виното и се развличал. Сега пред този хамам се намира Житният пазар. Като видели идването на субашията Сюлейман, влезли и известили Емир Сюлейман. Той дал знак, та въвели Сюлейман при него. Онзи изрекъл молитвата и разказал едно по едно всичко, което се било случило. Като чул това, Емир Сюлейман хвърлил на земята стъклената чаша, която държал, и викнал: „Горко ни! Врагът издебна сгоден случай да ме нападне! Ами сега какво да сторим? Най-разумното е да се върнем в Румелия. Той няма да се реши да ме преследва, ами ще се върне назад към Рум. Тогава, ако е рекъл господ, аз пак ще събера

румелийската войска, ще премина отсам и ще измъкна из ръцете му бащиния си престол!"

Като чул това, Али паша казал: „Слушай, господарю! Не е добро това, което си намислил. Защото, ако тръгнеш да се връщаш в Румелия, врагът ще тръгне по петите ти. Пък и лоша слава ще спечелиш. Много но-мъдро е да пресрещнем тогова при Йени Шехир. Ще заемем Чакър Пънаръ. Мястото е стръмно. Там ще се укрепим, та и да ни настигне, той не ще смогне да ни надвие. Пък и земята е в наши ръце, та за тях храница няма да оставим. Така те ще се повъртят няколко дни, ще се омаломощят от глад, пък ще се обърнат и ще си идат. Ти нямай страх от тях. Не стане ли точно така, аз ще му напиша едно писмо и ще му го пратя. Тогава той не ще остане на туй място — ще се завърти и ще си замине!"

Като чул това от Али паша, Емир Сюлейман малко се ободрил и те тръгнали. Излезли на споменатото място в Йени Шехир. Спрели и огледали околността. На стража изпратили Хаджъ Евреноз. Откъм султана пък на стража били излезли Салоглу Мехмед и Хоразоглу Ахмед. Двете стражи се пресрещнали, сблъскали се и влезли в бой. И от таз, и от оназ страна били съсечени мнозина. Най-подир хората от стражата на Емир Сюлейман били разбити и избягали. После отишли и занесли вестта: „Султанът със своите 8 хиляди души силни юнаци, яхнали яки коне, наближи. Да му отговорим с тез оръжия е невъзможно. За да се оправи работата, трябва да потърсим нещо специално!"

Докато те говорели така, неочаквано се показали върхове на знамена и светът се изпълнил със звуците на тъпани, тимпани, зурни и бойни тръби. Под знамената, блестящ като луна и огряващ като слънце, стоял султан Мехмед. Той идел с 8-хилядната си румска войска. Отпред вървели чавушите и редели молитви. Щом зърнал султановото величие и мощ, Емир Сюлейман съвсем си глътнал езика и се приготвил да бяга. Али паша веднага усетил това и скроил хитрина. Написал до султан Мехмед Хан послание и му го пратил. Там пишело: „Ей, султане на света! Нека бъде знайно, че бейовете, които са при теб, всинца ти изменят. Целите им са предателски. Те се съюзиха с нас и се разбрахме

да те дадат в нашите ръце. Друго няма. Казвам ти истината, защото много хляб и сол съм изял от ръката на баща ти, пък и тебе обичам. Домъчня ми за теб, та те известявам да си знаеш. Че после като стане нещо, да не речеш: „Защо не ме предупреди!“

Взел султанът посланието от ръцете на роба и го прочел. После го накъсал на парчета, хвърлил го в огъня и не казал никому нищо. Веднага след туй се метнал на коня и заповядал да ударят тъпаните и тимпаните. Тръгнали на бой. Сражавали се 6—7 дни, ала победа не спечелил никой. Емир Сюлейман водил бой от стръмнината, та затуй не можело да бъде победен. Пък и друга мъчнотия имало. През седемте дни на битката духали силни ветрове и валели дъждове. Това обезсилило бойците още повече. Султанът имал при себе си един роб-виночерпец на име Иляс. Та той неочаквано избягал от султана и отишъл при Емир Сюлейман. Като разбрал това, султанът много се натъжил, извикал при себе си везирите и им рекъл: „Ей, везири! Не виждате ли, че работата ни става все по-трудна. Вчера Али паша ми изпрати по този повод писмо. Ако не беше истина туй, що ми пише, и робът нямаше да избяга!“

Един от везирите — Баязид паша, повдигнал глава и казал: „Ей, султане на света! Какво е един роб? Това е работа на съдбата. Ти видя, че колкото и да се старахме през тези дни, нищо не направихме. Като е така, сега е по-мъдро да отложим тази работа, пък дано с помощта на аллаха всичко се обърне на добре.“ Волю-неволю, султанът се съгласил. Върнал се назад и скоро стигнал Токат.

Като видял, че брат му си отива, Емир Сюлейман безмерно се зарадвал. Пак се върнал и се разположил в Бурса. После разпратил послания до всички земи, подчинени на властта на трона: „Предприемам голям поход! — съобщавал той. — Елате бързо! Съберете се и бъдете готови!“

(150). Разказ. От Сиври Хисар идват вести. Караманоглу напада Емир Сюлейман и бива разбит, бяга и се сговарва със султан Мехмед

Говорят така. Емир Сюлейман разпратил писма из околността и се запретнал да събира войска и да стяга оръжието си. В това време от Сиври Хисар дошла вест: „Ако господарят дойде насам, ние ще му предадем града!“ Защото над Сиври Хисар господарувал Караманоглу.[264]

Щом чул вестта, Емир Сюлейман веднага тръгнал към Сиври Хисар. Зачакал обещаното, ала какво да види: тези, на които се надявал, не се появили и не предали крепостта. Народът на Сиври Хисар ненавиждал Караманоглу зарад неговите безчинства, та поискал да предаде крепостта на Повелителя Емир Сюлейман. Ала Караманоглу имал в крепостта един страшен и жесток диздар, който много се стараел зарад него. Той не предал крепостта, залостил вратите ѝ и взел да сипе дъжд от гюлета. Ядосал се Емир Сюлейман и за няколко дни обсадил крепостта. Били се яката, ала не могли да я превземат. Повелителят Емир Сюлейман видял, че крепостта е много стръмна, та си рекъл: „С бой е непревзимаема. За тази работа трябва търпение!“ Решил да я притисне, като построи върху отсрещния баир друга крепост. В нея поставил Михалоглу, който бил голям юнак.

Крепостта била готова за една година. Като се укрепили в нея, правоверните бойци на Румелия овладели цялата околност на Сиври Хисар. А Емир Сюлейман подчинил с добро и града. После си влязъл в хамама Кумджук и се заел с вино и веселие. По онова време хамамът Кумджук бил новопостроен.

Тези, които държели обсадата, омаломощили Сиври Хисар до крайност. Те не позволявали на народа ѝ дори да погледне навън.

Караманоглу разбрал за идването на Емир Сюлейман по тези места и решил, че в ръцете му идва богата плячка. Събрал голяма войска и намислил престъпния си план: „Падне ли ми сгоден случай, ще удрям и ще грабя! Измени ли ми пък щастието, ще се спасявам с бягство!“ Затова той следвал Емир Сюлеймана по пе-

тите. Най-накрая проводил съгледвачи и като усетил, че ударът му няма да сполучи, той избягал.

Ала Емир Сюлейман разбрал каква е работата с Караманоглу, затуй турил Хаджи Евреноз начело на войската и го пратил след Караманоглу. Докато да го настигнат, Караманоглу се добрал до града Ак Сарай. Тогава Хаджъ Евреноз, който вървял по петите му, останал на стан около Ак Сарай и го ударил на ядене и пиене. Не се минало много време и Караманоглу продължил нататък. После написал писмо до султан Мехмеда и го изпратил по човек. Предлагал му да се срещнат в крепостта Джемале около Кър Шехир, за да се помирят и сговорят, щото всеки да приеме приятеля на другия за свой приятел, а врага му — за свой враг. При това половината от земята на Караманоглу щяла да бъде на султана. При този сговор те щели да изпъдят от земите си войските на Емир Сюлейман. Така и направили. Срещнали се в крепостта Джемале и скрепили сговора.

А Хаджъ Евреноз, който научил за случилото се, известил Емир Сюлеймана: „Те сториха тъй, че врагът ни стана многократно по-силен отпреди. Сега вече ние нямаме полза да стоим на открито. Трябва веднага да стигнем до крепостта Селясил, да се спрем и да се поогледаме. Нападне ли ни враг, ще опрем гърбовете си о града и ще се бием". Емир Сюлейман приел съвета, вдигнал се оттам и се настанил в Енгюри.

(151). Муса Челеби измолва от султана позволение и заминава за Румелия

Говорят, че Емир Сюлейман се настанил в Енгюри, а султан Мехмед си отдъхнал от врага. Той седнал между везирите и бейовете си и взел да яде и пие. Тогава брат му Муса, който бил при него и участвувал във веселбата, се изправил на крака, целунал ръка на султана и се обърнал към него с голяма обич и уважение. Като видял това, султанът безкрайно се зарадвал и попитал: „Е, братко! Какво е твоето желание?"

Муса Челеби отвърнал: „Само падишахът има право да заповядва. Но знаеш ли ти, Повелителю на света, какви злини ни причини нашият брат Емир Сюлей-

ман и колко ни притесни. Ако разрешиш на мен, твоя роб, аз ще отида при Исфендияр, ще му поискам кораби и ще премина в Румелия. Бог да ми е на помощ, може там и бей да стана. Щом като научи, брат ни Емир Сюлейман непременно и без бавене ще тръгне нататък. Така ти ще станеш независим владетел на тази страна. Аз пък, сполуча ли с бейството, ще чета Корана на името на моя султан и ще се моля да бъдат честите неговите дни!" Изрекъл това и се заклел.

Сговорили се. Тогава султанът дал на Муса Челеби безчет коне, дрехи и пари. Сбогували се. Муса Челеби се вдигнал оттам и след време наближил кастамонския бей Исфендияр. Известили Исфендияра и той дошъл със своята стража да срещне Муса Челеби. Приел го и го настанил на хубаво място. Брой и чет нямали угощенията, които направил в негова чест. Така Исфендияр приел Муса Челеби с голяма почит и той се задържал при него няколко дни. После, без дори да спомене за своето желание, взел позволение и тръгнал за Карамоноглу.

И Караманоглу бил предизвестен за неговото идване. Метнал се на коня и тръгнал да го срещне заедно със своите бейове. После намерил стотици начини да му окаже почит. Напук на Емир Сюлейман му устроил големи пирове и угощения. Така, зает с ядене и пиене, Муса Челеби останал сумата и време при Караманоглу.

(152). Беят на Ефляк[265] *праща човек и кани Муса Челеби при себе си*

Говорят така. Докато Муса Челеби ядял и пиел в Карамания, ето що се случило по божията воля. Много си били изпатили ефляшките неверници в Румелия от румелийските акънджии. Мира си нямали от тях. Ето защо техният бей намислил да пише писмо на Исфендияра и да проводи там човек, който да поиска от него Муса Челеби и да го доведе при него. Намислил бил да му даде дъщеря си, да го направи бей на ефляшката земя, та дано се спаси от ръката на турците. Щом планът се утвърдил в сърцето му, той пратил писмото и човека. Когато пратеникът стигнал до Исфендияр, онзи го отпратил до Караманоглу. При Карама-

ноглу пратеникът срещнал Муса Челеби и още в същия миг му съобщил какво пишело в посланието на ефляшкия бей.

Муса много се зарадвал и казал: „Такова беше и моето съкровено желание!“ Веднага се вдигнали от тези места и дошли пак при Исфендияр. Взели от него кораби и стигнали до земята Ефляк. Като научил, ефляшкият бей много се зарадвал и излязъл с народа си да го посрещне. Приел го и с почести го настанил. Нагостил го и го отрупал с дарове. После му дал дъщеря си и поверил земята си на неговата власт. Така Муса Челеби станал бей на Ефляк. Малко след своето явяване той сбрал ефляшката войска и тръгнал, та завладял цялата Румелия и станал румелийски бей.

Тогава до Емир Сюлейман в Анадола стигнала вестта: „Муса Челеби премина отсам и завладя цялата страна, а всички идват и му се покоряват“. Като чул това, Емир Сюлейман много се натъжил. В кръв се облял сърцето му, а в главата му се настанила грижата. Тогава той назначил за бейлербей Фирузоглу Якуб бей и му поверил крепостта Селясил. Тогава Али паша бил вече умрял в Енгюри.[266] После Емир Сюлейман се допитал до другите си везири и бейове и те го посъветвали да се вдигнат и да вървят денонощно, а след като преминат в Румелия — да се справят с Муса Челеби.

Тръгнали бързо напред и наближили Истанбул. Обещали някои от земите си на истанбулския владетел[267], та затуй мирно минали и заминали покрай него.

Оттатък Муса Челеби също чул за идването на Емир Сюлеймана. Той тръгнал срещу му и в едно поле[268] двете войски се срещнали. Още щом се изправили едни срещу други и влезли в бой, някои от румелийските бейове[269] минали на страната на Емир Сюлейман и му се покорили. Разбрал това Муса Челеби и сам излязъл на бой. Ала накрая той бил победен и разбит. Избягъл към планините и станал разбойник.

Тогава Емир Сюлейман дошъл в Едирне, седнал на престола и се заел с веселбите. Ден и нощ той ядял и пиел. А пък оттатък Караманоглу чул, че Повелителят Емир Сюлейман потеглил за Румелия и си рекъл: „Случих добра сгода!“ Тогава той разрушил направеното над Сиври Хисар укрепление и го преобърнал наопаки.

(153). Емир Сюлейман отива в Румелия, а султан Мехмед се връща в Бурса

Говорят, че щом Емир Сюлейман заминал за Румелия, Якуб бей тоз час написал писмо до султана и му го изпратил: „Ей, господарю на света, украшение на държавата и слънце на султаната! Щастието отново е твой приятел и клони към тебе. Всички желаят да зърнат свещения ти лик!“

Щом чул тази вест, султанът се метнал на коня и заедно с войската си потеглил към Енгюри. Иналоглу и Кьопекоглу, които [по-рано] се бяха били със султана, сега дошли и му целунали ръка. После султанът се вдигнал и стигнал Бурса. След туй обиколил от край до край земите Караси, Айдън, Сарухан, Ментеше, Теке и Гермиян. След като ги обходил, той наново се върнал и седнал на престола.

(154). Емир Сюлейман умира в ръцете на Муса Челеби. Муса Челеби сяда на неговия престол

Говорят така. Като разбил Муса Челеби, Емир Сюлейман се спрял в Едирне. След туй Муса Челеби идвал много пъти срещу му, за да се бият, но винаги губел в сраженията и забягвал в планините, а там върлували като разбойник.[270] Така продължило сума време. После Муса Челеби пак се застягал: „Още един път ще си премеря силите с оногова!“ — рекъл си той, — „Глава ще сложа, или глава ще взема!“ И тръгнал. До него се биел юнашки Коюн Муса, а пред него — Михалоглу.

Тогава донесли на Емир Сюлейман вестта: „Дошъл е Муса Челеби и е завладял всичко наоколо!“ В това време Емир Сюлейман пак се забавлявал в хамама и пиел вино. Той заповядъл да наложат здраво вестоносеца. „Убийте го!“ — викнал той, а сам продължил да пирува.

А Муса Челеби съвсем наближил и предните части на двете войски вече се сблъскали една с друга и почнали сражение. Тогава Хаджъ Евреноз влязъл при Емир Сюлейман и му рекъл: „Ей, Повелителю на света! Дойде Муса Челеби и много войска разпръсна!“ А

[Емир Сюлейман] отвърнал: „Ей, Хаджъ Лала! Не ми пречи да се забавлявам. Онзи не ще посмее да дойде тук и да ми излезе насреща.“ Хаджъ Евреноз излязъл и после казал на Хасан ага: „Ей, ага! Иди и ти. Дано чуе поне твойта дума!“ Тогаз Хасан ага влязъл вътре и се опитал да каже нещо. Тежки дошли за Емир Сюлеймана словата му и той веднага заповядал, та на Хасан ага оскубали брадата. А Хасан ага изскочил навън и викнал: „Ей, бейове, и вий, първенци! Каква е таз беля на главите ни!? Поне почит да имаше. А ето, и щастието, и благополучието напуснаха тогова. Така да знаете!“

По онова време Хасан ага командувал еничарите. Затуй казал: „Да знаете също, че аз ще ида при Муса Челеби, а с мен ще дойде неговата лична гвардия!“ После се метнал на коня си и заминал заедно с гвардията на [Емир Сюлейман]. Отишъл и останал при Муса Челеби.

Видели това бейовете, посъветвали се помежду си и се сговорили, та всички отишли на страната на Муса Челеби. При Емир Сюлейман останали само Караджа бей, Кара Мукбил и Орудж бей. Дотам стигнала работата.

Казали на Муса Челеби: „Ето, брат ти пирува в банята и е сам!“ Щом чул това, Муса Челеби пришпорил коня си и пристигнал при него. До Емир Сюлейман дошла вест: „Хасан ага поведе всички еничари и отиде при твоя брат заедно с личната ти гвардия. Отидоха и мнозина бейове. А сега брат ти идва срещу теб. Ти защо седиш?“

Тогава чак разбрал [Емир Сюлейман] какво се било случило. Разбил в земята чашата, която държал и възкликнал: „О, горко ми! Със собствените си ръце захвърлих и чест, и достойнство.“ Веднага се метнал на коня и отишъл до сарая.

А Муса Челеби, който го преследвал по петите, обградил сарая и зачакал. Емир Сюлейман заохкал и се завайкал: „Боже, боже! В каква каша се забърках. Защо ли си навлякох таз беля?“ Така изтърпял до вечерта, а щом паднала нощта, той скочил на коня си, излязъл и поискал да тръгне за Истанбул. Ала нощта била тъмна, та взел за водач един тюркмен. От всичките му бейове само Караджа бей и Кара Мукбил

вървели с него. Водачът уж им сочил пътя за Истанбул, а всъщност ги извел на съвсем друг път. Когато попитали: „Кое е това място?", той отговарял: „Ето, стигнахме до еди-къде си" и тъй ги въртял на място до сутринта. Когато настъпило утрото и се разведелило, дошли до едно място, наречено Дюгюнджю Или. Водачът, който вървял напред, съобщил на няколко тюрки от своето племе: „Беглецът, който идва, е Емир Сюлейман. Хванете го и гледайте да не го изпуснете!" Събрали се тогава цял отряд тюрки и обградили [бегълците]. Те ранили Караджа бей, а Кара Мукбил убили. После ударили със стрела коня на Емир Сюлейман, а самия него съборили и завързали. Някои от тюрките казали: „Хайде още тук да го убием!" Други пък настоявали: „Не, в огъня да го хвърлим!" Говорели така, защото много били патили от него. А някой казал: „Грешка е туй, що всички вие издумахте! Защото сега ще дойде Муса Челеби и ще си го поиска от вас!"

Още докато те си приказвали, приближил Муса Челеби, който идел след Емир Сюлеймана. Като чул, че някъде се карат тюрки, той излязъл напред и тъкмо понечил да извика: „Хей, какво става там!" и видял хванатия и завързан Емир Сюлейман. Муса Челеби се зарадвал и пратил Коюн Муса: „Иди и бързо виж сметката на тогова!"

Отишъл Коюн Муса и го удушил.

Покойният Емир Сюлейман се възкачил на османския престол в 805 година по Хиджра.[271] Известно е от по-рано, че е господарувал 8 години, 10 месеца и 17 дни и починал през 814 година по Хиджра.[272] Покойният имал красиво лице, приятен характер, несравнима щедрост и невиждана храброст. Мевляна Ахмеди, който по негово време спечели голяма слава и височайши милости, го показа на света, като създаде за него своето „Искендернаме".[273]

(155). Разказ. Муса Челеби се възкачва на престола, изпраща в Бурса трупа на Емир Сюлейман и посича някои от бейовете

Говорят, че Емир Сюлейман паднал жертва и по волята на аллаха се преселил от земния живот в рая. Муса Челеби веднага изпратил тялото му в Бурса, за да бъде погребан до Гази Хункяр.

Сам той тръгнал, завладял цяла Румелия и наложил своето господство над земите, управлявани по-рано от Емир Сюлейман. После назначил за везир Ибрахим паша. И Мелек Шах направил везир. Имало някой си на име Азеб бей. Нему дал титлата „паша". Синът на симавненския кадия — Шейх Бедреддин, направил казаскер, а на Михалоглу Мехмед бей дал бейлербейството. Най-известните и най-заможните от румелийските бейове той изловил, погубил и взел да граби имотите им. Както си седял в Дивана и видел някой по-богат бей, той си казвал: „Тук ми мирише на пари!" После го убивал и прибирал имота му. Защото си мислел: „Колкото бяхте верни вие на брат ми Емир Сюлейман, толкова ще сте верни и на мен!"

До бейовете на съседните страни той проводил пратеници. От някои изискал харадж и други подобни неща. Решил да поиска харадж и от истанбулския владетел и пратил да го събира бащиният му везир — умният, учен, благороден и могъщ Ибрахим паша. Ала Ибрахим паша събрал другите бейове, посъветвал се с тях и казал: „Този човек е злосторник. Както е тръгнало, той ще убие всинца ни и ще присвои имотите ни. По-добре е да поканим [тук] султана." Бейовете харесали мисълта му и него натоварили с тази работа. Тогаз Ибрахим паша се престорил, че отива в Истанбул, а всъщност изпратил вест на султана. Описал му злосторните деяния на Муса Челеби и му съобщил, че всички бейове са отвратени от него.

Чул султан Мехмед вестта и повярвал на писмото. После от своя страна също изпратил на Ибрахим паша писмо и почетна одежда. Почел го по всякакъв начин и го поканил при себе си. Ибрахим паша приел поканата и без бавене се отправил при султана.

(156). Ибрахим паша отива при султан Мехмед и става велик везир. Султан Мехмед се прехвърля в Румелия и се сражава с Муса Челеби

Говорят така. Когато Ибрахим паша пристигнал в Бурса при султана, всички висши длъжности били вече раздадени, а везирският сан се срещал често. Размислил се тогава султанът каква служба да му даде и решил да го издигне до себе си, като го направи велик везир. Тогава Ибрахим паша целунал ръка на султана и се приготвил да му служи вярно и от все сърце.

След това те започнали да готвят преминаването в Румелия. Разпратили няколко послания, та събрали 15-хилядна войска. Тогава султан Мехмед изпратил човек[274] при християнския владетел.[275] Сговорили се с него и се споразумели да не си пакостят един другиму. Ако станел румелийски бей, султанът трябвало напълно да зачита владетеля и да не го оскърбява. Заклели се.[276] После владетелят подготвил много кораби и султанът, без да се задържа, преминал на отсрещния бряг. Пред Истанбул султан Мехмед стоял на стан няколко дни, а владетелят направил в негова чест големи пиршества. После се вдигнали оттам и продължили.

Оттатък Муса Челеби също бил известен за идването на султана. Тръгнал той със своята войска и пресрещнал султана в Инджегиз. Щом го зърнал, султанът се зарадвал и си рекъл: „Добре съм те заварил!"

Спрели в едно поле. И от двете страни наизлизали стражи, пресрещнали се една друга, ударили се. Стражата на Муса Челеби била разбита и се върнала при него, ала войската му помислила, че това са султановите хора, та страшно се подплашила и понечила да избяга. После се разбрало, че това е стражата. Поразмислили се и останали. Минала нощта, а щом съмнало, двете войски застанали една срещу друга. Отрядите се подредили, левите и десните крила заели местата си и във всеоръжие влезли в боя. Отсам най-първи вървели татарските отряди. След тях били тюркменте, а след тях — войската на Енгюри, след нея — хората на Япаоглу, а след него — останалите бейове с хората си. Знамената се развели, а гласовете на зурните, бойните тръби и тимпаните огласили въздуха. Уверените в себе си юнаци стиснали саби, грабнали боздуганите и

копията. Отрядите се разделили. Завързало се сражение и потекли потоци кръв. Настанала голяма сеч.

И тогаз, по време на битката, Михалбейоглу се приближил до Муса бей и му казал: „Изпрати ми неколцина смелчака. Ще идем малко да попритиснем твоя брат султана и да направим тесен света пред очите му!“ Муса бей взел това за истина и рекъл: „Ти знаеш!“ А той [Михалбейоглу] споделил с неколцината бейове около себе си своето желание. Намерили се, сбрали се наедно, а после, давайки вид, че се бият, минали на страната на султана и му рекъл: „Ей, султане на света! Защо стоиш? Брат ти е съвсем сам и трябва непременно да тръгнеш!“

А оттатък Муса бей видял как бейовете му си отиват един по един. Загубил и ума, и дума. Станало така, че Муса бейовата войска се разбягала разбита, а султановата се хвърлила подире ѝ. Тогаз и Муса Челеби решил да бяга, ама при него стояли 7 хиляди човека лична гвардия. Обградили го и не му позволили да шавне: „Ти ще се измъкнеш, а нас ще унищожат“! — му казали те и не го пуснали да избяга.

А при султана били останали само триста души. Останалата войска била увлечена в преследване. След като разбил войската на Муса Челеби и тя избягала, султанът помислил, че Муса бей е останал сам. Той поискал да го залови, та пришпорил коня си срещу него. Щом видели султана, седемте хиляди души от личната гвардия започнали да го обстрелват със стрели и ранили него и коня му. Обърнал се тогаз султанът, понечил да настигне войската си, но видял, че пътят му е пресечен. Понеже бил самичък, султанът си плюл на петите и заедно с двеста-тристата си конника се обърнал и хванал пътя за Истанбул. Избягал. Стигнал там още същия ден. Владетелят му бил приготвил кораб, та веднага прекосил морето и се отправил към Бурса. Щом наближил Бурса, градският народ му се поклонил с голяма почит и уважение. Завели го и го поставили на трона.

Като видял, че султанът избягал, Муса бей заел неговото място и зачакал. Когато султановата войска се върнала от преследването, тя помислила, че стоящият там е султанът и се присъединила към него. Тогаз хората на Муса бей веднага ги изловили и завързали.

Искали да ги убият, ала Муса бей рекъл: „Каква вина имат тези тук?!“ Разрешил да ги съблекат и да ги продадат в робство.

(157). Измироглу напада. Султан Мехмед излиза срещу му, бие се, побеждава го и опростява вината му

Говорят, че султан Мехмед преминал в Румелия, бил се с брата си Муса Челеби около Инджегиз, а после пак се върнал в Анадола и се заел с ядене и пиене. Ала един ден дошла вест: „Измироглу излязъл, завладял Айлън Или, а след туй дошъл до Аяслук и го обсадил. Ако не побързаш, той ще тръгне към земята Сарухан и ще я завладее!“

Като чул това, султанът много се разлютил. Извикал везирите при себе си и им казал: „Кой е този Измироглу, та да посяга към страната ми, да напада земята ми и да обсажда крепости! Бързайте, разпратете из страната послания, напишете писма! Колкото войска има, до един месец да се събере при мен! Ще се спуснем, и така ще го подредим този Измироглу, та целият свят да ни помни!“

Като видели безпокойството на своя падишах, везирите бързо разпратили послания из страната. За кратко време от всички страни се стекла войска в пълно бойно въоръжение и снаряжение. Не дошъл само Якуб бей с Енгюрийската войска. Той се извинил така: „Нашите места са погранични. Те са входът за Караман. Тръгнем ли, караманците веднага ще довтасат, ще разграбят страната и ще я опустошат.“

Като чул това, султанът малко се успокоил, но притаил в душата си враждебност. Веднага потеглил с войската, която била при него, и се спуснал към Измир. Измироглу избягал, влязъл си в крепостта и го ударил на молба за прошка. А султанът овладял цялата му земя, а него самия принудил да се върне. Тогава Измироглу изпратил от крепостта до султана човек и се замолил: „Аз съм един скромен и жалък роб на султана! — рекъл. — Нека той опрости вината ми. Никога повече няма да зачерня лицето си с такива дела!“ Султанът приел извиненията му и тогаз Измироглу дошъл, паднал в краката му. Султанът бил чо-

век безкрайно благороден, та опростил вината му и пак го оставил за бей на тази страна, като му поверил земята и народа ѝ. Ала се сговорили и споразумели, че петъчната молитва и сеченето на монети ще става на името на султана. И акчетата щели да вървят на султаново име.

После султанът наобиколил вилаетите и оказал на народа им милости и благоволения, а сетне отново наближили Бурса. Но още докато султанът бил в Измир, беят на Енгюри Якуб бей дошъл и му целунал ръка. Ала султанът му бил много сърдит, тъй като онзи не се бил явил с войската си. Той помислил, че [беят] го мами, та хванал Якуб бей и поискал или да го затвори, или да го убие и хвърли в огъня. Ала везирите не одобрили нито едното, нито другото. Те казали: „Ти сега ще го затвориш. Но Енгюри е важна крепост. За там трябва юначага. Второ, тя е вход за Караман. Сториш ли това, тя като нищо ще ни се изплъзне!“ Заради думите им султанът отложил разправата, но после той отново излязъл от Бурса и се запътил към Енгюри. Щом пристигнал, султанът извикал Якуб бей в покоите си, напомнил му за миналите работи и заявил: „Ясно е, че трябва да те премахна!“

Усетил Якуб бей яростта на султана, та отвърнал: „Правото на заповед принадлежи на султана. Ако имам по ръцете си невинна кръв, то също е по заповед на падишаха. Защото аз, робът, не познавам друг свой грях, освен това, че съм служил предано на султана. Ако по някакъв начин съм извършил предателство към падишаха, то всевишният нека ме лиши от своята милост!“ Изрекъл това и застанал с извити на гърба ръце. Тогава султанът заповядал на Балтаоглу: „Бързо окови във вериги ръцете и краката на този. Изпрати го в Токат и нека там го затворят в тъмница!“ И Балтаоглу изпратил завързания Якуб бей. Отвели го в Токат и го затворили в Бедеви Чардак. Това сполетяло Якуб бей през 814 година по Хиджра.[277]

Султанът останал още няколко дни в Енгюри, а сетне се вдигнал и пристигнал в Токат. И тук не се забавил, а станал и отишъл в Амасия. Там няколко дни ял и пил, а после пак минал в Румелия, пак се сблъскал с брат си Муса бей и водил сражение. На края Муса бей наново надвил. Разбил и прогонил ана-

долската войска. Част от нея била изклана, а друга част — поробена. Като се отделил от войската си, султан Мехмед отишъл при сърбите. Като си видял хала, мъка го налегнала, ала трябвало сам да я изтърпи. Ударен от вълните на страданието, той се потопил в грижи. После султанът пак надмогнал това положение и стигнал до Бурса. Поразмислил се, че с толкоз войска не ще надвие брат си Муса бей. „Трябва ми още войска!“ — рекъл си той и написал послание до своя тъст Дулкадироглу.[278] И пратеник проводил, за да му съобщи: „Пак потеглям на голям поход към Румелия. Благоволи и ти да бъдеш с нас!“

(158). Султан Мехмед събира анадолската войска и още един път се сражава с Муса бей. Муса бей бива убит

Говорят така. Когато пратеникът на султан Мехмед пристигнал при Дулкадироглу, онзи го посрещнал с големи почести и уважение. След туй написал отговор на султановото писмо и казал: „Ей, султане на света! Накъдето и да се отправиш, всевишният аллах ти е помощник. За теб са отредени големите завоевания, твои са успехите и победите! Дори самият аз да не мога да дойда, за да ти служа, ако е рекъл великият бог, ще пратя моя син[279] и твой роб.“

По това време султанът бил излязъл към Амасия, за да събира войска. Щом пратеникът пристигнал, султанът се вдигнал от това място и отишъл към Енгюри. Там останал няколко дни. Колкото войска можело да се събере от всичките краища на неговата пазена от бога страна, събрала се. А тя била безбройна и безчетна. Погледнал въоръжението ѝ и снаряжението ѝ и вече се канел да тръгне, когато дошла вестта: „Ето, пристигна Дулкадироглу.“ Тогава всички бейове и първенци яхнали конете, посрещнали го, оказали му почит и уважение, въвели го и го настанили. Проводили му и безчетни дарове. После самият султан излязъл пред Дивана и заповядал да приготвят всичко необходимо за пира и подаръците. След туй капуджибашията отишъл и довел Дулкадироглу, който целунал ръка на султана и със скромност и смирение седнал срещу не-

го. После, по време на пира, султанът бил много сърдечен. Той подарил на Дулкадъроглу дрехи за обличане, кон за яздене, всякакви прибори, чаши, кани и изделия от злато и сребро. Своите си хора и бейове той също обдарил с красиви халати, към всеки от тях проявил своето безгранично благоволение. После султанът се разгорещил и изрекъл пред везирите и бейовете си:

„Всеки, който поиска, нека узнае, че тръгвам на поход към Румелия. Имам си кон, сабя и боздуган. Те ми стигат. А по-нататък каквото дойде, нека е добре дошло!“ После взел в ръце свещената си брада и продължил: „Този път, ако е рекъл господ, трябва или да взема бащиния си престол, или да загубя главата си!“ Щом казал това, всички присъствуващи на пира се изправили на крака и молейки се за султана, извикали: „Ей, султане на света! Нашите глави и сърца ти принадлежат. Накъдето и да тръгнеш, нека ти помага всевишният бог! Нека на теб да отреди победа и успех!“ — казали те своята дума. Така, като се разбрал с войската си, султанът твърдо решил да тръгне за Румелия.

Вдигнали се от Енгюри и пак се спуснали към Бурса. С конницата и пехотата били всичко 30 хиляди души. После султанът се вдигнал и отишъл в Ялак Ова. Там огледал въоръжението. Като видял толкоз войска, той се възрадвал и благодарил на всевишния.

Като стигнал морския бряг, той пратил вест на истанбулския владетел. Щом чул за идването на султана, владетелят много се зарадвал. На часа приготвил корабите и прехвърлили войската на отсрещния бряг. Сам владетелят посрещнал султана и го приел с големи почести и уважение. На хубаво място го настанил, много пирове и угощения му устроил. Той много се бил напатил от Муса Челеби. Бил си рекъл: „Да не би да се нахвърли отгоре ни с румелийска и ефляшка войска!“, та бил заповядал да укрепят истанбулските врати, забранил на народа да излиза навън, захванал се бил с различни неща и бил много притеснен. Тогава султанът казал на владетеля: „Ето, аз също отивам срещу му. А ти трябва да бъдеш с мен“. Владетелят отвърнал: „Ей, султане на света! Много съм стар аз. Сили нямам! Ала приятели ще пратя!“ Като казал

това, той изпратил много свои близки от християните, които дошли на помощ.

Тогава султанът се вдигнал оттам и спрял край реката около Визе.[280] Там до него дошло писмо от Евреноз бей: „Нека султанът благоволи да не се среща сега с Муса бей. Щом разузнае къде се намира, нека се отдалечи от него, да навлезе в сръбската земя и спре в прохода. Ако е рекъл господ, тамошните алайбейове — Бурак бей, Паша Йигит и беят на прохода Синан бей ще се присъединят. А срещнете ли се с Муса бей, да знаеш, че аз, твоят роб, ще ти служа!“ И казал още: „А и всички бейове са отвратени от брат ти. Всинца чакат само тебе!“

Разбрал султанът смисъла на полученото писмо, приел с добро роба, който го бил донесъл, и отново го отпратил. После се вдигнал и тръгнал. Не щеш ли, по пътя се задала някаква войска. Запитал се: „Кой ли може да бъде?“ Изпратили Михалоглу и се разбрало, че това бил Кара Халил. Приближил го Михалоглу и се сбили. Най-подир Кара Халил бил разбит и избягал, а султанската войска продължила пътя си и стигнала до Едирне. Обсадили го. Градският народ се събрал и казал на султана: „Сега ние няма да ти предадем крепостта. Ако е рекъл всевишният, срещнете се един с друг и се разберете. Който от двама ви застане начело на държавата, безпрекословно негова е крепостта!“ Султанът изслушал тази вест, съгласил се и тръгнал.

После слязъл към полето на Загра. През това време Муса Челеби го наближил, разучил кое как е. Щом разбрал, че този път не ще устои, той веднага хванал гората. Видял това султанът, ала не му обърнал внимание. Тръгнал и оттам наближил Филибе. Спрял при Деирмен дере. После се вдигнал оттам и поел пътя покрай Мерич. Тогава Измироглу Хамза бей заедно с Паша Йигит тръгнали подире му с 2 хиляди души. Наближили го. От тази страна пък Михалоглу с 1—2 хиляди души тюркмени се обърнал, пресрещнал Измироглу и Паша Йигит и се вдигнало голямо сражение. Най-после Михалоглу ги разбил. Онези избягали и си отишли, а [хората на Михалоглу] тръгнали след султана. Оттам нататък пред войската вървял Баязид паша, а след нея — Михалоглу. Като напредвали, поглеж-

дали за прохода. Дорде настъпи утро, стигнали до планината Балкан, навлезли в прохода и една нощ преспали там. После се вдигнали оттам и като сливали нощта с деня, стигнали до София. Там Муса Челеби пак се мернал, но и този път ударил встрани, та не могли да премерят сили. Султанът и този път не му обърнал никакво внимание. Постегнал войсковия си народ, прегледал провизиите и оръжието и се вдигнал от София, пък отново влязъл в прохода. Преминали го, като излезли от другата му страна. Тогава спрели в полето край Шехир Кьой. Тогава дошла вест от Паша Йигит, Бурак бей и беят на Търхала — Синан бей: „Ей, султане на света! Ето ни трима бейове. При нас са три хиляди души юначни бойци. Бързо ела и да се разберем по мирному!“

Щом писмото дошло до султана и той разбрал съдържанието му, веднага се вдигнал и забързал. По обяд стигнал Шехиркьойския проход. Цяла нощ вървял. На сутринта излязъл от прохода и спрял на лагер. Там пак пристигнал Муса Челеби, ала неузнаваем. На главата си бил наложил калпак, а на раменете — плъстена наметка. Като зърнал султановата войска, не могъл да се престраши и забил встрани. Султанът и този път не го удостоил с внимание. Пак се вдигнал оттам и спрял край брега на река Морава[281]. Оттам проводил Баязид паша при Лазоглу[282] и го подканил да му помогне. По същото време пристигнали с юнаците си и се присъединили към султановата войска Паша Йигит, Бурак бей и беят на Търхала — Синан бей. И Хаджъ Евреноз бей с румелийските газии развял знамето си, дошъл и изпълнил даденото на султана обещание. Заедно с него дошъл и се настанил наблизо и Кьор Теквуроглу.[283] И Лазоглу събрал подвластната му християнска войска и се притекъл на помощ на султана. На всеки един от тях султанът оказал голямо благоволение и всякакви милости.

После се вдигнали и спрели при Йели дере. След туй наближили Куршунлу. После и оттам се вдигнали и влезли в земите на Вулк.[284] Вулкоглу[285] дошъл с войската си и предал на султана своята земя. После тръгнали и спрели на стан близо до Кос Овасъ. Оттам се вдигнали и се установили в земите на Кьор Теквур. Тогава и Измироглу Хамза бей със своите 500 конника

развял знамето си. Като целунал ръка на султана, той известил, че нито един от бейовете не е останал при Муса Челеби.

Тогава султанът се вдигнал с войската си и поел пътя за Хараджа. После тръгнал и се установил в Карасу. После отседнал в полето Алаеддиноглу. Там дошли хора от околните земи и му се покорили. После се вдигнал и се установил край Чамурлу.

Оттатък Муса Челеби стигнал и спрял при Ихтиман. Тогава подмамил бейовете. Извикал при себе си Тамамджиоглу и Свджъоглу и ги завързал. Като видели това и останалите бейове се отвратили от него. Един по един, група по група те дошли, целунали ръка на султана и дали дума вярно да му служат. Като видял това, султанът отправил към всевишния хвалебствени химни и благодарствени молитви. После отново тръгнал и се установил при Чамурлу. Там останал два дни. А изоставеният от своите бейове Муса Челеби тръгнал полека-лека срещу султана със собствената си седемхилядна гвардия, решен на битка.

Отсам пък известили султана: „Хайде, тръгвай! Върви срещу брат си и не го изпускай!“ Щом чул тази вест, султанът се разбързал, събрал бейовете си, посъветвал се с везирите си и подредил за бой отрядите. Тогава откъм вътрешността на прохода се вдигнал облак прах, който все нараствал, докато задухал вятър и разполовил прахоляка. Отвътре се показал един отряд. Запитали се: „Чудно кой може да бъде?“ И видели, че идващите са юначаги на Могола. След тях минала седемхилядната гвардия и спряла. Тогава Муса бей развял знамена и викнал молитвено: „Хайде, мои юнаци и храбреци! Вървете напред и не позволявайте онези да минат!“ Тогава те като един оголили саби и се втурнали. Отсреща султанската войска също се хвърлила лъвски и така ударила, че още при първото сблъскване разстроила отрядите на Муса Челеби и ги разпръснала. Развихрила се битка и малко останало да бъде разбита войската на Муса Челеби. Той разбрал какво става, видял как бейовете му отряд подир отряд отиват при султана и сърцето му пламнало. Той си казал: „Уви, щастието отвърна лице от мен! Толкоз беди причиних на великия си брат!“ После с болка на душата сам се хвърлил в битката. Прегазил

татарите, врязъл се между тюркмените и се развъртял. Докато се биел, Баязид паша го зърнал и разпознал. „Тогова хванете!“ — заповядал той на енгюрийските юнаци и те обкръжили Муса бей. А той видял, че е попаднал във водовъртежа и работата става лоша. Нямало какво друго да стори, та поискал да избяга. Точно да пришпори коня си, неговите хора, вече обезсилени от боя, забелязали, че той се готви да бяга и поискали да го спрат. Нямало друг начин да се отърве от тях, та им рекъл: „Аз отивам, а вас поверявам на аллаха!“ С тези думи той пришпорил коня си и избягал.

Стигнал до едно място, на име Чамурлу. В него имало напоителни канали за оризища. Не могъл да отклони коня си и той тръгнал право към калта. Муса паднал и докато смогне наново да яхне, настигнали го Баязид паша, Михалоглу и Бурак бей. Не му дали да се опомни и завързали ръцете му. Приближила и войската. Някои го съжалили, а други се зарадвали и рекли: „Нека се свърши с тази развала!“ После се приближил Балтаоглу. „Ти що стори на Емир Сюлеймана!“ — казал му той и на часа го задушил. Взели трупа му и го занесли на султана. Като го видял, султанът се натъжил и от очите му закапали кървави сълзи.

Муса Челеби бил падишах на Румелия 2 години, 7 месеца и 20 дни и загинал през 816 година по Хиджра,[285] като се преселил от земния свят в рая. „Ние всички сме роби на аллаха. Благодарни сме му за неговите милости и посрещаме с търпение и примирение бедите, които той ни праща.“[287] Тялото на Муса Челеби било отправено в Бурса. Погребали го до дядо му Гази Хункяр. Нека аллах прати светлина над техните гробове.

(159). Възцаряването на султан Мехмед, син на Баязид Хан

На втория ден от четвъртия месец на 816 година по Хиджра[288] султан Мехмед Хан станал независим падишах на султанския престол. Той не нарушил традициите на своите бащи и деди, а умножил техните подвизи. Навсякъде из владенията на Османовци били доволни и радостни от неговото управление.

(160). Разказ

Говорят така. Докато султан Мехмед се занимавал с Муса Челеби, Караманоглу Мехмед бей тръгнал на поход и дошъл до Сиври Хисар, защото по онова време Сиври Хисар бил в негови ръце. Оттам, като палел и грабил на четири страни, той дошъл до Бурса.

По онова време субашия на Бурса бил Хаджъ Иваз паша. Още преди да пристигне Караманоглу, Хаджъ Иваз паша събрал градския народ и му казал: „Ей, мюсюлмани! Нашият падишах се намира благополучно в Румелия. Сега тук пристига Караманоглу. Нека мъжете, годни за отбрана, да влязат в крепостта. Тези, чиито сили не достигат, напусто да не се затварят вътре, а да се погрижат за главите и прехраната си.“ Така и направили. Годните влезли в крепостта, ведно с имота и родата си. Слабите и безсилните с жени и челяд се махнали от пътя на Караманоглу и се разбягали по други места.

Още с пристигането си в Бурса, злосторникът, наречен Караманоглу, изгорил града, от край до край го разрушил и зачернил. После се заел с крепостта. Много пъти ударил, ала не сполучил. Най-после измислил нещо. При извора от външната страна на крепостта имало езеро. От него народът черпел вода, защото останалите извори били спрени от Караманоглу. Той поискал да пресече и този. Затуй решил да насочи водата от езерото към течащата около крепостта река. Прокопали канали извън портата на тъмницата. Като усетил тази работа, Хаджъ Иваз хванал копаещите канала и ги изклал, та и тази надежда на Караманоглу рухнала. Така се били 31 дни. От време на време хората от крепостта излизали навън и пленявали мнозина караманци. Една нощ Караманоглу събрал хората си и всекиму заповядал да запали огън на по едно-две места. След това още същата нощ той изпратил войската си от Каплъджа към планината. На заранта с тъпани и знамена, с гръм и трясък те заслизали откъм Тахта и радостно завиквали към народа на крепостта: „Ето, дойдоха ни на помощ още хора. Утре ще превземем на юруш крепостта ви!“

Хаджъ Иваз се усъмнил в тези думи, та изпратил съгледвач да изучи положението във войската на Ка-

раманоглу. Човекът отишъл и веднага се върнал обратно с думите: „Хей, защо стоите? Войската е сама-саменичка! Идващите са част от нея. Караманоглу ни мами. Бързо тръгвайте!“ Тогава Хаджъ Иваз паша отбрал смелчаци, дал им за предводител свой човек, отворил вратата към Каплуджа и ги пуснал срещу войската. Храбреците връхлетели, притиснали войската от една страна и я разграбили. Онези не могли да стигнати Йеркапъ, когато тези вече се върнали и си влезли в крепостта. Донесли със себе си множество вещи и ги струпали пред Хаджъ Иваз паша. Той казал: „Това е ваше!“ Каквото имало, раздал им го.

Но и Караманоглу доста измъчил крепостта. Ако Хаджъ Иваз не бил вътре, онзи щял да я превземе с ръкопашен бой. Но покойният Хаджъ Ивъз здравата залегнал да удържи крепостта. Дори самият той бил улучен на едно-две места със стрели, ала никому не казал. Всеки ден съобщавал по някоя такава вест, че ето, султан Мехмед вече убил Муса Челеби и се връща обратно. Ободрявайки народа си да се бори, той взел крепостта. Все така продължили да се бият, когато един ден дошла вестта: „В имарета на Каплъджа е пристигнал трупът на Муса Челеби!“

Караманоглу скочил, метнал се на коня и отишъл при тялото на Муса Челеби. Накарал да отворят ковчега, защото, преди да види с очите си, той не вярвал. По-рано го бил виждал, та го познавал. После, още същата нощ Караманоглу си подвил опашката и поел пътя за Кирмастъ. Проходите на пътищата, по които бил дошъл, вече били пресечени. Той знаел, че през тях не може да се премине, та затуй хванал пътя за Кирмастъ.

А народът на Бурса изскочил от крепостта. Взели да подвикват: „Толкова се уплашихте от трупа на един Османов син! Леле, ами ако беше дошъл живият!“

Караманоглу бягал с най-голяма бързина. Между хората му имало един боец, когото наричали Харман Данасъ. Бил доста едър и дебел мъжага. Както едва-едва се влачел след Караманоглу, той много се изморил и му рекъл: „Мой султане! Щом бягаш така от умрелия османец, какво пък щеше да стане, ако живият беше дошъл?“ Много дошли тези думи на Караманоглу, та заповядал и на часа обесили приятеля му

на едно дърво. Самият той с всички останали минал през Хамид Или и стигнал до собствената си земя. Ала докато вървял из пътя, тюрките непрекъснато го нападали в гръб, грабели войската му и му причинявали неописуеми беди. От всяко село се спускали тюрки. Всяка нощ нападали войската му и вършели обири. Тези събития станали през 816 година по Хиджра[289]

Караманоглу имал един казаскер, наречен Кара Мюрсел. Той казал на Караманоглу: „Изпрати ме като молител. Остави ме да отида и да те сдобря с Османоглу!“ Караманоглу отвърнал: „Хей, какви са тези думи! Ако той тръгне срещу мен, аз зная как да се разплатя с него!“ Така той не приел съвета. Правел каквото си знаел и вървял към гибел.

(161) Разказ

Разказват, че преди да се представи на заповедите на аллаха, Емир Сюлейман бил изпратил сина си[290] в Истанбул. После, когато султан Мехмед се занимавал с Муса Челеби, истанбулският владетел[291] от страх пред него вече не могъл да оказва гостоприемство на момчето, защото имал договор и споразумение със султан Мехмед.[292] Поради това се наложило то да тръгне от Истанбул, да стигне в Карън Овасъ и оттам да мине в Ефляк. Ала акънджиите от Карън Овасъ не пуснали момчето да замине за там, а се сбрали около му и казали: „Ние сме твои помощници.“ Подучили го и го завели в Янболу.

Щом чул тази вест, султан Мехмед тръгнал на поход срещу него. Акънджиите разбрали за идването му, изоставили момчето и се пръснали. То имало възпитател, когото наричали Терзибашъ Заганос. Той го взел и го завел при султана. Султанът заповядал да извадят очите на момчето и го изпратил в Бурса, а сам той, без да се бави, пристигнал след него там. А Емир Сюлейман имал и една дъщеря в Бурса. Нея султанът дал на свой санджак бей. На момчето определил добър тимар и му дал християнското село Ак Хисар в околността на Гейве. Винаги когато дойдел в Бурса, султанът карал да му водят сина на Емир Сюлейман, подарявал му много неща. „Той е син на моя брат“ —

си казвал и се отнасял добре към него. Във всичко му угаждал. И братовата си дъщеря не лишавал от дарове.

(162). Разказ

Разказват така. Щом султан Мехмед чул за несмислените дела на Караманоглу, веднага тръгнал и пристигнал в Бурса. Когато видял пепелищата на града и научил подробно за злочестините, налетели ислямския народ, той се потопил в мъка. Бързо призовал везирите си и им заговорил: „Що за безчестник е Караманоглу? Аз оставих страната си, за да въведа ред в света. За няколко месеца се отделих от трона си, денонощно жертвувах живота си за мюсюлманите и се старах да отърва раята от насилието. А той да дойде и така да изтерзае безпомощните мюсюлмани, да граби имотите им, да отвлича жените и децата им, да ги мъчи! Ей, везири, какво да правим с тоз злодей?"

Везирите отвърнали: „Падишахо, нека нашите глави и сърца бъдат пожертвувани по твоя път!" А Баязид паша, който забелязал притеснението на Повелителя, рекъл: „Ей, султане на света! Не слагай мъка на благородното си сърце! Не се терзай и измъчвай! Не си заслужава така да се тревожиш. Ако всевишният ни прати сполука, ние така ще ударим Караманоглу и цялата му войска, та ще смаем всичко живо. Света пред очите му ще зачерним, на пух и прах ще го направим!" И казал още: „Ала първом трябва да обадим всичко туй на тъста ти Дулкадъроглу, на Исфендияр и на Гермияноглу. Нека и те се подготвят, нека бъдат с нас!"[293]

Първом султанът пратил вестител при Исфендияр и му казал: „Нека узнаеш, че Караманоглу стана наш враг. Аз тръгвам срещу му. Или ти сам ела, или изпрати някого от синовете си в победносната ми войска. Ако ли не, тогава се готви, защото ей ме, пристигам!" Щом чул тази вест, Исфендияр веднага изпратил сина си Касъм бей заедно с дошлия пратеник и още няколкостотин бойци.

И при Гермияноглу проводил пратеник. Казал: „Добре видя неблагоразумието на Караманоглу. Ето, аз

тръгвам срещу него. Ако си мой приятел, щом аз, по волята на аллаха изляза към Сейид Гази, да пратиш в победоносната ми войска хранителни припаси от твоята област. Самият ти да събереш бързо войската си и да дойдеш. Проявиш ли небрежност в тази работа, то готви се! Първо теб ще стигна, че сетне ще отида в Караман. Да си го знаеш!" Като чул тази вест, Гермияноглу отговорил: „На твоите заповеди! Идвам и аз. Ще дам и провизии." И изпратил храни в изобилие. Събрал войската си и тръгнал, за да посрещне Повелителя. Така че когато Повелителят пристигнал в тази страна, не му липсвали провизиите на Гермияноглу.

(163). Разказ

Говорят, че през 817 година по Хиджра[294] султан Мехмед събрал огромна войска и излязъл към Ак Шехир. Още с пристигането му предали града. Сетне завладял Бей Шехри и Сейиди Шехри, и крепостта Оклук, и Саид Или. После отишъл и обсадил Коня. Като буен порой залял и опустошил много места, а и войската му подобно на порой отвлякла плячка.

Тогава Караманоглу проводил пратеник. Унизен, той се каел за извършеното, молел за милост: „Разкайвам се! Повече, боже упази, никога няма да върша такива неща!" Повелителят милостиво помилвал Караманоглу за неговите злодеяния, опростил вината му и се помирили.

В 818 година по Хиджра[295] той отишъл и завладял областите Кастамони и Джаник. По това време дошла вестта, че Караманоглу пак е нападнал страната и е станал враг. И пак султан Мехмед събрал войска и дошъл до Енгюри с намерение да тръгне срещу Караманоглу. Ала тогава се разклатило свещеното здраве на султана и той се разболял. Де що имало лекари, всичките докарал. Лечили го, ала без полза. Най-сетне един от бейовете казал: „Гермияноглу има един лечител. Наричат го Хеким Синан.[296] По своята мъдрост той е втори Ефлятон.[297]

Веднага изпратили човек и довели Синана. Това е онзи Хеким Синан, който е известен като Шейхи. Пое-

мата „Хюсрев и Ширин“[298] е преведена от него. Хеким Синан пристигнал, опипал свещения пулс на султана и казал: „Ей, султане на света! Твоята болест с лекове не се цери. Пази се и избягвай разните мармалади и шербети. Само радостта може да изцери тази болест!“ Хеким Синановите думи харесали на султана и той вече не го пуснал далеч от себе си.

Тъй като султанът не могъл да тръгне срещу Караманоглу, посъветвали се кого да изпратят. Везирите казали, че това е служба на бейлярбея. По онова време бейлярбей на Анадола бил Баязид паша, та него пратили. Ала Баязид паша открай време другарувал с Караманоглу и двамата си разменяли пратеници. Като разчитал на приятелството им, Баязид паша скритом изпратил писмо до Караманоглу: „Защо стоиш? Султанът е много болен. Едва диша. Събери цялото мъжество в себе си и ела, пък да се свърши най-после!“

Караманоглу хванал вяра на тези думи. На часа излязъл на стан в полето около Коня. Докато се занимавал с привличане на хора, Баязид паша подбрал двама по двама своите конници и ги повел. На сутринта приближили полето около Коня, справили се с готовата войска и я разпръснали, а Караманоглу Мехмед бей и големия му син Мустафа бей заловили в леглата им и ги завързали. Караманоглу Мехмед бей казал: „Хей, паша! Защо така подло?“ А Баязид паша отвърнал: „Казват, че девет десети от храбростта е хитрост. Ако не бях постъпил така, ти щеше да избягаш. Аз нямаше да мога да те намеря и щях да се посрамя пред падишаха.“

После съобщили новината на султана, който бил в Енгюри. Казали му: „Баязид паша залови и води насам Караманоглу Мехмед бей и брат му(?) Мустафа бей.[299] Чул султанът вестта и казал: „Хвала ти, Баязиде!“ Вдигнал се от постелята и съвсем оздравял. После обдарил Хеким Синана с множество подаръци и го отпратил за Гермиян.

А Баязид паша, след като хванал Караманоглу, дошъл и го предал на султана. Султанът рекъл: „Ей, Караманоглу! Какво да те правя?“ Караманоглу отвърнал: „Аз съм един грешен роб на моя султан и ръцете ми са вързани. Каквото и наказание да ми оп-

редели той, заслужил съм си за двойно по-голямо. Правото на заповед принадлежи на султана!“

Султанът бил милостив човек. Запазил му живота, а после пак го извикал при себе си и му рекъл: „Ела, Караманоглу, и се закълни! Повече злини на мюсюлманите недей да правиш!“ Тогава Караманоглу Мехмед бей се заклел. Като кръстосал ръце на гърдите си, той произнесъл: „Докато тази душа е в това тяло, аз вече обърна нечестив поглед към земята Османова! Погледна ли, нека ме накаже свещеният Коран!“ Като чул тази клетва, добросърдечният султан наметнал на Караманоглу и на неговия син кафтани. Дал също тъпан и знаме, подарил обори с коне и кервани катъри и камили. Опростил му греховете и го отпратил.

Измъкнал се Караманоглу от войската на султана и стигнал до една ливада, на която пасели султанските коне. Тогава той грабнал от ръцете на конярите султанските коне и изрекъл: „Моята вражда с Османовци ще продължи до Второто пришествие!“ И си заминал. А като отминал крепостта Баджъ Хисар, той пак се хванал да пали и плячкосва османската земя. Бейовете на Караманоглу му казали: „Защо правиш така? Нали се заклехме?“ Караманоглу отвърнал: „Когато се клех, в пазвата ми имаше гълъб, та прехвърлих клетвата върху му. После пуснах гълъба на свобода. Клетвата се разруши!“

Като научил вестта, султанът казал: „Нека го постигне тази клетва! Дай боже!“

(164). Разказ за това, как султан Мехмед отишъл към Унгурус, как завладял крепостта Северин и как подчинил неверниците ѝ.

Говорят, че щом се помирил с Караманоглу и го освободил, султанът отново събрал войската си през 819 година по Хиджра.[300] Караманоглу също дал войска, а Исфендияр изпратил сина си Касъм бей. Тогава султанът честито потеглил и преминал в Румелия. Пресякъл Туна и спрял край нея. Укрепил Йергьоги[301] и благоустроил Искачъ и Йени Сале. После пуснал акънджии, които се разтичали и събрали богата плячка.

Тогава беят на Ефляк[302] проводил по пратеник да-

нъка харадж и се покорил. Пратил също двамата си сина да служат в двора на султана като залог, че вече не ще враждуват. Ако дръзнел, синовете му щели да се затрият. При тези условия се сговорили с Ефлякоглу и се помирили.

Тогава султанът се вдигнал, стигнал до земята Унгурус и завладял крепостта Северин. Като видели ислямската мощ, неверниците поискали мир. Те изпратили трима християнски принцове на султанска служба и се задължили да пращат войска, когато потрябва. Споразумели се също, дорде е жив мюсюлманският султан, да не му се противят и мамят. След това той не бил мамен от християни.

През същата година султан Мехмед паднал от коня и големи мъки изтеглил. После отишъл в столицата Едирне и зараздавал справедливост и правосъдие.

Пак в 821 година по Хиджра[303] в Бурса и румските земи станало земетресение, та много места били разрушени, а Ерзинджан потънал.

През 822 година по Хиджра[304] в румските области, в Амасия и около Токат настанали бунтове и вълнения. Едно от тях било това, че Кара Коюнлу Юсуф дошъл от Ерзинджан в областта Ермен. Когато превзел Ерзинджан, той поставил там Пир Йомер, а сам си заминал. Пир Йомер заламтял за Кара Хисар. Дошъл, опънал шатрите си пред крепостта и я обсадил. Беят на Кара Хисар — Хасан бей, син на Мелек Ахмед, изпратил човек при султан Мехмед и помолил за помощ.

После Хасан бей, син на Алп Арслан, убил Джюнейд бей и превзел Джаник.

После емирът Исфендияр превзел Самсун и Бафра и настанил там сина си Хъзър бей.

Пак по същото време починал Кара Юсуф и на негово място станал падишах синът му Искендер. Дошъл също Шахрух. Тогава Искендер избягал, а Шахрух седнал на падишахския престол и оплячкосал тюркменската войска.

Щом чул за тези смутове в земята Рум, султан Мехмед решил да отърве раята от беди, та потеглил нататък. С някои от злосторниците се разправил сурово, а други помилвал. На връщане от похода султан Мехмед благополучно стигнал в Бурса. Тогава синът на Исфендияр — Касъм бей, казал на Повелителя: „Не-

ка бъда роб на моя султан и нека не се отделя от неговия двор!“ Тогава Повелителят проводил при Исфендияр пратеник и му известил: „Моят брат Касъм остава тук и аз ще го удостоя с тимар от моите земи. А ти да му дадеш Тося, Кангръ, Каледжик, Кастамони и Бакър Кюреси!“

Исфендияр пък проводил при Повелителя великия си везир Баязид паша и друг свой първенец на име Ваиз Мехмед. Заръчал им: „Помолете се и измолете от Повелителя. Та Кастамони и Бакър Кюреси са моят живот! Нека тях да дари на мен. Да заповядат и да вземат Кангръ, Каледжик, Тося с нахиите, че даже някои от нахиите и част от реколтата на Бакър Кюреси. Тях аз давам на самия Повелител. Да не ги отстъпва на Касъм, защото е беда.“

Казали на султана каква била работата. Той склонил. Определил за граница планината Илгаз и я дал пак на Касъм бей. Чак до смъртта си Касъм бей не се прибрал при своя баща, а останал на прага на Османовци.

(165). Разказ за завладяването на крепостта Самсун

Говорят така. Докато султан Мехмед, син на Баязид Хан, бил в Амасия, неверниците опожарили Самсун, напуснали града, качили се на кораби и избягали. Известили султан Мехмед и той изпратил там един от румските бейове — Бичероглу Хамза бей. Хамза бей дошъл и овладял неверницкия Самсун.[305] После пратил вест на султан Мехмед: „Сега стана лесно от християнския Самсун да се завладее мюсюлманският.“

Султан Мехмед веднага скочил и тръгнал. А Бичероглу Хамза бей не отстъпвал от крепостта, ежедневно водел бой със самсунските мюсюлмани. Султанът се спуснал към Мерзифон, а после дошъл до Самсун. В Самсунската крепост се намирал синът на Исфендияр Хъзър бей. Още с пристигането на султан Мехмед, Хъзър бей тутакси му предал крепостта. Тогава Бичероглу Хамза бей го попитал: „Защо предаде крепостта без бой?“ Хъзър бей отвърнал: „Докато този град бе оживен, той се намираше в ръцете на християните. Ала неверниците го разрушиха и той падна във ваши

ръце. Отсега нататък аз какво ще правя тук, когато нашето приятелство с вас прилича на комшулук между патки и гъски."

Тогава султан Мехмед обдарил Хъзър бей с почетен кафтан и с още много милости. После му предложил: „Останеш ли при мен, ще ти дам тимар за чудо!" Хъзър бей отвърнал: „Брат ми е при теб, а аз с него наедно не стоявам!" После целунал ръка на султана, обърнал се и отишъл при баща си.

(166). Разказ

Говорят, че като превзел Самсун, на път за Бурса султан Мехмед се отбил в Искилип. Там той видял множество татарски къщи. „Какво е това?" — попитал. Казали му: „Това са татарски къщи." „А де са им бейовете?" — попитал султанът. Отвърнали: „Татаринът Самагар жени сина си, та всички са там." Тогава султан Мехмед продумал на везира си Баязид паша: „Уж казваха, че Тимур е отвел татарите от тез земи, а те ту и свои бейове са имали, и сватби вдигали! Що за идими-дойди ми правят? Ама на моите походи не се явяват! Още сега трябва да ги изселим!" Като казал това, той извикал Миннет бей и му заповядал да изсели всички и да ги прехвърли във Филибе и околностите му. Настанили ги около крепостта Конуш. Миннетоглу Мехмед бей построил в Конуш един кервансарай и се заселил там. Пак там построил и разположил и един имарет.[306]

Сетне султан Мехмед щастливо и благополучно пристигнал в столицата си Бурса. Заел се да раздава справедливост и правосъдие. Показал и голямо красноречие.

(167). Разказ за пристигането на Ибн Кадъ Симавне в Румелия и на Бьорклюдже в Карабурун

Говорят, че по времето, когато султан Мехмед видял сметката на брат си Муса Челеби, кадъаскер на Муса бей бил синът на симавненския кадия, когото наричали Шейх Бедреддин. Нему султанът определил

плата и го проводил на заточение в Изник. А пък синът на симавненския кадия имал един кетхуда, когото наричали Бьорклюдже Мустафа. Той отишъл в Карабурун и там взел да безобразничи. След като спечелил по-голямата част от айдънския вилает и започнал да го управлява, той взел да подстрекава народа му към непокорство. Прочул се навред. Като научил за това, синът на симавненския кадия избягал, отишъл при Исфендияр, сетне се прехвърлил в Агач Денизи и там се заселил. Ама с Бьорклюдже били в единство.

Щом научил за техните размирици, султан Мехмед пратил срещу Бьорклюдже Баязид паша. Последният стигнал с войската си до Карабурун и се вдигнала голяма битка. Много народ погинал и от двете страни. Най-после Бьорклюдже, който участвувал в боя, бил убит. Така страната била прочистена от размирието му.[307]

Имало също така един млад пройдоха, на име Ху Кемал. Около него се били сбрали няколкостотин[308] подобни нему младоци и бедняци. Те скитали нагоре-надолу из страната въоръжени и всявали развала. Затова, щом видял сметката на Бьорклюдже, Баязид паша пристигнал в Маниса. Там той намерил Ху Кемал и го обесил ведно с неколцина негови последователи.

По онова време султан Мехмед бил отишъл в Серез и смятал да тръгне към Селяник. Ала тогава синът на симавненския кадия, който се бил настанил в Агач Денизи, разпратил наоколо бедняци, наречени „суфи“[309], и обявил: „Отсега нататък идвайте при мен и ми се покорявайте! Падишахството за мен е отредено и аз трябва да стана халиф на земята. Комуто трябват земя и служба, при мен да дойде! Кой каквото желае, нека дойде, защото отсега нататък аз съм господарят! Бьорклюдже Мустафа отиде в земята Айдън, а той е мой ученик и зарад мене отиде там!“

И така, докато седял в Агач Денизи, около него се събрали множество последователи и привърженици. От тази простолюдна сган се образували и няколко сдружения. Скупчили се около му и неколцина, на които по-рано той, като кадъаскер на Муса бей, бил раздал тимари. Ала дошлите при него видели, че работите му не са хубави, защото искал да вдигне ръка срещу бей-

лика. Те хванали сина на симавненския кадия и го завели в Серез при султан Мехмед.

Имало един учен човек, дошъл от Аджем, когото наричали Мевляна Хайдар. Той се намирал при султан Мехмед. Султанът го попитал: „Какво е според свещения закон наказанието за човек, който върши такива работи? Защото този също е учен човек." Мевляна Хайдар отвърнал: „Според свещения закон е разрешено да бъде убит, ала имотът му е неприкосновен!" После сам издал такава фетва.

Завели сина на симавненския кадия на пазара и го разкъсали на парчета пред един дюкян. След няколко дни неколцина от неговите ученици дошли, та го погребали. И сега има по онез места от учениците му. Не могат да се опишат чудесиите, които те извършили.

(168). Разказ

След всичко Повелителят честито, в благополучие и с радост се спуснал в Бурса — града на своите победи. Заповядал за спасението на душата му да се построи огромен имарет и висока джамия, подобни на които никой никога не бил виждал; да се направи също приют за бедни и странници и да се основе голямо медресе — място за благотворителност; да се построи за собственото му свещено тяло едно високо кубе и в това кубе всеки ден 30 души хафъзи да изчитат Корана от край до край; да се раздават подаръци за духа на бащи, деди и всички мюсюлмани.

В скоро време заповяданите сгради били построени и изцяло завършени. Назначили хатиби, хафъзи, имами и мюеззини за джамията, учители и помощници — за медресето, управители за имарета и хора, които да се грижат за неговите приходи и разходи. Султанът поискал да вакфира няколко християнски села в полза на имарета. Тогава един от бейовете казал: „Ей, султане на света! Тук, всред мюсюлманската земя, покрай морето, има доста християнски села, които си стоят и заявяват: „Ние сме на Истанбул!"

Султан Мехмед проверил и изпратил срещу им войска. Едното от тях било Гебзе, а другото — Хереке. Неверниците видели, че срещу им иде войска, та напус-

нали укреплението си и избягали в Истанбул. Друго такова село било Ески Гебзе. Неговите неверници не избягали, а дълго време се сражавали. Най-после го превзели и разбили, а къщите му раздали на мюсюлмани. Едно от тези села наричали Даръджа. Неговото население се покорило и мирно се предало. Него султан Мехмед вакфирал за имарета. Друго село било Пендик. Неверниците му избягали и отишли в Истанбул. Така станало и с Кartал Хисаръ.

Изобщо грижите с всички тези малки укрепления по брега на морето продължили чак до времето на султан Мехмед, син на Мурад Хан. Защото подкрепяни от Костантинийе, те ту преминавали към мюсюлманите, ту отново се връщали към неверниците. Най-после, когато султан Мехмед, син на Мурада Хан, завладял Истанбул, те били спасени от смутове и всички се подчинили на мюсюлманите.

(169). Паметниците, които оставил султан Мехмед, син на Баязид Хан

Говорят, че султан Мехмед заповядал да построят в Бурса такъв голям имарет, за който може да се каже, че подобен никой никъде не е виждал.[310] Също така накарал да построят сградата на едно висше медресе. Всяка година изпращал богати дарове на бедните и божите шейхове от град Мека. За слава на аллаха, в полза на града на пророка — Медина, той вакфирал имоти от собствения си вилает. Всеки петъчен ден раздавал на бедните милостиня. Всички били задоволени и се молили за него.

(170). Разказ за смъртта на султан Мехмед, син на Баязид Хан

Говорят, че през петия месец на 824 година по Хиджра[311] султан Мехмед, син на Баязид Хан, се разболял в Едирне. За престолонаследник той бил избрал големия си син Мурад Челеби. Още щом положил глава на възглавницата, той сбрал своите първенци и везири и им казал: „Бързо доведете големия ми син Мурад!“

Веднага изпратили чашнигирбашията Елван бей. После султан Мехмед казал: „Видно е, че аз няма да стана от постелята. Ала умра ли, преди да е пристигнал Мурад, страната ще се разсипе. Пазете се. Правете така, че никой да не усети смъртта ми преди идването на Мурад!“

Като изрекъл това свое завещание на везирите си, султанът се представил пред аллаха. Неговото царуване продължило 7 години, 11 месеци и няколко дни.[312]

Щом султан Мехмед се явил пред аллаха, Хаджъ Иваз паша и Баязид паша се сбрали наедно и се посъветвали. Хаджъ Иваз паша казал: „Първом нека отпратим по някаква работа личната гвардия на султана — та да се махнат от Портата, пък после ще видим какво ще сторим.“ Веднага след това свикали Дивана и съобщили: „Падишахът иска да тръгне срещу Измироглу. Заповяда гвардията му да тръгне и се срещне с анадолския бейлербей в Бига.“ После, на бърза ръка изплатили платата на еничарите и ги изпратили. А на анадолския бейлербей проводили писмо: „Бързо сбери войската в Бига, че Повелителят се кани да тръгва към Измир.“

След това всеки ден събирали Дивана в Портата. Раздавали кадилъци, училища, санджаци и тимари. Гледали разумно управлението и издавали заповеди по различни въпроси. При Повелителя влизали и излизали лечители. Всички те разнасяли разни цярове и сиропи, безспирно приготовлявали лекове. А двамата везири всеки ден пращали един през друг до Елван бей куриери и питали: „Докъде стигна? Бързо свърши работата, която ти възложихме!“

Ала един ден оръженосците и дворцовите аги се усъмнили, нахвърлили се върху пашите и казали: „На всяка цена трябва да видим нашия падишах. Защо той не излиза пред Дивана? Какво му е на нашия султан? Да видим! А пашите отвърнали: „Лекарите не му позволяват да излиза пред Дивана и не му дават да се движи, да не би пак да му прилошее.“

Агите пак на своето: „Ние непременно ще видим нашия падишах!“

Тогава Хаджъ Иваз им отговорил: „Днес имайте търпение, защото той вече изпи сиропа. Ала утре ще

изведем Повелителя пред Дивана. Елате и вижте нашия падишах."

Когато работата дошла дотам, везирите си казали един другиму: „Що да сторим? Разчуе ли се, че Повелителят е починал, робските тълпи ще разграбят града, а и отвън ще нападнат страната ни!" Тогава един лекар на име Гердран, пристигнал от Аджем и дълготодишен лекар на Йълдъръм Хан, измислил хитрост. Той поставил зад трупа едно момче. Незабелязано от никого, то движело ръката му и мъртвецът поглаждал брадата си със собствената си ръка. Още щом извели падишаха пред Дивана, лекарят дошъл и удряйки чалма о земята пред пашите, се развикал: „Не можахте ли да го оставите на мира. Падишахът точно се беше пооправил. Ако отново му призлее, толкоз труд ще отиде напусто! Какви ги вършите вие?!"

Хаджъ Иваз паша отговорил: „Хайде, Ходжа Хеким, прости ни! Агите искаха да видят Повелителя. Отсега нататък няма да се плашим. С помощта на аллаха благословеното здраве на Повелителя е добро." Виждайки, че падишахът погладил брада със собствената си ръка, агите не дръзнали повече [да настояват] и сами се разотишли. А лекарите взели падишаха под мишниците и пак си влезли в двореца.

(171). Възцаряването на султан Мурад Хан, син на султан Мехмед Хан

Говорят, че султан Мехмед имал петима сина. Единият бил Мурад, единият — Мустафа, единият — Ахмед, единият — Юсуф и единият — Махмуд.[313] Ахмед починал още по времето на баща си. С неговата смърт останали четирима сина и седем дъщери. По-късно Юсуф и Махмуд Челеби починали в Бурса от чума.

След като укривали по описания начин трупа на султана 41 дни, в Бурса пристигнал султан Мурад и седнал на трона. Тогава тутакси се разбрало, че султан Мехмед е починал. И навсякъде се заредили безредици и смутове, беди и злодеяния. Размърдали се Измироглу[314], Ментешеоглу[315], Караманоглу[316] и околните бейове, та при всеки един от тях проводили пратеници да ги умиряват.

В годината, когато султан Мурад станал падишах[317], починал и египетският султан Шейхи бей. Султан на Мъсър станал Татар бей. Починал също и Ментешеоглу Иляс бей. На следващата година внезапно умрял и Татар бей, та султан на Мъсър станал Парс бей.

(172). Разказ за Дюзме Мустафа

Говорят така. Султан Мурад се възцарил на престола в Бурса, а в Селяник се появил синът на Йълдъръм Хан — Мустафа, който беше паднал от коня и изчезнал по време на битката с Тимур. Сега той се подвизавал под името Дюзме Мустафа. Най-напред той тръгнал към Йенидже Вардар и към него се присъединили някои от синовете на Евреноз. После се отправил към Серез и още с пристигането му предали Серезката крепост. После пристигнал в Едирне, а накрая окупирал почти цяла Румелия.

Докато той бил още в Йенидже, съобщили това на султан Мурад. Щом разбрал каква е работата, той извикал румелийския бейлербей Баязид паша: „Ти си бейлербей на Румелия и досега ти яде меда ѝ. Пчелите ѝ пак ти трябва да пазиш!“ „Така си е!“ — рекъл Баязид паша и тръгнал. Щом пристигнал в Гелиболъ, дошла вестта: „Цяла Румелия премина към тогова!“ Тогава Баязид паша също отишъл в Едирне, целунал му ръка и заел по-раншното си везирско място. После пристигнал и Измироглу Джюнейд бей. Него също направили везир. Измироглу взел мерки и превърнал румелийската пехота в платена войска. От време на време той ѝ раздавал пари. И сега още дават всекиму, който отива във войската, по 50 акчета джобни пари. Този обичай е останал от времето на Дюзме Мустафа. Призовал младите войници и ги натоварил на гелиболийските кораби. Де що имало топчии, всичките ги отвел. По цяла Румелия не оставил нито един спахия. Преди да се усетят, той ги прехвърлил от Едирне в Сазлъ дере. Там убили Баязид паша и той паднал жертва за вярата. Намислили били да стигнат до Бурса.

(173). Пристигането на Дюзме Мустафа в Анадола, сражението му със султан Мурад и поражението му.

Говорят така. Докато Дюзме Мустафа идвал срещу султан Мурад, при султана били останали петима паши. Единият бил Ибрахим паша, единият — Хаджъ Иваз паша; тримата сина на Тимурташ паша също станали паши: единият от тях бил Умур бей, единият — Орудж и единият Али паша. Те се споразумели да извадят от тъмницата в Токат Мехмед бей, син на Михалоглу, и да го заведат при султан Мурад.[318]

Разказвали били на султан Мехмед за неговото безстрашие. Тъй като бил голям храбрец, султанът не позволил да го убият, а го затворил в Бедеви Чардак в Токат. А този Мехмед бей, син на Михалоглу, бил толкова юначен, че в ден на битка повалял по 10 хиляди души.

Султан Мурад пресякъл моста на Улубад и застанал там. Дюзме Мустафа също дошъл и застанал от другата страна на моста. Тогаз всеки един от везирите на султан Мурад се заел с работата си. А Хаджъ Иваз паша бил поставен край езерото така, че да препречва пътя на Дюзме Мустафа.

След това Дюзме Мустафа с войските си заследил войската на султан Мурад. Докато седели едни срещу други, синът на Михалоглу — Мехмед, излязъл от тъмницата в Токат, дошъл и приближил. Той целунал ръка на султан Мурад, облякъл празнична одежда и отишъл право при реката. Тези били първите му думи: „Бре вие, турски благородници! Бре, предатели!“ После извикал по име Гюмюлоглу, синовете на Евреноз[319] и така всички румелийски бейове.

Тогава всички румелийци дошли при реката. Той ги поздравил и им казал няколко думички. После извикал: „Този Мустафа е самозванец!“[320] И така му извадил прозвище.

Тогава румелийските бейове си казали един другиму: „Гледай ти, Михалоглу Мехмед бей бил жив!“ Отишли и обадили това на пашите. После написали отделни писма до всеки един от бейовете и топчиите и ги изпратили през езерото по някой си на име Гьонанлъ Баязид. По това време и Измироглу Кара Джюнейд бил при Дюзме Мустафа. И него го били заблудили.

(174). Разказ за хитрината на Хаджъ Иваз паша

Говорят, че Дюзме Мустафа чул това, което Михалоглу казал на румелийците и техните бейове. А веднага след туй Хаджъ Иваз паша му написал едно лъжливо писмо, в което казвал: „Нека бъде известно на султана, че румелийските бейове и бойци са се сговорили в еди коя си нощ, когато Мурад Хан обикаля около езерото,[321] да те заловят и да те предадат нему. Написал и още някои подобни заплахи, а за да го накара да му повярва, добавил: „Бъди внимателен и предпазлив!"

В казаната нощ Хаджъ Иваз паша минал през уреченото място и извикал, призовавайки името на аллаха: „Молете се за здравето на султан Мурада!" Думнал тъпан, навдигнал се юруш. И оттатък Дюзме Мустафа хванал вяра на изпратеното от Хаджъ Иваз паша писмо. Мислейки си, че работата е точно такава, той се затресъл от страх, с мъка се качил на коня си и избягал. Измироглу, който знаел за писмото, също избягал. Ама синовете Евренозови, бойците и тюркските първенци не избягали.

Хаджъ Иваз паша се настанил в шатрите на Дюзме Мустафа. Бързо скалъпил мост, прехвърлил цялата си рат и я присъединил към войската на оногова. Не позволил обаче да падне ничий косъм. Бейовете и първенците, дето не избягали, дошли и целунали ръка на султан Мурад. Ибрахим паша казал: „Всички тези заслужават сеч!"

Хаджъ Иваз паша отвърнал: „Не е мъдро да ги колим, защото всички те са заблудени от лъжата на Измироглу. Бидейки техен бей, той им е казал, че този е син на султан Баязид. Те са повярвали и са се заблудили. Щом разбраха, че е самозванец, те се отказаха от него. Затуй нямат вина!".

Това събитие станало през 825 година по Хиджра.[322]

(175). Разказ

Бягайки, Дюзме Мустафа стигнал до реката Бига.[323] Не могъл да намери брод през нея, та дал много пари на кадията на Бига и онзи му посочил откъде да

мине. Така [Дюзие Мустафа] с 5—10 човека се прехвърлил оттатък и си отишъл. Бягайки в голям страх, той зарязал всичките си багажи и товари. На третия ден стигнал Гелиболъ и тутакси наредил да се пуснат на вода корабите. Заповядал никаква гемия да не се пропуска отсам нататък, а брегът да не се изпуска от очи.

А султан Мурад, вървейки след него, също стигнал до Бига. Разказали му как кадията на Бига посочил брода на Дюзме, та Мурад Хан го направил на пух и прах край този брод. После продължили и стигнали до пристанището.[324] Изумили се, като не намерили там гемиите си. Точно тогава в морето бил излязъл един генуезки търговски кораб. Решили да го вземат. Ибрахим паша имал в Гелиболъ един храненик, когото наричали Тахаретсиз Хатиб. Изпратили него да доведе кораба и броили 4 хиляди флорини плата, за да бъде пренесена в Румелия цялата анадолска войска. Щом се сговорили, те напълнили търговския кораб с бойци и тръгнали срещу галерите. Тези открили огън и не позволили на търговския кораб да напредне. И отсамните видели, че нямат сила да хванат галерите.

После Дюзме Мустафа вдигнал на крак народа на Козлу Дере, върнал се и започнал битка. По волята на аллаха победа не хванал. А сетне търговският кораб дошъл още веднъж, та се умножили хората на Мурад в Румелия. Дюзме Мустафа се омаломощил.

Султан Мурад веднага минал и отседнал в Мусала. Не му предали крепостта Гелиболъ. Даже гюлета метнали, та затрили някоя и друга от шатрите в Мусалла. Чак след като се видяло ясно, че Дюзме Мустафа е разбит, я дали.

После султан Мурад с войската си подгонил Дюзме Мустафа. Онзи се добрал до Едирне. Градският народ знаел, че султан Мурад е по петите му, та не се дал на Мустафа. Подушил негодникът какво му се пише и офейкал. Мурад Хан се спуснал подире му. Мустафа бягал, те — след него! Настигнали го най-подир в Къзъл Агач Йениджеси. Хванали го и го довели при султан Мурад в Едирне. Обесили го на крепостната кула. Народът се изпровървял да го гледа, а светът разбрал, че е обесен.

(176). Разказ

Говорят, че щом видял сметката на Дюзме Мустафа, султан Мурад се установил в Едирне и проводил пратеници до съседните бейове. При Вулкоглу той пратил Ниш Тоган. Вулкоглу срещнал пратеника с почести и по свой човек проводил дарове. „Щерка си давам!“ — рекъл. А на султан Мурада писмо написал, да е честито падишахството, му пожелал. Казал обаче: „Нека ми даде земята отсам София! Колкото приход изкарам, повечето нему ще дам!“ Отишъл пратеникът и известил кое как е. Склонил падишахът и свързали с Вулкоглу мирен сговор.

После пратили при истанбулския владетел[325] кадията на Габзе — Фазуллах, защото бил и приятел с владетеля. Онзи казал: „Е, Мевляна кадия! Толкоз земя дадохте на Вулкоглу! На мен пък дайте всичко, що е отсам Визе и да се помирим!“

Фазуллах казал. Теглили граница през Чорлу, че и Инджегиз отстъпили. После на границата поставили Евренозоглу,[326] а Фируз бей изпратили къмто Ефляк. Те често налитали оттатък и били сити с плячка.

(177). Разказ за Кючюк Мустафа

Говорят така. По същото време, когато султан Мурад отишъл да преследва Дюзме Мустафа, той имал един малък брат. Наричали го Кючюк Мустафа. Баща му му бил дал Хамид Или, а Гермияноглу[327] го осиновил. Насъскали го негодниците. Гермияноглу и Караманоглу[328] събрали рат и се отправили към Бурса. Като чули, първенците на Бурса събрали пари от страната си, набавили и сто парчета платно, пък изпратили всичко това по Ахи Якуб и Ахи Кадем. Кючюк Мустафа стоял на лагер във Фидийе Къзък. Двамата ахии отишли при неговия възпитател Шарабдар Иляс бей и му казали: „Макар и този да е падишахски син, брат му вече дойде и заякчи крепостта. С вашето идване тя моментално ще бъде разрушена. А знаете ли вие, че открай време Караманоглу е върл враг на османлиите. Осъзнайте се! Не оставяйте чуждата войска да навлезе в земите ни, бащините ни ме-

ста да затрие! Благоволете да размислите върху това!"

Шарабдар Иляс бей чул думите на ахиите. Прибрал парите и склонил. Сетне се вдигнали и стигнали Изник. В онези времена Изник процъфтявал. Настанили се в сарая на Ибрахим паша и захванали да раздават тимари на прииждащите, власт да заявяват. Тогава пашите, със знанието на султан Мурад, тайничко известили Шарабдар Иляса: „Повелителят ти даде анадолския бейлербейлик!" — казали те и даже нарочния берат му проводили. Казали още: „Дорде ние дойдем, ти се дръж здраво и не изпускай момчето!" Склонил тогава Шарабдар Иляс бей на измяна и зачакал. Ала Тургудогулларъ, които били на страната на момчето и гермиянските бейове подушили измяната, отишли при Шарабдар Иляса, рекли: „Ей, бей! Дай ни момчето! Нека го отпратим я в Караман, я в Гермиян, или пък в Истанбул. Тя, твоята, е ясна, но барем ние да се отплатим с добро за хляба и солта. От сумата и време конете на принца яздим, неговите кафтани обличаме, имането му подядаме, та нека накрай да не го предаваме!" Ала полза никаква. Не могли да вземат момчето от ръцете на Шарабдар Иляс бей.

(178). Разказ за лобното място на Кючюк Мустафа

Говорят, че султан Мурад се запътил с най-голяма бързина и на деветия ден стигнал от Едирне в Изник. Точно в това време Кючюк Мустафа бил влязъл в хамама. Кьосемихлоглу Мехмед бей приближил с войската, обсадил крепостта и се разпрострял навред около нея. Самият той дошъл до Ялъ Капасъ. Градският народ отворил вратата, решен да се бие. Михалоглу Мехмед бей тозчас се вмъкнал през вратата. Ала от вътрешната й страна стоял готов Таджеддиноглу. Той изскочил срещу Михалоглу и тъй както били яхнали и двамата, метнали всеки срещу всеки своите боздугани. Никой не улучил, та се вкопчали един в друг. И двамата паднали на земята. Ала там хората на Таджеддиноглу Махмуд бей били много. Те се сбрали, сгащили на тясно Михалоглу Мехмед бей и му отсекли главата. После се заели да покачат на коня Таджеддиноглу Махмуда. Дорде да го вдигнат нагоре и дорде

му кажат: „Ха сега вземи и Челебията!“, един роб на Михалоглу, по божията воля и намесата на небето, пуснал срещу му стрела и го улучил зад ухото. Той паднал и предал богу дух.

Докато се водил боят, Шарабдар Иляс бей свалил от коня Кючюк Мустафа и го хванал в прегръдките си. Кючюк Мустафа попитал: „Ей, Лала! Защо ме хващаш?“ „Ще те изпратя на брат ти Мурад Хан!“ — отвърнал Иляс бей.“ Ей, подъл изменнико!“ — извикал Кючюк Мустафа. — „Не ме давай на брат ми, защото той ще ме смаже!“

Навел глава Иляс бей, звук не издал и изпратил момчето при Повелителя. Главният конюх го завел при Мезид бей, а Мезид бей сложил момчето върху един тъпан, поклонил му се и го целунал. После го занесъл на Мурад Хан. Докато Мурад Хан да каже: „Свършете с тази работа,“, грабнали момчето от ръцете на Мезид бей. Край пътя извън Изник растяло голо смокиново дърво. Отворили под него един кепенк и удавили момчето във водата. След като изпълнили повелята, те изпратили [трупа] му към бащината му столица Бурса. Народът на Бурса го посрещнал и го погребал според шериатските повели. После казали на Шарабдар Иляс бея: „Защо извърши това предателство?“ Той отвърнал: „Макар да изглеждам изменник, аз постъпих правилно. Защото оставех ли го, двете войски щяха да се ударят, да се развихрят и да опропастят страната. Такива са прастарите обичаи. Аз не съм единствен!“ Ала след всичко бейовете загубили почитта си към него.

Това събитие станало през 826 година по Хиджра.[329] През същата година Мурад Хан обсадил Костантинийе, а крепостта се браниla.

(179). Разказ за Мезид бей

Говорят, че султан Мурад много обичал Кючюк Мустафа. Дори и след като заповядал да го убият, той непрекъснато си го спомнял. А пийнел ли си на пир, щом му се мернел Мезид бей, казвал: „Мезиде, ти си моят убиец.“ Щом чуел тези думи, Мезид бей излизъл от себе си. Той забелязал, че станало обичайно за По-

велителя да говори тъй, когато бил пиян. Един ден, когато султанът пак ги изрекъл, Мезид бей заложил главата си и казал: „Боже опази, мой султане! Аз не съм свалил дори и косъм от него!“ Възрадвал се Повелителят на думите му, защото обичал Мезида и не му се щяло да го погуби заради убийството. Тогава заповядал: „Закълни се, Мезиде! Стоиш ли на словата, които изрече?“ Мезид бей се заклел и накарал Повелителят да му повярва. После Мурад Хан затърсил убиеца на Кючюк Мустафа, накарал да го открият и убият. Мезид бей бил освободен от обвинението, а службата му пораснала.

(180). Разказ за войната с Исфендияр и завладяването на Кастамони

Говорят, че султан Мурад погубил враговете си, а после си рекъл, че петима паши са му много. Тогава освободил от служба Кара Тимурташовите синове. Първия от тях — Умур бей, натоварил с пратеничество при Гермияноглу. На брат му — Оружд бей, дал анадолския бейлербейлик, а на Али паша — санджака Сарухан. От пашите останали само Ибрахим паша и Хаджъ Иваз паша. На своя възпитател Йоргуч той дал Амасия.

После едва успял да продума: „Седнете по местата си и се занимавайте с мюсюлманските дела!“, когато дошъл молител. „Исфендияр нападна с огромна войска Тараклъ Борлу!“ — известил той. Мурад Хан на часа излязъл към Йени Шехир. С него бил и синът на Исфендияр — Касъм бей. Защото той бил дошъл още когато Мурад се готвел да тръгне за Изник. Като научили това, мнозина от хората на Исфендияр избягали при Касъма.

И така, султан Мурад се срещнал с Исфендияр край Тараклъ Борлу. Дълго се бил и изловил сума от хората на Исфендияра. Най-подир Исфендияровата войска била разбита, а самият той изял един боздуганов удар от ръката на капуджибашията Яхши бей и избягал в Синоп. По-късно оглушал с едното ухо от този боздуганов удар.

Султан Мурад влязъл в Кастамони, завладял го и заповядал да се застрои Бакър Кюреси. Исфендияр видял, че Мурадовата държава се замогва, та проводил сина си като пратеник при Мурад и казал: „Нека Мурад

Хан прости дързостта ми. Неговите бащи и деди са били милостиви към нас. Самият той също е великодушен. Аз пък всяка година ще пращам войска за неговите походи, щерка си ще му дам, слуга ще му стана!“ Пашите също обдарил богато и пребогато. Тогава пашите измолили Исфендияра от Повелителя. Той склонил на мир, обърнал се и си отишъл в Бурса.

През 828 година по Хиджра[330] разказали на султан Мурад колко злонамерен бил везирът му Хаджъ Иваз паша. „С робите е в сговор! — рекли. — Срещу бейлика козни плете!“ И продължавали да нареждат: „Готов е даже срещу султана ни ръка да вдигне. Дори когато идва в Дивана, той носи ризница под кафтана си!“ Огорчил се Повелителят от тези думи. Един ден, когато яздили, той потупал Иваз паша по гърба и се уверил, че онзи е облякъл ризница. „Що е туй?“ — попитал. „От робите се вардя!“ — отвърнал онзи и така сам потвърдил думите на клеветниците. Тогаз султан Мурад заповядал. Вкарали в очите на Хаджъ Иваз паша игли и го ослепили.

(181). Разказ за случките с Дракула, син на Ефляк

Говорят, че по времето, когато султан Мурад Хан отишъл в Изник, за да се срещне с брат си Кючюк Мустафа, Ефлякоглу Дракула нахлул в Силистре и донесъл много беди.[331] Не че нямало газии там, но неверните-размирници хич не били малко. Докато Повелителят вървял срещу Исфендияр, известили го. Повелителят казал: „Веднага тръгваме! И следа да не остане от поразите на този злосторник! Нека робът ми Фируз издебне сгода, да премине с правоверните отсреща и да удари страната му! Мъжете и жените да зароби, а земята да превърне в прах и пепел!“

Когато Мурад Хан се върнал от Исфендияра, Дракула дошъл при вратата му ведно с двамата си сина и станал слуга на Повелителя. Мурад Хан опростил вината му и извинил непокорството му. После наметнал на раменете му почетен кафтан и го отпратил да си върви дома.

(182). Разказ за женитбата на султан Мурад Хан с дъщерята на Исфендияр

Говорят, че след като се помирил с Ефлякоглу Дракула, султан Мурад Хан решил да се заеме с Арнавутлука и възложил това на най-големия син на Еврєноз. Дал му уджове и в двете страни, та газиите се хвърлили в ежедневна битка за вярата.

Сам си султанът честито се застягал. Щял да вдига сватба и да се жени за дъщерята на Исфендияр. Щом всичко нужно за сватбата било готово, той изпратил за булката чашнигирбашията Елван бей и многозина от свитата. Изпратил също и двамина евнуси — Шерефеддин паша и Рейхан паша. За сватовници измежду жените избрали и проводили при Исфендияра съпругата на Халил паша, бавачката на султан Мехмед — Дадъ Хатун, майката на Халил паша — Мерич Бола, съпругата на Гермияноглу Якуб бей — Паша Киредже, която Повелителят наричал Шах Ана и много други.

Исфендияр празнувал сватбата в Деврекяни, ала настанил на нощувка пристигналите сватове в Кастамони. По онова време Кастамони бил величествен и цветущ град. После той предал дъщеря си на Паша Киредже и Дадъ Хатун. Те я завели и я оставили в Бурса.

Докато Повелителят правил сватба в Бурса, Вулкоглу заловил сина на пограничния санджакбей, който се казвал Паша бей, а по прякор Дели Паша, и го затворил в една крепост. Като научил за това, Повелителят веднага събрал огромна войска и се отправил нататък. Пристигнал и покорил земите на Лаз. Това завладяване станало през 826 година по Хиджра.[332]

(184). Разказ за изпращането на Орудж бей към областта Айдън

Говорят така. Изпратили анадолския бей Орудж бей, син на Тимурташ към айдънската земя — да отиде и да се разправи с тамошните изменници. Защото по онова време Аяслук и Тире заедно с нахиите си били владение на османската държава. Ала един от наследниците на Айдън бил Измироглу Джюнейд бей, а

на този народ хич не липсвало непостоянство. По онова време айдънският наследник Иса бей имал внук[333]. Той ядял тимар при [османския] двор и вечно едно и също си приказвал: „Докато не си отиде Джюнейд бей, този вилает никога няма да стане ваш!“

По онова време Повелителят бил дал айдънската земя като тимар на един свой роб, на име Яхши бей, и той от време на време се биел с Измироглу. После бейлярбеят Орудж се съединил с Яхши бей, но когато стигнали дотам, Измироглу не приел боя, а влязъл в крепостта Ипсили и останал там. А те отишли и си възвърнали част от неговата земя. После си заминали. Ала и след това Измироглу не прекратил метежите.

(185). Разказ за случката с Измироглу

Говорят, че един ден султан Мурад казал на пашите си: „Този Измироглу направи сумата измени. Време е да бъде озаптен. Трябва да му видите сметката. Ако ли не, то се заклевам в светлия дух на Мохамеда, че аз ще видя вашата!“ Пашите казали: „Повелителю на света! Твоят роб Орудж бей умря — защото през тази година споменатият Орудж бей наистина бил умрял — и сега ти даде бейлярбейството на роба си Хамза бей. Орудж бей бе зает с ядене, пиене и дрънкане, та никак не се трудеше, когато се появи враг да го унищожи. Ала този Хамза бей е ревностен, него да известим за тази работа. С божията милост и за щастието на нашия султан той ще му види сметката.“

Тогава бързо пратили хабер до Хамза бей. В писмото написали: „Щом пристигне султанската заповед, ти, заедно с Яхши бей, санджака Сарухан и санджака Бурса — известен още като Бей санджак — трябва да се съберете в едно и да тръгнете срещу Измироглу с най-голяма бързина. На всяка цена да премерите с него сили. В името на великия аллах нека Хамза бей не се покаже мързелив и немарлив в тази работа!“

Тогава се събрала войската. Тръгнали и се отправили към крепостта Ипсили. Когато я наближили, пристигнал и Измироглу, който също бил набрал аскер. Вдигнало се голямо сражение. Джюнейд бей имал син — Курд Хасан. Той отвел войската си встрани и

се измъкнал. А Измироглу Джюнейд бей останал с малко хора. Като видял това, Хамза бей решил да го удари. Измироглу пък бил много измърсен, та рекъл да си влезе в крепостта и да се измие. Докато той бил в двореца, синът му също тръгнал да се връща, защото и останалата му войска се била разпръснала. Ала още с идването му го хванали за гушата. Заловили го и го повели към крепостта. Доста време я обсаждали. Най-после измъкнали оттам Джюнейд бей с добро, като му казали: „Нека те заведем при Повелителя! Той ще те помилва!“ Тогава Измироглу влязъл в шатрата на Хамза бей и видял, че там стои и Курд Хасан. Яхши бей скочил от мястото си, сграбчил Джюнейд бей за яката и го завлякъл в собствената си шатра. Там пред неговите очи заклал сина му и казал: „Къде е моят брат? И ти сега изпитай горчивината на смъртта!“ С тези думи той отсякъл главата на Джюнейд бей и отмъстил за братовата си кръв.

После показали на крепостта двете глави. Като видял отрязаните глави на Джюнейд бей и на неговия син, народът на крепостта нямало що да стори и я предал.

После завоювали цялата айдънска земя. Там взели да секат монети и да четат петъчна молитва на името на султан Мурада. Изпратили също кадии и емини и я овладели. Това станало през 829 година по Хиджра.[334] Иначе случките с Ментешеоглу станали порано, но и двете — в една година.

(186). Разказ за случката с Ментешеоглу

Говорят, че умирайки, Ментешеоглу Якуб бей оставил двама сина. Единият — Иляс бей, единият — Махмуд бей. По-късно Иляс бей починал, но Махмуд бей бил жив. Двамата сина на Махмуд бей служили при двореца на Повелителя. Единият — на име Ахмед, единият — на име Ювейс[335]. По-късно Махмуд бей също предал богу дух. Когато в двора се научили за смъртта му, изпратили двамата му сина в Токат и им дали за тимар Бедеви Чардак.[336] Вилаета Ментеше дали на Балабан паша и сложили ръка върху него. Султан Мурад владял вакъфите и тимарите на Ментешеоглу. Изпра-

тил там кадии и субашии и заповядал да секат пари и да четат молитва на негово име.

Двамата сина на Ментешоглу били затворени в крепостта Токат. Там те презимували и прекарали лятото. Като наближила другата зима, те взели да се стягат за нея и заповядали да им донесат суха трева за конете. На този, дето им я донесъл, те рекли: „Тази е малко. Донеси още един чувал!“ Човекът отишъл, но този път донесъл един чувал с гнила трева. Този път те не я взели, а му я върнали. Той си я прибрал и си отишъл. Вратарят на крепостта го попитал: „Защо пак си връщаш тревата?“ „Стара трева е, та не я харесаха, защото миришела — отвърнал човекът. — Ще отида да я занеса на собственика ѝ.“

Тогава синовете на Ментеше се посъветвали един друг и си казали: „Османоглу ни лиши от бащиния ни престол и животът ни минава като затвор. Трябва барем един от нас да се измъкне с хитрост от крепостта, да се добере до аджемските султани и да се оплече. Дано те, както по-рано Тимурленг, ни възвърнат трона!“ И така, Ювейс бей изсипал тревата от първия чувал, пъхнал вътре Ахмед бей, натъпкал около него слама и като го метнали на рамо, замърморил като аргатин: „Ето ти беля, и то пак на моята глава! Душата ми излезе, животът ми дотегна!“ И продължил да нарежда: „Изнемощях от тях и пазарлъците им! Нищо не харесват. Какво толкоз има в една суха трева, че да не я харесват. За какво толкова ги пази тия Османоглу?“ Като мърморел и ругаел така, той изнесъл Ахмед бей извън крепостта. Щом изскочил от чувала, Ахмед бей намерил кон, тозчас се метнал на гърба му и офейкал. Точно по това време Кара Йолюк се бил върнал от лятно пасище, та онзи отишъл при него.

Ала Ювеис бей не могъл да избяга. Не знаел къде да отиде, пък и кон не му паднал. Когато съмнало, дошли и завели Ювейс бей при вратата на крепостта. А Ахмед бей избягал.

Разказали тази работа на Повелителя. Тогава и от Ювейс бей останало празно място. И пазача хванали. Освободили го от вардене на пленника и двамата се представили на милостта на всевишния.

Ахмед бей не останал при Кара Йолюк. Отишъл си дома, ала като не смогнал да получи нищо, тръгнал и заминал за Аджем.

(187). Разказ за случките с Мехмед Караманоглу

Говорят, че през 830 година по Хиджра[337] Повелителят бил осенен от благословеното желание да тръгне на война за вярата. Когато решил това, той наредил да се събере голям аскер. По всички посоки разпратили заповеди. Само аллах знае чета и броя на войската, която се събрала за кратко време. Тръгнали веднага. Минали благополучно в Румелия и се заели с газават. После завоювали земя от Лаз и поставили неверниците й на колене пред истинната вяра. Поискали харадж. Който се покорявал — добре, иначе погубвали и убивали.

Докато войската била от душа и сърце заета с война за вярата, Караманоглу Мехмед бей отишъл и нападнал крепостта Аталия. Били се. Както наглеждал боя, той нагазил в място, до което стигали хвърлящите гюлета. Едно гюле го улучило и той станал на парчета. Постигнала го клетвата, която той бил дал пред султан Челеби. Караманците сложили останките му в един сандък и го изпратили към Караман. А гюлето, което го улучило, нарекли свещено и го овесили с вериги на крепостните врати.

Мехмед бей оставил трима сина — Ибрахим бей, Иса бей и Алаеддин бей. Той имал и един брат, когото наричали Бенги Али бей. Той поискал да седне на престола, но част от народа не го приела. Най-после султан Мурад предал санджака на Ибрахим бей и му препасал сабя. Двамата му братя приел в двора си. А Ибрахим бей върнал на султан Мурад всичко, що неговият баща бил взел от земята Хамид. Даже и Отлук му предал. Задълго заживели в мир и сговор. Ще рече, двете земи в едно се слели. Земята Хамид султан Мурад дал като тимар на Шарабдар Иляс бей.

През същата година се случили разни неща с Михалоглу, Касъмоглу, Шах Мелек бей и румелийските бейове. Войската на Шам завладяла Кърбъс.

(188). Разказ за това, как Йоргуч паша надхитрил тюркмените, синове на Кьозъл Коджа

Говорят, че заради синовете на Кьозъл Коджа, които били от тюркмените, земите около Амасия и Токат денем и нощем нямали мира. Ако не били сбрани на дружини, пътниците никак не смогвали да минават от град в град. Посред бял ден грабели жени от хамама насред града и офейквали. Никой не можел да им се опъне.

Султан Мурад бил поверил управлението на Рум на своя възпитагел Йоргуч паша. Щом научил за тези злочинства, Йоргуч паша много се огорчил, защото бил безмерно усърден. Даже на собствено име пари сечал и им викали „йоргучови акчета". Та като обикалял из Рум, Йоргуч паша размислял. Съобразявал, че ако събере войска и се вкопчат един в друг, мнозина от тукашните хора щели да погинат. Тогава си рекъл: „На тия май клопка им трябва!" И един ден намислил как да ги подлъже.

Стъкмил един пратеник, уж от името на падишаха, и го проводил до четиримата братя с писмо и големи армагани. Казал: „Благоволете да идете при възпитателя ми Йоргуч. Сдружете се с него и ударете Алп Арслановата земя Джаник. Оплячкосайте я. После идете право към Артък Ова. Нека това бъде ваш тимар." После Йоргуч паша избрал един от доверените си хора и го пратил като свой личен пратеник. Така султанският уж пратеник и пратеникът на Йоргуч паша дошли и намерили синовете на Кьозъл Коджа в земята Чорумлу. Пратеникът на Йоргуч дал Йоргучовото писмо, а султанският пратеник — султановото. Прочели всяко едно от тях и се възрадвали. Де що имало тюркменски злосторници, известили ги и ги призовали. Стекли се 400 тюркмени бабаити. Всички, дето били вършели безчинства, се събрали наедно. После четиримата братя се сговорили да поставят Йоргуч паша под ножа, ако след овладяването на оназ земя той ги притеснява и им се противопоставя. Така също [решили] да изколят хората му и да ударят земята му.

Сетне тръгнали и стигнали до полето Мерзифон. Там станували и пренощували, ала Йоргуч паша не дошъл. Онези заразпитвали: „Защо не дойде Йоргуч?"

„Болен е“ — им отговорили. Тогава те се вдигнали и точно щели да влязат в Амасия, когато синът на Йоргуч Паша излязъл да ги посрещне. Показал се много смутен и казал на синовете на Кьозъл Коджа: „Прощавайте! Баща ми не е добре. Много е отпаднал, та легна и не можахме да дойдем. Длъжници сме към службата. Вие заповядайте, починете си няколко дни в града — заедно да похапнем, да си попийнем и да се повеселим. Пък и баща ми иска да ни погостувате. След няколко дни, ако му подобрее, и той ще тръгне с нас. Не се ли поправи, вие сте достатъчни. Аз също ще дойда. Пък и в Сонуса имаме готови войски. С вашата подкрепа дори няма нужда от баща ми.“ С тези думи той почтително ги въвел и настанил — всеки в отделен сарай. Те се разделили на групички и се пръснали из Амасия. А Йоргуч паша ги отрупал с милости и вино. Онези навирили нос и се изпонапили, а щом си легнали, изловили ги до крак. Първом пипнали четиримата братя, вързали ги и на часа им отрязали главите. За останалите също имало готови хора. Те хванали останалите четиристотин, вързали ги и ги довели при Йоргуч паша. Някои предлагали как тези да бъдат погубени: „Да ги вкараме в тъмница и да пуснем през вратата дим. Така ще ги издушим до крак!“

Ала Йоргуч паша рекъл: „Аз най-добре знам какво ще ги правя!“ И заповядал. В Амасия имало една тъмница, изсечена в скалите. Изпразнили я и вътре натикали четиристотинте казълкоджалии. После замазали отвора с глина. След като били лежали там вече седем дни, дошла една женица и занареждала пред Йоргуч: „Горко ми! В тъмницата си сложил и моя син. Той не е от ония. Нали беше шивач, отишъл бе да им работи шатрите, та пристигнал тук ведно с тях.“ Йоргуч паша казал: „Оттук нататък лек няма. Що да сторим?“ Женицата приплакала: „Султане мой! И мъртъв да е, искам си го!“

Тогава Йоргуч паша заповядал. Отворили тъмницата и потърсили сина на жената. Намерили го изпод четиристотинте и го измъкнали. Още не бил умрял. Смаяли се, ала разбрали, че бил невинен. После Йоргуч паша заповядал да извадят труповете от тъмницата и да ги изхвърлят покрай реката на Амасия. Забранил да ги погребват, та вълци и птици да ги ръфат и разпиляват.

След като ги възмездил така, Йоргуч паша тутакси се метнал на коня и отишъл при тюркменските къщи, тъй като се били разположили заранта край Чорумлу. Връхлетял и посякъл още мнозина тюркмени. Колкото добитък и вълна имали, всичко отдал за разграбване. Толкова много се заситили, че после за акче овца продавали. Ала на жените и децата им ръка не вдигнали. Челядта им се разпръснала по близките места, станали просяци. По-късно Йоргуч разгласил надлъж и шир: „Ще обдаря с одежда всеки, който пипне и доведе някой къзълкоджалия". Така той изтребил къзълкоджалиите. Оттогава досега тюркмените със злодейство не се залавят. А по-рано къзълкоджалиите не само че грабели, ами отивали и подучвали Дулкадироглу и Кара Йолюкоглу да им отстъпват страните си. Когато Йоргуч паша ги изтребил, цялата област си отдъхнала от техните безчинства. Тюркмените били пропъдени от османската страна.

(189). Разказ за завладяването на Коджа Каясъ и за Хайдар бей

Говорят, че в Зейтун, около Османджък имало една крепост, наречена Коджа Каясъ. Владеел я Хайдар бей. Много стръмна крепост била, а Хайдар бей заповядал да струпат в нея храни за 100 години. Навън не можело да се излезе. [Хайдар бей] имал син на име Касъм. От време на време го изпращал с дарове при заобикалящите го от четири страни бейове, ала нищо не му споменавал за своите работи. Бейовете, които той обдарявал, много се стараели, подпитвали момчето, но нищо не смогнали да изскопчат от него. Един ден то казало на баща си: „Татко, ти какво би сторил, ако там, където отида, ме подкупят?" Хайдар отвърнал: „Синко, заричам те в името на аллаха! Докато умра, недей да излизаш от крепостта. Поостарее ли човек, вече никому не може да слугува!"

Йоргуч паша много се силел да превземе тази крепост. Мерак му била и деня, и нощя. В крепостта имало един човек, гдето му викали Тайфур Челеби. Хайдар бей много го обичал. Йоргуч дал дъщеря си на този Тайфур и така го привлякъл на своя страна. Една нощ, най-неочаквано Тайфур подпалил крепостните

складове и изгорил всичките храни. Като подушил това, Йоргуч тръгнал и налетял срещу крепостта. Тогава Хайдар бей казал: „Йоргуч! С мен стана каквото стана! Ала моля аллаха, щото твоят край да бъде бетер моя!“ После доброволно предал твърдината си.

Тогава Йоргуч известил Повелителя. На Хайдар паша дали един добър тимар, който той ял до смъртта си. А Йоргуч паша, щом овладял крепостта, сложил там доверен човек. И досега крепостта е в техните ръце.

(190). Разказ за завладяването на Джаник

Говорят, че един ден, като вдигал сватба, Йоргуч паша поканил Алп Арсланоглу. Онзи обаче усетил коварството на Йоргуч, та му пратил следната вест: „Ако целиш да придобиеш арменците, които управлявам, ела, вземи ги и отсега нататък се грижи за тях! От мен какво искаш? Сам ще отида при Повелителя. Жив да е, та и на мен да даде добър тимар.“

Ядосал се Йоргуч и тръгнал срещу му, ала още преди да пристигне там, Алп Арсланоглу сам дошъл. Още с идването му Йоргуч паша го хванал и го завел при Повелителя. Повелителят заповядал и за някое време го затворили в една къща на Бурса. Челядта и близките му Йоргуч паша прехвърлил в Амасия и наредил да ги пазят. После, един ден, Алп Арсланоглу завързал пазача си, приготвил се някак си и се спуснал надолу от крепостта. Конете били готови. Метнал се и заминал. Но след две години пак доброволно дошъл при Повелителя. Повелителят му дал добър тимар в Румелия[338] и изпратил при него семейството му. Йоргуч паша постигнал тази победа в 831 година по Хиджра.[339]

(191). Разказ за това, как бил построен мостът Ергене

Говорят, че по-рано мястото на моста Ергене било гористо, тинесто и запустяло разбойническо свърталище. Не минавало време без разбойници да не затрият някого там. Тогава султан Мурад изпразнил хазната и заповядал, та първом изсекли гората, прочистили мя-

стото и построили мост, който издържал тежест 174
кантара. Заповядал също да благоустроят земите от двете му страни. От едната основал хубавичко градче, на име Ергене, и наредил да издигнат голям имарет. Двата края на моста също благоустроил и той станал известен като мост „Ергене".

После, когато имаретът бил открит, султан Мурад събрал улемите и беднотията на Едирне, завел ги там, раздал им акчета и флорини и първата гозба им поднесъл със своите си ръце. И кандилото запалил сам. Почел майсторите, които изградили моста, с одежди и ги обдарил с чифлици. А народа на градеца той освободил от аваризи и го оставил на специална военна служба.

(192). Разказ за пристигането на гермиянеца Якуб бей при Мурад Хан

Говорят, че един ден, както Мурад Хан си стоял в Едирне и се развличал, дошла вест: „Вашият брат Гермияноглу Якуб бей с малко хора излезе от земята си и идва при султана ни." Повелителят изпратил в Бурса вестител и заповядал: „Ако е истина, че Гермияноглу идва като мой брат, нека градският народ излезе и го посрещне с големи почести. Мене да известят за времето на неговото пристигане тук!"

Така, когато Гермияноглу пристигнал в Бурса, народът го почел, както си му е редът. А той още с идването си отишъл при гробовете на починалите султани, поклонил им се и раздал сума пари. По онова време бил още жив тукашният праведник Емир Султан, нека аллах съхрани неговите тайни! Гермияноглу отишъл и в неговия дом, ръка му целунал. После пристигнал в Манастир. Поклонил се пред гробовете на Осман и Орхан и раздал подаръци на улеми и бедни. Когато се отправил към Едирне и стигнал до моста Ергене, Повелителят изпратил паши и бейове да го посрещнат. Довели го с почести и го настанили на едно височайше място. На другия ден пашите дошли при него, поклонили му се, а той им позволил да му целунат ръка. Султан Мурад пък го удостоил с големи милости. Три дни пирували. После му

облекли почетна одежда, отрупали го с дарове и го изпратили наново в страната му.

Ала този Гермияноглу бил голям прахосник. Макар че султан Мурад му дал толкова много пари, докато стигне от Едрине до Гелиболъ, онзи всичко изял и пръснал. Когато стигнал в Гелиболъ, той известил султан Мурада: „Нищо не ни остана, за да си платим преминаването. Нека моят брат ни изпрати пари за харчене!“ Султан Мурад рекъл: „Всевишният ни даде брат, комуто не постига не само приходът от собствената му страна, но и нашите печалби!“ После проводил голяма сума.

Една година след това Гермияноглу бил здрав, а когато дошло да се представи пред аллаха, той завещал страната си на султан Мурад. Нека божията благодат бъде върху него!

(193). Разказ за завладяването на Лаз и Аладжа Хисар

Говорят, че султан Мурад поверил пограничните области все на юначни бейове. Границата със земята Лаз той бил дал на Исхак бей. Но речел ли той да предприеме набег, владетелят на Семендире — Вулкоглу,[340] усещал това и тайно предупреждавал неверниците. Заради това Исхак бей все не смогвал да хване плячка. Разбрал той каква била работата и известил Мурад Хана. Разказал му за безочието на неверниците. Тогава Повелителят си взел обратно от Вулкоглу всичко, що му бил дал и го предоставил на своите си хора. Вулкоглу смислил, че трябва да се поумилква около Повелителя. Веднага проводил пратеник и казал: „Султане мой! Приеми щерка ми за своя робиня. Защото и твоят дядо — Баязид Хан, беше взел от нас момиче!“ Изпратил също много неща. И пашите обдарили богато, та те накарали Повелителя да склони.

Повелителят дал на Вулкоглу всичко от Аладжа Хисар до собствената му земя. Определил му и харадж върху земята, който всяка година трябвало да носи сам. Върху си взел и унгурусите, но казал: „За всеки случай вам никой не ще вреди! Но и вий недейте да налитате!“[341]

След това насочили набезите си срещу земята Босна. Вече имали сговора с Вулкоглу, та султан Мурад бил овладял Лазката земя. Онези неверници били смислили, че отмятане от него няма, та кротували. От Лазката земя идели пратеници и носили харадж. Това завоевание станало в 831 година по Хиджра,[342] а през 832[343] починал Лазоглу и на мястото му дошъл Вулкоглу. Султан Мурад обсадил крепостта Гюверджинлик.

После дошли унгурсите. Дошла и румската войска. Унгурусите избягали, а ислямските бойци разгромили и последните остатъци от войската им.

После станали и случките с Гюндюзоглу.[344] През същата година в Бурса дошла най-голямата чума. Починал праведникът Емир Сейид — нека бъде над него божията благодат! Пак по време на тази чума починали и братята на султан Мурада — Юсуф и Махмуд Челеби. Починали също Орхан бей, син на Емир Сюлейман, Ибрахим паша и Хаджъ Иваз паша, комуто по заповед на султана били забили в очите игли. Починали още Чърак бей, синовете на Шейх Фахреддин Ефенди, светилото на ученитe — Шемседдин, синът на Фенари.

Пак през същата година шамската войска нападнала Кара Йолюк, разрушила град Рух, а Кара Йолюкоглу Хабил бей отвела в робство. После Кара Йолюк отишъл, довел Шахрух и нападнал Кара Юсуфоглу Искендер бей. Кара Юсуфоглу избягал, а Шахрух поробил жените, синовете и дъщерите на тюркмените и пръснал войската им. След като той опустошил земята Ърак, там настъпили голяма оскъдица и глад. По тази причина изгинал много народ, а част от хората дошли и се излели в Рум.

(194). Разказ за завладяването на Селяник

Говорят, че един ден султан Мурад се обърнал към своите везири и казал: „Далече ли е градът, наричан Селяник?“ Везирите отвърнали: „Според хода на нашия султан има само четири прехода оттатък Серез.“ Повелителят възкликнал: „Тогава защо стоите, раби господни? Бързо се стягайте за поход!“

Довлекли топове и пушки, взели от Гелиболъ кораби и като обявили газават, спуснали се срещу кре-

постта Селяник. От околността също се били събрали множество правоверни бойци, ала не смогнали да я превземат. Мурад Хан заповядал: „Да намерите сигурен начин за овладяването на тази крепост!“ Евренозоглу Али бей казал: „Честити Повелителю! Начинът е да я отдадеш за незабавно разграбване!“

Султан Мурад склонил веднага: „Абе нека грабят! Заради духа на баща ми взетото нека бъде на този, който си го е взел, а отнетото — на отнелия!“ И заповядал да разгласят това на войската. Чули правоверните, че ще падне плячка, та затуй на часа довлекли стълби. Преди неверниците да мигнат, те ги отблъснали и се спуснали в крепостта. Така по милостта на аллаха тя била овладяна. Правоверните бойци се удавили в плячка, роби взели и така се заситили, че не е за описване. Газиите пръскали флорини с кесии. Градските къщи останали празни, та в Селяник преселили народа на Вардар Йениджеси. От дошлите също мнозина пожелали да се заселят. Досущ християнски град, Селяник се превърнал в убежище на исляма. Когато го превзели, султанът рекъл: „Хей, газии! Добре стана, че крепостта бе дадена за разграбване и правоверните бойци се заситиха с плячка. Отсега нататък никакво отказване от битки за вярата!“

Това завладяване станало през 833 година по Хиджра.[345]

През същата тази година дошъл на белия свят султан Мехмед. Пак тогава пристигнали неверишки кораби , завзели пролива на Гелиболъ и обсадили крепостта на Емир Сюлейман. Станали големи битки и кръвопролития, а после [неверниците] се помирили със султан Мурад и корабите си заминали. По-късно султан Мурад разрушил крепостта на Емир Сюлейман.

А през 834 година по Хиджра[347] султанът на Мъсър Парс бей[348] нападнал Кара Йолюк в град Амид, а после се помирил с него и си заминал.

През онази година станало и пълно лунно затъмнение. Слънцето съвсем се скрило. Посред бял ден се показали звезди. И настъпил голям недоимък. От глад мнозина сами се погубили.

(195). Разказ за обсадата на крепостта Гюерджинлик от Унгурус и поражението им по причина на Видин Синанъ

Говорят така. След битката за Селяник султан Мурад поискал да тръгне срещу Унгурус. Защото унгуруски разбойници често-често преминавали откъм Видин и размирявали тамошните нахии. Точно като премисляли това, отсам дошла печална вест за Караманоглу Ибрахим бей. Той бил нападнал Бей Шехри и граничната земя Хамид, завзел града, хванал и затворил в тъмница санджакбея — Шарабдар Иляс бей.

Султан Мурад поискал да тръгне срещу Караманоглу, ала оттатък унгурусът също тръгнал. Караманоглу, владетелят на Семендире — Вулкоглу и Унгурус[349] имали сговор: щом оттатъшните неверници тръгнели, отсам да тръгне Караманоглу. Разбрал султан Мурад каква била работата и не тръгнал за никоя страна. Ама Унгурус нападнал Гюерджинлик, поставил топове и взел да стреля. Тогава Повелителят изпратил срещу му румелийския бейлербей — Синан бей. Той пристигнал, но не могъл да ги срещне и малко се поизтеглил назад. Имало един юначага — бей на санджака Видин, — когото наричали Видин Синанъ. Той също стоял там и викнал: „Ей, бейове! Ний сме изменници пред Повелителя!“ Като чул това, бейлербеят Синан бей се разярил и викнал: „Какви са тези приказки, дето ги приказваш?“ Видин Синанъ отвърнал: „Ако не бяхме предатели, нямаше да кротуваме, докато враговете на Повелителя обстрелват неговата крепост с топове. А дошлите са неверници и толкоз по-голямс трябва да бъде нашето ислямско усърдие!“ Тогава бейлербеят казал: „Тази граница е твоя. Иди и доведи „език“. Да видим, че да тръгнем!“ „Що за език е нужен за толкоз близко място? — отвърнал Видин Синанъ. — От топовния пукот се изпотрошиха конюшните на конете ни, а ушите ни привикнаха към гърмежите. Оглушахме, та вече не ги чуваме.“

След като казал това, Видин Синанъ се метнал на коня и викнал: „Хайде, газии! Хей, вие, които носите ислямска жар и мъжество в сърцето си! На жени приличате, като седите тук!“ Тогава всички сърцати и доблестни юнаци веднага се метнали на конете. На бей-

лербея пратил вест:“ Видин Синанъ тръгнал срещу врага. Всички акънджии му се подчиниха и също тръгнаха!“ Тогава, ще не ще, бейлербеят също тръгнал след Видин Синанъ. На заранта наскочили срещу неверниците. В същия миг ударили тъпана, ведно прославили божието име и се хвърлили в битка. Онези веднага хукнали, като се настъпвали един друг. Сам си кралят зарязал всичките си товари и с мъка отървал главата си. Много от неверниците паднали във водата и се удавили. Газиите взели богата плячка. Та дори в Едирне после продавали като рядкост унгурски неверници за 300 акчета. Толкоз сита плячка всевишният още не бил пращал. Тази победа на правата вяра от 837 година по Хиджра била дело на Видин Синанъ и бейлербея Синан.

(196). Разказ за завладяването на Ак Шехир, Бей Шехри и Коня

Говорят така. Тъй като Караманоглу Ибрахим бей зле прегрешил, султан Мурад събрал войска и като подбрал дори Караманоглу Иса бей, Дулкадироглу Сюлейман бей и сина на кадията Бурханеддин — Зейнелабидин, тръгнл срещу Ак Шехир. Превзел го и се отправил към Коня. Нея също завладял и отишъл към Бей Шехри. Тъкмо да завоюва и него, Караманоглу усетил, че не ще може да му противостои, та влязъл в Таш. Затуй повечето от вътрешните караманскн земи се покорили на султан Мурад. Тогава султан Мурад намислил да изпрати балтаджии по пътя за Таш, за да хванат и доведат Караманоглу. С такъв кроеж тръгнали и излезли към Бозкър. Караманоглу разбрал, че на тях сега друго им трябва, та веднага изпратил Мевляна Хамза и казал: „Нека Негово Величество Повелителят извини нашата дързост и прости вината ни!“ Така той се молел и се каел за стореното.

После Мевляна Хамза казал на Повелителя: „Той оттегля ръце от земята Хамид, която беше завладял. Та затова, мой султане, прости ни и този път!“ Като изрекъл молбата си, той му целунал ръка. Повелителят продумал: „Мевляна Хамза! За твой хатър му прощавам! Ала този вилает аз съм му го дал. Отсега на-

татък го давам на брат му Иса!“ Защото по онова време Иса бил при Повелителя.

Накратко. Щом опростил вината на Караманоглу, Повелителят му проводил Мевляна Шюкрюллах. Той пристигнал с добро при Караманоглу. Дали си дума, че отсега насетне нивга и за нищо няма да враждуват помежду си.

После султан Мурад се върнал и благополучно стигнал до щастливата си столица. Това бил първият поход на Мурад Хан към Караман. Той станал през 838 година по Хиджра.[351] През същата година починал Фенариоглу Мехмед шах паша. Това постигнало и Иса бей Караманоглу.

(197). Разказ

По-рано чухме, че пограничният бей Исхак бей известил Повелителя за дяволиите на Вулкоглу. Тогава Повелителят разбрал, че той направлява делата и на Караманоглу, и на Унгурус. Събрал огромна войска и тръгнал да завоюва целия Лаз. Като усетил това, Вулкоглу пак проводил пратеник: „Зестрата на дъщеря ми е готова. Нека изпратят хора да я вземат!“ — казал. Тогава пашите рекли на Повелителя: „Момичето трябва да се вземе.“ Изпратили от Портата евнуха Рейхан ага и Оруз бей ага заедно с жената на Исхак бей, за да доведат невестата. Те и още многина стигнали до Юскюб, а после доближили до Семендире. Оставало им няколко дни път, когато Вулкоглу изпратил жените на невернишките бейове да ги срещнат. Въвели ги в Семендире, настанили ги с почести и им устроили големи пирове. После [Вулкоглу] връчил на Оруз бей поменика на прикята и му дал невестата. Взели я и я завели в Едирне. Повелителят казал: „Няма смисъл да се вдига сватба заради дъщерята на един неверник.“ И не направил сватба. Момичето стояло някое време при Повелителя. После го изпратили в Бурса. Там била дъщерята на Исфендияр.[352] Нея довели в Едирне.

(198). Разказ

Говорят, че един ден Повелителят попитал Евренозоглу Али бей: „Кой от моите роби добре знае пътищата на страната Унгурус?“ Али бей отвърнал: „Ако моят султан заповяда, нека тръгна аз, неговият роб. Нека огледам всичките им пътища и земи. Помози бог да сполуча и да сложа в земята им крака на моя султан!“

Сетне Повелителят казал: „Вън от туй ще трябва да прекосиш Румелия и Анадола.“ Али бей отвърнал: „С благоволението на моя султан стига ми само дружина акънджии.“ „Ти знаеш! Прави каквото искаш!“ — отвърнал султанът.

В същия миг Али бей разгласил набег и акънджиите се събрали. Минали през Дъмъшкар и продължили напред. След като влезли в страната Унгурус, те месец обикаляли. Никакъв враг не се показал. Много награбили и се заситили с огромна плячка. Говорят, че робите били повече от акънджиите. Тогава Евренозоглу Али бей дошъл при султана с плячката и рекъл: „Ей, мой султане! Трябва да се премине в Унгурус. Не е ли жалко земя като тази да бъде в невернишки ръце!“ Придумал го и Повелителят склонил да тръгне към онази страна.

(199). Разказ за свещената война срещу Унгурус

Говорят така. Като поискал да тръгне срещу Унгурус, султан Мурад първом изпратил човек при Вулкоглу и му казал: „[На път] за Унгурус ще мина през Семендире. Да приготвиш оръжие!“

И Ефлякоглу Дракула известил: „Бързо събери цялата си войска и ела! Не дойдеш ли, ще те изцеря от мързела!“ Дракула казал: „Аз съм готов да служа на моя султан! На гръб да нося коня и кучето му съм съгласен!“

Тогава Повелителят събрал огромна войска и воглаве с нея стигнал до Видин. Водел ги Лазоглу. Минали откъм Видин. Оттам се прехвърлили и всички акънджии. Като завзели доста крепости от земите на Унгурус, те стигнали чак до Зибин. Четиридесет и пет дни

те обикаляли надлъж и шир из унгуруския вилает, живели в охолство и се наситили на всевъзможна плячка. Само аллах знае броя и чета ѝ. После сложили за водач Дракула, та излезли от Ефляк здрави и читави. А Ефлякоглу наизвадил много ядене и пиене и устроил големи пиршества. Нито един неверник не се опълчил срещу Повелителя. Покорили му се и той пак бил победител.

След това стегнали крепостта Йергьоги и настанили в нея хора. Сетне дошли в Едирне и заживели там. Тази война за вярата станала през 839 година по Хиджра.[353]

(200). Разказ за свещената война срещу Арнавутлук

Говорят, че един ден Повелителят казал: „Да тръгваме на поход срещу крепостта Коджаджък!“ После изпратил напред Иса бей и му заповядал: „Върви и с божията помощ засити с плячка акънджиите!“

Тогава Иса бей тръгнал и когато навлязъл в крайните арнавудски земи, той разрешил набег. Преплували. Ала неверниците не били изненадани от тази работа. Те се били подготвили, като отрязали пътищата. Именуемият Искендер бил син на арнавутския бей.[354] Всъщност той бил султански паж и Повелителят му бил дал този вилает като тимар. По-късно той се опълчил, избягал и се укрепил там, където бил тимарът му. Той бил този, който отрязъл пътя на Исабейовите акънджии.

И така, газиите виждали, че пътищата са отрязани от неверниците. Тогава те първо посекли робите си, а после толкова много неверници изклали, че остриетата на сабите им се изтъпили, а стрелите се свършили. Вярно, че много правоверни паднали жертва, ала и много земя завладели. Това завладяване станало през 840 година по Хиджра.[355]

(201). Разказ за обсадата на крепостта Белград

Говорят така. Султан Мурад гледал земята Унгурус и разбрал, че вратата към нея е Белград. Наумил си да отвори тази врата. Събрал ислямската войска

и потеглил. По пътя за Белград той с бой преминал Сава и отдал на плячкосване Белина. Газиите дотолкова били отрупани с плячка, та разменяли чифт ботуши срещу красива робиня. Тълпата на робите била помногобройна от самата войска. Описват това по следния начин: „Откак е дошъл на бял свят ислямът, никога газии не са добивали такава плячка!“ Това се случило през 841 година по Хиджра.[356]

(202). Разказ за обсадата на крепостта Семендире

Говорят така. Когато султан Мурад си тръгнал от Белград, той дошъл право в Юскюб. Исхак бей му казал: „Честити мой султане! Докато Вулкоглу е в Семендире, нито Караманоглу ще кротува, нито Унгурус. И Дракула не брой за приятел. Двуличен е!“ Мурад Хан отвърнал: „Веднъж да мине зимата! Запролети ли се, дай боже, и двамата ще ги оправим!“ После отишли и презимували в Едирне.

Щом пукнала пролет, казали на Дракула и Вулкоглу да се явят пред Портата. Вулкоглу не дошъл. Ала Дракула взел двамата си сина и дошъл. Още с идването му го хванали и ведно с двамината сина го затворили в крепостта Гелиболъ.

А през онази година Исхак бей поискал разрешение да се поклони на свещеното Кябе.

По-сетне, с настъпването на лятото Повелителят тръгнал към Семендире. Вулкоглу постегнал крепостта си, оставил двамата си сина в Семендире[357], а самият той се вдигнал, та отишъл в Унгурус.

Тогава Повелителят заповядал, та ударили земята Лаз. Такава плячка добили, че в Юскюб продавали по 4 млади момчета за 20 акчета. Исхак бей вече се върнал от Мека, а пък Семендире още не бил превзет. При него дошъл роб от страна на Повелителя, който съобщил: „Иди срещу Никьобри и го обсади!“ После му дали за дружина санджакбея на Гермиян. По онова време санджакбей на Гермиян бил Осман Челеби, син на Умур бей, син на Тимурташ бей, който по-късно паднал жертва за вярата във варненската битка.

Накратко. Един ден сред войската неочаквано избухнала разпра. Исхак бей на часа се метнал на ко-

ня. Войската също яхнала. Изведнъж срещу им изскочил един отряд, а след него идели и други. Напреде вървели пешаците, а отзад — конницата, вдигайки черен прахоляк. Газиите прославили аллаха и пуснали конете си срещу пешаците. Щом видяла, че мюсюлманите се хвърлят с коне, невернишката пехота изсипала дъжд от стрели. Газиите не се стъписали от него, а отвърнали на удара с удар. Конницата, която била отзаде, бързешката хукнала да бяга. Тогава газиите стъпкали пешите неверници под копитата на конете си. И настанала такава сеч, че конете на правоверните взели да стъпват не по земя, а по мъртви гяурски тела. Тогава Исхак бей извикал: „Хей, правоверни! Стига сте клали! Започвайте да вземате роби!"

Накратко. През тази година след двумесечно сражение завладели Семендире. В крепостта на този вилает поставили свои хора, а в градовете назначили кадии. В Семендире била отслужена и петъчна молитва.

После Мурад дал Семендире на Турхан бей, а двамата сина на Вулкоглу заловил и затворил в Димето-ка. После ги извадил оттам и ги изпратил с Балабан паша към Бедеви Чардак в Токат, където изболи очите им.

Султан Мурад благополучно се върнал отново в Едирне, а цялата Лазка земя била подчинена на мюсюлманите. Това завладяване станало през 842 година по Хиджра.[358]

Пак през същата година Тимурхановият син Шахрух нападнал Искендер бей, син на Кара Юсуф. Искендер бей избягал и дошъл в Рум, а Шахрух опустошил и разорил вилаета Ърак. Дошъл Джихан Шах и станал падишах на Ърак, а Кара Йолюк загинал от ръцете на Искендер. В крепостта Алънджа Искендер убил сина си и жена си. После войските на Мъсър и Шам дошли в Рум и опустошили крепостта Айнък, а след туй тръгнали срещу Ерзинджан и Сивас. След това се обърнали и се върнали отново в Шам. После султанът на Мъсър Парс бей починал и синът му[359] се възкачил на неговото място и станал султан. Ала главният конюх Чакмак[360] хванал сина на Парс бей, възкачил се на трона и сам станал султан.

(203). Разказ за завладяването на Герме Хисар

Говорят така. Един ден султан Мурад казал: „Извикайте Турхана! Нека дойде!“ Казали му: „Ела бързо!“ И той пристигнал. Мурад Хан заговорил: „Бе, Турхане! Как да овладеем онази крепост Герме Хисар, която е входът към Мора? Измисли нещо, братко!“ Тогава Турхан бей казал: „Честити мой султане! Тази Герме Хисар е една необикновена крепост, която се е разпростряла от едното до другото море. Това друго море пък обгражда цял един вилает, който е като остров. Крепостите в Герме са били построени като врата към него. Там са били направени крепости на пет места. Всяка една от тях е снабдена обилно с оръжие. Ако моят султан реши, че тези укрепления трябва да паднат, то ще трябва да се даде бой от три страни!“

Мурад Хан отговорил: „Турхане, мерак ми е да поведа свещена война за вярата срещу вилаета Мора!“ Тогава Турхан казал: „Така да бъде, мой султане, и нека бог премахне всички пречки, а умножи милостите си!“ Тогава Повелителят заповядал: „Стягайте оръжието!“

Като приготвили оръжието, той изпратил напред Турхан бей с неговия санджак, защото вилаетът Герме бил негова граница. Докато Турхан бей стигнал дотам, Повелителят вече го настигнал. Забелязал, че петте крепости били обвързани една с друга. Щом някоя от тях попаднела под удар, останалите веднага ѝ се притичвали на помощ. Повелителят бил приготвил оръжие точно за десет крепости. Щом стигнали до укрепленията, те наредили топове и започнали да стрелят. Били донесли и бакър за гюлета. Раздали го на всеки един санджак и взели да леят на самото място. Всички отведнъж и отвред забъхтали по крепостите, не давайки мира на неверниците. Около тези крепости неверниците били изкопали ров. Повелителят наредил и веднага го запълнили. Сетне разгласил плячкосване. В едно мигновение правоверните завоювали крепостите, оплячкосали имота и имането им.

После Повелителят заповядал набег и срещу самия вилает. Връхлетели и така се награбили, че после найгиздави робини се продавали по 300 акчета. Несметни били богатствата на тази уединена земя — златни

и сребърни предмети, прибори за вино и шишета за вода, тави и канчета. Всичко това паднало в ръцете на правоверните. Дори размерената и разкроена чоха вече не вземали. Не я харесвали, защото щяла да им тежи.

И така, първото завладяване на вилаета Мора станало през 843 година по Хиджра.[361] А през 844 година[362] били завладени от ръката на Шехабеддин паша град Невабри и някои гяурски земи, а от ръката на пограничния бей Исхак бей — някои крепости.

(204). Разказ за поражението на Кула Шахин

Говорят така. По времето, когато мирахорът Мезид бей починал, бейлербей на Румелия станал Кула Шахин. Той казал на Повелителя: „Мой султане! Онзи неверник марголос Янкодин отвори голяма работа на твоя роб Мезид. Ако ми позволиш, аз ще отида да отмъстя на онзи разбойник заради Мезид бей.“ Повелителят разрешил.

Тогава Кула Шахин повел част от анадолската войска, еничарите, цялата румелийска войска и акънджиите. Преминали в земята Ефляк. Там го ударили на вино, кебапи и веселби. Бейовете казали: „Хей, предводителю наш! Това място не е за веселби. В устата на врага сме!“ Кула Шахин пиянски отвърнал: „Този враг само капата ми като види, ще избяга на няколко дни път далече!“

Недопзрекъл това, унгуруската войска неочаквано се приближила. Този път Кула Шахин не смогнал да глътне залъка в устата си и се метнал на коня. Наканил се да бяга. Бейовете викнали: „Хей, какво правиш? Защо дойде тук? Да тръгваме срещу врага, защото иначе войската ни ще остане в краката му!“ Така те не пуснали Кула Шахин да избяга. Тогава той казал: „Дръжте се тази вечер, а в полунощ аз ще им дам да се разберат!“

Щом паднал вечерният мрак, вместо да подхване врага, Кула Шахин зарязал чалмата си на душманите и офейкал, като се питал: „Близо ли е Туна?“

Тогава ислямската войска била сразена. Не е за

казване как била разбита. А отгоре на всичко това се случило през спокойно време — 845 година по Хиджра.[363]

(205). Разказ за похода на Мурад Хан срещу Карамания и нейното опустошаване

Говорят така. Когато Караманоглу Ибрахим бей чул, че неверниците разбили мюсюлманите, той се възрадвал и тутакси тръгнал. Нападнал тези, които били дошли на лятно пасище в Емир Даъ и изтормозили жените и децата на правоверните. После тръгнал и се отправили към Бей Пазаръ, а там постъпили още по-зле. Безгрижен бил народът на Бей Пазаръ, та жените били влезли в хамама. Караманците нападнали изневиделица. Палили, рушили и грабили. Сетне завзели вратата на хамама и колкото жени имало вътре, всичките прекарали през ръцете си, без да гледат кои са момичета и девойки. Такива неща причинили на народа на Бей Пазаръ, каквито и неверниците, дето са неверници, не били правили. После ограбили и разсипали околностите от четири страни и върлувайки, стигнали до Сиври Хисар.

Хората на Сиври Хисар вече били научили на какво е способен Караманоглу, та още преди той да стигне, избягали и влезли в крепостта. С идването си негодникът Караманоглу обсадил крепостта и започнала битка. Докато Караманоглу напредвал откъм Селямлък, неговият син вървял откъм Къзълджа Куле, а варсак се биели, като обсипвали укреплението с дъжд от стрели. По онова време в Сиври Хисар се намирал покойният Селчук бей. Колкото неверници-християни имало, всичките ги избутал най-отпред, а народа подтикнал да се бие. Обстрелвали караманската войска с огън. Ала Караманоглу обезсилил крепостта с глад и жажда. Хората много отпаднали. Тогава защитниците на укреплението и градските първенци се събрали на едно място и решили: „Караманоглу е намислил да завладее крепостта със силата на оръжието. Нека се погрижим, та поне девойките да не прекара през ръцете си!“ Поговорили така и намислили: де що имало моми и невести, всичките да ги обуят в пантофи и през

нощта да ги изпратят за Мудурни през Угрун капъ. Пък нататък — каквото им било писано!

По онова време имало един свят човек, когото наричали Али Деде. Избрали него и още неколцина доверени старци да ги придружават. Посреднощ те трябвало да отидат при Угрун капъ, да вземат момите и невестите и да избягат. Ала Караманоглу, който усетил, че крепостта е омаломощена, заповядал да завардят вратите. Щом Али Деде излязъл вън от вратите, за да разучи положението, дебнещите в клопка между скалите пред Угрун капъ, го хванали. От крепостта се развикали: „Хей, негодници! Не мъчете този човек! Той е под свещена закрила!"

Злодеите не послушали, а веднага му отсекли главата и го направили мъченик. Като се отделила от тялото, главата на Али Деде кръжила известно време над трупа и гръмогласно прославяла името господне. Видели това караманците, разбрали какво са сторили и дъхът им спрял. Веднага отнесли святата глава на Али Деде и я сложили пред своя падишах. Докато тя помръдвала пред Караманоглу, хората му изредили едно по едно станалото с Али Деде. Разказали с подробности на бейовете как той бил излязъл извън вратата Угрун, как дошъл срещу им, как го заловили, как хората от крепостта извикали: „Не го убивайте, защото този човек е свят!", как те го убили и как след това ръцете на убийците му изсъхнали, а главата на светеца се отделила от тялото му и кръжейки над трупа, гръмовно прославяла аллаха.

Изслушал Караманоглу разказите на онези, с очите си видял помръдването на главата и сърцето му подскочило. „Хей, вий! Ще ми докарате до главата яростта на всевишния!" — викнал той. Сетне заповядал да набият мъчителите на Али Деде и без да губи нито миг, се вдигнал от Сиври Хисар и отишъл чак в Кютахия. Щом стигнали, разграбили града. Оттам отишли пък в Енгюри. Пътем ударили Сейид Гази и Болвадин.

Накратко. Където стъпел кракът им, оставали големи съсипии. С думи не може да се опише какво извършили. Опожарили и опустошили също Ак Хисар и Бей Шехри. След това отишли да палят и рушат в съседните области. Като взел святата глава на Али Деде, Караманоглу я носел със себе си. Погребал я в Ларенде и

отгоре построил тюрбе. Основал също множество вакъфи и направил гробници.

Като видял, че Караманоглу си отишъл, народът на Сиври Хисар излязъл от крепостта, отслужил намаз на Али Деде, прибрал трупа му и го погребал под крепостта. Отгоре също построили тюрбе и то станало място за поклонение. И сега съществува. Болните, които идват да го посетят с вяра, си отиват, намерили здраве и изцеление. Нека аллах опрости греховете му!

Щом чул, че Караманоглу е станал враг, напада земята и върши злини на мюсюлманите, султан Мурад събрал огромна войска. Повел и цялата невернишка рат, която му била покорна, и се отправил към Коня. Тогава Караманоглу избягал и се укрил в Таш. Алаеддин Челеби, син на Мурад Хан, вървял с баща си. Той опожарил караманската земя и ударил Ларенде. Превърнал Коня и Ларенде ведно с вилаетите им в развалини. Тогава настанала преголяма несрета, незапомнена за времето на османските бейове. Причина за всички злочестини бил Караманоглу Ибрахим бей.

Сестрата на султан Мурад била съпруга на Караманоглу. Нея, заедно със своя везир Кара Сервер, той проводил при Мурад и им заръчал: „Измолете ме от моя честит султан! Кълна се в името на аллаха, че повече няма да правя такива неща!“ Онези дошли, паднали в краката на Повелителя и се замолили. Сестра му плачела и нареждала: „Защо ме даде нему, щом ще идваш да ми съсипваш дома?“ Смилил се Повелителят и се обърнал към Кара Сервер: „Ти поемаш ли върху себе си дума, че повече той няма да безчинствува?“ Кара Сервер отговорил: „Честити мой султане! Аз не бях, когато той се провини първия път. И за сегашното му прегрешение не бях съгласен. Всичко стана зарад подстрекателствата на синовете Тургудови. Самият Караманоглу се опомни и ми каза: „Иди, склони Повелителя да ми повярва, измоли прошка за вината ми!“

И Повелителят простил на Караманоглу прегрешенията му, обърнал се и си отишъл. Това събитие станало през 846 година по Хиджра[364]. Също през онази година починали синът на султан Мурад Алаеддин Челеби[365], Фенариоглу Юсуф Челеби и синът на Кадъ Бурханеддин — Зейнелабидин.

Говорят така. Щом била завзета, крепостта Семендире се изпълнила с мюсюлмани. Дотежало на неверниците, та се оплакали. Вулкоглу отишъл, та се залепил за пеша на Унгурус. Пак при Унгурус се вестил и пратеник на Караманоглу. Рекъл му: „Хайде да тръгнем — ти оттам, аз оттук! Нека Румелия бъде твоя, а Анадолът — мой! Да прогоним османлиите и да върнем земите на Вулкоглу!"

Тогава, през 848 година по Хиджра[366] унгарският крал[367] пратил цялата си войска на Вулкоглу и Янко. Те минали през Белград, опожарили Аладжа Хисар, Ниш и Шехир Кьой и стигнали чак до Излади дербенд. Ала султан Мурад вече се бил помирил с Караманоглу, та тръгнал да пресрещне неверниците. Насочил се към Излади. Дошъл и престоял няколко дни. Било зима, та нямало сгода да се продължи нататък. Неверниците също били изнемощели и си отишли. По онова време бейлербей бил Касъм паша. Той си рекъл, че неверниците избягали и пратил да ги гонят. Ала гяурите стояли в засада. Те ненадейно се явили и пипнали брата на Халил паша — Махмуд Челеби, който по онова време управлявал санджака Болу.[368] Тъй като унгурусите избягали, Вулкоглу проводил безчетни дарове на румелийските бейове, за да склонят Повелителя към помирение. Тогава Худавендигяр върнал на Вулкоглу земите му срещу филорийджийско задължение. Също така извадил от тъмницата в Токат двамата сина на Вулкоглу и ги изпратил отново на баща им. Ала те били ослепени.[369]

Щом султан Мурад стъпил в Едирне, при него се явила сестра му — съпругата на Махмуд Челеби. Облечена в жалейни дрехи, тя зацелувала ръцете на Повелителя и го замолила да отърве мъжа й. И Повелителят я пожалил, та откупил Махмуд Челеби. Семендире възвърнал на неверниците.

(207). Разказ за това, как Мурад Хан приживе възцарил на своето място сина си Мехмед Хан

Говорят, че като пристигнал в Едирне, султан Мурад казал на Халил паша: „Ще поставя сина си на трона още дорде съм жив. Така с очите си ще видя като как ще управлява?“

Веднага проводили човек в Маниса при султан Мехмед. Довели го. А Турхан бей пратили в тъмницата Бедеви Чардак в Токат, защото той причинил повече сблъсъци с неверниците. Пък и казали за него: „С Вулкоглу е дост!“

После дошъл султан Мехмед и Мурад хан по своя воля го поставил на престола. Направил Халил паша велик везир, а Мевляна Хюсрев — казаскер. Всичко друго останало на мястото си. Самият султан Мурад взел със себе си Шарабдар Хамза бей, Исхак паша и още неколцина другари и отишъл в Маниса. Отказал се доброволно от власт и го ударил на ядене и пиене.

(208). Разказ за битката при Варна

Говорят, че щом поставил на трона сина си Мехмед Хан, самият Мурад Хан се оттеглил в Маниса. Чули това Караманоглу и Вулкоглу и се възрадвали. Караманоглу начаса проводил пратеници до Унгурус и до Вулкоглу и им казал: „Защо стоите? Случаят е ваш и мой!“ Толкоз много врели-некипели надрънкал, че онези се раздвижили. Пуснал също мухата на краля и на Янко: „Какво стоите? — говорил им. — Ще ли се намери по-сгоден случай от този? Османоглу си е загубил ума, та е оставил на трона своя син. Като не е годен падишахство да гледа, той се е сврял с жените по градините и само яде и пие.“

Накратко. Янко се поклонил пред краля и те тръгнали. А този крал бил син на онзи, който бе дошъл до Гюверджинлик.[370] Вървели право към Варна. Тогава народът се явил пред султан Мурада и му казал: „Ти със собствените си ръце отдаде страната на гибел! Не ти ли домиля, защо стоиш?“ Подскочило сърцето на султан Мурад и той тръгнал. Дошъл до Гелиболъ и видял, че неверницките кораби завзели пролива. То-

тава тръгнал през Коджа Или към Акча Хисар. От тук Халил паша също тръгнал да посрещне Мурад Хан. Дошъл, опънал шатра срещу крепостта и останал на стан. Сетне се събрала войската. Повелителят също минал оттам и с упование към всевишния аллах тръгнали срещу неверниците. Пресрещнали ги и им отрязали пътищата. Ударили се край Варненската планина. Янко връхлетял върху анадолската войска. Тя се обърнала в бягство. А бейлербеят на Анадола паднал жертва за вярата. Погинали и някои от санджакбейовете. Като видяла това, румелийската войска също отстъпила и се пръснала. Останал сам с личната си гвардия, Повелителят също понечил да избяга. Вуйчо му Караджа бей го усетил, моментално слязъл от коня си и здраво се долепил до коня на Повелителя: „Хей, честити мой султане! Какво правиш! Ако и ти си тръгнеш, неверниците ще ни гонят до Едирне!“ Нареждал той така, без да пуска коня, а когато се изкачили на една височина, той го задържал и спрял.

По онова време имало един еничарски ага, когото наричали Казанджъ Доган. Той нахокал Караджа бей и му казал: „Хей, гиди ти черна муцуно! Ти направи да убият султан Алаеддина. Този път срещу нашия господар ли си се прицелил? Пусни го да върви!“

Караджа бей за нищо на света не искал да отстъпи. Когато султан Мурад му казал: „Неверникът ни разби, Караджа!“, Караджа бей отвърнал: „Ние ще го разбием, дай боже!“

Онова място било неравно и тясно, та войската не можела да се събере наедно. Като погледнали назад, бягащите видели, че знамето на Повелителя стои неподвижно, тъпанът му бие, а вестоносците викали: „Хей, правоверни! Къде бягате! Неверникът е сразен!“ Тогава онези веднага стегнали поясите и ударили саби по неверниците. Докато траяла битката, Янко тръгнал, дошъл до краля и му казал: „Ето, ние разбихме турците! Ти защо стоиш? Тръгни срещу султан Мурад, защото на господаря господар трябва!“

Този Янко бил бейлербей на краля. Много лукав бил негодникът, а имал мерак да стане унгуруски бей. Затова, щом някой невернишки бей не му се покорял, той му казвал: „Да вървим и туй да сторим на турците, онуй да сторим.“ — Примамвал го и го оставял на

турските юнаци, а сам бягал. Когато отишъл при краля, той му казал: „Този път работата няма да ни се размине!“ Така полека-лека верните на краля бейове съвсем намалели. Сам кралят, заслепен, също хванал вяра на Янковите думи. Грабнал в ръце пръта на знамето и пришпорил коня си право срещу дружината на Повелителя. Приближил и се огледал. Хората на Повелителя му се сторили малко, та си рекъл: „Брей, сгодно сварих да се разправя с турския бей! Да вървя да го спипам! — и се провикнал: — Мураде, Мураде! Трепери от страх!“

Еничарите се разделили на две и кралят влязъл между тях. Веднага прерязали задните жили на коня му и го съборили на земята. Караджа Хъзър слязъл и понечил да го заколи, но [кралят] извикал: „Господарю Мурад! Господарю Мурад!“ Хъзър не му обърнал внимание. Веднага отсякъл главата, забучил я върху пръта на знамето и всички в един глас прославили аллаха. Като зърнали върху пръта кралската глава, газиите се възрадвали и се развъртели на четири страни да секат неверниците. Погубили безчет гяури. Превзели колите им и ги оплячкосали. А някои от неверниците се събрали и спрели наедно. Връхлетели ги и също ги разпръснали. Израснали камари трупове. Възликувал ислямският народ. А във всеобщата радост Азеб бей измолил от Повелителя Турхан бей и го отървал от токатската тъмница.

Когато разбитите неверници избягали, Повелителят тръгнал да се връща, а румелийският бейлербей — Давуд бей, се хвърлил да ги преследва. Гонил ги един ден и една нощ и мнозина унищожил.

После султан Мурад изпратил главата на краля в Бурса. По онова време субашия на Бурса бил Джебе Али. Той излязъл ведно с градския народ и посрещнал кралската глава при река Нилюфер. Положили я в един съд и я покрили с мед, за да не се обезформява. После я извадили, изплакнали във водите на Нилюфер залепналата коса, измили я и тя станала досущ като сега отрязана. Сетне я взели, набили я на пръта и тръгнали да я разхождат с тъпани и зурни по всички кътчета на крепостта. Кръстосвайки града, те се провиквали: „Честитият Повелител е водил най-великата бран за вярата!“ Робът, който донесъл главата, за-

сипали с дарове. А войската, разпусната след разгрома на неверниците, се върнала благополучно с богатата плячка. Благославяли султан Мурада: „Честит наш султане! Нека бъде благословена най-великата война за вярата!“

После султан Мурад заповядал: „Да се нахлузят женски гащи на бейовете, които избягаха, и да бъдат опозорени!“ Тогаз се събрали бейовете и го ударили на молба: „Честит султане! Не е чудно, че са побягнали в онзи хал. Пак слава на аллаха, че по негова милост добихме победа. На тези им стига и това, дето лицата им са зачернени. Нека нашият щастлив султан не ги кори!“

Тогава султан Мурад им простил и ги освободил от вината им. После проводил дарове и роби-неверници на съседните владетели. При султана на Мъсър той изпратил Азеб бей да заведе неколцина въоръжени неверници, за да покаже оръжията им. Щом мъсърският султан зърнал тези неверници във всеоръжие, той промълвил: „Аллах, закриляй Османовия род!“ — и заповядал този петък всички месджиди да четат молитва на името на Мурад Хана. Азеб бей той обдарил богато.

Сетне, тъй щото гяурите били разбити, султанът дошъл право в Едирне и пак си седнал на трона. Султан Мехмед отпратил в Маниса. Разказват, че това станало така:

Събрали се Халил паша, Исхак бей, Иса бей и други бейове и казали на султан Мехмеда: „Предложи трона на баща си. Той не ще склони да го вземе. Така хем ще го почетеш, хем ще го заместиш!“ Още на заранта, щом дошъл султан Мехмед в Дивана, поканил баща си на трона. Султан Мурад се поопънал, пък попитал, поглеждайки към везирите: „А вие какво ще кажете?“ Халил паша изрекъл: „Моля, мой султане, заповядай! Нека се изпълни желанието на нашия Повелител!“ Тогаз султан Мурад Хан, противейки се, седнал на трона, а на следващия ден отишъл на лов. После заповядал на везирите някак да оправят работата със султан Мехмед. Те отпратили Мехмеда отново в Маниса, придружен от Саруджа паша и Ибрахим паша. Като отгатнал коварството на Халил паша, султан Мехмед останал поразен и си казал: „Ако все-

вишният аллах ми даде държавата, ще те науча аз тебе!“ — и затаил ненавист в сърцето си.

След туй освободили от служба Заганос паша и го изпратил в Балъ Кесри. Той се оттеглил там на почивка.

Тази битка за вярата станала през 848 година по Хиджра.[371]

(209). Разказ за завладяването на Акча Хисар

Говорят така. Един ден, както Мурад Хан си седял и се развличал, пристигнал Хамза бей, чичов син на арнавутския бей — Искендер бей и казал: „Честити мой султанс! Някои части от Арнавутлука са враждебни на Искендера. Ако моят султан разреши, аз ще отида да завладея за него Акча Хисар.“ Повелителят доверил на пашите неговата вест. Пашите казали: „Подобре ще е да отиде самият наш султан!“

[Султанът] стегнал най-доброто си оръжие, пратил да доведат от Маниса султан Мехмед и като взел и него на похода, тръгнали. Вървели преход след преход, спирка след спирка, отбивали се тук-таме и стигнали до Акча Хисар. Повъртели се там два месеца, добре се били, ала не сполучили да превземат [крепостта]. Най-после намерили водохранилището ѝ, пробили го и пуснали водата да изтече. Изнурени от жажда [защитниците] предали крепостта. Плячката била добра. Заедно с Акча Хисар паднала и по-голямата част от вилаета. Това завладяване станало през 851 година по Хиджра.[372]

Тъкмо султан Мурад Хан решил да разпусне войската, от Видин дошла вест, че Унгурус пристига с огромна войска и незнайно оръжие.[373] Повелителят моментално се отправил към София. На румелийската войска дал знак, а на анадолската казал: „Вие пратете хора. Нека ви донесат от дома пари за харчене.“ Самият той отседнал в София.

(210). Разказ за битката при Кос Ова

Говорят, че на султан Мурад Хан донесли такава вест: „Султане наш! Неверниците, които минаха през Белград, нямат ни чет, ни брой. Напредват безспир. Дошло е дотам да се призоват всички годни за бой мъже.“ Тогава Повелителят казал: „И това ще да е дяволия на Вулкоглу. Проверете и разберете какви са тези неверници, които идат.“ Изпратили мартолоса Доган, а той отишъл и събрал вести. После пак се върнал и казал: „Единият от тези, които идват, е полският бан,[374] единият е чешкият бан,[375], единият е банът Сикюлет[376] и единият — банът на Льок.[377] Всеки един от тях е велик господар в унгуруския вилает и всеки е равен на крал. Ала изворът на злото е пак Янко. Той е, който им се е поклонил и ги е довел.“

Щом разбрал истината около тях, Мурад Хан си рекъл: „Аз се уповавам на аллаха!“ — и се вдигнал от София. Ала бил събрал аскер от цялата страна, та даже и от Караманоглу дошла войска. Пътем Повелителят поискал да прегледа бойците, снабдени с ризници от тези, които били без ризници. Като видял, че цялата му войска е във всеоръжие, той казал на бея, който предвождал пратените от Караманоглу бойци: „Събери войската си. Трябва да огледам въоръжението ѝ!“ Щом Мурад казал това, онзи бей също строил войската си. И какво да види — всички със седла без подопашници, с раздрани кожуси, с платнени пояси, с тюлбендови шапки, с каишени стремена и с въжени връзки на сабите! Де що конекрадци имало между тургудите, всичките били пратени на похода. Като ги зърнал, султан Мурад се засмял и казал: „Само до тях опряхме. Поне да кротуват на някое по-мирно място, да не би да си глътнат езика и да направят някой пробив!“

После тръгнал да се бие срещу врага за мюсюлманската вяра. Връхлетял право срещу мястото на великото сражение. Войска изпълнила планини и пустош. Не само крак нямало къде да се сложи, но и място за длан не останало. Справедливостта и строгостта на Негово Превъзходителство, честития падишах, който държал кормилото на благоденствието, стигнали дотам, че той забранил да се подядат селяните, край които минавала войската, дори с едничко зрънце просо. Този,

който ощетявал дори със сламка, изяждал по гърба си хиляда яки тояги. Който изядял и зърно пшеница, бивал прокълнат на изгонване от рая. На този, който похабявал и един грозд, удряли главата толкова пъти, колкото зърна имало в грозда, та му изваждали душата. Щом някой прахосвал ечемика, викали му „ечемичен торбалан". Като минавали покрай посевите, повдигали главите на конете и ги стягали в ремъци, та те не смогвали да се порадват даже отдалеч на зърното.

Така със справедливост и безмерна строгост минавали преход след преход, спирка след спирка, и най-подир благополучно стигнали до Куршунлу Килисе. Вън от военнозадължените спахии, нямали чет сърцатите газии от тамошните места, които ежедневно се притуряли към султановата войска. Пеши и конни, гъмжейки като змии и мравки, те се изливали като дъжд. Това било лъвска войска, която карала баирите да мерят снагата си с нея, а реките да преливат от коритата си.

Докато стигнали до Куршунлу Килисе, неверниците дошли до Кос Ова. Щом разбрал, че са се сбрали [Мурад] веднага поел срещу им. Срещнали се в петък, на разсъмване. Щом зърнал вражата войска, султан Мурад слязъл от коня си, сторил два молитвени поклона и като заровил лице в пръстта, така се замолил на аллаха: „О, мъдри и милостиви господарю! Не позволявай заради множеството ми грехове да изгинат от ръцете на неверниците всички тези вярващи — твои роби. Боже, заради послушанието на твоите любимци, запази мюсюлманството и му дари победа!" Като изрекъл това, той вдигнал глава и пречистен от молитвата, готов за битка, се метнал на коня. После Султан Мурад Хан развял знамената си. Щом проехтели тимпаните и ударили тъпаните, дружините се строили във всеоръжие. Натъкмило се лявото и дясното крило, а центърът и страните застанали в цялото си великолепие. Чавушите ревнали: „Хей вие, които ядете хляба на султана, вие, които казвахте, че сте готови да дадете сърцата и главите си, слушайте! Чия майка е родила мъж в този днешен мъжки свят? За чии плещи е скроен газийският плащ? В чия ръка е положена чашата на смъртта? Е добре, който е приел мъжки жребий, нека дойде да го видим!"

Щом двете войски се изправили една срещу друга, пехливаните и единоборците пришпорили конете, излезли в средата, прекосили бойното поле и подели боя. Двете войски — досущ морета — размахали саби една срещу друга: отсам мюсюлманите, оттатък — гяурите. Ударили се боздугани и копия. Препуснали конете. Вдигнала се невиждана битка. Превзели множество неверницки знамена. В тази нощ ушите така оглушали от гръмогласните топовни гърмежи, че майка сина си, брат брата си, любим любимата си престанал да чува. Мозъците замрели от ослепителната светлина. Феите в небето се уплашили от свистенето на стрелите, а рибите в дълбините на морето потръпнали от величието на този страшен бой. Горските зверове напуснали леговищата си и избягали. Сърцата се пръскали от екота на боя, от цвиленето на конете, от крясъците на мъжете, от бойните викове и стоновете за помощ. На мнозина жлъчките се спукали от страх. Мнозина загубили главите си. Кръвта се леела като река, а въздухът съвсем почернял от прах и пари. А ангелът на смъртта се изморил да прибира душите — толкоз много мъже и от двете войски погинали.

Били се чак до сутринта. Без да се отдръпват, продължили и през съботния ден. Много бейове и много газии загинали. Паднали и мнозина от християнските банове, а някои от тях живи заловили. После проклетникът Янко наново ударил анадолската войска. Като видели това и другите ненавистни неверници пришпорили конете срещу анадолците. Пияните гяури надали силни крясъци, оголили саби срещу анадолските газии и заудряли. Анадолските юнаци видели, че неверниците се насочват срещу им. „Аллах“ — викнали те и подхванали враговете. Паднала сеч, незапомнена от времето на пророка Адем. Желязото в ръцете от стискане станало на восък, а камъкът — тръстика. Дори хилавите юноши израснали в мъжествени борци.

После анадолските юнаци обърнали защитата в пристъп. Сабите им заприличали на касапски ножове, а пръстите на знамената — на поресци и пронизващи копия. Навитите около снагите им въжета се превърнали във воденични камъни, а шпорите на ботушите им — в колелета. Фигурите на фантастични птици, които носили върху главите си за късмет, станали на

клони. Звънчетата, окачени по конете на водачите с кожени капи, задрънкали от гяурски викове и стонове. Така чудновато и необичайно натъкмени, те, дружина след дружина се врязали между неверниците — както вълк в стадо без кучета. Множество глави се разделили с телата си, мнозина паднали далеч от дом и близки. Мнозина изоставяли бащите си, братята си не намирали. Грохотът на топовете и техните гръмогласни удари разтърсили земята. Планината Кух—и Каф помръднала от местото си, а небесата се сгромолясали върху земята. Ако легендарните юнаци можеха да зърнат колко неверници изклали газиите, от завист биха пикали кръв. Ако ги видеше пък Нериман, би посърнал.

Когато слънцето взело да клони към залез, аллах — този вечен закрилник на мюсюлманите — дарил на султан Мурад щастие в боя, а на ислямския народ — сила и храброст. Вражата войска се отдръпнала от мястото си и се скупчила около своите знамена, ала и там не могла да се задържи. Проклетникът Янко зарязал товари, коне и бойни другари и пак избягал. В гяурската войска имало коли, от които хвърляли гюлета по мюсюлманите. Газиите се струпали около тях, развалили удара им и ги направили на парчета. После се хвърлили след бягащите неверници: някои посекли, а други взели в плен.

Банът на Льок заедно със синовете си избягал, а банът на Сикюлет паднал. Полският бан бил пленен, ала не се издал кой е, та успял да се откупи. А някои луди глави, дето все още не се прекланяли и изнурявали войската, били превърнати в мърша и повалени на земята. Много от гяурските сердари — техните главатари и вождове — били заловени и дали шиите си на примките на газиите. Те били повлечени заедно със своите обърнати надолу знамена и построени на средата. Падишахът заповядал. Тогава с помощта на диамантен меч животът на тия немощни нищожества бил нанизан на смъртна нишка. От много места надошли кръвожадни джелати и със своите завоювали света остри мечове ги запратили в пламъците на преизподнята. Така били затрити няколко хиляди неверници. Изклали ги и те отведнъж изчезнали от лицето на света.

После Негово Превъзходителство великият везир Халил паша оставил за разглеждане труповете по полесражението. Заели се да ги броят и описват. Само там били 80—90 хиляди трупа. Било невъзможно точно да се преброят. Планини и скали, полета и пустош — всичко било пълно с невернишка мърша. Между нея имало само 15 загинали мюсюлмани. Погребали телата им, очаквани в рая, като преди това ги отделили, както се отделят рози от тръни. А огромните камари от невернишки тела останали да стърчат като планини и послужили за храна на мравки и змии, на врани и гарвани. Заситили се зверовете и птиците.

Едни от артисалите неверници били заклани, а други — заробени. Пленили и чешкия бан. Завели го при Повелителя. Повелителят заповядал да доведат тълмач и казал на бана: „Ние лично с теб не сме враждували. Защо дойде по нашите земи?“ Онзи неверник отвърнал: „Писано било на очите ми да видят робство!“ А после добавил: „Ала имам няколко думи за падишаха. Ако ми разреши, нека ги кажа!“ „Говори!“ — казал Повелителят. Чешкият бан заприказвал: „Първата ми дума е, че всяка година мога да издвам на служба при Повелителя с 5 хиляди души бойци. Ще му дам и 10 крепости ведно със земите им. Нека дойдат и хора да събират харадж от цялата ми страна. И още, нека в държавата ми да властвува твоят закон!“ Повелителят отвърнал: „Нямам никаква нужда от нещата, които изброи!“ Тогава онзи неверник казал: „Каквито и беди да се изсипят върху всички онези, които дръзнаха да тръгнат срещу такъв падишах като теб, все ще са им малко!“

После Повелителят извадил собствената си сабя. Подал я на джелатина и заръчал: „Удряй и бъди безпощаден!“ Но онзи неверник се замолил: „Честити мой султане! Каквото ще да става, само нека умра от твоята ръка!“ „Защо желаеш да умреш от моята ръка?“ — запитал Повелителят. „У дома си аз бях велик господар! — казал неверникът. — Желая да ме убие господар, а не кой да е роб!“ Повелителят се засмял и казал на джелатина: „Удряй!“ Джелатинът замахнал и главата се търкулила пред него.

Тази най-велика битка за вярата станала през 852 година по Хиджра.[378] В нея участвувал също султан

Мехмед, син на Мурад Хан. Тази свещена война за вярата, която султан Мурад водил, е известна по целия свят.

(211). Разказ за женитбата на принц Мехмед за дъщерята на Сюлейман, син на Дулкадър

Говорят, че като се върнал от Косовската битка, султан Мурад отишъл в Едирне и казал на Халил паша: „Намислил съм да задомя сина си Мехмед. Онзи Дулкадиров син Сюлейман бей е добър тюркмен. Той е наш приятел. Искам да взема негова дъщеря.“ Халил паша казал: „Да, мой султане. Той подхожда.“

Веднага изпратили от Амасия съпругата на Хъзър ага. Тя пристигнала в Елбистан при Сюлейман бей, за да поиска дъщеря му. По онова време Сюлейман бей имал пет щерки. Всичките ги показали на жената. Тя харесала една от тях, хванала я за ръка, целунала я по двете очи и сложила на пръста ѝ бисерен пръстен, който струвал колкото хараджа на една страна. После се върнала при Повелителя и му разказала за щедростта и смирението на Сюлейман бей, за красотата и добродетелите на неговата дъщеря. Тогава султан Мурад решил и отново проводил съпругата на Хъзър ага, заедно с жените на румски първенци и бейове. Сюлейман бей посрещнал сватовниците, почел ги, настанил ги и се заел радушно да ги гощава. После поверил дъщеря си[379] на Хъзърбейовата съпруга и ги изпратил. А тя взела булката и я довела в Едирне. Чет нямали сватбените дарове, с които Повелителят отрупал невестата. Пред тях прикята, донесена от нея, се загубила.

После поканили съседните бейове на сватба. Събрали се бейове и кадии, учени и беднота, хора от върховете и от низините. Ала бедняците, дарувани от Повелителя, разбогатели и се потопили в охолство.

(212). Разказ за характера на Мурад Хан и за оставените от него паметници

Говорят, че султан Мурад Хан Гази бил закрилник на раята и спахиите. По негово време живеели в охолство и благоденствие и ученитe-богослови, и светите хора, и бедняците. По негово време страната отново била прочистена, а държавата процъфтяла. Справедливостта тържествувала и светът хубавеел. А чуждоземците твърдели едногласно: „Невиждани и нечувани са земите в държавата на султан Мурада, несравним е падишахът им!"

Пак по негово време разцъфтяла религиозната вяра на хората и обществото, верността им към думите на пророка. Народът живеел в любов и покорство. Изглеждало, че е настъпил раят, защото в държавата на султан Мурада заякнала сигурността и милосърдието. В нея дошли 72 народности и като преживявали добре, отседнали за постоянно в Рум. Колкото и много да били похвалите, с които обсипвали султан Мурада, той заслужавал хиляда пъти повече. Стремял се той да оживи всичко наоколо. В столицата Бурса построил имарет и висока джамия. За джамията избрал 30 хафъзи и 14 мюхеллили, които всеки ден трябвало да казват 70 хиляди пъти: „Няма друг бог освен аллах!" Тези добри дела на Мурада били посветени на Мехмед Мустафа — пророк на материалния и духовния свят, на бащите и дедите на пророците и на всички вярващи мъже и жени. Край джамията той направил също едно високо медресе, а между тях заповядал да издигнат високо кубе. В това кубе трябвало да бъде почетено за последен път благословеното му тяло. Там денонощно, без да се пропуска нито час, се четял Коранът.

В Едирне също заповядал да построят огромна джамия[380], голям имарет,[381] медресе и мевлевихане.[382] В тази джамия също назначил 30 хафъзи и 14 телхизджии, които също трябвало да спазват гореказаните условия. Взел също 40 души, които да четат откъси от Корана в чест на баща му — Мехмед Хан Челеби, — и петима за ежедневни молитви. Тези благодеяния посветил на обичащите чистотата на райските градини и на душите на всички живи същества. Определил и ня-

колко души, които всеки ден да произнасят: „Няма друг бог освен аллах!“ — и тази милост дарил на всички мюсюлмани и мюсюлманки.

А пък в Румелия построил град на име Ергене. И в него направил имарет. Заповядал да построят и мост за тежест 174 кантара. Ни един пътуващ странник не бил срещал по света мост като този. Създал също толкова много дервишки манастири, хамами, джамии и приюти, колкото не били оставили всички минали владетели заедно. В Халил-юл Рахман и в двата свещени града Мека и Медина изпращал годишно 3500 флорини. Освен това вакфирал в полза на бедните от свещения град Мека едно субашийско село около Енгюри, наречено Балък Хисар. Щедростта и великодушието му били толкоз необхватни, че пред тях съкровищата на Карун не чинели дори муха.

И още. Всяка седмица раздавал със своята си честита ръка по хиляда флорини от личните си пари на градската беднота. В петъчните дни също не пропускал да раздава милостиня.

(213). Смъртта на султан Мурад Хан Гази, син на Мехмед Хан

Говорят, че един ден султан Мурад отишъл на разходка до Ада. На връщане към двореца той видял да седи край моста един дервиш. Когато султан Мурад наближил, този дервиш казал: „Хей, султан Мурад Хан! Разкай се за греховете си, защото времето ти наближи!“ Като чул тези думи на дервиша, султан Мурад се обърнал към стоящия до него Саруджа паша и му казал: „Саруджа, бъди свидетел! Аз се разкайвам за греховете си!“ От другата му страна вървял Исхак паша. И на него казал: „Ти също бъди свидетел! Разкайвам се за греховете си!“ После попитал Исхак паша: „Кой е този дервиш? Познаваш ли го?“ „Султане мой! Този дервиш е от учениците на Емир Сейид от Бурса.“

После, още щом Повелителят си влязъл в сарая, в същия миг му се явило главоболие. Написал завещанието си. За свой наследник определил сина си, султан Мехмеда, а пръв министър направил Халил паша.

Лежал само три дни. На четвъртия — първи мухаррем 855 година по Хиджра[383] до свещения му слух долетял зов: „Върни се при своя създател!“[384] Тогава скъпоценният му дух стигнал до божите селения. Трийсет години, шест месеца и седем дни султан Мурад с великолепие, могъщество, величие, твърдост, сърцатост, смелост и щедрост седял на султанския престол. Животът му бил обречен на битки за вярата. Нека се разпростре върху му божията милост!

Султан Мурад имал шестима сина: единият — Ахмед, единият — Али, единият — Мехмед, единият — Хасан, единият — Орхан и единият, който бил от дъщерята на Исфендияр, наречен Малкият Ахмед. Този [последният] бил в двореца. А големият Ахмед бил в Амасия. Там починал и го погребали в гробницата на наследниците на султан Мехмед, син на Баязид Хан. Султан Алаеддин също починал в Амасия. Ала тялото му било пренесено в Бурса и погребано в кракатa на султан Мурад извън тюрбето. Хасан и Орхан починали в Едирне и били погребани в Дарюлхадис край Тунджа. Последен останал султан Мехмед, син на Мурад Хан — гордост за османската династия. Всевишният аллах го видял достоен за султан, та оставил чрез него да бъде прославен тронът на османовци.

Накратко. След като Мурад Хан починал, укривали трупа му 13 дни. Никому не казали. Държавните дела си вървели, а лечителите готвили церове и варели шербети. Заети били с лечение. На шестнайсети мухарем,[385] в четвъртък, Мехмед пристигнал и се възкачил на престола. Обявили смъртта на Мурад Хана чак след като Мехмед пристигнал. Тялото на баща си той проводил в Бурса, а малкия си брат — този от дъщерята на Исфендияр — отпратил при милостивия бог. Самият той прославил султанския трон и се заел да повелява на света.

(214). Възцаряването на султан Мехмед, син на Мурад Хан

Султан Мехмед се родил на седмия ден на реджеб 833 година по Хиджра[386], в събота, а застанал на прославения султански трон на шестнайсетия ден на мухарем 855 година.

(215). Разказ за похода на султан Мехмед срещу Караман

Говорят, че султан Мехмед се възкачил на престола и започнал да управлява света. Тогава дошла следната вест: Караманоглу Ибрахим бей е родил и отгледал синове-разбойници. Един [от тях] обявил за Гермиянски наследник и го проводил за Гермиян, в Кютахия. Другия пък провъзгласил за айдънски потомък и го пратил към земята Айдън. Третия изкарал наследник на Ментеше и го отпратил към земята Ментеше. Самият той тръгнал за Алайе.

По онова време бейлербей на Анадола бил Узгуроглу Иса бей. Когато Караманоглу пристигнал и се тъкмял да нападне страната, Иса бей изпратил човек при Повелителя и поискал позволение да влезе в бой с Караманоглу. Ала султанът не му оказал тази чест — не разрешил, а го отстранил от длъжност. После облякъл почетен кафтан на Исхак паша и като му поверил анадолското бейлербейство, го изпратил. Сам султан Мехмед също яхнал господарския си кон и с огромна войска наближил Бурса. Тогава онези кучи синове избягали и пак си влезли в корема на баща си Караманоглу. А султан Мехмед продължил и излязъл към Ак Шехир. Народът на Ак Шехир и Бей Шехри излязъл, покорил му се и го почел. Караманоглу Ибрахим бей избягал, скрил се в Таш и пак го ударил на молба: „Прости ми греховете! Разкайвам се за това, което сторих!“ — мънкал той и се самоунижавал. Тогава дошли при Повелителя и му казали: „Баща ти и дядо ти идваха в този Караманski вилает, завладяваха всичко и после отново се смиляваха, връщаха им го и си заминаваха. Сега Караманоглу е мирен. „Дъщеря си давам, всяка година на поход ще идвам“ — казва. Та султанът ни какво ще заповяда? Нека опрости вината му!“

Говорейки тъй, те склонили султан Мехмеда. После задължили с пратеничество Касабоглу Махмуд бей. Той отишъл и дал дума на Караманоглу, че отсега нататък няма да враждуват. Като опростил вината му, султан Мехмед се обърнал и се приготвил да тръгне благополучно за Бурса. Тогава еничарските дружини препречили пътя, изправили се срещу Повелителя и

поискали подаръци. Повелителят много се наскърбил от това, което те направили, ала не го показал, не избухнал. После Турхан бей и Хадъм Шехабеддин паша известили на Повелителя какво желаели [еничарите]. Повелителят наредил да им раздадат 10 кесии с акчета. След няколко дни заповядал да доведат тогавашния еничарски ага Казанджъ Доган и силно да го напердашат. После го изгонил от служба, а агалъка предал на Мустафа бей. Хубавичко набил и яябашиите и като се затвърдил, благополучно стигнал до Бурса. Срещу земята Ментеше изпратил Исхак паша. А Исхак паша стигнал, прогонил Ментешеоглу Иляс бей, изхвърлил го от страната и дошъл до Кютахия.

(216). Разказ за построяването на Боазкесен

Говорят, че като се върнал в Бурса, султан Мехмед пожелал да мине през Гелиболъ и да отиде в Едирне. Казали му: „Честити наш султане! Сега в Гелиболския пролив са дошли неверницки кораби. Той е затворен.“ После взели Повелителя и го завели до Акча Хисар,[387] който се намирал от горната страна на Истанбул към Коджа Или. Минали през мястото, откъдето бил минал някога баща му. Това е Анадолу Хисар, който днес наричат Йенидже Хисар. Там построили джамия и отслужили петъчна молитва. После минали отсреща и се разположили при Акча Хисар. „Лала, тук е нужна една крепост!“ — казал [султанът] на Халил паша.

Веднага събрали войска и почнали да копаят. На двадесет и пет разтяга дълбочина те попаднали на неверницки хамам. Никой не могъл да разчете датата върху вратата му, та също я изкопали и прочистили мястото.[388] След това с най-голяма бързина издигнали градежа на Йени Хисар[389] и за кратко време построили вътре укреплението Йенидже куле, което нарекли Боазкесен. Отсреща също издигнали високи кули и крепостни зидове, турили топове. Вече по никой начин не позволявали на кораби да минават. Щом крепостта Боазкесен била съвсем готова, [султанът] изпратил Акчайлъ Мехмед бей. Той отишъл, заловил хора от истанбулските врати, подбрал ги като стадо и

им заповядал да укрепят вратите на Боазкесен. През онази година видели мощни стенобойни оръдия и първом поръчали такива оръдия за крепостта. После ги поставили.[390]

Това събитие и строежът на Йени куле станали през 856 година по Хиджра.[391]

(217). Разказ за завладяването на Костантинийе

Говорят така. През онази година във войската измайсторили крепостни топове. Още щом пукнала пролетта, султан Мехмед заповядал на Халил паша: „Лала, тази година ще глътнем Истанбул!"

След като изрекъл това, Повелителят събрал безчетна войска и тръгнал към Истанбул. Тогава истанбулският владетел[392] проводил своя везир, неверника на име Кир Лука[393] като пратеник да измоли милост. Повелителят дори не забелязал пратеника. Заповядал. Приготвили се и се хвърлили срещу Истанбул. Нямали брой и чет желаещите да се бият, които се стекли отвсякъде. Доброволците били дори по-много от войската. Учени и шейхове, дервиши и обитатели на текета, стари и млади от целия свят си рекли: „Това е най-великата битка за вярата!" — и се излели къмто Истанбул.

В Едирне излели чудовищни топове. Тълпи пешаци, мюселлеми, азапи и спахии ги домъкнали, наместили ги околовръст на Истанбул и взели да обстрелват крепостта. Всеки един от патроните на тези топове — огромни великани, ужасни в своята мощ — се изтегляли нагоре посредством железни вериги. Тук-таме прокопали широки окопи. Прикритията им били заоблени като небесна сфера. В тях били потулени топовете досущ чудовища, спотаени в подножието на планината. На много места поставили също тежки стенобойни машини, проникващи през вражите редици и мятащи камъни, както и гръмогласни топове, сипещи мълнии.

После анадолците обкръжили Истанбул по суша, а по море го обградили 400 кораба. Други 70 кораба отворили платна и се спуснали откъм горната част на крепостта по река Козлуджа Пънар, наречена също

Козлуджа дере, която течала над Галата. Бойците стояли вътре в тях прави. Преминали по сушата и слезли към морето при подножието на крепостта. Над морето направили и мост. Там, където мястото позволявало, построили и здрави окопи. Всеки един от тях приличал на небесна сфера, бил сгоден за движение и затуй дългото стоене вътре не плашело народа. Под техните прикрития поставили някои от топовете — седмоглави чудовища, чиито огнен дъх поразявал камък и вода. На височина били като минарета, а отворите им приличали на пещери. Те биели неустрашимо яките стени със силни каменни юмруци. От другите места се хвърлили в боя юначни еничари — стрелци и други бойци, които безстрашно се сражавали.

Стрелите, тези бързоподвижни и чевръсти издайници вещаели и носели смърт. Изтеглени от ножниците, мечовете заработили в сърцето на битката. Копията, понесени като Мойсеев жезъл, се чинили на тиранните-неверници седмоглави змейове. Грохотът на топовете преповтарял истинския небесен гръм, а над крепостта се пръскал огън. След като приели върху си каменния удар, външните стени — тази надеждна защита на укреплението — развалили своя вид. Гръмогласните стенобойни машини и топовете, които разнасяли своя екот, с по един удар разпердушинили стените на Истанбул. Зад тях неверниците се криели от падащите камъни. В това сражение те като че валели върху крепостта право от небето. Тези, които били вътре, не смогвали да мигнат. Блясъкът на мълниите стигнал чак до небесните палати, минал и през тях и влязъл в очите на архангелите. От величието на силния грохот мощта на крепостта се пропукала, а стените ѝ взели да рухват, превърнати в прах. Сив облак огнен дим правел невидими отдолу окаяните неверници дружини, които защитавали крепостта високо в небето под самия небесен купол.

За няколко дни всяко кътче на стената било надупчено като решето. Бунтарите загубили надежда за живот и всички вкупом се обрекли на смъртта. Както черните облаци се сбират върху планината, така те се скупчили по кулите и стените на крепостта. Жилата на стрелите и куршумите им завалели наоколо като пороен дъжд.

Отсам газиите също приготвили жилещ удар и замятали камшичени стрели. Отвсякъде екнали писъци, а светът се изпълнил с огън и стрелба. Силното упойващо вино на войната упило и замаяло всинца. Вдигнали се и непоколебимо закрачили напред към крепостта. Байраците, забучени на копия, разперили крилата си. Литнали бързокрилите стрели. Прикрити зад пъстролюспести брони, храбрите бойци досущ като пантери, без да спират, стигнали нагоре по крепостния хълм. Напредвали с пристъпи и схватки и стигнали до подножието на стената. Неколцина от тях успели да се изкачат със стълби на кулата и там закръжили като орли над плячка навръх планината. Други пък спрели долу и замятали стрели и куршуми, ловели душите като гълъби. Те посочвали с пръст смъртноранените от куршуми неверници, а сабите на близкостоящите до тях ги посичали като перца. Отсечените невернишки глави летели надолу като отломени скали. Телата пък, подобно на бастиони, рухвали при удар и пълнели рововете вместо камъни и дърве. Опърлените от огъня глави на довършените гяури чернеели като свинска мърша, а лицата на починалите от вража ръка мюсюлмани греели като пълнолики месечини. Пролятата кръв превърнала крепостните склонове в градини с алени лалета, а подножието — в засипана с рубини йеменска земя.

Отдолу газиите хулели неверниците с езика на стрелите, а тез, що били горе, ги обсипвали с псувни. Отвътре навън като небесно бедствие летели камъни и дървеса. Отгоре заливали мюсюлманите с вряла вода и кипяща смола. Изтерзани от горещина, те усетили що значат мъките на пъклото. Сумата ѝ време, ден след ден боят продължавал все така. Вече изглеждало, че пада невернишката твърдина в ръцете на газиите. Ала онези все сварвали да запушат с камъни и дървета дупките на стената, да оправят разрушенията от боищата. Път до вътрешната крепост те не давали. И така всеки ден — вътрешните строяли, външните — рушали, а по средата — небивала бран. Туй, що се сътворило, било чудо невиждано, достойно за дестан.

Всред стрелците-неверници имало един, дето решел ли си, бълха стигал с куршум или стрела през иглени уши. Щом той застанел на някоя стена, там на часа

ставало горещо. Като неотвратима участ преследвал той всеки, който понечел да излезе напред и да мята стрели. Поискал ли да изпита в играта на боя страшния си прицел върху нечия съдба, човекът падал без сила за живот. Повалял всеки, който влезел в единоборство с него. Безпогрешният му удар сполетял мнозина, които приели мъченическа гибел за вярата.[394]

Тъй, ама нищо друго не сполучили с този пъклен огън. В най-сияйната битка за вярата не била отредена победа за безпросветната държава. Най-подир Негово Превъзходителство пашата, мъдър и изпитан в сраженията войн, намислил сам да хване тлъстия улов, сам-саменичък да премахне дошлата изневиделица беда, паднала от небето. Той като Рустем грабнал тежкия си лък, препасал на пояса си колчана с остри, прави стрели. Неусетно се промъкнал в едно безлюдно кътче и зачакал часа на онзи негодник. Като дебнещ плячката си лъв натъкмил островърхи пронизващи стрели. Ала неверникът бил безмерно ловък. Стараел се в изкусния капан да не влиза, на опасни места противния си дъх да не изпуска. Какво ли не опитвал пашата — този любимец на победата, лъв всред надарените с войнска вещина, емир всред господарите на полесражението, за да накара онзи проклетник да падне в клопката на гибелта. Ту той дебнел неверника, ту неверникът дебнел пашата. Така двете страни взаимно се държали под око за точен прицел срещу своята цел. И тогаз Негово Превъзходителство пашата — любимец на победата — намерил пролука и със силна длан изпратил една точна стрела срещу онзи високомерен нечестивец. И тя го стигнала като стрела на съдбата, изпратена от лъка на случая. Улучила го право в презряната глава. Огнедишащият остър връх влязъл от едната страна на черепа и излязъл от другата. Така злото, което той замислял срещу ислямския народ, дошло на неговата глава. Злодеят тозчас бил изпратен в бездната на ада. Навсякъде и завинаги прославили и възвеличали яките мишци на Негово Превъзходителство пашата. Само на честити глави е писано да побеждават. Другиму победата не била отсъдена, та затуй не се и забавила нито миг повече. Ясен като ден е смисълът на думите: „Кой каквото прави, на себе си го прави!“

Минало време, а сражението си вървяло все така. Челните бойци служили предано на победата. Устремът и жарта на мюсюлманските войни достигнали небесата като молитви на праведници. Кръвта се леела от мечовете им, както дъждът плющи от черен облак.

Като видял какъв е халът, [константинополският] владетел се посъветвал със своя велик везир Кир Лука дали да предаде крепостта. Ала френкът[395] не склонил. „Ще се бием! Не ще се предадем! Ще водим борба до смърт за нашата вяра и славата Христова! Град като Истанбул на турците не ще отстъпим!“ — заявил той и избрал пътя на ината и твърдоглавието. Втълпили му, че не трябва да предават крепостта и продължили да се бият. Гърдите на неверниците запламтявали в огньовете на завистта и лумвали в тях пламъците на яростта. Тогава сабите на правоверните гасели пожара, като да били потоци вода. „Всеки войнствен огън, който неверниците успеят да възпламенят, бива потушен от аллаха!“[396] Безсъмнено е, че дори да зърне бъдната орисия, окото на желанието не ще смогне точно да оцени нито условията за съществуване, нито ръста на препятствията. Опитът от миналите времена потвърждава истинността на тази мисъл.

От светлината, която озарила душата на благочестивия падишах, станало ясно като ден. Извикали неколцина майстори на подземни тунели, които като Ферхад били изкусни в прокопаването на планините. Ударът на кирките им не отличавал алабастровата скала от восъка, черната земя — от стръкчето сламка. Всеки от тях с един замах на своята кирка разсичал от край до край земята. Заели се от много места да прокопават дълбоки тунели към крепостните основи. Толкоз дълбоки дупки изринали, че кулите над тях заприличали на закачени в небето крепости. Всеки един от тунелите превърнали в огромна пещера и в подземно жилище. Вътрешността им натъпкали до последно с чували суха и леснозапалима слама.

На 20-ия ден на месец джемази-юл еввел[397], рано сутринта, във вторник, в благословен час падишахът — закрилник на света — заповядал и цялата войска се вдигнала на крак. Защото още предния ден било разгласено, че султанът е разрешил да се плячкоса Истанбул. Всички се приготвили и зачакали сегодния за бой

момент. Тогаз от няколко места подпалили сламата, скрита в дълбочината на тунелите. Изневиделица гръмнало така, сякаш иде денят на Страшния съд. Земята страховито се разтресла. Ужасът сломил храбростта на неверниците, а лицата им се засипали с пръст. Дъното на тунелите като адска преизподня с огнени искри бълвало пламъци едновременно от две страни, наподобявайки двуглав змей. Камъните и дърветата, които се изпречвали пред този огнен дъх, излитали като сламки в небесата. Стълбове червен дим се издигали в лазурната синева и оставали там като тъмен облак.

Щом и тази нечакана беда се стоварила върху негодните гяурски глави, мнозина от слисване сами захващали да скачат от крепостта и се разбивали. Пред очите на правоверните бойци всичко се обърнало наопъки. Останалите живи неверници дошли при мюсюлманите и в безнадеждния си хал замолили пощада. Тези невежи се надявали, че макар да се предават от немай-къде, разкаянието им ще бъде прието за доброволно. Никой не се смилил.

Говорят, че [битката] започнала на 15-и ребиюл еввел 857 година по Хиджра[398], а градът паднал на 20-и джемазиюл еввел преди обяд.[399]

Правоверните бойци влезли в града, отсекли главата на владетеля[400], а везира му Кир Лука и всичките му близки заробили.[401] В крепостта живеел и един самозванец , който се представял за Османов потомък.[402] И него съсекли. Минали под ножа всички тъпоумни бабаити. Жените оковали в робски вериги. Газиите скупчили брадвите си върху златните и сребърни идоли на Ая София[403] и всички останали църкви[404]. Кой смогнал тяло да отсече, кой — глава, кой — ръка. Де що неверницки съкровища намерили, всичко разграбили, богато се заситили с плячка. Някога пророкът, нека бъде мир върху него, изрекъл: „Няма съмнение, че Костантинийе ще бъде завладян. Вождът на войската, която ще го вземе, е щастлив вожд, войската му е щастлива войска.“ Газиите даже си делели акчета и флорини с крини. Оттогаз останала поговорка. Когато искат да отличат нечия плячка, казват: „Ти на истанбулското разграбване ли се случи?“

Речем ли точно да изредим цялата насита, разказът

би станал въздълъг. Бедни са средствата на перото и немощен езикът, за да изрекат докрай всичко, що се е случило по времето на тази битка.

Когато народът на Галата[405] видял как газиите хукнали като гладни вълци по улиците на Истанбул, веднага проводили на султан Мехмеда ключа от своята крепост. Сетне избягалите от Истанбул се добрали до корабите и влезли в Силиври. После изпратили и ключовете на Силиври и се поклонили пред Повелителя.

След това Караджа бей тръгнал и завладял Кум Бургаз и Бигадос.[406] След това, в сряда, Халил паша, който с цялата си свита охранявал крепостта и задържал управлението, бил заловен и затворен. Всичко това е дълга и широка история, пък и случаят е познат. Защото всеки знае какво сполетяло Халил паша.[407]

След това, в петък, бил отслужен намаз в Ая София. На името на Мехмед Хан била прочетена Мохамедова проповед.

Когато Караманоглу чул, че Истанбул е превзет, ударил с ръка по коляното си и рекъл с безмерно прискърбие: „Османецът завладя света. Сега и нас ще прокуди!“

Велик е аллах!

(218). Разказ за това, как започнало заселването на Костантинийе

Говорят, че когато завладял Истанбул, султан Мехмед дал субашилъка на своя роб Сюлейман бей и му казал: „Потруди се да заселиш града!“ После султан Мехмед пожелал да обживи града, разпратил хора по всички краища на османската земя и заповядал да разгласят навсякъде: „Който иска, нека дойде да си вземе имот в Истанбул!“

Оповестили на света, ала никой не дошъл по своя воля и не си взел имот. Видяло се, че тъй Истанбул не ще се оживи. Тогава Повелителят заповядал да изселят от всеки вилает по малко и от богатите, и от бедните. На кадиите и субашиите заръчали: „Изселете хора отвсякъде, нека дойдат да изпълнят Истанбул!“ Тогаз изселили хора отвсякъде.[408] Напълнили Истанбул и той започнал да се съживява. Ала като обложили с данък

къщите на пришълците, народът възнегодувал. Заговорили: „Затуй ли ни накараха да продадем къщите си, от родина ни лишиха, та да ни докарат тук и да ни поискат наем за невернишките къщи?“ Повечето изоставяли жени и деца, вдигали се и си заминавали.

Имало един човек, който бил останал още от времето на бащата и дядото на султан Мехмед. Наричали го Кула Шахин. Един ден той казал на падишаха: „Хей, честити мой султане! Аз съм стар човек, преживял времето на баща ти и дядо ти. Те завладяха толкоз много страни, ама нигде не наложиха наеми. Тези неща не прилягат на моя султан!“ После млъкнал. Думите му хванали място пред падишаха, та отменил наема. Истанбул наново взел да оживява. Продължило така, докато станал везир Рум Мехмед паша.[409] Той изкушил султан Мехмеда, подтикнал го към алчност и го накарал отново да въведе наемите. Защото той самият бил от истанбулски род. Зловидяло му се, че мюсюлманите дошли и взели бадева да владеят къщите на собствения му град. Та сегашните наеми са заради неговото изкусителство.

(219). Паметниците на султан Мехмед в Истанбул

Говорят, че първом султан Мехмед направил в Истанбул една кула за съкровищница, сетне построил Ески сарай[410], заповядал да го укрепят като крепост и се заселил там. После като не го харесал, той заповядал да построят още една крепост — направил вътре харем и изградил високи палати. Превърнал я в седалище на своя трон.[411] По невернишко време наричали онова място „Зейтинлик“. Там се поселил. Целият придворен народ също се изселил и дошъл да се настани в Истанбул. От едната страна обградил харема с великолепна градина.

По-късно на едно от светите места в Истанбул построил осем медресета и по средата разположил висока джамия. Срещу тях направил голям имарет, а отстрани — болница. Зад медресетата накарал да съградят висше училище за софти. Заповядал да направят и обител за сектата на суфитите. Яденето, хлябът и месото за всички тези училища се вземали от онзи имарет. Това е имарет, който се среща един път на хиляда.

След това заповядал да построят една джамия за светеца Вефазаде, а извън града, при последователите на Ебу Еюб — един имарет, едно медресе, една джамия[412] и един хамам. Над [гроба] на Ебу Еюб Ансари заповядал да построят тюрбе.

Заповядал също да поправят Истанбул и Ая София. Истината е, че султан Мехмед построил наново цял Истанбул и така го благоустроил, че очевидците-пътешественици казвали: „Нийде по света няма град равен на този!“ И така, Истанбул, чиито пъклен мрак бил невиждан по лицето на земята, се превърнал в благовонна амбра за четвъртина свят.

Много са паметниците на султана по света. Най-много са хамамите и дервишките обители и приюти, които той накарал да построят по пътищата за Истанбул. Покрай него процъфтял и целият румски вилает. И още — в Истанбул непрестанно раздавали милостиня на ученните-богослови, на бедните, на праведниците, на отшелниците, на сираците и на вдовиците. Била им определена ежедневна дажба. Нямат чет и брой благата, които султанът раздал със собствената си ръка. Дори и в наше време раздават на вдовиците завещаното от него. Нека се разпростират върху му божията милост и опрощение!

(220). Разказ за завладяването на Енез

Говорят, че един ден кадията на Фере дошъл при Повелителя, за да го осветли върху хала на намиращия се в неверницки ръце вилает Енез и за безпокойствата, които теглят от тях. Влязъл да целуне ръка на падишаха и като я целунал, казал: „Честити мой султане! Вилаетите Фере и Ипсала търпят големи безпокойства от енезките неверници. Ни един мюсюлманин не може роб да завърти. Успее ли някой роб да избяга, той отива и влиза в Енез. Ако господарят му иде да си го потърси, те го набиват и изпъждат. Даже, ако се говори право, самия него хващат и го правят роб. Мой султане, още от по-рано този Енез е бил свързан с Истанбул, защото е от хората на истанбулския владетел.“

Султан Мехмед казал: „Дай боже, ще видим тази работа, Мевляна! Нека всевишният аллах избере пътя!“

Едва що кадията излязъл навън, султан Мехмед заповядал да доведат роба му Хас Юнус и наредил: „Бре, Юнусе! Бързай долу на пристанището! Иди и кажи на капитаните да натъкмят десет годни кораба. Тръгни с готовите азапи и бойци и влез в Енезкото пристанище. Ама преди да сте стигнали, никому не обаждай накъде сте тръгнали. Ако е рекъл господ, аз пък ще тръгна по суша към Ипсала."

Юнус бей веднага изпълнил заповедта на Повелителя. Уповавайки се на всевишния, той потеглил с бойните кораби и влязъл в Енезкото пристанище. Падишахът пък тръгнал отсам и стигнал до Ипсала. Тогава енезкият владетел[413] видял, че газиите нападат и по суша. Веднага отпратил богатството, имота си, жена си и красивата си дъщеря, а самият той дошъл при Повелителя. Дошли и всичките му спахии. А Повелителят сключил договор с владетеля и неговите спахии. Изпразнените къщи на града той раздал на дошлите от околността мюсюлмани, а останалите по местата си неверници не закачил. Множество църкви превърнал в месджиди. Заповядал да разрушат камбанариите им и да построят минарета. Срещу града имало една малка крепост, която наричали Ташос. Тя била на остров. Нея също завладели.[414] С една дума, завоювали и покорили целия Енезки вилает.

Това завладяване станало през 858 година по Хиджра.[415]

(221). Разказ за завладяването на Сивридже Хисар

Говорят така. По времето, когато султан Мехмед Хан завладял Истанбул, имало даже пратеник на Вулкоглу.[416] Той отишъл и осведомил Вулкоглу и за завладяването, и за хала на войската. Когато Мурад Хан умрял, Вулкоглу отново си бил възвърнал превзетите от Мурад крепости. Щом чул, че Истанбул е завладян, той наново предоставил земята си на Повелителя. Ала от своеволията си не се отказал. Дори направил тъй, че никой да не може да минава от Лазката земя за Юскюб. В Прищина имало един достоен кадия. Той изпратил вест на Повелителя и му осветлил положението. Тогава Повелителят пратил човек при Вулкоглу да го раз-

пита за тия неща. Вулкоглу не почел султанския пратеник и не му дал отговор. Тогава робът дошъл и разказал за неподчинението на Вулкоглу. Повелителят веднага се вдигнал, нападнал Сивридже Хисар, а наоколо разпратил акънджии. Така той завладял крепостта и заситил правоверните бойци с плячка.

А още преди това Повелителят бил ударил Семендире и изкарал едно сражение. Като чул това, Вулкоглу се подплашил и изтеглил от Семендире всички намиращи се там богати неверници. За да не бъдат в Семендире, той ги бил настанил в Сивридже Хисар. Затуй Повелителят дошъл и завладял Сивридже Хисар. Така в ръцете му паднали несметни богатства. Сетне, като уредил работите около крепостта, той отново благополучно се върнал в Едирне. Освободил Гюрани от длъжността кадъаскер и дал тази служба на Меджеддин, а везир направил Махмуд паша. От Вулкогли дошъл пратеник, който се молил и предлагал 300 хиляди акчета годишно. Повелителят приел. Онази зима той прекарал в Едирне.

(222). Разказ за завладяването на Никьобри и[ли] Новобри

Говорят така. По онова време Новобри било в ръцете на деспота Вулкоглу. Исхакбейоглу Иса бей проводил следната вест на падишаха: „Ако е рекъл господ, вилаетът Лаз трябва да стане мюсюлманска земя и да бъде в държавата на моя султан.“ Повелителят пратил вест на Иса бей и му казал: „Ти си отдавнашен познайник на този вилает. Ти мене ще ме научиш по какъв начин трябва да се действува?“ Тогава Иса бей пратил нова вест и казал: „Както и да постъпи моят честит султан, все ще бъде сгодно.“

Повелителят веднага сбрал огромна войска, разгласил газават и потеглил. Още преди Юскюб той преминал планината при Кара Тонлу. Там дошъл и Иса бей и се срещнал с Повелителя. Повелителят казал на Иса бей: „Иди и поискай тази крепост от нейния пазител!“ Иса бей отишъл при крепостта и я поискал от диздаря ѝ, а онзи отвърнал: „Хей, Иса бей! В нашата религия няма предатели на господаря!“ „Хей, глупав неверниko! —

кресnал Иса бей. — Самият ти господар е на умиране. Кого наричаш свой повелител?“ Пазителят на крепостта отговорил: „Съпругата на босненския крал[417] е дъщеря на Вулкоглу. Тя е нашата господарка.“ Тогава Иса бей му казал: „Ти си луд бе, невернико! Та ти не знаеш ли кой е дошъл? Това е султан Мехмед Гази. Не си ли чувал какво направи той с Истанбул?“ „Ами нека дойде, че да видим!“ — отговорил защитникът.

Тогава Повелителят благополучно пристигнал, нападнал крепостта и се хвърлил в битка. На петия ден я завладели. Вътре намерили повечето от среброто на Вулкоглу, та го пренесли в хазната на падишаха. В крепостта поставил мюсюлмани. После стигнали до крепостта Требче. Още с пристигането си овладели външното укрепление. Там също намерили големи богатства. Взели ги и ги занесли в държавната хазна. Кулата на крепостта се държала няколко дни. Най-подир превзели и нея. Тогава в ръцете им влязло несметно богатство. Само аллах знае броя и чета му.

От другата страна имало също една малка крепост. Към нея изпратили Евренозоглу Иса бей.[418] Преди да стигне дотам обаче, неверниците подпалили крепостта си и избягали. И така, колкото крепости имало в Лазката земя, всичките ги завладели. След като изпратил Иса бей, Повелителят отишъл и се разположил на стан в Косова на същото място, където паднал жертва за вярата Гази Худавендигяр. После заповядал да наготвят и да раздадат храна за помен на дедите и за всички, които паднали жертва за вярата на това място.

Това завладяване станало през 859 година по Хиджра.[419]

(223). Разказ за обсадата на Белград

Говорят, че султан Мехмед наредил да излеят топове от развалените истанбулски бакър, от кръстовете и от камбаните на църквите. Прекарал ги с гемии през Туна, събрал ислямската войска и се вдигнал да води война за вярата. Стигнали Белград и взели да стрелят с топовете. Тогавашният румелийски бейлербей Дайъ Караджа казал на Повелителя: „Честити мой султане! Позволи на мен, твоя роб, нека да мина отвъд Туна и

да застана срещу крепостта!“ Ала румелийските бейове не се съгласили. „Не остана вече враг, гдето ще ни спре да превземем крепостта!“ — съветвали те вредно. „Нека намерим тъдява места за набези. Иначе ще трябва да започваме да орем.“ Така те кръшкали и не си давали зор.

Един ден най-неочаквано видели, че на мястото, откъдето Караджа бей искал да мине, се сбрала огромна неверническа войска. Предвождал я проклетникът Янко. По реката му идвали на помощ много кораби. Размирниците се множели, а битката се затягала. После един ден, когато Караджа бей стрелял от своето прикритие с топа срещу крепостта, едно метнато оттам гюле улучило дъска от окопа му. Дъската пък ударила Караджа бей и той загинал. Дошлите на помощ кораби здраво удряли откъм реката, та мнозина мюсюлмани загинали. Тогава Повелителят казал: „Хей, правоверни! Напред!“ Личната гвардия на Повелителя тръгнала веднага. Ала румелийците се забавили, та хората на султана останали сами срещу крепостта! Видели гяурите, че юрушът е само от таз страна, събрали се всички срещу им и ги върнали назад. Неколцина загинали. Като видял това, падишахът се метнал на коня си. „Хей юнаци! — викнал той. — Защо стоите?“ И се хвърлил срещу неверниците. Готови били чудесните смелчаци около му Тръгнали с падишаха, изклали някои от неверниците, а останалите наново натикали в крепостта.

С една дума, битката била голяма. Ала тъй като румелийците не се постарали, станало причина да не се вземе крепостта. Разказват така. Както залягали за битката, извикали им никой да не се смесва с еничарите и никой да не отива до прикритията. Тогава войската помислила, че плячкосване няма да има, та хич и не се е постарала. А еничарите били скупчени до крепостта. Неверниците ги отрязали в гръб и така погубили мнозина. Помощ до тях не можело да стигне. Паднал жертва за вярата и агата на еничарите. Изобщо всевишният аллах не бил отредил победа. Инак нямало да сгрешат в боя.

Сетне Повелителят забелязал, че неверниците станали нехайни. Моментално грабнал сабята си и се хвърлил в битката. Разсякъл един след друг неколк-

цина неверника, ала това не помогнало. Неверниците не губели силите си. Дори Повелителят се измъкнал читав оттам само благодарение на собствената си сабя. Тогава се вдигнал, зарязал топовете и се върнал в пределите на ислямската земя. Тази битка за вярата станала през 860 година по Хиджра.[420]

През същата година се явили две огромни опашати звезди. Едната — на изток, другата — на запад.

(224). Разказ за обрязването на султан Мехмедовите синове

Говорят, че след това султан Мехмед заповядал да доведат сина му Баязид Хан от Амасия, а Мустафа Челеби от Маниса, и да приготвят в Едирне празненство по случай обрязването им. Наредил да пратят вестоносци с покани при съседните емири, при улемите, кадиите, беднотата и първенците. И до околните бейове проводили пратеници да ги поканят за обрязването. Казали им също да окажат чест, като изпратят де що имало в подвластните им земи фокусници, смешници и тям подобни чудаци, дето да развеселяват народа.

В Едирне се струпали хора отвред. Дошлите за празненството напълнили толкоз земя край града, че с дни не можеш я измина. В Ада стъкмили големите султански шатри и летни кьошкьове. Като опънали и шатрата на падишаха, той минал и се настанил в нея. Малко по малко взели да гощават народа по групи.

Първи поканили улемите. Падишахът също дошъл и седнал на султанския трон. От дясната му страна се наредили Мевляна Фахреддин, а от лявата — Мевляна Туси. Срещу него седнал Хъзър бей Челеби от Сиври Хисар, а до него пък Шюкрюллах. След тях идели хафъзите. Прочели божествените думи на аллаха, а знатните улеми ги разтълкували и мъдро побеседвали. Били прочетени нежни стихове, брилянтни възхвали и красиви газели. И за тях поговорили. Сетне в меджлиса приготвили всевъзможни ястия. След като яли до насита, пред всеки улема поставил по един поднос със захар. Слугата на всеки от тях напълнил по няколко престилки. Не могли да ги носят, та просто ги завлек-

ли и си отишли. След това падишахът облякъл на праведниците почетни кафтани и ги отрупал с милости. Мнозина от тях дошли бедни, а си заминали богати. А пък кадиите на този меджлис станали носачи на захар.

На втория ден били поканени емирите. На надбягванията с коне мнозина получили първенството — никой не бил обиден. С една дума, султан Мехмед направил всичко тъй, както приляга на величието му.

Това благословено тържество станало през 861 година по Хиджра[421] в Ада, край река Мерич, близо до Едирне.

(225). Разказ за завладяването на Мора

Говорят така. Един ден, като си вървял кротко от Серез за Балу Бадра, един човек видял, че неверници насилват много мюсюлмански жени да им работят. Онзи човек рекъл: „Ей, злощастници! Как попаднахте в ръцете на неверниците?“

„Не сме само ние — занареждали жените. — Има много нещастници като нас, заробени от неверниците!“ Те плачели и описвали хала си. Онзи човек отишъл право в Едирне. Срещнал се със султан Мехмеда и му предал точ в точ разказа на жените. Когато падишахът чул тази вест, в него се надигнало ислямско усърдие. Веднага събрал войска, обявил газават и потеглил срещу вилаета Мора.

Стигнали право в Йени Шехир, а оттам до една крепост на име Филке. Нападнали я. Пашите казали: „Султане наш! Тази крепост е лесна. Нека не се бавим около нея, а да вървим напред!“ Султан Мехмед отвърнал: „Не тръгвам, докато не я превзема!“ Тогава влезли в бой и я превзели. Разбрали неверниците от равнината, че крепостта паднала, та дошли и се покорили. После се вдигнали и стигнали до крепостта Баф Ова. И нея завладели, а неверниците ѝ пратили към полето на Истанбул. След това стигнали до крепостта Томак. Народът ѝ се заинатил и водил бой. След няколко дни и нея превзели, а ръцете и краката на хората ѝ премазали с токмаци. След това стигнали до крепостта Михлу. Там също се били три дни. Овладели я и поставили вътре свои хора. Пос-

ле стигнали до Кьорфоз. Нея овладели по мирному още щом дошли. Всевишният бог помагал на султан Мехмеда да превземе всяка крепост, до която достигне. С една дума, в този поход бил завладян целият вилает Мора. Взели богатствата на крепостите, а хората им заробили. Всички газии разбогатели. След това султан Мехмед благополучно пристигнал в Юскюб като победител.

Тези завоевания станали през 862 година по Хиджра.[422]

(226). Разказ за това, как Махмуд паша завладял Сава, Кюрюдже и други крепости

Говорят, че по същото време, когато Мехмед Хан тръгвал към Мора, той изпратил Махмуд паша да завладее останалата част от Лазкия вилает. И Махмуд паша тръгнал, завладял крепостите Гюерджинлик, Дърава, Сава, Кюрюдже, Бранче и множество други, подобни на тях. Покорил целия вилает. Султан Мехмед искал от него Белград. Тогава Махмуд паша малко се постегнал, запретнал се здраво, а после тръгнал и стигнал до Йеллю Юрд. После дошъл до Юскюб, та се намерил с Повелителя. Тогава султан Мехмед поискал да разпусне войската, ала Махмуд паша казал: „Честити мой султане! Нека бъдем търпеливи. Казват, че унгурусите са се събрали."

Докато си набавяли припаси, дошла неочаквана вест, че унгурусите с голяма войска минали през Белград и са тръгнали. Тогава султан Мехмед раздал на анадолската войска и на всеки неин санджак поотделно джобни пари. После заповядал мюсюлманската войска да излезе към Полва, а някои части да отидат и по-напред. Гледали накъде се движат неверниците. После падишахът на мюсюлманите се приготвил да тръгне. Неочаквано дошъл вестител и казал, че войската на неверниците е стигнала вече до Тахталу. Ала в Тахталу се намирали много газии. Неверниците не знаели нищо за тях, та се хвърлили срещу града да го плячкосат. Когато неверническата войска се плъзнала по грабежи, газиите прославили аллаха и отведнъж нанесли удар върху големите сили на противника.

Неверническата войска видяла, че имало газии и като

не намерила храброст за бой, се обърнала в бягство. С помощта на всевишния правоверните бойци настигнали неверниците, съсекли мнозина от тях, а неколцина от бановете им заловили живи. Няколко дни след тази радостна вест завели при Повелителя пленените банове с техните знамена и с много неверници. Повелителят заповядал да обезглавят повечето от тях. След това разпуснали войската.

Дотогава от раята се вземали по 22 акчета за „чифт акчеси“[423] Тъй като този поход бил далечен, падишахът заповядал на спахиите си: „Вземайте по 32!“ Тъй че от онова време е останало да вземем по 32 акчета.

През същата година Мевляна Гюрани отново дошъл от Арабистан и докато траял походът, нему дали кадилъка на Бурса. Това завоевание и тази война за вярата станали в 862 година по Хиджра.[424]

(227). Разказ за завладяването на неверницки крепости

След това Повелителят дошъл, презимувал в Едирне, а щом се запролетило, отишъл към Семендире. Не могъл да я завладее и без да се бави, през 863 година по Хиджра[425] минали през Амасра и отишъл в Мора. Всички тези краища завладял през 863 година.

(228). Разказ за завладяването на Месури, Лундура и Йълдъз

Говорят, че тези крепости са ключът към вилаета Мора. При входа на Мора имало крепост Герме. Нея я разрушил султан Мурад. По-късно дошли откъм морето неверницки войски и отново построили Герме. Мюсюлманите, които били в завладения вилает, останали затворени между онези крепости.[426] Щом се случило това, пратили вест на султан Мехмеда. Падишахът бързо изпратил румелийската войска при Махмуд паша, а той тръгнал право към Герме. Няколко дни по-късно падишахът с цялата мюсюлманска войска също се вдигнал и тръгнал след Махмуд паша, който вече приближавал към Герме.

По онова време санджакбей на Мора бил Елван бейоглу Синан бей. Той бил влязъл и се установил в крепостта Кьорфоз.[427] Чул, че Махмуд паша пристига,

га съобщил това на намиращите се там мюсюлмани, а самият той се придвижил извън крепостта.

При неверниците, които били в Герме, дошъл доносчик и им казал: „Ето, турците приближават с голяма войска. Тази сутрин ще пристигне челната й част." Като чули вестта, гяурите побягнали. Гемиите им били готови на морския бряг, та те веднага взели да влизат в тях. Тогава Синан бей се метнал на коня, отишъл при пашата и му съобщил, че неверниците са обърнати в бягство. Пашата тутакси подбрал няколкостотин смелчаци и бързо ги изпратили. Когато стигнали, последните неверници все още влизали в корабите. Мнозина от тях съсекли и заробили. А Махмуд паша заседнал там до пристигането на Повелителя.

Падишахът напредвал благополучно. Завладял Месури, Лундура и Йълдъз. В този поход били завладени общо шест крепости. Те всички спадали към Герме. Наричали ги Карлъели, а бейовете им Карлъоглан-лар.[428] Завели ги при Повелителя и им отнели живота.

След това отишли и нападнали нахиите на Агрибоз. Видели им сметката. Това завладяване станало през 863 година по Хиджра.[429] През същата година избухнал голям пожар и изгорил Бурса. Много мюсюлмани загинали ведно с имота си.

(229). Разказ за завладяването на Семендире от ръката на султан Мехмед Хан

Говорят, че Семендире бил завладян по-рано, по времето на султан Мурада, но отново бил върнат на неверниците, за да се откупи братът на Халил паша — Махмуд Челеби.

И така, султан Мехмед Гази прекарал зимата в Едирне, а щом се запролетило, отишъл в София. Кралят на Босна[430], който по това време управлявал Семендире, помислил, че той е тръгнал срещу му. Рекъл да се предпази да не би да го нападне, та изпратил човек и казал: „Предавам ви Семендире. Нека дойдат ваши хора и да я получат!"

По онова време в Семендире се намирал братът на Махмуд паша[431] и двамата с него имали общ език. Пре-

даването на крепостта било негова заслуга. Той бил изпратил вест на краля: „Предай крепостта на турците!“, а кралят се принудил да каже: „Ти знаеш!“ — и изпратил вестта.

После Махмуд паша проводил вестител при брата си и му заповядал да предаде крепостта Семендире на хората, дошли от страна на Повелителя. Говорят също, че кралят проводил при Повелителя човек и казал: „Нека поне направим смяна и да заменим Семендире за Серайиник.“ Повелителят се съгласил. Ала след като им предали Семендире, пресметнали, че кралят дължи на Повелителя още пари за хараджа. Заради този дълг не предали Серайиник.

И така, Семендире била завладяна. Разрушили камбанариите, църквите превърнали в месджиди. Така цялата Лазка земя била завладяна. Това завладяване станало през 864 година по Хиджра.[432]

(230). Разказ за завладяването на Амасра

Говорят, че крепостта Амасра на Кара Дениз била заобиколена от мюсюлманско население. Нейният владетел бил франк.[433] Щом някой от анадолските роби избягал, той отивал в нея и се спасявал. Вън от туй неверниците на Амасра често излизали в морето и вършели пиратски набези. Когато ги питали, те отговаряли: „Тези кораби са чужди! Не са наши.“

Като разбрал каква е работата, султан Мехмед казал: „Махмуд Лала! Що за крепост е тази, че баща ми и дядо ми не са я превзели и са допуснали да стават такива безобразия?“ Махмуд паша отвърнал: „Сигурно всевишният аллах е предопределил, щото тя да бъде завладяна от ръката на моя султан. Защото всяко нещо идва с времето си. Само трябва търпеливо да се изчака неговият час.“ Тогава Повелителят казал: „Махмуде, трябва да се приготвим за нея!“

Махмуд паша тутакси стегнал гемиите, събрал отбрани бойци, натоварил ги и ги изпратил за Амасра. Падишахът тръгнал по суша и излязъл към Ак Язъ. След това стигнал до Болу. Исфендияроглу Исмаил бей чул, че Повелителят стигнал до Болу, та избягал и се скрил в Синоп. Сетне, като разбрал, че Повелителят

се е запътил за Амасра, той му проводил хубави дарове.

После Повелителят спрял при Амасра и се разположил на стан. Гемиите също пристигнали, влезли в пристанището и останали там. Владетелят на крепостта видял, че ще превземат Амасра със сила, та казал на своите неверници: „Турците без друго ще ни отнемат тази крепост. Безпомощни сме. Нас те ще съсекат, а жените и дъщерите ни ще заробят и озлочестят. Като пречупят нашите лъкове, те ще отрежат главите ни и ще ги овесят по крепостните зидове. По-добре ще бъде, ако я предадем по своя воля и останем доброжелателно при тях.“ Неверниците одобрили думата му. Тогава владетелят излязъл, отишъл при Повелителя, целунал му ръка и му предал крепостта. Повелителят изпратил към Истанбул някои от неверниците заедно със синовете, дъщерите и имотите им. Нищичко не им взел.

Повелителят имал една крепост край Ифлаган. Заповядал да изселят населението ѝ и да го доведат в Амасра. Една голяма църква превърнал в джамия. В нея се чете хутбе.

Това завладяване станало през 864 година по Хиджра.[434]

(231). Разказ за завладяването на Кастамони, Синоп, Бакър Кюреси, Трабзон и Коюл Хисар

Говорят, че султан Мехмед Гази с един-едничък поход завладял и Кастамони, и Синоп, и Коюл Хисар, и Трабзон, ведно с всичките им вилаети. Причината да излезе нататък била следната. В земята Шам станали много събития с Узун Хасан[435]. Единственият начин да се спрат злосторничествата му бил да се завоюват онези земи. И така, един ден Повелителят казал на Махмуд паша: „Махмуде! Имам няколко кроежа. Надявам се, че всевишният бог ще даде на мен, слабия човек, сили, за да ги осъществя. Първият е вилаетът на онзи Исфендияр, където се намират Кастамони, Синоп и Коюл Хисар. Мисълта за тях пропъжда спокойствието ми. Вторият е този Трабзон,[436] който неверниците отвсякъде грабят и си заминават. С една дума,

пожелах си тези земи. Те дене и ноще не ми излизат от ума."

Махмуд паша отвърнал: „Мой честити султане! С божията помощ те всичките ще се сбуднат. Ти само тръгни нататък!" „Достойни за похвала са словата ти — казал Повелителят. — Но да видим какво ще направиш! В тази работа покажи красноречието на действието!"

После Повелителят се качил на кораб и отплувал от Истанбул за Бурса. Махмуд паша пък приготвил 100 гемии и ги изпратил от Истанбул за Синоп. Още преди гемиите да ускорят своя ход, той изпратил по един роб писмо до Исмаил бей. Вътре написал следното: „Проводи гемиите към Трабзон и бъди така любезен да набавиш всичко, каквото трябва за тях. Аз дадох на капитана пари за разходи. Не стигнат ли, похарчи, колкото трябва от парите, определени срещу Бакър Кюреси. Ако азапите почнат да вършат безобразия, вразуми ги. Каквото и да стане, следвай султанските заповеди, та да мисля за тебе добре!" Привършил писмото, връчил го на роба и го изпратил.

После самият Махмуд паша заминал за Едирне, събрал румелийската войска, азапите и серахорите и с целия двор преминал през Гелиболъ. Пристигнал в Бурса и се разположил на стан в полето. По онова време Махмуд паша бил на върха на своето величие. Падишахът му бил доверил цялото управление, докато той самият си почивал. Тъй като Повелителят бил преминал през Муданя само с неколцина души, до идването на Махмуд паша той си седял сам-саменичък в сарая на крепостта Бурса. Щом известили: „Махмуд паша дойде!", Повелителят веднага слязъл от сарая и отишъл в шатрата му.

После заповядали на анадолския бейлербей да събере пред султана анадолската войска. Щом завършили всички приготовления, наново проводили роб при Исмаил бей и заповядали: „Изпрати към Енгюри сина си Хасан бей с неговите бойци. Нека дойде да се присъедини към нас!" Изпълнявайки заповедта на писмото, Исмаил бей пратил сина си. От своя страна Караманоглу Ибрахим бей също изпратил своя син да се присъедини към войската. Още преди падишахът да стигне до Енгюри, те вече били там. Срещнали се с Повелителя. Ала щом синът на Исмаил бей — Хасан

бей се явил пред него, тутакси го заловили. По онова време братът на Исмаил бей — Къзъл Ахмед, бил при Повелителя и владеел санджака Болу. Махмуд паша му бил казал: „Поискай от Повелителя на тебе да даде братовата ти земя.“ Онзи, щом споменал това пред Повелителя, той веднага му написал берат и му дал санджака на Исмаил бей. После го изпратил към Кастамони. Когато Ахмед бей стигнал до Кастамони, народът му се подчинил. Исмаил бей видял, че положението става лошо, та избягал и се скрил в Синоп. Повелителят, който дошъл също в Кастамони, тръгнал към Синоп, но изостанал с няколко прехода назад. Къзъл Ахмед и Махмуд паша обаче се спуснали към Синоп и се разположили на стан пред него. Тогава Махмуд паша яхнал коня си, отишъл в подножието на крепостта и повикал Исмаил бей да дойде до крепостната стена. Отдолу той му викнал: „Хей, бей? Защо бягаш? Целият този народ иска за бей на вилаета твоя брат. Всеки твой спахия, който дойде при нас, ще бъде оставен на тимара си. Разумно ли е тогава да стоиш в една суха крепост и да противостоиш на падишаха? При това ти отнеха градското пристанище.“

Исмаил бей казал: „Страхувам се от Повелителя да не би да ме погуби, заедно с малките ми синове.“ Махмуд паша отговорил: „Пази боже! Падишахът никога не ще постъпи лошо.“

Най-после Махмуд паша придумал Исмаил бей. Сговорили се, че ще му дадат всичките богатства, дето били в крепостта му. Щели да му дадат също и добър тимар, където му сърце поиска. Исмаил бей хванал вяра на тези думи и склонил. Тогава пашата отишъл и известил Повелителя. Повелителят се вдигнал, дошъл и се настанил срещу крепостта. Исмаил бей излязъл навън, дошъл и понечил да целуне ръката му. Тогава Повелителят казал: „Хей, Исмаил бей! Ти си мой по-голям брат. Редно ли е да ми целуваш ръка?“ Така той не му позволил да му целуне ръка, а двамата се прегърнали.

Повелителят оказал на Исмаил бей големи почести. На сина му Хасан бей той дал санджака Болу. След туй влязъл в крепостта и уредил всичко така, както желаел. След това Исмаил бей отишъл в Дюрекяни. Взел със себе си цялата си челяд. Сина си Хасан бей той пратил с Повелителя.

Падишахът поставил свои хора в крепостта Кастамони, в крепостта Ифни и в Синоп. После събрал войската на Кастамонския вилает и я изпратил при Къзъл Ахмед. През тази 865 година[437] били превзети Кастамони, Синоп, Коюл Хисар и Трабзон.

(232). Разказ

След това Исмаил бей натоварил на своя добитък всичките си вещи, богатствата си, синовете и дъщерите си, оставил при себе си и своя везир Шехабеддин ага и тръгнал от Дюрекяни към Йени Шехир във вилаета Бурса. Защото бил измолил от Повелителя Йени Шехир, Ине Гьол и Яр Хисар. Заселил се там.

Повелителят не взел на поход сина на Караманоглу. Той само го обдарил с почетен кафтан и го пратил на баща му. През същата година.

(233). Разказ

Говорят, че щом Повелителят заминал към вилаета Коюл Хисар, а Исмаил бей още не бил достигнал до Йени Шехир, Караманоглу Ибрахим бей му проводил вест: „Ей ти, раб божий! — нареждал той лукаво. — Не отивай в Йени Шехир, а се върни отново в Кастамонския вилает. Тъкмо сега моментът е сгоден. Османците са лесни. Аз ще ти помогна и ти ще изгониш натрапниците от вилаета Кастамони. При Хасан бей също ще пратим човек, та и той да тръгне оттам. Нека изпъдим османците от тези места и ти ще си седнеш пак на твойта си земя."

Като чул това, Исмаил бей казал: „Тези думи не прилягат на мюсюлманин. На това се вика двуличие. Сега един падишах, борец за мюсюлманска вяра, е тръгнал на свещена война. Ислямът забранява да го спираме и връщаме от неговия път. Хубаво е, че в крепостите стоят роби на падишаха, а той напредва. А пък страната ми стопанисва моят брат Къзъл Ахмед. Ти вече няколко пъти опитва подобни работи. Що спечели? И сега какво ще сполучиш?"

Като чул от Исмаил бей тези неща, Караманоглу се отчаял и замлъкнал. През същата година.

(234). Разказ

Говорят, че още преди султан Мехмед да отиде в Коюл Хисар, крепостта си имала владетел, когото наричали Хюсеин бей. Един ден Узун Хасан, който ловувал в полето, го заловил, завързал и завлякъл към-то крепостта му. Ще не ще, Хюсеин бей му я предал.

Повелителят чул, че Узун Хасан овладял Коюл Хисар и веднага заповядал на анадолския бейлербей Хамза бей да вдигне румската войска, да сбере азапите от областта, да нападне Коюл Хисар и на всяка цена да я завладее. Ако не успеел да завоюва крепостта, той трябвало да удари, опустоши и изпепели нейната околност, така че дълго време да не може се съвзе.

Като чул заповедта на Повелителя, Хамза бей събрал войска и се хвърлил срещу крепостта. Доста дни се били яко. Накрая видели, че тя е непревзимаема. А околният народ си седял по местата, без да се плаши. Тогава моментално оплячкосали вилаета. Множество азапи нападнали едно арменско село и намерили там неколцина арменци — мъже и жени. Върху им извършили своеволия. Тогава свещенослужителите на тези арменци отишли да се оплачат на Узун Хасан и му казали: „По времето на предишния ни господар такива злини не бяха ни сполетявали. А той беше слаб владетел. Сега, по времето на такъв велик падишах като тебе, нашите жени и мъже толкоз препатиха.“ Така те насъскали Узун Хасана.

Накратко. След като ударил вилаета, Хамза бей се върнал по своите места. Оттогава минало доста време. След като завладял вилаета Синоп, султан Мехмед Гази се насочил към Коюл Хисар. Обградили крепостта с топове. Няколкото топа, които едва докоснали крепостта, взели ума на народа ѝ и той веднага се предал. Падишахът наредил да я овладеят и да я напълнят с негови хора. В споменатата 865 година.[438]

(235). Друг разказ

Говорят така. Щом завладял Коюл Хисар, султан Мехмед тръгнал към-то Ерзинджан. Тогава Хасан Дираз[439] проводил при султан Мехмеда като пратеник

своята майка Сара Хатун заедно с бея на Чемишгезек — Кюрд Шейх Хасан. Те пристигнали и се срещнали край Булгар. Донесли безброй скъпи дарове. Падишахът приел армаганите, а тях почел с голямо уважение. Към майката на Узун Хасан той се обърнал с „Майко!", а шейх Хасан нарекъл „Татко!" Взел и двамата със себе си и тръгнал за Трабзон. След като се изкачили на планината Булгар, те се заспускали към Трабзон. А тази планина била стръмна, та на много места падишахът вървял пеш. Тогава Сара Хатун му казала: „Ей, синко! Защо ти трябва толкоз да се мъчиш заради един Трабзон?" Падишахът отвърнал: „Майко, тези мъки не са заради Трабзон. Те са за аллаха. Защото сабите в ръцете ни принадлежат на исляма. Ако не понесем несгодите, не бихме били достойни да ни нарекат борци за вярата. И утре ще стоим пред лицето божие посрамени."

И така, вървели все към Трабзон. Сара Хатун рекла да измоли Трабзон от султан Мехмеда: „Синко, подари ми тази крепост! Тя принадлежи на нашата невеста."[440] Султан Мехмед не проронил звук.

После султанът изчакал пристигането на гемиите от Синоп. Щом те дошли, започнал битка. От крепостта веднага помолили за пощада. Така превзели Трабзон.[441] От богатствата му отбрали всичко, що било достойно за падишаха. Сетне падишахът натоварил на кораби владетеля на крепостта, неговите бейове и някои от верните му хора и ги пратил към Истанбул. От взетите богатства Повелителят отделил много за майката на Хасан Дираз и за шейх Хасан. После с почести ги отпратил при сина ѝ.

Падишахът заповядал да построят в Трабзон месджиди. Довели мюсюлмански народ и му раздали къщите, останали от неверниците. Те станали мюсюлмански владения. Както повелявал султанският закон, така постъпил.

После победоносен, здрав и натежал от плячка, Повелителят излязъл към Сонуса. На Къзъл Ахмед той дал тимар в Румелия, а Кастамони предал на свои доверени хора. В Исфендияровите градове назначил кадии, а сеченето на пари и четенето на петъчната молитва обявил на свое, султан Мехмедово име. Така той провъзгласил закона на османите и покорил тези страни.

Тогава Кьозъл Ахмед измолил от Повелителя разрешение и казал: „Нека замина за Болу да прибера дома си. Ще бъда готов до идването на моя Повелител. Щом той дойде там, аз ще бъда в Румелия.“ Дали разрешение на Кьозъл Ахмеда и той тръгнал за Болу. Ала една нощ той свил по пътя за Караман и пристигнал там. Караманоглу дал на Кьозъл Ахмеда пари и го поканил да остане при него. От страх пред османците Кьозъл Ахмед не приел, а отишъл при Хасан Дираз. Останал там чак до настъпването на Баязидхановото време.[442] Когато Кьозъл Ахмед избягал, падишахът си помислил, че Исмаил бей също ще избяга, та го преместил от Йени Шехир във Филибе. Той живял спокойно във Филибе чак до смъртта си.

Това завладяване станало в 865 година по Хиджра.[443]

(236). Разказ за завладяването на Ефляк

Говорят, че когато султан Мехмед се прибрал в Истанбул от трабзонския поход, Исхак паша също дошъл от Едирне в Истанбул. Взели да пристигат и пратеници от съседните страни. Исхак паша се оплакал от Ефлякоглу.[444] Сетне пристигнал и пратеник отстрана на Ефлякоглу. Заедно с него проводили нататък свой човек и поканили ефляшкия владетел в двора. Ала онзи отвърнал на поканата така: „Моята страна не ми е вярна. Ако я напусна и дойда там, първенците ще докарат унгуруския бей и аз ще изпусна страната си. Ала надеждата ми е, че падишахът ще изпрати към бреговете на Туна един от своите погранични бейове. Нека пограничният бей, който дойде, да пази този вилает. Аз моля на колене да ме оставите на прага на държавата.“

Повелителят не усетил лукавството на неверника, хванал вяра на думите му и изпратил там санджакбея на Нигболъ — Чакърджибаши Хамза бей.

Туна била здраво замръзнала. Чакърджибашията отишъл и се разположил на стан край нея. Ала докато си стояли безгрижно на отсамната страна, проклетникът Дракулаоглу, когото наричали Казъклъ войвода[445], минал през леда в полунощ и извършил нощен налет върху Хамза бей. Погубил множество достойни

мюсюлмани, заловил Хамза бей, а Юнус бей направил мъченик за вярата. После неверниците преминали реката на няколко места, нападнали земите и доста напакостили. Казъклъ войвода отрязал главата на Хамза бей, изпратил я на унгуруския крал и му казал: „Нека се знае, че станах враг на турците!“ Така целият свят научил, че този неверник станал враг на Повелителя.

Накратко. Повелителят научил за лукавството на онзи неверник. Тогава мюсюлманският падишах събрал войската си и като обявил газават, тръгнал, преминал Туна и навлязъл във вилаета Ефляк. Народът на целия Ефляшки вилает дошъл и му се поклонил. Но от Казъклъ войвода нямало и следа. Тогава падишахът — убежище на света — шетал някое време из Ефляк. Една нощ най-нечакано се разбрало, че ги нападат странично. Правоверните бойци на падишаха били нащрек. Веднага видели, че става бой. И Падишахът, и войската усетили, че Казъклъ войвода прави нощен удар. Останали неподвижни, без да помръдват. И така — неверниците стигнали до войската и се врязали в нея. Тогава газиите отведнъж призовали божието име и ударили саби по дошлите неверници. Така секли, че не останала и половината от неверниците. Казъклъ войвода едвам отървал главата си. А щом съмнало, изпратили Али бей да го преследва. Онези войскари, дето дошли с Казъклъ войвода, а не загинали, се проснали в краката на Повелителя. Сами се предали като роби.

Казъклията имал по-малък брат, който се намирал при падишаха.[446] Той поверил нему Ефляшкия бейлик и му оставил свои хора. После Повелителят взел от Ефляк каквото си харесал и пак се върнал на трона си.

Тази война за вярата станала през 866 година по Хиджра.[447]

(237). Разказ за завладяването на крепостта Мидилли

Говорят, че на връщане от ефляшката война Повелителят разпуснал победоносната войска. Сам той отишъл право в Гелиболъ и заповядал: „Колкото кораби има в Галиболъ и Истанбул, всичките да се стегнат!“

Бил намислил да поеме към Мидилли, газават да води.

Още същия месец гемиите били готови и тръгнали за Мидилли. Повелителят пък напредвал по суша. Като стигнал в Аязменд, той спрял и се разположил на стан. Гемиите обградили крепостта Мидилли, наредили топовете и повели яка битка. Тогава владетелят на Мидили[448] дошъл право при Махмуд паша и му казал: „Изоставих всичко, което имам — жена си и сина си — и дойдох тук съвсем сам. Нека Повелителят или да ме убие, или да ме пусне на свобода!“ Махмуд паша го пратил при Повелителя с думите: „Иди, представи се!“ Владетелят отишъл и целунал ръка на Повелителя, а той му облякъл почетен кафтан и му дал шатра, която поставил до шатрата на Махмуд паша.

После Повелителят заповядал на Махмуд паша да отиде и да овладее богатствата на крепостта, а също да опише в дефтер населението, парите и наследствата, които имал всеки човек от спахиите, гражданите и селяните, и да му ги съобщи. Махмуд паша направил така, както му било заповядано и уведомил падишаха. Повелителят взел това, което било достойно за него. Тези, които били за заробване — заробил, които трябвало — оставил свободни, а заслужилите — щедро обдарил. Спахиите разпръснал, някои от гражданите отпратил да си заминат, а други — оставил. Назначил кадия и предал санджака на свой човек. Църквите превърнал в месджиди, а останалите от неверниците празни къщи раздал на мюсюлмани. Така той устроил града и вилаета.

Това завладяване станало два месеца след войната с Ефляк, също през 866 година по Хиджра.

(238). Разказ за завладяването на Босна и Яйца

Говорят, че Семендире вече бил завладян. Повелителят изпратил човек при краля на Босна[449] и казал: „Или ми плащай харадж, или се приготви, защото идвам срещу теб!“ Защото този крал много пъти се бил с Михалоглу Али бей и много злини му сторил, а хараджа бавел и не го изпращал. Затуй и Повелителят проводил при него пратеник. Пратеникът пристигнал при краля и му показал заповедта на падишаха.

Кралят прочел писмото и щом разбрал неговия смисъл, казал: „Бързо хванете този турчин и го убийте!“ Намерил се един умен везир да рече: „Хей, кралю! Какво правиш? Ти сам се погубваш. Със собствените си ръце рушиш дома си! Сега ще убиеш турчина, ала после можеш ли излезе срещу турския бей? Казват, че сегашният бил суров. Велик падишах бил и никой народ не смогвал да му противостои!“ Като чул тези неща от своя везир, кралят повече не настоявал да убият пратеника. Държал го няколко дни затворен и найподир го пуснал.

Пратеникът дошъл и разказал на Повелителя всичките си патила. Щом разбрал каква била работата, падишахът пламнал в силно ислямско усърдие. Той събрал мюсюлманската войска и стигнал до Юскюб. След това преминал Кара Тонлу и навлязъл в земята на Вулк. Когато стигнал до Вълчитрън, дошъл вестител от Али бей. Той казал: „Кралят на Босна разруши Агач Хисаръ.“ Повелителят се ядосал. Както и по-преди, той назначил Махмуд паша за сераскер и го изпратил.

Тогава Махмуд паша дошъл, ударил Бободжа, вътре в три дни я превзел, а неверниците й изселил към полетата на Истанбул. В [крепостта] оставил свои хора и се упътил срещу краля на Босна. После известили Махмуд паша, че кралят заминал към Кулуч Хисар. Спуснал се подире му пашата и докато онзи безгрижно си ядял яденето, го нападнал. Кралят не сварил да избяга, ами волю-неволю влязъл в бой и с хиляди мъки успял да си влезе в Кулуч Хисар. Повелителят пък се бил спуснал към крепостта Яйца и я бил обсадил. Махмуд паша също дошъл при крепостта, в която се криел кралят, и му пратил следната вест: „Нека дойде твой верен човек. Имам да ти кажа нещо!“ Тогава кралят изпратил един неверник, който дошъл и се срещнал с пашата. Махмуд паша попитал този неверник: „Ти какъв си на краля? На каква работа си при него?“ Неверникът отвърнал: „Аз съм слуга още от времето на бащата на този крал и съм довереник на дома му.“

Махмуд паша попитал: „Ти знаеш ли кой е падишахът, който дойде?“ „От турските бейове е“ — отговорил неверникът. Махмуд паша казал: „Хей, ти най-

важното не си могъл да смислиш. Падишахът, който пристигна тук, завладя и Костантинийе, и Трабзон, и Мидилли, и Лазката земя, и Мора. Със силата на своя удар той отнема земята от ръцете на слабите владетели и я дава на своите хора. Събирайте си акъла в главата и приемете съвета ми, ако сте си мили сами на себе си. Ако ли пък не, вие си знаете!“ Онзи неверник попитал: „Заповядай, каква е думата ти?“ Махмуд паша рекъл: „Иди и кажи на краля да дойде, да целуне ръка на Повелителя и да кандиса на харадж. И нека даде на падишаха някои от своите крепости, та той да постави вътре свои хора. Тогава той ще си замине по живо по здраво към своя вилает. Горко ви, ако не ме послушате. Нито земята ви ще остане, нито вие ще артисате! Отсега е ясно какво ще се случи.“

С една дума, Махмуд паша придумал неверника и го накарал да му повярва. Сетне онзи неверник отишъл и предал на краля думите на пашата. Посъветвал го да се сговорят. Кралят приел. Самият той бил поразпитал що за човек е Повелителят, та си знаел. В крепостта се бил превърнал на врана, пъхната в кафез. Накратко онези неверници хванали вяра на условеното с Махмуд паша. Кралят излязъл от крепостта, дошъл при Махмуд паша и те се срещнали. Махмуд паша го успокоил и го завел при падишаха.

Ала не се понравил на Повелителя сговорът на Махмуд паша с краля. Защото меракът му бил да превземе с удар тези твърдини, да убие техния крал и да завладее целия вилает. „Ще се спогодим сега, ще си заминем, а тук ще оставим тези неверници. И развалата заедно с тях“ — казал той. — И тъй щото акънджиите вече били отишли по грабежи, Повелителят продължил: „Махмуде, ти си заел този вилает по лесния начин. Защо тогава прати акънджии, та да го поразяват?“ Казват също, че и по-рано Повелителят се карал за тези неща на Махмуд паша и му се сърдел.

Та когато кралят дошъл, те го пипнали ведно с малкия му брат. После го помъкнали и го показали на народа на Яйца. Той веднага предал крепостта на Повелителя. Едната от съседните на този вилает области наричали Кувач Или. Нейният владетел[450] бил при

падишаха. Имало и друг един бей, когото наричали Бакли Павлиоглу.[451] Той също имал много земи и също бил при падишаха. След това Махмуд паша довел и краля. Хванали него, хванали и тези двамината и ги затворили в шатрата на капуджията. Тогава падишахът събрал улемите и задал въпрос: „Имам ли право върху кръвта и имота на тези тук или нямам?“ На похода присъствувал един много учен човек, когото наричали Шейх Али Бистами, а му казвали също Мусаннифек. Той бил потомък на Баязид Бистами. Казал фетва: „Да се убиват неверници като тези, е най-велик подвиг за вярата!“ После пръв извадил сабята си и пръв замахнал, та съсякъл краля. Пак в шатрата на капуджиите видели сметката и на другите двама неверника. Хазните им донесли на султан Мехмеда. В крепостите и градовете на този вилает намерили несметни съкровища. Никой не знае броя и чета им.

Във всички тези крепости падишахът поставил свои хора. Заситени с плячка се върнали и газиите, които първи отишли на налет. Никого не ощетили.

След това падишахът проводил човек при бея на Херсек.[452] Тъй като онзи не се явил, на връщане от Босна Повелителят стигнал до Херсек, покорил всичко от край до край[453] и благополучно се завърнал в Истанбул.

Това завладяване станало през 867 година по Хиджра.[454]

(239). Разказ за това, как неверниците превзели Яйца, построили Герме в Мора и дошли до Мидилли

Говорят, че Повелителят дал Босна на Миннеотоглу, а в Яйца поставил свои хора и си заминал. Тогава пристигнала унгурска войска[455] и ударила Яйца. Тези, които били вътре, изменили и предали Яйца на неверниците. Неверниците я поправяли два месеца. След като я стегнали, те си заминали. Сетне в Мора се появили много кораби. Построили [наново] Герме.

Тогава Повелителят пратил пак Махмуд паша с румелийската войска. Щом пашата стигнал до Кьорфоз, неверниците избягали и изоставили Герме безлюдна. Махмуд паша пристигнал, разрушил отново Гер-

ме и я оставил преобърната наопаки. После той се върнал и отново се присъединил към падишаха. Още не били разпуснали войската, когато дошла вест: „В Мидилли пристигнаха гемии!“ Тогава Повелителят наново пратил Махмуд паша с гелиболийски и истанбулски кораби. Махмуд паша пристигнал, разпръснал корабите на френките, поправил Мидилли и отново се присъединил към Повелителя.

(240). Разказ за това, как Повелителят пак отишъл в Босна

Говорят, че течала 868 година по Хиджра.[456] Повелителят наново събрал победоносната си войска и отишъл да удари Яйца. Наредил около й топове, много се постарал, ала не смогнал да я превземе. Защото всевишният бог все още не бил отредил да бъде завладяна.[457] Върнал се и пак отишъл в Юскюб.

(241). Разказ за случката със Зворник

Говорят, че падишахът много залегнал за Яйца, не могъл да я превземе и се върнал обратно. Докато да излезе къмто София, дошъл унгурският крал[458] с безчетна войска, поставил огнени топове и обсадил крепостта Зворник. Вътре бил Михалоглу Искендер бей. Той здравата се бил с неверниците. А времето било такова, че идела зима. Унгурусите не си заминали. Те си стъкмили къщи в земята и се настанили там.

Като чул това, Повелителят поверил на Махмуд паша румелийската и анадолската войска и го пратил към Зворник. Самият той също тръгнал благополучно подире му. Като наближил крепостта, Махмуд паша проводил един човек. През нощта неговият вестител дошъл пред твърдината и се провикнал: „Чия е крепостта?“ Оттам се разнесъл глас: „Крепостта е на Повелителя.“ „Дръжте се — казал онзи човек. — След няколко дни ще пристигне Махмуд паша с румелийската и анадолската войска, а отзаде му иде и падишахът с конницата!“

Като чул вестта, народът на крепостта ударил тъпана на сполуката и замятал гюлета. Заради туй невер-

ниците се усетили и известили краля. А кралят се уплашил и сложил стража на войската си. След единдва дни Али бей с акънджиите си пресрещнал неверницката войска. Кралят го помислил за Махмуд паша, та зарязал разпилени всичките си товари и избягал. Али бей дошъл, извел хората от крепостта и ги пуснал да плячкосват гяурските имоти.

Не след дълго пристигнал и Махмуд паша. Той се хвърлил след неверниците, притиснал ги и взел безброй роби. Оплячкосал също коне, гащи и друго, каквото имали, па се върнал и се присъединил към Повелителя. Това станало през 868 година по Хиджра[459].

(242). Разказ за случките с караманлиите

Говорят, че когато умрял, Караманоглу бей оставил седмина сина: единият — Исхак, единият Пир Ахмед, единият — Караман, единият — Касъм, единият — Алаеддин, единият Сюлейман и единият — Нура Софу. Така и беше записано в първата книга. Сюлейман и Нура Софу били малки, та още овреме избягали и отишли при султан Мехмед. Останалите си били в Караманския вилает. Повечето от тях били синове на Султан Хатун — дъщеря на султан Мехмед, син на Йълдъръм. Ала Исхак бил от робиня и вън от туй — най-голям от всички. Приживе Ибрахим бей доверявал само нему. „Към османлийското ги тегли“ — казвал той за другите си синове и не ги обичал.

Така, когато той се разболял, всичките му синове, които били от Султан Хатун, се сговорили, тръгнали срещу баща си и обсадили Коня. Искали да изгонят Ибрахим бей и да го изтикат към Гевале. Ала смъртта го постигнала още преди да влезе в крепостта Гевале. Едва приближил вратата и предал богу дух. После тези синове се обединили, изгонили Исхак и казали на Пир Ахмеда: „Ти си нашият най-голям брат и ние ще се покоряваме на твоите заповеди!“ Техните похождения са дълги и широки. Нека да ги разкажем по най-кратък начин.

Накратко. Исхак отишъл в Ичил и направил Силифке своя престолнина. Там, в Силифке, била и хазната на Ибрахим бей. Исхак станал господар. В Ко-

ня пък бил Пир Ахмед. Исхак бей прегърнал полите на Узун Хасан и му казал: „Ела и изгони братята ми от вилаета. За всеки преход дотам ще ти плащам по хиляда флорини!“ Като чул звъна на златото, Хасан Дираз склонил и веднага тръгнал от Ерзинджан. Вече стигал до Сивас, когато Исхак чул и излязъл да го срещне. После го завел в Караманския вилает и изгонили Пир Ахмед и братята му от земята. Още щом Хасан Дираз влязъл в Карамания, Пир Ахмед избягал. Дошъл той при султан Мехмед в Истанбул и се прострял в краката му.

Много злини сторил Хасан Дираз на караманската земя, безчет беди й донесъл. От край до край опустошил и разорил вилаета Караман. Отвсякъде вземал „откуп за пощада“, който си бил жив грабеж. Той обрал тристата къщи на Бей Шехри, със сила прибрал добитъка, а после взел и 6 хиляди акчета откуп за пощада. Навсякъде правел същото. Казват, че вън от другия добитък той отмъкнал 20 хиляди камили. След туй си заминал.

Накратко [Хасан Дираз] оставил за господар на караманската земя Исхак бей и си заминал. Ама му оставил за другар Исфендияроглу Кьозъл Ахмед. Така Караманоглу Исхак бей турил ръка на Караман и заповядал да четат петъчна молитва и да секат монети на негово име. После проводил като пратеник при султана Мехмед Саръ Якубоглу Ахмед Челеби и му казал: „Недей да пращаш срещу ми моя брат Пир Ахмед и не му позволявай да идва. Аз пък ще ти дам Ак Шехир и Бей Шехри.“

Тогава Повелителят изпратил при Исхак като пратеник чавушбашията Ахмед, син на Сервер Чавуш и му отговорил: „Ак Шехир и Бей Шехир са наша, от по-рано купена собственост, та няма защо да ти благодарим за тях. Ако се молиш да не пускаме брата ти, то считай за граница реката Чаршамбе[460] и нека оттатъшната страна бъде за тебе, а отсамната — за нас. Само тогава ние няма да пуснем брат ти.“ Чавушбашията Ахмед известил каквото му било поръчано. Ала Исхак бей не послушал и не склонил. Тогава чавушбашията Ахмед взел отговора му, дошъл и го съобщил на Повелителя Като чул вестта, Повелителят дал на Пир Ахмед санджакбей на Анталия — Кьосе Хамза, санджакбея на

Кара Хисар и още неколцина санджакбейове и ги отпратил. Пир Ахмед дал на Повелителя крепостите Съклан и Кайсери и той настанил в тях свои хора, та затуй и Повелителят се отделил малко от своята войска.

И тъй, те отишли, срещнали се с Исхака в Ерменек, ударили се. След като го разбили, те го прогонили от земята. Тогава Исхак си прибрал всички съкровища и отишъл при Хасан Дираз. В Силифке оставил жена си и единия си син.

А Пир Ахмед станал бей на караманския край и овладял Ичил и всички останали земи без Силифке. Петъчната молитва и сеченето на монети останали на негово име. Точно по това време смъртта постигнала Караманоглу Исхак и той починал при Узун Хасан. Хазната му се паднала на Узун Хасан.

Като станал независим владетел на Караман, Пир Ахмед взел да вири опашка. Той поискал от Повелителя Танръдан Хамамджък край Ългън. Развалил пораншния им сговор и почнал да шикалкави.

Ибрахим бей починал в 868 година по Хиджра[461], ала част от описаните случки станали в 869 година по Хиджра[462].

(243). Разказ за войната за вярата с Арнавуд

Говорят, че от старо време арнавудският бей Искендер плащал харадж на Повелителя. После дяволски внушения размътили мозъка му. Той дошъл в планината Калканделен, отмъкнал овце от лятното пасище и погубил много хора. Обадили тези негови злочинства на опората на султанския трон. Повелителят тутакси събрал ислямската си войска и потеглил към земята Арнавуд. Тогава арнавутският бей Искендер избягал от Дърач към Френгистан[463] и се изгубил. Повелителят влязъл в арнавудската земя и разпратил наоколо акънджии. Газиите отишли и вършейки набези върху вилаета, натежали от плячка.

После Повелителят построил в центъра на вилаета Аранавуд една крепост и я нарекъл Илбасан. Напълнил я с газии, та да воюват за вярата със заобикалящите ги неверници.

Тази война за вярата станала през 870 година по Хиджра[464]. Веднага щом Повелителят се завърнал от нея, Рум Мехмед паша станал везир. През същата година.

(244). Разказ за втората арнавудска война

Говорят, че Повелителят се върнал благополучно и прекарал зимата в града на победата Истанбул. Щом се запролетило, той пак потеглил за Арнавуд и завладял останалата част от него. Създал два санджака и ги дал на свои хора.

Точно когато отново се връщал в Румелия, избухнала страшна чума. Като избягвал градовете, Повелителят се отправил към брегове на Кара Дениз и заобиколил през Кайсери и Айдос. Когато наближила зимата, а чумата отстъпила, той се върнал в Костантинийе и останал там. Това било през 871 година по Хиджра[465].

(245). Разказ за похода на султан Мехмед срещу Караман

Говорят, че докато султан Мехмед преминал в Румелия, отишъл до Арнавуд и бил зает с война за вярата, Караманоглу Пир Ахмед бей се разбунтувал. Той развалил сговора, който имали с Повелителя, нападнал земята му, отвлякъл много мъже и жени и ограбил имота на мюсюлманите. Когато Повелителят се прибрал здрав, читав и пълен с плячка от похода и благополучно седнал на престола, анадолският народ му се оплакал от Караманоглу: „Караманоглу опустоши страната ни, отвлече жените и синовете ни, плячкоса имотите ни. Ние страдаме от неговата тирания!“ — нареждали хората и плачели. — Докато Караманоглу господарува в Караман, жените и синовете ни не са наши, защото той по всяко време ни граби. Вече ни е превърнал в просяци. Караманската земя е достойна само за такъв справедлив падишах като теб. Заради духа на твоя баща и дядо недей оставя караманлиите в този вилает, прогони ги! Ако ли не, те ще отвлекат невръстните ни дечица, ще ни прокудят от родните места

и ще ни накарат да се скитаме по чуждо.“ Коленичели те пред Повелителя и в един глас молели за помощ. Пламнало тогава сърцето на Повелителя: „Не плачете, мюсюлмани! По волята на аллаха ще ви отървем от тиранията на злосторника!“ — обещал той. А хората се помолили за здравето на падишаха и си заминали.

Този същият Караманоглу Пир Ахмед бей се препирал със своя брат Исхак бей за трона на Караман. Брат му го пропъдил от страната и той дошъл направо в Истанбул. Тогава се врекъл на падишаха, че по никакъв повод и причина не ще се опълчва срещу му. В този сговор участвувал още и Дулкадироглу Шехсювар бей. С тези двамината имали още такава уговорка: по което и време падишахът да даде знак, те трябвало да бъдат готови; накъдето и да заповядал, те трябвало да тръгнат. После падишахът намислил да тръгне срещу Узун Хасан, защото онзи вършел много глупости. Едната от многото била, че той, без да зачита падишаха, дошъл в Караманския вилает и го опустошил. Другата, че изтормозил дошлите да помогнат на османския двор при Коюл Хисар. Третата, че още бащата на Хасан Дираз — Али бей — бил задължен на Мурад Хана и уж отишъл да му служи. Ама тогава му се приискало султанство, та се разбунтувал. Султан Мехмед тежко се оскърбил от неговото вероглавство. Така ислямската му жар надделяла и той решил да тръгне срещу му.

Когато Повелителят минал в Анадола, той разчитал, че онези двамината ще дойдат. Те не само не дошли, ами непрестанно престъпвали сговора. Тогаз падишахът се отказал да отива срещу Узун Хасан и тръгнал право срещу Караман. Карамановците избягали и отишли в Ларенде. Падишахът пък стигнал до Гевале, завладял го, превзел Коня и най-подир дошъл до Ларенде. Пир Ахмед бил там. Повелителят изпратил срещу него Махмуд паша. Срещнали се, били се и Пир Ахмед побягнал. Говорят, че Махмуд паша не залягал, както трябва, защото инак щели да пипнат Пир Ахмед. Даже казват, че това била причината да го свалят. Ала хванали мнозина от караманските спахии и ги завели при падишаха. Всичките ги посекли. След това Повелителят казал на Махмуд паша: „Разбери къде се намира Тургутоглу и тръгни срещу му. Виж му сметката в името на светия Мохамедов дух!“

Тургутлиите били излезли към планината Булгар. Махмуд паша разбрал къде са и тръгнал срещу им. Те усетили това, избягали и минали към Тарсус. Пашата тръгнал подире им и които можал, заловил. А тези, които сварили да се отърват, влезли във вилаета Тарсус.

След това падишахът заповядал да преселят хора с домочадията от Ларенде и Коня в Истанбул. Махмуд паша изселил семейства на занаятчии. Тогава Рум Мехмед паша казал на Повелителя: „Честити мой султане! Проверих що за къщи изселва твоят роб Махмуд. Видях, че е изселил и някои бедняци!“ Тогава Падишахът отвърнал: „Да видим ти пък каква ще я свършиш.“ Рум Мехмед паша отишъл и така се постарал, че изселил цяло Ларенде. Подбрал дори Емир Али Челеби, който бил един от потомците на Мевляна Джеляледдин. Тогава падишахът го върнал на мястото му. Така той наредил да разрушат и съсипят цяло Ларенде. После Повелителят се престорил, че се помирява с Карамановци.

Пир Ахмед, както и Ибрахи бей преди него, бил съсипал Коня, та Повелителят накарал наново да я стегнат. Укрепил я и поставил вътре крепостна стража. Укрепил също Гевале, поставил вътре свои хора и си заминал. По-късно, като свършили с Ахмед, вече нямало нужда от Гевале, та я разрушили като ненужна.

После Повелителят дал Караман на султан Мустафа, а когато се върнал от похода и стигнал Кара Хисар, той наредил да развалят шатрата на Махмуд паша и го махнал от служба. После заповядал да натоварят на неговите добичета цялото му оръжие и да го сложат към султанското. И още, в този поход Рум Мехмед паша направил така, че да махнат Кюперлиоглу[466] от службата казаскер. На негово място казаскер станал Мевляна Виладни[467].

Това завладяване и тези събития станали през 872 година по Хиджра[468].

(246). Разказ за случките около Енез

Разказват, че когато се върнал от караманския поход, Повелителят отседнал в Истанбул. Тогава дошла нечакана вест: „Френките опустошиха Енез!“[469] Има-

ло впрочем един неверник на име Джендрал[470]. Него господарят на френките поставил начело на 50—60 бойни кораби. Дошли по море, нападнали Енез и го опустошили. Колкото мюсюлмани имало, ведно с кадията и хатибина били хванати и отвлечени във Френгистан[471].

Като научил това, Повелителят много се разярил и щом се запролетило, сбрал огромна войска и тръгнал на поход срещу Агрибоз. През 873 година по Хиджра[472].

(247). Разказ за завладяването на Агрибоз

Говорят така. Щом намислил поход срещу Агрибоз, Повелителят първом дал санджака Гелиболъ на Махмуд паша и му заповядал: „Де що има кораби по всички близки и далечни пристанища, да бъдат подготвени!“ Сетне продължил: „Тръгвам на поход срещу Агрибос. Нека всички кораби стоят в готовност. Щом пратя вест, вземаш всичките и тръгваш към Агрибоз. Много добре обмисли тази работа и внимавай!“

Махмуд паша приготвил както трябва всичко нужно за корабите и известил падишаха. А падишахът обявил, че тръгва с огромна войска на бой за вярата и се отправил към Агрибоз. Махмуд паша пък взел корабите и тръгнал по море. И така стигнали до Агрибоз. Махмуд паша го обградил откъм морето, а Повелителят минал през моста[473]. Обкръжили крепостта по суша. Започнали сраженията. Завързала се невиждана битка с топове и стрели. Докато се сражавали, към Агрибоз откъм морето дошли на помощ неверницки гемии. Видели, че мюсюлманският народ е обсадил крепостта, та не намерили никакво средство да помогнат. Докато те се чудели и маели, Повелителят разрешил разграбване. Защото в юруша от предния ден мнозина били съсечени, а не били сполучили. Щом правоверните бойци чули звука на плячката, те тутакси, настъпвайки се един друг, се юрнали към крепостта. Начело стоял Махмуд паша. За едно мигновение завладели крепостта и три денонощия я разграбвали. Плячката, която добили тук, не отстъпвала на истанбулската.

Срещу тази крепост навътре в морето имало едно укрепление, наречено Къзъл Хисар. Хазната на неверниците била там. Нея задържали за падишаха. В опраз-

нените къщи на завладяната крепост настанили мюсюлмани. Повелителят обърнал църквите в месджиди, назначил кадия, а санджака поверил на свой човек. По такъв начин и Агрибоз станал ислямска земя. Той, веднос Кьозъл Хисар бил овладян през 874 година по Хиджра[474]

(248). *Разказ за изпращането на войски към Караман*

Говорят, че един ден султан Мехмед пак дал на своя везир Рум Мехмед паша личната си гвардия и още няколко санджака от анадолската войска, изпратил го към Караман и му заповядал: „Върви и прогони от онази земя всички карамански наследници! Настани се там, ала народа не закачай!"

Тогава Рум Мехмед паша тръгнал и излязъл към Ларенде. Рушил месджиди и медресета, като че ли му били бащиния. Жените и момите на града разсъблякъл и разголил. Сетне се вдигнал, та отишъл към Ерегли: И този вилает ведно със селата му опустошил. Народът му дошъл и казал: „Хей, негоднико! Този вилает е вакъф, който принадлежи на града на пророка. Утре какъв отговор ще даваш пред божия пратеник, че рушиш вакъфа му!" А негодникът заповядал да убият хората, които му казали това. Ала накрая Повелителят заклал него самия като куче и така отмъстил за тези мюсюлмани.

След това той [Рум Мехмед паша] стигнал до вилает Варсак. Имало един варсашки бей, наречен Уюз бей. Караманоглу го бил поставил да заповядва над варсак. Рум Мехмед паша поискал и него да затрие. Ала Уюз бей го притиснал в една камениста местност, прилична на проход, и такова нещо му скроил, каквото от караманците не бил виждал. А негодникът зарязал сред скалите всички награбени с насилие богатства и избягал. Половината от хората, които били с него, паднали посечени. Тогава дребните варсашки бейченца дошли при Уюз бей и му казали: „Колко харен човек бил този Рум Мехмед паша! Благоволи да ни сбере и донесе всички богатства на областта." В 874 година по Хиджра[475].

(249). Разказ за заминаването на Исхак паша към Караман

Говорят, че след това султан Мехмед пак заповядал на Исхак паша: „Върви и изгони от вилаета караманските наследници. Онзи нещастник Рум отиде, натвори там сумата беди, а работата не успя да свърши. Да изгониш караманските размирници, а мюсюлманите да отървеш от мъки. Така да стане!“

Като чул заповедта на Повелителя, Исхак паша се помолил за своя падишах и ведно с гвардията и анадолската войска отишъл и влязъл право в Ларенде. После стигнал до Ичил и влязъл в него. Караманлията Пир Ахмед не могъл да му излезе насреща. Той избягал и отишъл при Хасан Дираз. Брат му, на име Караман, дошъл тук, при Повелителя. Дали му санджака Чирмен[476]. Там той починал. Пренесли трупа му в Едирне и го погребали в ислямското медресе. Алаеддин бил починал много по-рано. Караманоглу Касъм бей пък се страхувал от османците, та не отишъл в страната им, а се скитал около Караман.

Накратко. Когато Исхак паша отишъл в Ак Сарай, пристигнала заповед от падишаха: „Изсели семействата от Ак Сарай в Истанбул!“ Така махалата Аксарайлъ, която и сега я има в Истанбул, е изселена и довеждена от Исхак паша.

Тези събития станали през 875 година по Хиджра[477].

(250). Разказ за завладяването на Алайе от ръката на Гедик Ахмед

Говорят така. Повелителят бил изпращал по-рано Рум Мехмед паша в Алайе, ала туй нищичко не допринесло. Защото сестрата на алайския бей била съпруга на Рум Мехмед паша. Повелителят казал на Гедик Ахмед: „Изпратих в Алайе оногова Рума. Върна ми се тук като глупак с празен пояс. Този път върви ти! Намери й лесninата на крепостта и я завладей!“

Тогава Гедик Ахмед целунал земята, помолил се и казал: „По волята на моя султан и с благоволението на всевишния бог, тръгвам! Да служа на своя повелител е милост за душата ми!“ Веднага след това тръг-

нал. Падишахът му дал за другари неколцина души от своята гвардия. Притурили се също юначаги от анадолската войска.

И така, Гедик стигнал до Алайе. По онова време бей на Алайе бил Кълъч Арслан бей, син на Лютфи бей. Гедик Ахмед пристигнал, настанил топовете и още първото хвърлено гюле пресякло от край до край крепостта. Народът на Алайе казал: „Този не е като Караманоглу. Безсмислено е да се бием с него. Както е захванал да пуска гюлета от едната страна на крепостта до другата, надали вътре ще остане читав човек или къща.“ Кълъч Арслан казал: „Разсъдете си какво да правим, пък ще видим.“ Тогава градските първенци дали знак на Ахмед паша: „Ела край една от кулите. Имаме да разменим дума с тебе“ — рекли му.

Когато Ахмед паша дошъл край кулата, те запитали: „Какво ще сторите на нашите бейове, ако вземете силом града, и какво — ако го предадем доброволно?“ Ахмед паша отвърнал: „Предадете ли мирно крепостта, ще поискам от Повелителя за вашия бей най-добрия тимар от земята му. Взема ли я със сила, тогаз работата е позната!“ Така Ахмед паша ги убедил, че ако предадат крепостта доброволно, и бейовете им, и самите те ще имат полза и никой от тях няма да пострада.

Тогава и Кълъч Арслан се съгласил с тези думи. Излязъл, отишъл при Ахмед паша и му предал крепостта. А Ахмед паша я укрепил, успокоил народа ѝ и въвел закона на османите.

Това се случило през 876 година[478].

(251). Разказ

Тъй щото мирно завладял Алайе, Ахмед паша завел нейния бей при падишаха ведно с всичките му близки и цялата хазна. Като зърнал султан Мехмеда, Кълъч Арслан бей паднал в краката му. „Не се страхувай, няма да те ограбя! Ще ти дам тимар по-голям от твоя вилает“ — казал падишахът и му дал за тимар Гюмюлджине с околността ѝ. Облякъл му почетен кафтан, а жена му и сина му обдарил богато.

Кълъч Арслан отишъл в Гюмюлджине и няколко дни стоял там. Гюмюлджине е близо до морския бряг. То-

гава поставил край морето съгледвачи, които да пазят брега от разбойнически гемии. Кълъч Арслан също се заел да пази своите брегове. Дори шатрата си настанил край морето. Един ден, както си седял и гледал, неочаквано до брега се приближил кораб. Кълъч Арслан се престорил, че се бие с него, пришпорил коня си и от брега скочил в морето. От по-преди били приготвили лодка за него. Тя дошла и завзела Кълъч Арслана на кораба. Зарязал той жена и син и заминал. А синът му и жена му после прочинали там. Погребали ги един до друг.

Това завладяване станало през 876 година по Хиджра от ръката на Гедик Ахмед.

(252). Разказ за завладяването на Силифке

Говорят така. Когато Караманоглу Исхак бей отишъл при Хасан Дираза, тези, които били на страната на Пир Ахмед бей, превзели неговата крепост. Жената и единият син на Исхак бей били в крепостта Силифке. След като Пир Ахмед също избягал при Узун Хасан, синът на Исхак бей пратил човек при султан Мехмед и казал: „Ще предам крепостта на Негово Превъзходителство Повелителя. Нека проводи човек!" Султан Мехмед хванал вяра на думата му, та пратил Гедик Ахмед със смелите му другари. Гедик Ахмед пристигнал, влязъл в Ичил и приближил до Силифке. Тогава синът на Исхак бей излязъл и предал крепостта на Гедик Ахмеда.

По онова време и Караманоглу Касъм бей бил при Узун Хасан. Узун Хасан му дал войска и го изпратил. От своя страна Гедик Ахмед, след като взел Силифке, се насочил към крепостта Мут. В нея били жената и синът на Пир Ахмед. Исхак бей имал още един съвсем мъничък син, а Караманоглу Мехмед бей, който починал още по времето на баща си Ибрахим бей, имал една малка, красива дъщеричка. Те също се намирали в крепостта. Тогава Гедик Ахмед я превзел със сила, а рода на Пир Ахмеда изпратил в Истанбул.

После тръгнал към Гевале. Нея също овладял силом, изклал народа ѝ и я удържал в ръцете си.

Това завладяване станало през 877 година по Хиджра[479].

(253). Разказ за събитията около Токат

Говорят така. Хасан Дираз дал войска на Караманновците — Касъм и Пир Ахмед — и ги изпратил: дано стигнат и станат наново господари на земите си. На идване от Ерзинджан изпратили вест до султан Баязида в Амасия: „С твое разрешение отиваме към земята на Дулкадир и ще поставим сина на Кълъч Арслан на мястото на неговия баща!“ По онова време бейлербеят Шарабдар Хамза бей бил в Токат. Пратеният човек не стигнал до султан Баязида, а дошъл право при Хамза бей и нему съобщил вестта. Хамза бей повярвал на думите и казал: „Какво пък, нека вървят!“

Ала онези продължили по същия път, минали няколко прехода от Сивас и един ден на ранина най-неочаквано ударили Токат и го плячкосали. Негодниците сринали града до основи, отнесли се по гяурски. Това, което те сторили на Токат, пет пъти надхвърлило туй, що Тимур свършил в Сивас. После някои от тези хубостници се върнали при Хасан Дираза, а други, съсипвайки земята, взели караманлии и отишли към техните вилаети, та дано пак поставят на престола Пир Ахмед бей.

Единият син на султан Мехмед — Мустафа Челеби, бил в Коня. Нему бил дал караманската земя баща му, след като я завоювал. Султан Мехмед му пратил вест: „Върви и се разположи в Кара Хисар!“ Самият той щастливо минал в Анадола през истанбулския проход. По онова време Махмуд паша ядял санджака Гелиболъ[480]. Тъй щото акъллия бил, че и образован, падишахът наново му дал везирството и го натоварил да управлява държавата. Защото този Махмуд паша бил учен и далновиден човек с висока отговорност и султан Мехмед много вярвал на неговата добронамереност. Това не се понравило на другите везири, та взели да разправят на Повелителя за него, че бил жесток.

Сетне излезли към Караманския вилает, за да разтурят работите на караманлиите и да разпръснат веселбата им. Караманлиите, ведно с един от бейовете на Хасан Дираз, комуто викали Юсуф Мирза, събрали войска. През където минали, всичко опустошили и стигнали до Ак Шехир. После се приготвили да влязат в земята Хамид. Наплашили света. Заради злодейства-

та им земята се изпълнила с размирици. Раята се отбила от пътя си и ведно с жени и челяд хукнала към по-високите планини. Други пък се пъхнали в крепостите.

Тогава султан Мустафа със своята гвардия и караманската войска тръгнал от Кара Хисар. Между Бей Шехри и Ах Шехир настигнали негодниците и се вдигнала голяма битка. Накрая пипнали пратения от Узун Хасан — Юсуф Мирза, който му бил чичо или син на чичо му. Завързали го с въже и го повлекли като куче. Караманоглу Пир Ахмед бей бил разбит. Опозорен, посрамен, той избягал и пак пристигнал при Узун Хасан.

Касъм бей пък влязъл в Ичил и ударил по Силифке. Тогава Повелителят наново пратил Гедик Ахмед към Силифке и онзи повторно силом я превзел. Издирил разбойниците и ги съсякъл. След като укрепил твърдината, той пак се върнал в Истанбул. Това завладяване станало в 877 година по Хиджра[481]. Всичките тези победи дошли от ръката на Гедик Ахмед. Ала крайното овладяване на Ерменак и целия Караман станало през 879 година по Хиджра[482].

Като разбил караманлиите, султан Мустафа хванал дошлия отстрана на Узун Хасана — Юсуф Мирза, ведно с неколцина бейове. Затворил го, оковал ръцете и краката му с тежки вериги и го изпратил в Истанбул, та баща му да прави с него каквото иска. Султан Мехмед го държал затворен няколко дни, а после го продал на Узун Хасан за толкова злато, колкото тежал. Така отмъстил за Токат. Много бейове били пленени заедно с него. Узун Хасан откупил всеки един от тях за толкова коприна, колкото самите те тежали.

(254). Разказ за войната с Хасан Дираз

Говорят. Истината е, че Узун Хасан бил някакъв си човечец от Акча Коюнлу. Докато бил пазач на двора на султанската столица, той погубил с различни хитрости хора като Джиханшах — един от бейовете на Аджем[483]. Така, като постигнал самостоятелност и независимост, Узун Хасан завзел земите на Аджем и накрая станал господар на техните съкровища. След туй ударил по Ебу Саид от Семерканд. И него погубил, сложил ръка на хазната му и постигнал власт. Този път

вече се възгордял и взел да протяга ръце към румските краища. Точно тогаз дошли при него караманлиите — Касъм и Пир Ахмед. Сбрал около си още Исфендияроглу Къзъл Ахмед, сина на Джаник бей и мнозина други размирни като тях. Прилъгал ги, турил им за вожд някой си на име Емир бей, придал им и чичовия си син Юсуф Емирзе и ги пратил ведно с караманлиите. Те дошли и съсипали Токат. Сетне стигнали до Кайсери, нахвърлили се, ала никак не могли да сполучат. Тогаз Емир бей се върнал и си отишъл при Хасан Дираза. Юсуф Емирзе пък останал по румските краища. Заел се размирици да сее.

И така, много дошла на султан Мехмед Узунхасановата наглост с нападението над Токат. Затуй той решил да тръгне срещу му. Тогава събрал наедно Махмуд паша, Гедик Ахмед паша и Мустафа паша и казал на грима им: „Изнамерете да ви видя как да стигнем до Узун Хасана!“

Пашите си траели и се споглеждали. „Защо мълчите?“ — попитал падишахът. Отговорил Махмуд паша: „Какво да кажем, мой султане? Умът на нашия честит Повелител превъзхожда умовете на всички нас. По вещина в начертанията той няма равен.“ „Все таки и вие кажете нещичко!“ — казал Повелителят. Тогава Махмуд паша заговорил: „Честити мой султане! Всеизвестни са враждебността, коварството и сплетните на Узун Хасана. При това си е речено, че да покажеш на слабия слабостта му е по-достойно, отколкото даже на сирак добрина да сториш. А този Узун Хасан е неспособен да излезе дори срещу един от синовете на моя султан. Ала за всеки случай нека яко стегнем оръжията си, голяма войска да съберем.“

Гедик Ахмед пък казал: „Честити мой султане! Още отсега прати свой човек с акънджии. Нека идат да разрушат, опожарят и разграбят страната му. Хем за Токат ще отмъстят, хем премяната им ще поизучат. Сетне ще излезе моят честит султан и работата по-нататък е ясна.“

Тогава Повелителят заповядал: „Изпрати Михалоглу Али бей. Нека срине този вилает, със земята да го изравни! Колкото може повече роби нека вземе!“

Тръгнал Али бей с румската войска и подбрани юначни акънджии. Ударил вилаета Гемах, заробил армен-

ци и отнесъл голяма плячка. Премеждията му са дълги и широки. После падишахът заповядал да се събере победоносната му войска. На анадолския бейлербей разпоредил щото в Султаньоню да се сбере анадолската войска. Разпратили заповеди на всички посоки. Де що войска имало във всяко кътче на богозащитената държава, трябвало да се сбере около анадолския бейлербей. Топовете, стенобойните и огнестрелни оръдия били натоварени на множество коли, прекарани през Гелиболъ и отправил към земята Аджем. Тогава се сбрали войски от Анадола, Караман, Кастамони, Синоп, Трабзон, Амасия и Рум. Падишахът тръгнал и преминал благополучно в Анадола. Със себе си взел и двамата си сина — Мустафа Челеби и султан Баязид Хан. Ислямската войска брояла сто хиляди души.

На владетелите, които плащали харадж, също заповядали да служат на Повелителя. Те също сбрали войските си и ги снабдили с всичко необходимо. Така на помощ на Повелителя дошла и безчетна невернишка войска.

Като видял колко огромна била сбраната войска, султан Мехмед благодарил на всевишния. После заповядал и войската тръгнала — група след група, отряд след отряд, вълна след вълна. С бой стигнали до Сивас. Като огнени мравки наизлезли безбройни войни. Излели се като дъждовни капки. Височини и издатини се загубили. Всичко се запълнило с войска. Надали би се намерило местенце, колкото човешка длан, дето не бил стъпил войнишки крак.

Говорели си, че Узун Хасан ще дойде около Сивас, ала не дошъл. Тогава тръгнали и излезли към Кара Хисар. Той не дошъл и там. Махмуд паша казал: „Мой султане! Нека превземем тази крепост Кара Хисар, пък после да продължим. Може пък врагът да дойде тук и ние ще си разчистим сметките с него.“ „Махмуде! — отвърнал падишахът. — Аз не съм дошъл, за да превземам някакви си укрепленийца. Ти на мен ми дай врага.“ Тогава овладели мината за стипца и с бой излезли към Ерзинджан. Пак си мислели, че врагът ще се появи, а той пак не се явил. Ала един ден стражата, която вървяла пред Повелителя, неочаквано се срещнала с враговете. Завързало се голямо сражение. Най-накрая разбили врага и го изклали. След това стигнали

до Терджан. Там също се появили вражи следи. Но най-мъдър от всички е аллах! Това станало през 877 година по Хиджра[484].

(255). Разказ за това, което се случило с Хас Мурад

Говорят, че Повелителят казал на румелийския бейлербей Хас Мурад: „Хайде, Мураде! Върви напред заедно с Махмуд паша! Виж какво е положението!"

Тогава те тръгнали напред, но един другиго не се изчаквали. После пристигнали до брега на река Фърат и Махмуд паша казал: „Ела, Мурад бей! Да не преминаваме през тази река! Да не бъдем непредпазливи! Да се не даваме в ръцете на враговете." Хас Мурад не чул от дума. Махмуд паша повторил: „Мурад бей! Тук не е удобно за отпор! Пък и ти не си бил в подобни опасни места. Благоволи най-после и чуй какво ти казвам!" „Нататък отидоха хора като Али бей. Защо да не отида и аз?" — отвърнал Хас Мурад и преминал на отсрещната страна на река Фърат. Нямало какво да се прави, та Махмуд паша също минал на оттатъшния бряг на реката. Отново казал на Хас Мурада: „Ела и поне стой тук с отряда си, а аз ще изляза на онзи връх, за да огледам има ли врагове наоколо!" Тогава Хас Мурад останал там със своя отряд, а Махмуд паша с неколцина конника тръгнал напред. Неочаквано видял Али бей да идва, бягайки.

„Хей, паша! — му викнал той. — Отпред са враговете. Ти не можеш да им противостоиш! Накъде си тръгнал?" Ала Махмуд паша не обърнал внимание на Алибейовите думи, а излязъл на планината и се натъкнал на враговете. После веднага се обърнал и избягал. Отзад го прикривал Али бей. От Хас Мурада нямало и следа. Враговете го били наближили, забелязали, обградили и отвлекли. Пипнали и заробили също Турханбейоглу Йомер бей, Хаджи бей и Фенаръоглу Ахмед Челеби. Узун Хасан скрил при себе си тези бележити хора, а другите отпратил при байбурд.

(256) Разказ за Турханбейоглу

Говори се, че самият Турханоглу Йомер бей разказвал: „Стоях окован в собствената шатра на Узун Хасана. Той устрои пир и сбра при себе си тюркменските бейове. Когато се напи, Узун Хасан ми каза: „Йомер бей! Аз омаломощих османците, не е ли тъй? Защото туй, което сега се нарича земя на османовци, се състои само от Румелия. Друго що остана?“ „Хей, Хане! — казах аз. — Не говори така, защото ти взе колкото капка от цяло море. Какво от туй, че някому се загубили двамина роби. Повелителят има сто хиляди такива като мен и Мурада.“ Щом изрекох това, Узун Хасан побесня: „Вижте го вие този сводник! — закрещя той. — На какво е дередже, пък и още какви ги говори! Той трябва да се пречука бе!“ Като усетих какво ще стане, аз казах: „Хей, Хане! Не ме осъждай! Защото аз съм роб и съм изял много хляб и сол на османските господари. Сега съм длъжен да ги браня. До смъртта си не ще престана да им бъда верен и предан. Ала е истина, че вече не остана войска, гдето ще свърши работа на Повелителя. Ако утре ги преварите, преди да са избягали и да са си отишли, веднага ще ги пръснете и ще изпълните желанията си!“ Тогаз Хасан Дираз омекна и рече: „Бейове, право каза Йомер бей! Вън от туй е храбър и добре знае що е благодарност за хляб и сол!“ Това е станало през 878 година[485].

(257). Разказ за поражението на Хасан Дираз

Говорят, че след случката с Хас Мурад падишахът се отправил към байбурд. Минали още шест прехода и в деня сряда стигнали до мястото, известно като Юч аъзлъ. Тъкмо мислили да се разположат на стан, когато най-неочаквано, по обедно време, от височината на местността, наречена Отлук белли, забелязали някой си Кяфир Исхак от войската на Хасан Дираз.

По онова време бейлербей на Анадола бил нашият сегашен велик везир, честитият Давуд паша. Той изведнъж се появил с подвластната си анадолска войска, разбил Кяфир Исхак, отишъл напред и ударил по спокойно стоящия Узун Хасан. Оттатък Хасан Дираз съ-

що изпратил стрелци, които нанесли удар по Давуд паша. Давуд паша пък, ведно с анадолските си смелчаци многократно отблъсквал назад стрелците му. В този момент султан Мехмед с принцовете бил слязъл в долината и там стояли спотаени.

Давуд паша се сражавал така, както обкръжени от враговете се биели легендарните герои — пехливанинът Хамза, Сам, Нериман и Рустем. Ако Давуд паша по божия промисъл не стоял отпред, Хасандиразовата войска могла и да надвие над османската. Ала Давуд паша, възправен като Искендеров бастион, не пропуснал врага. Казват още, че той двайсет и пет пъти отблъснал назад войската на Узун Хасана. Съобщили на Повелителя: „Твоят роб Давуд с малко анадолска войска пресрещна врага и води голяма битка." Тогава Повелителят казал: „Постарайте се! Ние също трябва да се измъкнем от това дере! Става ли?"

Щом казал това, еничарите и солаците се потрудили да се изкачат на една височина. Видели от едната страна султан Мустафа с караманската войска да нанася удар върху сина на Узун Хасан — Кьор Зейнел. Като се вдигнали на юруш, азапите отведнъж отсекли главата на Кьор Зейнел.

От своя страна пък султан Баязид, нека дълго продължи животът му, ударил по Хасан Дираз и стигнал до мястото, където се биел Давуд паша. По онова време възпитател на султан Баязид бил Ибрахим паша. Той предвождал румската войска и много се постарал за султан Баязида. Така султан Баязид със своите румски храбреци нападнал Узун Хасана и направил тесен света пред очите му. Малко останало Узун Хасан да бъде разбит. Дори вече се веели знамената на победата. В това време пристигнал Гедик Ахмед и накарал султан Баязид да обърне своите отреди срещу Угурлу Мехмед. Завидял той, та затуй не искал да се каже, че победата над Хасан Дираз принадлежи на султан Баязид.

Тогава султан Баязид се насочил срещу Угурлу Мехмед и като накарал отряда му да се разбяга като гарги, бягащи от сокол, той продължил напред. В дерето, под мястото, където стоял Угурлу Мехмед, се намирал Мехмед Бакър. Султан Баязид, прегазвайки и него, взел знамето му. Тогава султан Мехмед със своите ени-

чари излязъл на една височина. Върху главите на газиите-еничари стояли високи сърмовезани чалми. В очите на всеки от тях легендарният Рустем не изглеждал и като комар. Подредени в отряди, група след група, отряд след отряд, те минали в строен ред и застанали пред своя падишах, живота си за него да сложат. Така султан Мехмед излязъл от ниското на видно място. Щом зърнал еничарските отряди, предвождани от султан Мехмеда, Узун Хасан се спрял. Той не могъл да понесе силата на падишахсткото великолепие, блясък и твърдост. Загубил ума и дума и на часа решил какво да прави. „Доведете ми сивия кон! — викнал той. — Вземвам му главата!"

Веднага му приготвили сивия кон, както бил казал. Той го възседнал и се заоглеждал нагоре-надолу. Пир Ахмед стоял до Узун Хасана и едничък разбрал, че онзи се готви да бяга. Щом Хасан Дираз хванал широкия път и вдъхнал въздуха на Тебриз, Пир Ахмед хукнал подире му. Дваминатa пришпорили конете и избягали в надпревара като сърни, дето се спасяват от лъвски лапи. На скокове преминали през долини и планини. От страх гащи и седла напълнили.

Като видели хала на тюркмените, еничарите го ударили на подбив: „Бре, вие подли тюркмени! — завикали те. — Що за пезевенски работи вършите! Бягате така, без сабя да извадите, без бой да помиришете!" Узун Хасан бил толкова уплашен, че се грижел само да отърве главата. Само що зърнал силата на османците, той тутакси се отказал да се бие с тях. Защото нивга огнестрелни топове не бил виждал. Даже когато умирал, той завещал на своите наследници, които щели да станат султани, никога да не воюват с османския двор. Потомците пък поемали заветите на своите бащи. Написаните в „Напътствия за емирите" наставления те окачили като обица на ушите си. Това станало през 878 година[486]. Узун Хасан бил хванал и затворил Йомер бей, Ахмед паша и неколцина други бейове. Всевишният аллах пратил случай, та те се спасили от тъмницата.

(258). Разказ

Говорят, че след като разбили Узун Хасан, хванали мнозина негови бейове. Единият бил Йомер бей, първенецът на племето Чекерли. Там били и двама братя, наследници на Мър Тимур. Бил и синът на Титрек Синан — един от синовете на дъщерята на Кара Юлюк. Последният бил тръгнал по работа от Рум за Аджем, пък станал приближен на Узун Хасана. Мислел да си отмъсти на Повелителя, та често насъсквал Узун Хасан да върви към Рум. Освен тях довели пленени още три хиляди души. А броят на обезглавените пленници знае само аллах.

Шега. Точно по това време Повелителят видял един азап да стои с нож в ръка между труповете. „Бре, ти какво правиш тук с нож в ръка?“ — попитал Повелителят. Азапът отвърнал: „Честити мой султане! Тюркмените имат обици на ушите си. Тях отделям!“ Повелителят се засмял и казал: „Досетлива глава!“

После изпратили всички пленници в Истанбул. Но Повелителят посякъл сина на Титрек Синан бей.

Накратко. Свършила битката. По онуй време Повелителят нямал никакви други врагове и всичко било в ръцете му. Тръгнел ли, щял да овладее целия Аджем и да поскъси Узун Хасана. Ала той внимавал за старите обичаи, та затуй не направил така, а благополучно си тръгнал към Рум. По пътя си срещнал крепостта на Кемах-Кара Хисар. Обсадил я и само с величието на своя поглед я превзел. После Повелителят достолепно пристигнал в Истанбул и влязъл в града. Веднага махнал от служба Махмуд паша. Това станало пак през същата 878 година. Махмуд паша отишъл и се настанил в Хас Кьой около Едирне. Неочаквано дошла вестта за смъртта на султан Мустафа. Тогава Махмуд паша пристигнал в Истанбул, за да изкаже съчувствието си на султан Мехмед. Султан Мехмед се наскърбил. Той хванал Махмуд паша, затворил го и го отпратил в отвъдния свят.

(259). Разказ

Това е онзи Узун Хасан, един от наследниците на Баяндър Хан, който разгромил сина на Турхан бей, прамазал Емирзе Джиханшах от Баранлу и отрязал главата му, стъпкал и унищожил Ебу Саид от чагатайците. Ала силата на величествения поглед на султан Мехмед Гази той не могъл да понесе. Пръснало се от мъка сърцето му и той умрял. Това събитие станало на седемнайсетия ден на месец реби-юл еввел на 878 година[487]. За тази победа Касъм паша беше казал, че е най-хубавата дата и най-голямата помощ, която аллах е оказал на своите любимци.

(260). Разказ за завладяването на Кефе

Говорят така. Султан Мехмед взел да налага своето господство над околните земи, а на съседните владетели той показвал своето превъзходство. Размахвал сабя на изток и запад и навред громял враговете си. Прищяло му се да завладее крепостите по крайбрежието на Кара Дениз и заповядал на своя роб Гедик Ахмед: „Бързо стегни добри кораби и оръжие, защото ще те пратя на битка за вярата!“

Тогава Ахмед паша отишъл и приготвил 300 броя гемии. След като подбрал храбреци измежду еничарите и азапите и приготвили всичко необходимо, той дошъл, застанал срещу Повелителя, скръстил ръце и попитал: „Къде ще ме изпрати моят султан?“ „Наред ли е оръжието ти, Ахмеде?“ — запитал го Повелителят. „Моето оръжие очаква само височайшия султанов знак!“ — отвърнал Гедик Ахмед. Повелителят казал: „Ахмеде, иди и с божията помощ завладей Кефе!“[488]

Гедик Ахмед веднага целунал ръка и се разпоредил. На заранта освободили въжетата на корабите, вдигнали котви, развели знамена, гръмнали топове, засвирили бойни тръби и прославили името на аллаха. Ахмед паша обявил, че тръгва на война за вярата и се отправил към Кефе. Тогава лицето на Кара Дениз се покрило с военните кораби на исляма. Ден и нощ с попътен вятър напредвали по морето и наближили пристанището на Кефе. Тогава Гедик Ахмед стегнал пояса

си и с голямо усърдие рекъл: „Хей, газии! Настана усилно време. Трябва да напрегнете сили, да превземете Кефе и да наложите господството на исляма!“ Така той ги поощрявал и подбуждал тяхната смелост и воля за победа.

Седемдесетте хиляди правоверни бойци ударили крепостта и започнали велико сражение. Били се всичко три дни и три нощи. Най-подир при владетеля на Кефе се събрали градските невернишки първенци и запитали: „Какво ще правиш с тези турци?“ Владетелят сам се чудел, та казал: „Вие какво ще кажете?“ Онези заговорили: „Турците са си наумили да завладеят крепостта, пък и имат достатъчно сили за това. Вземат ли я силом, те ще заробят жените и децата ни, а нас ще съсекат. Не е ли по-добре отсега да я предадем, добри да се покажем. Пък и каквото вземат турците, на имарет го правят. Нищо няма да загубим, ако доброволно се дадем.“ „Вие си знаете! — казал владетелят. — Не ще ви преча!“

Тогава те измолили милост от Гедик Ахмед. Гедик Ахмед паша ги пощадил и на петия ден те отворили вратата на крепостта и я предали. Крепостта била овладяна, а на кулата на Кефе било забито ислямското знаме на османците. По крепостните стени и кули засвирила тяхната военна музика. Християнските идоли били разрушени, а църквите — превърнати в месджиди. Мюеззините призовали за всеобща молитва и отслужили намаз. Голямата църква в центъра на града те превърнали в джамия и в петъчния ден там отслужили петъчен намаз. Молитвата на пророка Мохамед била прочетена на името на султан Мехмеда. След службата Ахмед паша обдарил правоверните бойци с почетни кафтани. И владетелят дошъл при Ахмед паша. Взел бил съкровищницата си, та я пратили на султан Мехмед. Описали в подробни дефтери народа на града, градските жители, богатите му хора, бедняците, жените и децата, всичките им имоти и вещи. Каквото било достойно за падишаха, взели, а туй, що било за оставяне — оставили. С една дума, уредили, както си му е редът всички дела около крепостта. След това разпратили наоколо кораби и завладели Азак[489], Япу Кирман [490] и всички крепости около тях[491] чак до Черкес.

Това станало през 880 година по Хиджра[492].

(1261). Разказ за завладяването на Менкюб

Говорят, че след това Ахмед паша се вдигнал, стигнал до Менкюб и нагласил топовете. Владетелят му видял, че тези, които завладели Кефе, са пристигнали до самия него, та поискал да предаде крепостта. Ала вътре в нея имало един роднина на владетеля. Той не бил съгласен. И народът на крепостта се подчинил на този роднина. Чули думата на владетеля, но се направили на глухи. Укрепили вратите на крепостта и сумата време се били. Гедик Ахмед разбрал, че тази крепост с бой не се превзема, та оставил малко войска около нея, а сам той се отправил към щастливата столица.

След няколко дни тази войска изхитрувала. Престорила се, че си отива, а останала в засада. В Менкюб имало много народ. След като войската си отишла, всички взели да излизат от крепостта. Тогава стоящите в засада правоверни взели крепостта. Менкюб била завладяна по този начин. И нея описали в дефтери. Както направили с Кефе, така и тук.

После, завоювали ли някоя крепост, веднага пращали владетеля ѝ в Истанбул. Също и с тези крепости постъпили така. Вън от туй и много къщи изселили в Истанбул. Хазните на владетелите им притурили към хазната на султана, а жените и дъщерите им раздали на своите хора. Така нагласили всичките работи с неверниците. После и в Менкюб било прочетено ислямско хутбе, а църквите му — обърнати в месджиди. Назначили кадия. От убежище на християнската вяра Менкюб станал убежище на исляма.

Това завладяване станало през 880 година по Хиджра[943] от ръката на Гедик Ахмед паша.

Стих: Щастие постигна Кефе,
падна на велика дата![494]

(262). Разказ за поражението на Сюлейман бей във войната за вярата срещу Кара Богдан

Говорят, че като омаломощил околните властелини, падишахът изпратил човек при владетеля на Кара Богдан[495] и му казал: „Тази година сам да донесеш харраджа пред вратата ми, тъй както сам го донесе ефляш-

кият владетел. Така ще повярваме на твоето приятелство."

Владетелят на Кара Богдан не изпълнил заповедта на Повелителя. Тогава Повелителят заповядал на един свой роб: „Иди и навлез в земята на Кара Богдан. Да видим как ще се отнесат с теб, че и ний според това да постъпим." Робът Хадъм Сюлейман бей, който бил бейлербей на Румелия, взел румелийската войска и минал в Богдан. Ала онзи негодник изненадал ислямската войска. На чуждо място и като с вързани очи била тя, та той я премазал. Мнозина паднали жертва за вярата, мнозина попаднали в робство.

Това станало през 881 година по Хиджра[496].

(263). Разказ за втората свещена война срещу Кара Богдан

Говорят така. Щом Хадъм паша известил Повелителя за това, което направили неверниците с измама, Мехмед Хан бил овладян от ислямско усърдие. Здраво стегнал победоносното си оръжие, събрал цялото си ислямско войнство и тръгнал. Вече били потеглили и корабите, приготвени в Истанбул, та да бъдели готови, щом Повелителят пристигнел край Туна. Така че когато Повелителят пристигнал, той намерил тези кораби готови на брега на Туна. С тях преминали на отсрещния бряг. „Газават ще водим!" — рекли и поели срещу Богдан.

Много дни обикаляли из вилаета и завладели много от известните крепости, за които било знайно, че са притежание на метежниците. Превзели ги — коя след молба за милост, коя с надмощие на падишахска сила — а имотите и богатствата им плячкосали. Де що имало из страната населени места, опустошили ги. Църквите унищожили, планини от хора прекарали под ножа, деца и жени превърнали в роби и неволници, а врага не срещнали. Търсили споменатия негодник, докато един ден най-сетне стигнали до едно място. Това бил отвор на проход. Там видели разположена богданската войска. Конницата ѝ била на крак — готова за битка. Щом усетил, че онзи проклетник желае боя, султан

Мехмед викнал: „Хей, правоверни! Настана време за ислямско усърдие!“

Приготвили се, изправили редиците, стегнали отрядите и се хвърлили срещу неверниците. А неверниците замятали гюлета. Тогава газиите показали ислямска ревност, издържливост и сърцатост. Нехаели те пред вражите обстрели. Удряли по гяурите, биели ги и окото им не мигало. При неверниците имало коли, от които хвърляли гюлета. Те унищожили много народ от ислямската войска. Тогава газиите се хвърлили върху колите и ги разсипали. Когато се срещнали с неверниците, било предобяд. Били се яко чак до времето на вечерната молитва. Най-после всевишният аллах пратил сполука на ислямската войска и тя смазала християнската. Само аллах знае колко неверници били посечени. Калета и минарета израстли от неверницки глави. Още повече гяури взели в робство. Там, където кракът на правоверните докосвал вражата земя, животът замирал.

Два месеца шетали из страната. Много и по разному воювали за вярата. Заситени с богата плячка, те повели табуни коне и стада овце и преминали на отсамния бряг. Тази война за вярата станала през 881 година по Хиджра[497].

(264). Разказ за завладяването на дървените унгурски крепости

Говорят така. Султан Мехмед прегазил Кара Богдан, върнал се и вече достигнал до брега на Туна, когато дошла вестта, че унгуруски неверници построили покрай река Туна дървени крепости, струпали много оръжие и решили да стоят по границата с исляма, за да причиняват мъки и страдания на мюсюлманите. Щом чул вестта, Повелителят на часа тръгнал срещу тези крепости.

По волята на всевишния през онази година зимата била голяма и точно в тази зима тръгнали на поход. Конете не можели да се измъкват от преспите. Снегът стигал до стремената им. А пък по-голямата част от Туна замръзнала дебело. Като пристигнала, войската се разположила на стан върху леда. Повелителят вед-

нага разрешил разграбване на крепостите и още същата вечер влезли в сражение. Невернициte помолили за милост и доброволно предали крепостите си. Тогава падишахът им позволили да заминат, накъдето искат. Тези, които не заминали, принудили да живеят в Анадола. Една част от тях оставили по крепостите. Други, за които разбрали, че им изменят, продали, пари направили. След това разрушили и опожарили всички онези крепости, защото били от дърво.

Това завладяване станало два месеца и половина след завладяването на Кара Богдан. През останалото време на годината султан Мехмед стоял в Истанбул. Заповядал да построят около двореца му крепостна стена. Датата на построяването била 883 година.

(26). *Разказ за завладяването на Искендерийе*

Говорят така. Един ден пред падишаха, който си живеел честито, стигнала вест от далечния свят. Съобщавали: „Всички неверишки бейове по тези места са се сговорили срещу Повелителя." Тогава един от везирите рекъл: „В Арнавутлука има едно място, което наричат Искендерийе. Неговите невернициxич не мируват!" Повелителят попитал: „Чудно, дали хората му са много, или пък са големи смелчаци?" Отговорили му: „Невернициte на Искендерийе са много твърдоглави, пък и крепостта им е от стръмните. Те на това се уповават." Повелителят попитал: „Няма ли някаква леснина да бъде овладяна? Дали войската ще може да стигне до околността ѝ?" „Войската може и да стигне, ала крепостта е много яка" — отговорили. „И така да е! Пригответе се за тази работа! — заповядал султанът. — Да се надяваме, че с помощта на аллаха и тя ще бъде завладяна."

Още същия час определили един от робите на падишаха и го изпратили срещу Искендерийе. Той отишъл, ударил, много бой се бил, ала не победил. Тази работа останала в мечтите на Повелителя и никога не излязла от мислите му. Щом се върнал от газавата срещу Кара Богдан и благополучно влязъл в Истанбул, той веднага се застягал за Искендерийе. Казал на Гедик Ахмед: „Ахмеде! Иди срещу Искендерийе! Удари!"

Ахмед не приел заповедта на падишаха, пренебрегнал я. Тогава Повелителят го хванал и го затворил в крепостта Боазкесен. Решил сам да се отправи срещу Искендерийе. Било през 883 година[498]. Събрал той своята победоносна ислямска войска, тръгнал срещу Искендерийе, стигнал и сложил топовете. Дълго време се били, няколко крепостни кули съборили, еднъж-дваж на юруш тръгвали, ала всевишният аллах не пратил удача, та не могли да я превземат. Тогава построили наблизо едно укрепление[499], вътре сложили смели юнаци и ги подсилили. После плъзнали из страната и я подчинили на своята власт. Завладели и всички околни крепости. Искендерийе останал сам. Тогава Повелителят се обърнал и отново си дошъл в Истанбул.

Най-после новопостроеното укрепление омаломощило и обезсилило крепостта на Искендерийе, пречейки на хората ѝ да излизат навън. Тогава неверниците от Искендерийе пратили вест до газиите, които били в това укрепление и казали: „Ако обещаете, че имотите и главите ни няма да пострадат, ние веднага ще опразним крепостта и ще заминем, накъдето ни сърце поиска. Крепостта ще ви предадем!“ Онези изпратили човек при Повелителя и го известили за тази работа. Повелителят склонил. Тогава неверниците предали доброволно крепостта. Които от тях поискали да останат — останали, заминаващите — заминали. Никому от неверниците зло не сторили.

После Повелителят заповядал. Укрепили добре крепостта и поставили вътре мюсюлмани. Църквите превърнали в месджиди и арнаудският Искендерийе станал мюсюлмански.

Това завладяване станало през 883 година по Хиджра[500].

(256). Разказ за изпращането на Гедик Ахмед към Полия и на Месих паша към Родос

Говорят, че след това Повелителят повече не отишъл на война за вярата. Все в Истанбул си седял. Ала изпратил Гедик Ахмед към Полия. Гедик Ахмед завел в тази страна много мюсюлмани и завладял няколко крепости. Чак докато Повелителят не се преселил в от-

въдния свят, той останал в Полия. После, след смъртта на султан Мехмеда, когато Гедик Ахмед отишъл да посрещне султан Баязид, неверниците причинили много злини на онези мюсюлмани. Последно те пак си взели Полия и някои от намиращите се там мюсюлмани умрели, а други се спасили с хиляди премеждия.

Докато още бил в Истанбул, султан Мехмед изпратил Месих паша в Родос. Той също отишъл с огромна войска, претеглил много мъки, водил големи битки и понесъл тежки загуби. Не знаел той лесninата на работата, та затуй не спечелил победа, а се върнал. Годината, в която Месих паша бил разгромен, е 885 по Хиджра[501]. Все през същата година се преселил в отвъдния свят Мевляна Хусрев и синът на Шейх Кутбеддин. И това станало през 885 година.

(264). Добродетелите на султан Мехмед, син на Мурад Хан

Нека аллах прати светлина над двама им!

Говорят, че султан Мехмед бил благороден, справедлив, храбър, мъдър и благочестив владетел, приятел на учените-богослови и на добродетелните хора. Явял ли се негде умен човек, веднага му го водели в Истанбул и той му определял месечна плата. Така султан Мехмед бил довел от Семерканд най-достойния между улемите — Али Кушчу, заедно с всичките му близки, подарил му несметни суми пари и го обсипал с богатства. Бил ли някой изкусен в занаята, непременно го водили и той му определял плата. Дойдел ли някой под покрива му, лишения не чувствувал. Когато излезел на разходка [султан Мехмед], раздавал златни пари на срещнатите по пътя бедняци. Така нямало в Истанбул ни един босяк, който да не бил ял негови пари.

Бил смирен човек. В своето голямо величие видел ли дервиш, той му оказвал уважение и покорство. Поетите закрилял и сам бил поет. По негово време улеми и праведници, бедняци и поети — всички благоденствували. На лечителите също оказвал почит, защото самият той страдал от подагра. По тази причина даже лекаря Якуб направил везир.

А наказанията били такива, че ако някой отнемел

от някого и едно зърно, веднага го погубвали. Разпътството също не обичал. За обвинение в блудство той веднага убивал — било мъж, било жена. Пресякъл бил корена на разврата. От страх пред него кръв пикаели всички. И разбойниците изчезнали от света по негово време. Жена можела да вземе със себе си кесия със злато и да тръгне сама на двудневен път — ни веднъж не се случило да ѝ бъде отнета.

Най-много паметници султан Мехмед оставил в Истанбул. Впрочем, те бяха описани. А в Едирне заповядал да построят невиждано величествен дворец. А в съседните земи построил сума крепости. Стараел се да благоустроява цялата страна. В страниците на живота като ден блестят оставените от него паметници. А това, че овладял със сила от ръцете на неверниците град като Истанбул и го превърнал в имарет, го правят най-славният от миналите султани, а неговите паметници — най-величествени и достойни.

(263). Разказ за смъртта на султан Мехмед Гази

Нека аллах го благослови!

Говорят, че на 27-я ден на месец сафар 886 година по Хиджра[502] султан Мехмед Гази преминал на отвъдния бряг и тръгнал по посока на Гебзе. Ала никой не знаел накъде щял да бъде походът. Защото такъв бил обичаят на султан Мехмеда. Тръгнел ли на поход, никому не казвал къде отива. И така минали няколко прехода. На четвъртия ден от месец реби-юл еввел същата година[503], в четвъртък, той се движел с конска кола. Спрели на стан на поляната Мал Тепе около Гебзе. Казват, че той бил болен още преди излизането от Истанбул, ала когато влязъл в конската кола и тръгнал на поход, никой не усетил нещо нередно в положението му.

В деня, когато спрели в Мал Тепе подир пладне, той издигнал зов към благословеното небе: „О, ти сила, която отличаваш доброто от злото и пречистваш човека от земните съблазни! Върни ме при твоя господ!“[504]

Тогава птицата на неговия дух изхвръкнала като ангел от клетката на тялото, минала в безкрайния свят, принадлежащ на аллаха, и с благодат стигнала райските селения. Нека аллах опрости неговите грехове!

[1]Цитат от Корана, II сура, 111 стих и III сура, 42 и 52 стих.

[2]Стоте заповеди, които според мюсюлманската религия аллах е изпратил на някои от пророците чрез архангел Гавраил.

[3]За божествени книги мюсюлманската религия приема Петокнижието на Мойсей, Псалмите на Давид, Новия завет и Корана.

[4]Има пред вид четиримата халифи след Мохамед — Абубекир, Омар, Осман и Али.

[5]Съгласно устните генеалогични митове и легенди и основаните на тях писмени паметници от различно време тюркските племена имали един общ прародител — Огуз Хан, по чието име се наричали „огузи". Огуз Хан имал шестима сина, които носели митичните имена Гюн (слънце), Ай (месец), Йълдъз (звезда), Гьок (небе), Даа (планина) и Дениз (море). Всеки един от тях дал начало на четири тюркски рода, или всичко 24 племена водят своето родословие от синовете на Огуз Хан.

Пръв от всички османски хронисти Язъджиоглу Али в своето произведение „Селджукнаме" (или наричано по-често „Огузнаме") от XV в. се опитва да направи идеологическа обосновка на османското владичество, като изтегли нишка от османските султани през селджуците към легендарния праотец Огуз. В своето съчинение Нешри следва напълно положената от Язаджиоглу генеалогична традиция.

[6]Мощната вълна от селджушки тюрки, чиято основна маса бе съставена от огузки и тюркменски племена, заляла Иран и застанала на границата на Мала Азия в средата на XI век.

[7]13. V. 1219—1. V. 1220 г. Други османски хронисти (Сааседин и Хаджи Калфа например) сочат 619 г. (15. II. 1222—3. II. 1223)

[8]Когато сочи Сюлейман Шах за предводител на огузко-тюркското племе „кайъ", за баща на Ертугрул и дядо на Осман, Нешри следва традицията, възприета във всемирната хроника на Шюкрюллах бин Шехабеддин Ахмед „Бехчет-юл теварих", анонимните хроники от XV в., хрониката на Ашъкпашазаде и по-късно

продължена в произведенията на Орудж, Идрис Битлиси, Лютфи паша, Ходжа Саадеддин и пр. Според други хронисти (Енвери, Рухи, Язаджиоглу Али) той се е наричал Гюндюзали или Гьокалп.

[9]В научната литература са известни имената на 24 племена, влизали в състава на огузкия племенен съюз. Много от племенните названия произлизат от личните имена на племенни и родови вождове. Вероятно и Кая Алп бил такъв вожд, оставил името си на своето племе „кайъ", което по-късно основава османския бейлик.

[10]Неправилно е твърдението на Нешри, че Алаеддин I Кейкубад е първият султан и основател на Румската селджушка династия. При него обаче селджушката държава в Мала Азия достигнала най-висок разцвет.

[11]Приведените тук събития са доста сходни с това, което се знае за селджушкия княз Сюлейман, син на Кутулмуш, който първи стъпил в Анадола и завладял Никея през 1077 г., заради което бил наречен „Завоевател на Анадола". Вероятно тук Нешри приписва факти от неговия живот на Сюлейман Шах или просто обърква двете лица.

[12]Нешри отново погрешно свързва името на Сюлейман Шах с местността „Мезар-ъ тюрк" („Тюркска гробница") На това място през 1146 г. е бил убит тюркският вожд на Халеб и Мосул — Имадеддин Зенги.

[13]До 50-те години на XIII в. всички персийски, арабски, арменски, грузински и руски автори наричат монголците „татари", по името на могъщия племенен съюз на татарите. Народностното име „монголци" не било известно до началото на XIII в., а и досега произходът му не е изяснен. Официално то се приема след създаването на монголското ханство при Чингиз Хан (1206—1227 г.) Нешри явно продължава персийската и арабската традиция. Не личи да му е било известно името „монголци".

[14]Според преданията ислямският легендарен герой Хъзър отпил от водата на живота и станал безсмъртен. Винаги се притичвал на помощ на изпадналите в беда. Оттук произлиза и народната поговорка „Да пристигнеш като Хъзър" — т. е. да се явиш в критичен момент.

[15]Целият този епизод липсва у по-ранните османски хронисти и не съответствува на други исторически сведения. Не бихме могли обаче да го считаме и за пълна измислица, защото пребиваването на огузкото племе „кайъ" в Източен Анадол и полето Пасин съвпада по време с първото нахлуване на монголците в Анадола.

[16]Много от по-старите османски хронисти разказват за поход на селджушкия султан Алаеддин Кейкубад срещу византийския император Теодор Ласкарис през 1231 г., в който Ертугрул с хората си е взел участие като авангарден отряд. Във византийските хроники обаче, както и в селджушките, не се споменава нищо за такъв поход.

Други османски хронисти (напр. Идрис Битлиси) отнасят тази случка към второто завладяване на Караджа Хисар при Осман и наричат татарския предводител Тайънджар (име, което при особеностите на арабското писмо лесно може да бъде сбъркано с Байънджар).

[17]Тук и навсякъде, където говори за християнски феодали, владетели на пограничните крепости през последните години на византийското владичество в Мала Азия, и по-рядко при споменаване на независими християнски владетели в Румелия, Нешри използува термина „текфур" — от арменското „тагавор" — княз.

[18]Тук Нешри има пред вид раздел II на своето съчинение, посветено на Румския селджушки султанат. Този раздел не е включен в настоящото издание.

[19]Явно е, че става дума за монголския пълководец Бейчжу, известен в литературата още като Байджу или Байду. През 1243 година той нападна с 30-хилядна орда владенията на Иконийския султанат и се настанява в Ерзинджан.

[20]Битката между татарите на Балчур и селджушкия султан Гияседдин Кейхюсрев II станала в долината на Кьоседаа край Ерзинджан. Последният бил разбит и този момент бележи началото на упадъка и разпадането на селджушкия султанат в Мала Азия

[21] Тук Нешри греши. Алаеддин Кейкубад, син на Ферамурз, е всъщност Алаеддин III (възкачвал се на престола три пъти: през 1284, 1293 и 1304 г.). Алаеддин II (Алаеддин Кейкубад, син на Кейхюсрев) до 1257 г. разделял престола с двамата си братя — Изседдин Кейкавус и Рукнеддин Калъч Арслан.

[22]Селото Итбурну в околностите на Ескишехир е било управлявано от ахиите. Там се намира и текето на един от най-почитаните техни първенци — шейх Едебали.

[23]Годината на Ертугруловата смърт не е уточнена. Различните източници се колебаят между 1281, 1287—1288 и 1289 г.

[24]Епизодът с пророческия сън, в който аллах обещава султанска власт и владичество на Османовци, се повтаря с повече или по-малко украси и поетични образи във всички османски хроники. Чрез него османските автори идеологически обосновават правото на власт на своите султани. В някои от тях обаче той

се приписва на Ертугрул — фактически основоположник на османския бейлик.

[25]Нешри бърка. Дъщерята на Едебали и втора съпруга на Осман се наричала Рабия хатун (в някои извори — Бала Хатун). Първата му жена — Малхатун била дъщеря на някой си Йомер бей и именно тя е майка на Орхан.

[26]Според други османски хроники в тази битка загинал не Сару Ятъ, а другият брат — Гюндюз.

[27]Нешри греши. Тук описваните събития се отнасят до времето на султан Алаеддин III Кейкубад.

[28]По времето на Алаеддин III Кейкубад (края на XIII в.) начело на бейлика Гермиян стоял Якуб I, син на Керимюддин Алишир, умрял след 1327 г.

[29]1288 г. Други османски хронисти отнасят падането на Караджа Хисар три години по-късно.

[30]Йенишехир (в превод „Нов град") бил основан от османските турци през 1301 г. С неговото изграждане те направили първата стъпка към завладяването на Никея.

[31]Нешри не споменава годината, през която бил убит Тундар. Този въпрос е спорен в литературата. Едни автори сочат, че това станало през 1290 г., а други — след падането на Кьопрю Хисар в 1298 г. Втората дата се потвърждава и от някои новонамерени документи. Ако приемем нея, следва да приемем също, че Биледжик паднал след 1298 г.

[32]Според ръкописа на хрониката, намиращ се в библиотеката на Амасия.

[33]Всъщност, освен Орхан Осман имал още шестима синове — Алаеддин, Савджъ, Мелик, Чобан, Хамид и Пазарлу. Не е ясно кого точно има пред вид Нешри.

[34]Тук и още на много места в хрониката си Нешри говори за доброволното преминаване на маси християнско население към османците. Зает да възхвалява справедливостта и човеколюбието на османските султани, той всъщност съобщава една от формите, прилагани от най-ранните султани в тяхната асимилаторска политика — привличането към исляма на селско население от пограничните райони чрез намаляване на данъчното му бреме.

[35]1299—1300 г. Някои автори отнасят падането на Биледжик чак към 1304 г.

[36]Тъпънът и знамето били огузки символи на властта, възприети от селджуците. С приведения епизод Нешри още веднъж се стреми да подчертае, че османските султани получили своята власт от селджуците и се явяват техни „законни" наследници.

[37] Нешри греши. Сахиб ага (Али иби Хюсеин Фахреддин) бил везир не на султан Алаеддин II, а на неговия брат Изеддин Кейкавус II, който взимал властта три пъти (в 1248 — заедно с брат си Рукнеддин Калъч Арслан IV в 1249 — еднолично и в 1249—1257 г. заедно с братята си Рукнеддин Калъч Арслан IV и Алаеддин Кейкубад II). Всичко това било много по-рано от събитията, разказани от Нешри.

[38] Дурсун Факих (в текста Турсун Факих), ученик на Едебали, изиграл важна роля при поставяне основите на Османския бейлик. Писал е и стихове. Неговата поема, в която възпява крепостта Мукаффа в Йемен, е едно от първите произведения, написани на османски език.

[39] В този ранен етап от историята на османския бейлик едва ли може да се говори за стройно административно устройство. Макар и да употребява термина „санджак" (административна единица, равна на окръг), той има пред вид само един град с неговата околност.

[40] Йенишехир става резиденция на османския бей през първите години на XIV в.

[41] Т. е. Нов град.

[42] Някои от византийските хроники отнасят тази битка към 1302 г., но повечето историци приемат датата 27. VII. 1301 г. Византийската войска наброявала 2 хиляди души; между тях имало и наемни славянски бойци. Техен пълководец бил Музалон. Това е първата битка, в която Осман влиза в пряк контакт с Византийската империя. Битката донесла на Осман някои успехи — откъснала Бурса от три страни и открила пътя му към Никея. Но по това време освен някои акънджийски нападения по-сериозни действия срещу Бурса не били предприети.

[43] Османците построили двете крепости около Бурса около 1315 г. — доста по-късно от събитията, които Нешри описва в следващите глави — т. е. завладяването на крепостите северозападно от Бурса по долината на р. Сакаря (1308) г.

[44] Вероятно става дума за р. Гьоксу, приток на р. Сакаря.

[45] Според Хаммер недалеко от мястото, където Гьоксу се влива в Сакаря, имало малко селище Кивва. Възможно е тук да става дума именно за него.

[46] Акча Коджа бил известна фигура всред Османовите и Орханови пълководци. С неговото име са свързани почти всички османски завоевания в областта между Измит и Юскюдар. Той починал след 1326 г. и гробът му се намира в Кандъра. Целият вилает около Измит носи неговото име — Коджаели.

[47]Конур Али също се отличил с ревностна служба. Местността, в която е погребан, носи неговото име — Конурпа, и гробът му е място за поклонение на правоверните.

[48]От езерото Аян (дн. Сапанджа) изтича реката Чарк. Вероятно тук става дума за нея.

[49]Османските султани често стимулирали своите бойци в битката за град или крепост, като ги обявявали за „ягма", т. е. „свободен за грабеж", и им предоставяли цялата плячка от него.

[50]По време на описваните събития Бурса била владяна от византийския император Андроник II Палеолог (1282—1328 г.) Вероятно тук Нешри нарича владетеля произволно, свързвайки името му с името на крепостта.

[51]1322 г. Нешри явно греши. Като привежда посочената година, той влиза в противоречие както с другите османски хронисти, така и със сведенията, дадени от византийските летописци, а именно датата 6. IV. 1326 г.

[52]Според историко-географския речник на Сами бей Фрашери — въпросният месджид бил построен от Илери Ходжа, а не от сина му.

[53]На няколко места в текста Нешри говори за „отсамна" и „оттатъшна" страна, в които действували Конур Алп и Акча Ходжа. Вероятно районите на техните действия били разделени от р. Сакаря.

[54]През описвания период за византийския престол се водили междуособни борби между Андроник II Палеолог (1282—1328) и неговия внук.

[55]Нешри отново греши. Вж. бел. 25.

[56]Неясна мисъл. Град Алашехир паднал под турска власт много по-късно, през времето на султан Баязид II.

[57]Често вторият син на Осман — Алаеддин Али паша погрешно се идентифицира с първия османски везир Алаеддин паша, син на Хаджъ Кемаледдин, който заедно с Кара Халил Чандарлъ положил основите на османската държава. Самият Нешри също приписва някои дела на последния на Орхановия брат.

[58]Андроник III Палеолог (1328—1344 г.). Що се отнася до владетелката на Никомидия, има мнение, че това била княгиня Мария Палеолог.

[59]Ако сравним този пасаж със съответното място в хрониката на Ашъкпашазаде (основен извор на Нешри), ще срещнем вместо три, две лица — жената, владетелка на Никомидия и Яляк Ова — Белаконйе (име, което далечно напомня византийското Палеологос, от една страна, а от друга, при особеностите на арабското писмо може спокойно да се прочете Йелеконйе)

и брат й Калйон (Калояни), когото ударила въпросната стрела. Пасажът е великолепна илюстрация за наслагване на грешки в средновековните съчинения, при което не само имената се изопачават до неузнаваемост, но това води и до въвеждане на несъществуващи лица.

[60]В литературата е прието да се счита, че Никомидия паднала под османска власт през 1337—1338 г.

[61]Днес гр. Карамюрсел на брега на Мраморно море в Измитския залив.

[62]Хаджи Бекташ, родом от Хорасан, бил основател на шиитския дервишки орден (бекташии). Особено силно влияние върху държавното устройство на империята бекташиите оказали именно в периода на османската експанзия срещу Византия. До края на XVIII в. орденът остава свързан с военните сили на империята и главно с еничарския корпус. Според легендата, Хадши Бекташ благословил еничарите в Амасия и оттогава бекташиите станали патрони на корпуса. На еничарските знамена са изобразявали шиитски символи — раздвоеният меч на Али и ръката на Фатима.

[63]Длъжността „бейлербей" е съществувала още в периода на организирането и първите стъпки на османската държава. Не е известно с положителност при кой султан е създадена и кой пръв я е заел.

[64]Тук Нешри разказва за едно събитие, изиграло важна роля при организирането на държавата — въвеждане на платена войска — пеша и конна, на мястото на съществуващата единствена бойна сила, племенната конница. Реформата станала по идея на Чандарлъ Кара Халил — тогавашен кадия на Бурса, и на везира Алаеддин паша.

[65]Това били ямаците. Когато не отивали на поход, те били задължени да плащат известна сума за издръжката на заминалите. По-късно ямаците останали да съществуват като помощен, ариергарден род войска.

[66]1333—1334 г.

[67]Давуд бин Махмуд, родом от Кайсери, бил един от най-образованите хора на своето време. През 1331 г. открива в Изник първото османско медресе. Един от първите османски автори, той съставил тълкуване към труда на Мухиеддин Араби „Скъпоценните камъни на мъдростта".

[68]Алаеддин Али Есвед, известен с прозвището Кара Ходжа, получил образованието си в Иран. Освен с проповедническа и преподавателска дейност той се занимавал и с писателство. Написал тълкуване на шериатското право „Съкровищници на светли-

ни", а също тълкуване на „Трудностите на Корана" и тълкуване на „Колекция на мисълта".

[69]Ашък паша (Ашък Али Беше) е един от най-старите османски поети (1271—1332 г.) Родил се и живял в Кършехир. Написал поема с мистично-поучително съдържание „Гарибнаме", която се състои от 10 хиляди двустишия и е много интересна със своя език. Неговият правнук — Ашъкпашазаде, е един от най-популярните и използувани османски хронисти от XV в., чието произведение „Ашъкпашазаде тарихи" е основен извор на хрониката на Нешри.

[70]Буквално „Главен санджак". Наричали така околностите на Бурса като най-стара столица на османските султани.

[71]Всъщност след смъртта на Кареси бей останали трима сина — Демирхан, Яхши и Дурсун. Демирхан станал емир на Балъкесир, Яхши — на Бергама, а Дурсун избягал при Орхан.

[72]В турското издание на хрониката, която ползуваме, „Гьол башъ", написано с главна буква, се приема за географско название на област, която обаче не е известна. Възможно е да се приеме като израз „... Орхан тръгнал право към езерото..."

[73]Между византийските крепости около езерото Апольонт била и крепостта Милитуполис, или както я наричали османците — Михалич. Нешри не споменава нищо за нея, но въвежда в своя разказ лицето Михалчи. И тук, както в много случаи, той е назовал византийския феодал според името на крепостта му.

[74]Византийските крепости, намиращи се между Орхановия бейлик и бейлика Караси, били владени вероятно от Палеолозите. Нешри не сочи датата на тяхното завладяване. Това станало около 1337 г.

[75]Демирхан, син на Аджлян бей Карасиоглу.

[76]1334—1335 г. По-късните османски хронисти (Саадеддин) отнасят завладяването на тази част от бейлика Карсаи към 1336—1337 г.

[77]Нешри избързва. При този поход паднала само една част от бейлика. Другата част — областта между Бергама и Чанаккале била подчинена от османците едва през 1361 г., когато нейният бей Карасиоглу Сюлейман се покорил на Мурад I.

[78]Баба Иляс, родом от Хорасан, бил разпространител на шиитските възгледи сред огузите. Живял в Амасия — град, който се славел като център на религиозна опозиция. Най-прочут негов ученик бил Баба Исхак, който през 1241 г. оглавил голямото дервишко въстание срещу селджушките султани и бил обесен от Гиясюддин Кейхюсрев II.

[79]Вероятно тук става дума за Елван Челеби — син на поета Ашък паша и дядо на хрониста Ашъкпашазаде.

[80]У Ашъкпашазаде, където намираме почти дословно разказана същата случка, се говори просто за „разрушена крепост". Нешри е приел определението „разрушена" за собствнео име и въвежда крепостта „Виранджа Хисар".

[81]Нешри предава в твърде героична и тайнствена светлина прехвърлянето на османците на европейския бряг. Всъщност още до 1345 г. османски отряди, предвождани от Сюлейман паша, са се били из Европа, при това — викани неколкократно на помощ от самия византийски император Йоан Кантакузин. Нешри отмина с мълчание и мирния договор, сключен между османците и византийския император, скрепен с брака на Орхан и дъщерята на Кантакузин през 1349 г. Крепостта Цимпе, за която става дума, е могла да бъде отстъпена на Сюлейман паша от самия император.

[82]У Ашъкпашазаде тази крепост е наречена Одгьонлек, а у Саадеддин — Бодгюнлюк. Последният споменава, че крепостта е била издигната от османците преди офанзивата срещу Хайреболу.

[83]1356—1357 г. Ако приемем обаче, че крепостта Галиполи била окупирана през март 1354 г., а паднала през 1355 г., то описаните тук събития трябва да са станали няколко години по-рано. Българската историография отнася първото трайно стъпване на османците на Балканския п-ов и завладяването на крепостта Цимпе към 1352 г.

[84]Т. е. преди 1353—1354 г.

[85]Т. е. „Полето на Едже".

[86]1358—1359 г.

[87]Датата на Орхановата смърт и възкачването на Мурад I на османския престол е спорна в историографията. Годината, която сочи Нешри — 1358—1359 г. — е в съгласие с останалите османски хронисти, както и с някои съвременни автори. Друго становище, подкрепено и от българската историческа литература, е, че Орхан умира в 1362 г. В подкрепа на последното становище е вакъфнамето на Орхан, датирано от началото на джемазиюл сани 761 г. (IV. 1360). То доказва, че Орхан е умрял след тази дата. Несъгласията с датирането на Орхановата смърт правят доста несигурна и противоречива хронологията на османските действия след 1359 г.

[88]Т. е. Мала Азия.

[89]В справочниците по историческа география не се посочва такова старо име за Анкара. Речниковото значение на думата

„селясил" е „вериги, редици, поколения, родове". Може би името е във връзка с планинските вериги, обграждащи града.

[90]Събитията, които накарали Мурад I да тръгне толкова спешно за Анкара и при това снабден със специална фетва, били следните. По време на селджуците Анкара се числяла към важните области на Анадола. По-късно, при илханите, тя станала западна провинция на отделното Анадолско валийство. Алаеддин Ередна, който направил своя столица Сивас, я взел в свои ръце, а когато умрял през 1352 г., Орхан я превзел със сила от синовете му. Около смъртта на Орхан ахиите, които съставлявали поголямата част от анкарското население, подстрекавани от караманските бейове, изгонили от Анкара османските сили и взели управлението. В тази връзка вероятно Нешри говори за „метежници".

[91]Ахиите били духовно-рицарски обединения от рода на западноевропейските средновековни братства, поставили си за цел организиране самоотбраната на градските низини срещу феодалния гнет. В своята борба ахиите започнали да се опират на градските занаятчийски обединения — еснафи, и да ги ръководят. При това взаимодействие те така тясно се свързали помежду си, че започнали да отъждествяват ахиите с еснафските организации. За период на разцвета на ахийството в Мала Азия литературата сочи монголския период и разпадането на селджушката държава (XIII в.). В областите около Анкара и Сивас те имали дори свои княжества. Със засилването на османската държава ахиите постепенно загубили своята политическа самостоятелност, но още дълго време представлявали реална сила. Османските султани се стремели да ги привличат на своя страна.

[92]1360—1361 г.

[93]Сам Нешри казва същото няколко страници по-нагоре. Правилно е именно първото му твърдение. Крепостта Галиполи била превзета още в 1354 г. от Сюлейман паша. Противоречивите твърдения на Нешри, дължащи се явно на противоречия в хронологията на неговите извори — по-ранните османски хроники — отразяват до голяма степен характера на ранните османски завоевания на Балканите, случайни и кампанийни атаки и набези, а не организирани походи.

[94]Ашъкпашазаде предава името на тази крепост като Мисини (както е и византийското й название). Тук е налице явна грешка, допусната при разчитането на изворите и съставянето на ръкописа. Възможност за това дава сходството в изписването на арабските букви „х" и „м".

[95] Димотика паднала в 1362 г.

[96]Сражението станало в долината на р. Сазлъ дере — приток на р. Ергене — между Бабаески и Пънархисаръ. Историците са единни в оценката си, че изходът на тази битка решил съдбата на най-голямата византийска крепост в Тракия — Адрианополис (Одрин).

[97]В изворите, а оттам и в историческата литература, съществуват големи разногласия по точната дата на падането на тази крепост. Между различните сведения и мнения на историците лежат 10—11 години. Дори османските хронисти, които често се преписват един друг, по този въпрос са особено противоречиви (Ашъкпашазаде, Орудж бей, Лютфи паша твърдят, че Одрин паднал още в 1360 г.; Нешри и Али сочат, че това станало една година по-късно, а Саадеддин и Мюнеджим баши приемат 1362 г.). Византийските хронисти приемат далече по-късна дата — 1369 г.

[98]В литературата няма много данни за тази личност. Името й се споменава във връзка с организирането на еничарския корпус.

[99]На османски език думата „акън" означава военен набег в чужда територия с цел грабеж и разоряване. Организирането на такива набези били често използувана (особено в ранните години) османска тактика, която предхождала похода на войската срещу дадена област или крепост. Тези налети се осъществявали от специални отряди, наречени „акънджии". Данъкът, наложен върху робите, които акънджиите взимали при своите набези, се наричал „пенчик ресми" и за неговото събиране бил изпращан специален акънджийски кадия, за когото говори Нешри. По-късно тази служба била възложена на специален чиновник, наречен „пенчик-башъ".

[100]Нешри греши. Известно е, че формирането на солашките орди станало по-късно, по времето на султан Баязид I.

[101]Нешри или греши, или съзнателно премълчава историята около смъртта на Хаджи Илбеги. Този прочут османски пълководец починал значително по-късно от описваните събития (след битката при Черномен), отровен по заповед на Лала Шахин паша, който му завиждял на бойните успехи.

[102]Днес на 20 км южно от Кара Бига, разположен на р. Коджабаш сую се намира гр. Бига. По-вероятно обаче е тук Нешри да споменава именно византийската крепост Пихе, която днес носи названието Карабига.

[103]В текста: „Загра- илини ве Ескийи". Така разчетен и транскрибиран от турските издатели, този израз би трябвало да се преведе „земята на Загра и Ески", всъщност безсмислица, тъй като с „Ески" Нешри няколко страници по-горе означава гр. Ста-

ра Загора. Допускаме, че е станало грешка при разчитането и транскрибирането на думата „или“=„земя“, която при особеностите на арабската азбука е близка до изписването на думата „йени“=„нова“. Възможно е Нешри да упоменава тук „Загра-и йени“, т. е. гр. Нова Загора. В българската историческа литература е прието да се смята, че Стара и Нова Загора са били завладени от османците около 1364 г.

[104]По времето, за което Нешри разказва, крепостта Бига (дн. гр. Карабига) е била владяна от каталаните — наемни дружини, съставени предимно от обеднели испански рицари. В началото на XIV в. те, под командуването на Роже дьо Фльор, дошли на помощ на византийския император Андроник II срещу османците. Имали частични успехи, но в 1305 г. между съюзниците настъпва раздор и по нареждане на Михаил IV Роже дьо Фльор бил убит, а неговите дружини предприели грабителски походи из Южна Тракия, Галиполския п-ов, Македония и стигнали дори на малоазийския бряг. Бига останала в техни ръце.

Не е много ясно поведението на Мурад I, който, научавайки за организиран християнски поход към Одрин, се насочва точно към Бига. Може би това е свързано с желанието му за стабилизиране на престола и отстраняване на претендента — големият син на Сюлейман паша се намирал при каталаните.

[105]1364—1365 г.

[106]Тук Нешри много бегло споменава за опита на християнските държави да окажат организирана съпротива на османците. По време това съвпада с експедицията на Амадей Савойски, изпратен през 1366 г. от папа Урбан V на помощ на византийския император, но не е известно тази експедиция да е извършвала нападение над Бига.

[107]Така картинно, но доста бегло е описал Нешри една от големите битки, решили съдбата на Тракия и целия Балкански п-ов — битката при с. Черномен, станала през 1371 г. между християнската войска на крал Вълкашин и деспота Углеша и османците. Макар и да не е датирал събитието, Нешри явно го отнася към годината 1364—1365. Налице е едно избързване, характерно за хронологията му след 1359 г. Възможно е също Нешри да смесва две отделни битки, станали на едно и също място в интервал от 5—6 години — експедицията на Амадей Савойски, в която взели участие и сърби, власи, маджари и бошнаци, и битката при Черномен.

[108]Става дума за Сюлейман Челеби, син на Мехмед бей от тюркменската династия Гермияноглу, умрял през 1388 г.

[109]Алаеддин Али бей управлявал Караманския бейлик от

1361 до 1391 г. Първи от всички караманси бейове той влязъл в близки взаимоотношения с османците, като се оженил (около 1370 г.) за дъщерята на Мурад — Мелек Хатун.

[110]Кемаледдин Хюсеин бей, син на Хюсемеддин Иляс бей, управлявал бейлика Хамид от около 1374 г., продал на османците много крепости и получил закрилата на Мурад I.

[111]През 1360 г. умира беят на бейлика Ментеше — Ибрахим — и владенията му се разделят между тримата му сина: Муса, Мехмед и Ахмед. Кой от тримата има пред вид Нешри, не е ясно.

[112]Мюзафереддин Исхак бей, син на Фахреддин Иляс, управлявал бейлика Сарухан от 1364 г. Умрял в 1388 г. и бил погребан в Маниса.

[113]Фахреддин Иса бей, син на Мюбаризеддин Мехмед бей, управлявал бейлика Айдън от 1348 г. Умира в 1391 г. През 1390 г. заедно с бея на Сарухан образувал лявото крило на османската войска в битката на Косово поле.

[114]Веротно става дума за Мехмед бей, син на Махмуд, превзел през 1373 г. Анталия.

[115]Касае се за представител на княжеската династия Джандароглу, управляваща бейлика около Кастамония и Синоп (образуван в началото на XIV в.), известна в османската история като Исфендияроглу. Вероятно Нешри има пред вид Кастамонския бей Сюлейман паша II, участвувал със свои сили в първата битка на Косово поле. Умрял през 1392 г.

[116]Вероятно мамелюшкият султан Насъреддин II Шабан. Взел властта през 1377 г.

[117]1381—1382 г.

[118]Според други източници тази продажба станала срещу 80 хил. жълтици.

[119]1382—1383 г.

[120]Нешри, както и останалите османски хронисти, означава с Лаз както етническото название „сърби", така и сръбския деспот Лазар Гребляновић.

[121]Годината, в която Ниш пада под османска власт, също е спорна в литературата. Повечето автори сочат 1386 г., но други (Хамер и Цинкайзен например) отнасят падането на Ниш към 1375—1376 г. Последното е по-малко вероятно, защото поради своето географско положение Ниш едва ли е паднал преди София (в 1382 или 1385 г.) и преди усвояването на Северозападна Македония.

[122]Означава в буквален превод „Срината от бога".

[123]В текста „Девлетлю Каба агач“ — означава „Честит, щастлив бряст“.

[124]Според Узунчаршълъ става дума за селището Борлъ, разположено западно от Гюмюрджина, което не е открито нито в съвременните карти, нито в историческите. Елезович го отъждествява с гр. Бер (Караферие), но това предположение е малко вероятно поради отдалечеността му от Гюмюрджина и другите посочени селища.

[125]1385—1386 г. Между османските хронисти няма единство по отношение годината на завладяването на Сяр (Ашъкпашазаде, Нешри, Лютфи паша сочат 1385—1386 г., докато Саадеддин отнася събитието още към 1374 г.). В историческата литература също са се оформили две мнения — едното се придържа към 1383 г., а другото — към 1372 г.

[126]Приведената от Нешри генеалогия на караманската династия е погрешна. Алаеддин Али бей бил братов син на Бедреддин Ибрахим бей. Негов баща бил Халил, син на Махмуд, син на Караман.

[127]Нешри представя невярно борбата на караманския бей и съпротивата му срещу османската експанзия като бунт. До 1387 г. Мурад все още не бил разпростpял властта си върху целите бейлици Теке и Хамид, нито пък Алаеддин някога бил приемал сюзеренитета на османския двор.

[128]Най-вероятно става дума за мамелюшкия султан Еззахир Сейфеддин Беркук (1389 г.)

[129]1386 г.

[130]Нешри създава поетичен образ, използувайки арабските наименования на две конкретни географски понятия, като ги свързва по законите на римуваната проза — обикнат стилистичен похват в арабската, персийската и османската прозаична литература. В текста „Бахр-и Ахзар“ = Зелено море (старо арабско наименование на Атлантическия океан) се римува с „Кулзум-и Ахмар“ = Червено море.

[131]Пищните описания на османската победа, в които Нешри не се скъпи, не почиват на реални факти. В действителност големият поход на Мурад I срещу караманците завършил безрезултатно.

[132]Вероятно това бил Мюбаризеддин Мехмед бей, син на Махмуд бей, застанал начело на бейлика от 1373 г.

[133]Тук за обозначаване военачалника на сръбската войска, която Лазар, в качеството си на васал, пратил на Мурад I, Нешри използувал славянската дума „войвода“.

[134]Става дума за Твърдко I, бан и крал на Босна (1353—1391).

[135]По всяка вероятност Джура Страцимирович Балша (1385—1403), чийто престолен град бил Шкодра.

[136]Йоан V Палеолог (1341—1391).

[137]На това място в текста Нешри е употребил думата „витозлук" — от славянското „витоз", „витяз" = герой, юнак, храбрец — и турската словообразувателна наставка „лук".

[138]Нешри, който обикновено избягва да описва с подробности пораженията на османската войска, и тук не споменава нито датата, нито местността, в която се развило описаното събитие. Очевидно е обаче, че е имал пред вид голямата битка при Плочник на р. Топлица през 1386 г., когато на съюзените сръбски и босненски войски се удало да удържат голяма победа над османците.

[139]Нешри греши. За да скрепи съюза си със Сърбия, Иван Шишман сам взел за жена дъщерята на сръбския княз Лазар — Мария.

[140]Става дума за Иванко, син на Добротич — добруджански княз след 1385 г.

[141]Изписано „Вефчен"., но явно е техническа грешка в ръкописа, защото на следващата страница срещаме изписването „Венчан".

[142]Вероятно става дума за сина на Иван Шишман — Александър, който след Никополската битка в 1393 г. паднал в плен заедно с баща си, приел исляма и преминал на османска служба, срещу което получил бейлик в санджака Самсун. Загинал по време на битка срещу въстаналия Шейх Бедреддин.

[143]В тези няколко страници Нешри обединява в едно няколко събития, станали в период от 10—13 години, а именно: похода на Тимурташ из Югоизточна България и завладяването на Ямбол и Карнобат (1380 г.), похода на Али паша в Северна България и завладяването на земите на Иванко (1388 г), похода на Баязид във Влашко (1391 г.) и другия Баязидов поход срещу Търново и Никопол (1393 г.). В резултат на това се е получил един неправдоподобен и наивен разказ. При всичките си недостатъци като извор обаче, тези няколко страници са важни, защото са едно от най-ранните известия в османските хроники за българските земи. По-късните османски лепотисци, използувани от съвременните исторически изследвания (Саадеддин, Хюсеин и пр.), до голяма степен повтарят този наивен и невероятен разказ на Нешри.

[144]Тавусле, в бълг. превод Пауново се среща като селищно название и в ранните османски документи като Тавуслу, Пауново или Павци. Навсякъде е означено, че принадлежи към казата Ямбол. Не може да се. установи съдбата на това селище и сегашното му име.

[145]Голям храм в кубическа форма (ар. „Каабе“ = куб) в центъра на Мека. В него е вграден „Черният камък“ — метеорит, почитан от целия мюсюлмански свят като свещен, защото според легендата бил изпратен от пророците Ибрахим и Исмаил. Каабата е място за поклонение на всички мюсюлмани и тук те идват на хаджилък.

[146]Синовете на Евреноз — Иса бей и Али бей — се подвизавали из Румелия като акъджийски вождове по времето на Мурад II. Вторият син, Али, взел участие във влашкия поход на Мехмед II през 1462 г. Неговите синове, съвременници на Нешри, били Хаджъ Ахмед бей и Евреноз бей.

[147]Тук си позволяваме да дадем по-свободен превод. В ориг. „орду пазарѣ“ — букв. „войскови пазар“.

[148]Княз Лазар Гребляновић (1367—1389).

[149]Вук Бранковић, управлявал районите около Прищина, Вълчитрън, Трепча и Звечан.

[150]Не е ясно кое лице се крие под това име. Възможно е това да е бил Лазаровият войвода Димитри, син на Войхна, проявил се в сражение с османския военачалник Яхши бей за крепостта Пирот. Елезович приема, че става дума за Димитрие Кобилич (от турс. „юнд“ — „кобила“), но това е по-малко вероятно, защото Нешри няма обичай да превежда имената и защото по-нататък, разказвайки за смъртта на Мурад, говори за Милош Кобила, без да го свързва с турс. дума „юнд“.

[151]Името е силно изопачено и не може да се идентифицира. По времето, за което става дума, бан на Босна бил Стефан Твърдко (1353—1391). Според Иречек в битката на Косово поле бошнаците били командувани от войводата Владко Хранич.

[152]В оригинала „ефляк“.

[153]В оригинала „унгурус“.

[154]В оригинала „чех“.

[155]В оригинала „сърф“.

[156]В оригинала „арнавуд“.

[157]В оригинала „улгар“.

[158]В оригинала „френк“. Под това етническо название османците разбирали всички западни християнски народности.

[159]Като се вземе под внимание разположението, което Нешри дава за реките, както и изразите „отсамна“ и „оттатъшна“, може да се предположи, че под „Велика Морава“ (оттатъшната) той разбира днешна Западна Морава, а под „Малка Морава“ (отсамната) — Българска Морава.

[160]Нешри показва явно познание на описаните места и обръща внимание на техния блатист характер.

[161]Името на този християнски феодал се среща неколкократно в хрониката на Нешри (като Сараджа, Саруджа, Сарадж, Сарач) и е споменато наред с Константин Велбъждки като на изпълнителен васал на османския султан. В ранните османски регистри от XV в. срещаме тимари на Саруджа в Кукушко и в Солунско. Това ни навежда на предположението, че може би се касае до един от обособилите се самостоятелни феодали в Македония след 1355 г. — струмешкия владетел Богдан. В литературата го идентифицират и с Константиновия брат Драгаш.

[162]Илидже Костантин (Константинови бани) или Костантин Или (Константинова земя). Така се е наричало Кюстендилско след смъртта на Константин Деян, владетел на Велбъждкото княжество през втората половина на XV в. С тези имена фигурира гр. Кюстендил и в тимарските регистри от XV—XVI в.

[163]Турските издатели на Нешри, без да се позовават на някакъв източник, твърдят, че местността е наречена „Алаедцин овасъ", тъй като там бил спрял с войските си Орхановият брат Алаеддин, извикан на помощ на Йоан Кантакузин. Приведената етимология е под съмнение, но безспорен си остава фактът, че османските сили са действували из Тракия и Македония още до средата на XIV в.

[164]Сюлейман е библейско-коранск образ на реалното историческо лице — царя на обединената държава на Израел и Юдея (ок. 950—933 г. до н. ера) — Соломон. Според преданията цар Соломон знаел езика на растенията, птиците и животните.

[165]На това място в текста Нешри е употребил славянската дума „господар", която в османска транскрипция е приела формата „гьосбедар" или „кюсбедар".

[166]Тук Нешри явно бърка. Думата не е за сина (Вулкоглу), а за самия Вук Бранкович, за чието участие в коалицията самият Нешри споменава няколко страници по-горе.

[167]Турските издатели на Нешри са идентифицирали Гюмюш Хисар с Аладжа Хисар (дн. гр. Крушевац). Това е невъзможно, като се има пред вид пътят на Мурадовата войска и отдалечеността на Крушевац от Косово поле. Елезович предполага, че Нешри произволно е кръстил така Ново Бърдо, чието местоположение отговаря на описвания преход.

[168]Образът на един от главните герои на великата епична поема на Фирдоуси „Шах-наме" — Рустем. Той се ползувал с огромна популярност всред всички народи на Изтока и бил обект на подражание и сравнение в литературното творчество на тези народи. У Нешри сравненията на османските султани или редо-

вите бойци с този легендарен герой представляват обикнат и често използуван похват.

[169]Цитат от Корана (сура II Бакаре, стих 250).

[170]Още от древността образът на Александър Македонски поразявал въображението на народите както на Запада, така и на Изтока и около него се създавали безброй легенди, сказания и поеми, които по-късно станали извори на специален жанр — средновековните литературни произведения „Александрии". В тях героят губи реалните си очертания и се превръща в символ на идеален владетел, преплита се с образите на други реални и митични лица — Аристотел, Моисей, Исус. Легендата за Александър Македонски прониква и в Корана, където му се приписват божествени черти, поради което е наречен и Зюл-Карнейн (Двурогият).

[171]Според ислямските вярвания планината Каф обграждала света от всички страни и той се крепял на нея. Недостъпна за човешки крак, тя била убежище на ангели. Счита се, че за мюсюлманите планината Каф има същото значение както Олимп за древните гърци или Локалоки за старите индуси. Не е точно установено коя реална планина се крие под това име.

[172]Цитат от Корана (сура IX, Покаяние, стих 74).

[173]Тук Нешри явно греши. Малко вероятно е този потомък на Кьосе Михал бей — негов пра-правнук, който служел като акънджийски предводител при Мурад II (1421—1451) — да бил взел участие още в битката при Косово поле (1389 г.) и още повече като „стар лъв на военното майсторство".

[174]Отново славянска дума в текста на Нешри — „меч". При това — използувана за означаване на въоръжението на християнската войска.

[175]Така, както е изписана на арабица, думата може да се прочете също „бозунджилер" или „бозавунджилер". Подобна дума не можахме да открием в османските речници и терминологични справочници.

[176]Нешри отново използува сравнение — този път с халифа Али, син на Абу Галиб — ползуващ се със слава на ненадминат юнак и храбрец, както героят на персийския епос Рустем или елинския Херкулес.

[177]В литературата това име се среща в най-различни варианти — Кобилович, Никола, Кобиле, Копилек, Ковила, а в последно време Милош Обилич.

[178]Другата версия за убийството на Мурад е, че Милош Обилич се промъкнал в шатрата на султана в самия разгар на боя и го убил. Тази версия се основава на сръбски извори.

[179]Якуб Челеби, вторият син на Мурад I, бил убит като евентуален претендент за престола. Официален закон, който позволявал на възцарилия се султан да убие своите братя, бил приет в 1478 г. по времето на Мехмед II. Както личи от нашия текст обаче, тази практика може би съществувала и по-рано в османския двор.

[180] Заедно с Лазар били пленени и обезглавени много сръбски велможи, но никъде в историографията не се споменава, че между тях бил и Лазаровият син.

[181]1388—1389 г. На това място Нешри не е посочил деня и месеца на битката, но няколко страници по-долу, когато говори за възцаряването на Баязид I, станало веднага след смъртта на Мурад, той сочи датата 4 рамазан 791 (27. VIII. 1389) г. Тази дата се повтаря и от по-късните османски хронисти; възприета е и от съвременната турска историография. Сръбските източници датират събитието два месеца по-рано — 15. VI. 1389 г., Видов ден.

[182]27. VIII. 1389 г.

[183]В литературата е залегнало схващането, че управителят на Скопския санджак при Мурад II — Исхак бей, е син на първия санджак бей на Скопие — Паша Йигит. Този пасаж на Нешри поставя това под съмнение.

[184]Доста неопределено сведение. Иван Страцимир станал васал на Мурад I още в 1388 г., но Видинското царство паднало окончателно едва в края на 1396 г.

[185]Крепостта Филаделфия (Ала Шехир) на границата с бейлика Айдън била последната византийска крепост в Мала Азия, която паднала под ударите на османците. Датата и обстоятелствата не са уточнени в научната литература.

[186]Всъщност Айдъноглу Иса бей станал османски васал много по-рано. Като такъв той взел участие със свои сили в битката на Косово поле. Но церемониалното споменаване на името на сюзерена му по време на молитва и сеченето на пари с името на последния се считало за най-висш израз на васална зависимост, която владетелят на Айдънския бейлик се принудил да приеме едва след споменатия поход на Баязид.

[187]Става дума на Шюджаеддин Иляс бей, син на Мехмед бей, който владеел част от бейлика Меитеше с център Балат. След поражението на османците при Анкара той се върнал във владенията си, а през 1402 г. станал емир на целия бейлик.

[188]1389—1390 г.

[189]Старото наименование на с. Гаферят — център на нахия

в окръг Караман, Турция, е Кьошк каръ. Възможно е Нешри да има пред вид именно него.

[190]Нешри греши. Беят на Кастамони Джеляледдин Баязид, известен като Кьотюрюм Баязид, починал още през 1385 г. и по времето на описваните събития неговото място заел синът му — Изззеддин Исфендияр бей, умрял през 1443 г.

[191]Нешри греши. Влашкият войвода Мирча Стари станал османски васал едва след битката при Ровине от 1396 г.

[192]Ако се съди по другите ориентири, които Нешри указва за пътя на Баязидовата войска, а именно близостта на р. Арджеш, по-вероятно е османците да са преминали Дунава не при Никопол, а при Силистра.

[193]Всъщност двете войски се срещнали малко по на северозапад от посоченото място — при с. Ровине.

[194]Нешри е неточен и преувеличава успеха на османците. Голямата битка при Ровине не завършила с така категорична победа на Баязид. Мирча нанесъл поражение на войската му, а в боя загинали османските васали крал Марко и деспот Константин. Въпреки това Мирча се принудил да стане васал на Баязид и да му плаща годишен данък.

[195]1390—1391 г. Нешри пак избързва в хронологията. Битката станала няколко години по-късно, на 10. X. 1394 г.

[196]Съмнително твърдение. Река Ак чай в басейна на р. Мендерес е доста отдалечена от Икония. По-вероятно е битката да е станала в околностите на Кютахия.

[197]Караманският бей Алаеддин Али бил убит в Икония през 1391 г.

[198]Аксарай бил напълно опустошен от султан Мехмед II, а неговите жители — изселени в Истанбул. Днес един от големите истанбулски квартали носи неговото име.

[199]1391—1392 г.

[200]Бурханеддин Ахмед бил най-напред кадия, а по-късно везир на Кайсерия. След смъртта на емира Али бей той поел управлението на Сивас и Кайсерия от името на неговия малолетен син Мехмед. През 1391 г. взел властта и станал самостоятелен владетел.

[201]Вероятно става дума за мамелюшкия султан Мелик Захир Беркук (1399 г.)

[202]Нешри много бегло отминава голямата битка при Кърк Дилим (1392 г.) Тя се водила между Кадъ Бурханеддин и сина на Баязид — Ертугрул. Продължила три дни и завършила с пълното поражение на османците. В нея паднал убит Ертугрул.

[203]Става дума за Зейнелабидин Алаеддин Али, който след 1399 г. станал бей на Сивас на мястото на баща си Кадъ Бурханеддин.

[204]1392—1393 г.

[205]Вероятно Шюджаеддин Иляс бей.

[206]21. IV. 1394 г.

[207]Датата на падането на Солун не е уточнена. На този пасаж на Нешри се позовават някои автори (Узунчаршълъ например), за да докажат, че Солун паднал в 1394 г. Но от текста ясно личи, че самият хронист не е убеден в своето твърдение и е склонен да приеме, че се касае само за грабителски набег в околностите на Солун.

[208]Тук Нешри има пред вид акцията на османците в Пелопонес през 1395 г., където те били извикани на помощ от Карло Токо в борбата му с деспота на Морея Тодор Палеолог. Въпреки че извършили големи опустошения, османците не се задържали дълго тук. Атина останала в християнски ръце до падането на Константинопол в 1453 г.

[209]Нешри нарича Цариград ту Истанбул, ту Костантинийе, без да държи сметка за времето на завладяването.

[210]Нешри греши. Младият византийски император Мануил II Палеолог (1391—1425) потърсил сближение не с унгарците, а с венецианците и именно това послужило за повод на Баязид да обсади Цариград.

[211]Тази обсада на Цариград продължила от 1394 до 1402 г.

[212]Унгарският крал и император на Свещената римска империя Сигизмунд Люксембургски (1387—1437). Той оглавил кръстоносен поход, който е първият организиран опит на държавите от Средна и Западна Европа за отпор срещу османската експанзия. Присъединил се към него и Иван Срацимир. Нешри преувеличава броя на войската. Тя наброявала около 60 хил. унгарски, френски, германски и полски рицари. Кръстоносците преминали Дунава при гр. Оршова и най-напред завладели Видин и Оряхово.

[213]Войската на Баязид продължила своите действия за дозавладяването на балканските земи още докато траяла обсадата на Цариград. През 1393 г. паднала столицата на Иван Шишман — Търново, а после и Никопол. Тези събития не са проследени в хрониката на Нешри — според този му разказ за битката със Сигизмунд, Търново и Никопол били вече османски крепости.

[214]Освен военна и държавническа, Умур бей развил и значителна за времето си просветно-културна дейност. Сведения от че-

го като участник и очевидец в редица битки черпил османският хронист Ашъкпашазаде, а както личи от текста, и Нешри.

[215]Тук Нешри не преувеличава. Поражението на кръстоносците било страшно. Сигизмунд едва успял да се спаси, като се добрал през Дунав и Черно море до Средиземното, а оттам се върнал в Унгария.

[216]1394—1395 г. Нешри греши. Битката при Никопол станала на 25. IX. 1396 г.

[217]Крепостта Боакзкесен (днес Румили Хисар) била построена от Мехмед II след описваните тук събития. Баязид построил крепостта Гюзелдже Хисар (днес Анадолу Хисар) на малоазиатския бряг на Босфора.

[218]Преговорите с Баязид водил Йоан VII Палеолог, тъй като императорът Мануил II пътешествувал из Западна Европа да търси помощ. В условията на договора влизало построяването на 700 турски къщи в Цариград, както и на джамия. Освен това византийците се задължавали да плащат данък върху добива от градините и бостаните си, намиращи се извън града.

[219]Буквално „от Гьойнюк". Вероятно към Цариград било преселено население не само от Таракчъ Йениджеси, но и от селището Гьойнюк, което се намирало около гр. Мудурну.

[220]1395—1396 г.

[221]Явен пример за повторение и объркване на хронологията у Нешри. Само една страница по-горе той описва блестящата победа на Баязид над Сигизмунд при Никопол, който при това, според Нешри, беше в османски ръце още от 1388 г. след похода на Али паша.

[222]След поражението на Лазар Гребляновић и гибелта му в битката на Косово поле на сръбския престол стъпил неговият син Стефан Лазаревич, който се принудил да стане турски васал и да даде сестра си за жена на Баязид. Нешри очевидно го бърка с неговия приемник Георги Бранковић, син на Вук Бранковић (1427—1457), който именно е известен в османските източници като Вулкоглу.

[223]Малката дъщеря на деспот Лазар — Мара Деспина, наричана още Оливера.

[224]Може би тук Нешри бърка събитията при Смедерево от управлението на Мурад II, защото по времето на Баязид I Смедерево още не е имало важно значение.

[225]Не е ясно кой е бил другият град, който има пред вид Нешри. Ако допуснем, че думата, транскрибирана като „ьобюрю" („друг"), означава самото име на града, то най-близко по изписване е името на Видин.

[226]Става дума за мамелюшкия султан Бурджи Аннасир Насиреддин Фарадж (1390—1405; 1405—1412).

[227]1397—1398 г.

[228]Ако е вярно твърдението на Нешри, че преселението на това чергарско племе към Пловдив било извършено именно от сина на Баязид — Ертугрул, — то налице е още едно свидетелство за ранната османска колонизация в Тракия (преди 1392 г.).

[229]Ередна бил валия в илханския двор. След смъртта на Ебу Саид Бахадър Хан през 1335 г. той взел властта и започнал да изгражда бейлика с център Сивас. Умрял през 1352 г.

[230]Владетелят на Иран Нюшереван шах бил прочут със своята мъдрост и правдолюбие, за което получил прозвището Справедливият.

[231]Писмото на Тимур гласяло: „Хвала на бога, господар на небето и земята, който предостави под моя власт няколко от седемте земни климата и който допусна, щото владетели и господари на света да превият шиите си под моя хомот. Господ се смили над своя покорен слуга, който знае определените му граници и нито с едничка стъпка не ги прекрачва. Целият свят познава твоя род, та не прилича на човек с твоето потекло да проявява високомерие; за тебе е възможно да се хвърлиш в бездната на злочестиината и нещастието! Отблъсни внушенията на жалките си съветници... не отваряй вратата на своята империя за безредици и беди. Изпрати ми Кара Юсуф! Ако ли не, то при сблъсъка на нашите войски за тебе ще бъде открито всичко онова, което се крие под булото на съдбата!“

[232]1399—1400 г.

[233]Йезид е считан за убиец на двамата синове на халифа Али в битката при Кербеля (680 г.), поради което е прокълнат от мюсюлманите. Като нарицателно име — жесток човек.

[234]1399—1400 г.

[235]В битката при Анкара през 1402 г. на страната на Баязид взели участие със свои сили сръбският деспот Стефан Лазаревич и брат му Вук, както и Гургур и Георги Браиковичи.

[236]Тук Нешри прави аналогия с прочутата битка при Кербеля, в което било удавено в кръв шиитското въстание против Омаядите. Тимур е сравняван с ненавиждания от мюсюлманите омаядски халиф Йезид, а Баязид — с неговата жертва — Хюсеин. Темата за трагедията при Кербеля, където станало кръвопролитно сблъскване между мюсюлмани, е често срещана в османската литература.

[237]Всъщност Стефан Лазаревич.

[238]Въпреки че във всички османски хроники се говори за без-

следното изчезване на Мустафа по време на битката, най-вероятно е той да е попаднал в плен при Тимур заедно с баща си и брат си Муса. Сведения за това могат да се намерят във „Фетх-наме“ на Тимур.

[239]Областта Чагатай с център Самарканд била ядрото на Тимуровата държава. По нейното име Нешри нарича и войската на Тимур „чагатайска“.

[240]804-а година по Хиджра започва на 11. VII. 1401 г. Значи, според Нешри, Анкарската битка станала на 8. VIII. 1401 г. Това е явна грешка. Всички останали османски източници, както и някои византийски (Франсес) и арабски (Макризи, Айни Али) са единодушни, че битката станала през месец юли 1402 г., като възникват несъгласия около деня — 19, 20 или 28. VII.

[241]В литературата се водят доста оживени спорове около този епизод с клетката на Баязид — дали е действителен факт или представлява метафоричен образ, плод на народната фантазия. Подробен преглед на съществуващите мнения може да се намери в статията на Ф. Кьопрюлю „Относно робството и самоубийството на Йълдъръм Баязид“ (сп. „Беллетен“, кн. I, 1937 г., с. 591—603). Като проследява аналогични примери в ислямската история, авторът стига до извода, че поставянето на попаднали в плен държавни глави или военачалници в клетка е било възприета практика и случаят с Баязид не е нито единичен, нито невероятен.

[242]Това събитие било отбелязано в „Зефер-наме“ на Йезди. Като извършител на разграбването е посочен Емир Шейх Нуреддин.

[243]Счита се, че Баязид починал в 1402 г.

[244]Вероятно тук е станала грешка при изписване на името и Нешри има пред вид крепостта Чанкъръ, която се намирала в съседство с Каледжик, североизточно от Анкара.

[245]1401—1402 г. Тази дата е погрешна. Тимур напуска Анадола няколко месеца след битката при Анкара, т. е. една година по-късно от посочената.

[246]След битката при Анкара като посланик при Тимур от страна на Емир Сюлейман бил изпратен Шейх Рамазан.

[247]В ортодоксалните ислямски среди самоубийството се осъждало строго като смъртен грях и се считало за „гяурска“ заемка. Поради това само ранните османски хронисти разказват за самоубийството на Баязид, докато по-късните (Саадеддин например) по чисто идеологически съображения категорично отхвърлят такава възможност.

[248]Всъщност Баязид имал още двама сина — Юсуф и вто-

ри Муса, за които Нешри не споменава. Юсуф бил заложник във Византия, станал християнин и приел името Диметриос, а Муса починал, докато баща му бил още жив, и бил погребан в тюрбето на Мурад I в Чекирге.

[249]1402—1403 г.

[250]Цитат от Корана(сура IX, Покаяние, стих 74).

[251]Израз, който означава „Правото за издаване на заповед е ваше!“ С тази формула, която се среща и в много по-разширени варианти, завършват официалните османски документи, адресирани до султана или великия везир, съдържащи някаква молба или донесение.

[252]1402 — 1403 г.

[253]Става дума за Сарѣ Тимурташ паша — бейлербей на Гермиян и Айдън по времето на Баязид I, който бил пленен от Тимур в Анкарската битка, а след освобождението си се присъединил към Иса. Загинал в битката при Улубад.

[254]Малко по-горе Нешри описва като девета победа на Мехмед битката при Улубад с брат му Иса.

[255]Става дума за Мехмед II, син на Алаеддин Али, стоял начело на бейлика Караман през 1402—1419 и 1421—1424 г.

[256]Това е Насъреддин Мехмед Дулкадъроглу (1398—1443).

[257]Имаме основание да се съмняваме в това твърдение на Нешри. След смъртта на Фахреддин Иса Айдъноглу (1391 г.) начело на бейлика Айдън застанал неговият син Умур. Той обаче бил в непрекъснати противоречия със своя братовчед Джюнейд бей (въпросния Измироглу) и често отстоявал своята власт в кръвопролитни битки с него. Ето защо е малко вероятно и двамата конкуренти да били влезли в описваната коалиция. По-скоро, ползувайки различни извори, Нешри говори всъщност за едно и също лице — Джюнеид бей. Последният бил наричан и Айдъноглу (поради принадлежност към този род) и Измироглу (прозвище, получено заради неговата служба на субашия в Измир).

[258]Става дума за сина на Музафереддин Исхак Саруханоглу — Хъзър шах, убит през 1410 г. след несполучлив опит да подпомогне Иса срещу Мехмед Челеби. С неговата смърт бейликът Сарухан престанал да съществува.

[259]Бейликът Теке, който представлявал част от по-голямото тюркменско княжество Хамид с център Анталия, бил завладян от Баязид I през 1389 или 1392 г. и даден като санджак на Иса. След битката при Анкара земите около Анталия получил Осман, син на Мюбаризеддин Мехмед бей. Вероятно Нешри има пред вид тук именно него.

[260]Шюджаеддин Иляс бей, син на Ментешеоглу Мехмед. След несполучливия опит да подпомогне Иса заедно с изброените по-горе анадолски бейове, в 1414 г. той се покорил на Мехмед Челеби. Умрял през 1421 г.

[261]Други османски хронисти съобщават по-големи подробности за съдбата на Иса (Саадеддин и Хюсеин). Според тях Иса бил заловен от хората на Мехмед в Ескишехир и бил удушен.

[262]В други хроники този субашия е представен като Мукбил.

[263]Става дума за Али паша Чандарлъ — велик везир при Мурад I, Баязид I и Емир Сюлейман.

[264]Караманоглу Мехмед бей II (1402—1419; 1421—1424) г.

[265]Става дума за влашкия княз Мирча I Стари (1386—1418), който активно участвувал в междуособните борби на Баязидовите синове и се опитвал да се възползува от тях.

[266]Али паша Чандарлъ починал в 1406 г. и бил погребан в Изник, в тюрбето на баща си Халил Хайреддин паша Чандърлъ.

[267]Византийският император Мануил II Палеолог (1391—1425).

[268]Битката между войските на Муса и Сюлейман станала около крепостта Космидион при Златния рог, пред самите стени на Константинопол.

[269]На страната на Муса били не само влашките сили на Мирча Стари и турските гарнизони в дунавските земи, но също някои български боляри и сръбски войски начело със Стефан Лазаревич. Твърдението на Нешри, че Муса бил предаден и изоставен, се потвърждава и от някои румънски хроники.

[270]Муса вървлувал като разбойник из Балкана и Тракия. Спомени за него са залегнали в множество песни от южнославянския епос, където е наречен Муса Кеседжия.

[271]1402—1403 г.

[272]1411—1412 г.

[273]„Искендернаме“ е най-известното произведение на Ахмеди. Написано е в стихове и се състои от 8251 полустишия (месневи). С тази поема за първи път в османската литература се въвежда популярната за всички източни литератури легенда за Александър Македонски. Тази легенда обаче е само повод и фон, на който авторът засяга множество философски, исторически и пр. проблеми.

[274]Пратеник на Мехмед при византийския император бил кадията на Гебзе — Фазуллах паша. Починал в първите години от царуването на Мехмед Челеби.

[275]Мануил II Палеолог.

[276]Едно от условията на договора било връщането на някои от земите, които Емир Сюлейман завладял, на Византия. Мехмед из-

изпълнил условието и върнал земите по крайбрежието на Мраморно море и Тесалия.

[277]1411—1412 г.

[278]Насреддин Мехмед Дулкадъроглу (1397—1442).

[279]Синът на Насреддин Мехмед — Сюлейман бей.

[280]В текста „Визе сую". По-правилно би било да се преведе „река Визе". Край това селище минава р. Ана, приток на Ергене. Вероятно Нешри има пред вид нея.

[281]Вероятно става дума за р. Топлица, приток на Южна Морава.

[282]Стефан Лазаревич (1389—1427).

[283]Буквално „синът на слепия християнски владетел". Вероятно Нешри има пред вид Йоан VII Палеолог, син на ослепения по заповед на баща си Андроник IV, съвладетел на византийския император Мануил II, който получил от последния управлението на Солунската област.

[284]Областта около Прищина, Трепча, Вълчитрън и Звечан.

[285]Георги Бранкович.

[286]1413—1414 г.

[287]Стих от Корана (сура II, Бакаре, стих 156).

[288]31. VII. 1413 г.

[289]1413—1414 г.

[290]Орхан Челеби, умрял в 1429 г.

[291]Мануил II Палеолог.

[292]Византийският император Мануил II се опитал да използува династичните междуособици на Баязидовите синове. Оказвайки подръжка на Сюлейман срещу Муса, той си върнал Солуа и Халкидическия п-ов. След смъртта на Сюлейман той сключил договор с Мехмед и заедно със сръбския деспот Стефан Лазаревич му оказал помощ в решителната битка при Чамурлу. Мирните отношения на Византия с османците продължили до смъртта на Мехмед в 1421 г.

[293]Става дума за Якуб II, син на Сюлейман (1388—1390; 1402—1428).

[294]1414—1415 г.

[295]1415—1416 г.

[296]Шейхи Юсуф Синан е един от известните поети на XV г., творил на османски език. Той е от учениците и последователите на Ахмади. Между най-популярните му произведения е хумористичното „Харнаме".

[297]Платон.

[298]Прочута поема на азербайджанския поет Низами Гянджеви 1440/1 — 1502/3 г.).

[299]Нешри се колебае относно това лице, представяйки го ту като син, ту като брат на Караманоглу Мехмед бей. В родословното дърво на бейлика Караман изобщо не се споменава за такъв Мустафа.

[300]1416—1417 г.

[301]В турското издание на Нешри името е транскрибирано като „Йеркьой", но изписването с арабица позволява да се даде предложеното разчитане.

[302]Мирча I Стари.

[303]1418—1419 г.

[304]1419—1420 г.

[305]Имало две крепости Самсун, отдалечени една от друга на стрела разстояние; едната — християнско владение, другата — мюсюлманско. Християнският Самсун бил държан от генуезците и управляван от техен консул.

[306]Както личи от подробния регистър на санджака Берат, съставен по времето на Мурад II, другата част на самагарските татари била преселена тук.

[307]Нешри не само представя първото селско антифеодално въстание в османската държава, в което взели участие около 15 хил. души, като обикновено размирие. Той явно премълчава и няколкото несполучливи опити на централната власт да го потуши.

[308]Всъщност силите на Торлак Кемал наброявали 2—7 хил. души.

[309]Основите на суфизма — мюсюлманският мистицизъм — били поставени още в X—XI в., а идеите му получили широко разпространение в XII в. Неговата идейна същност се състояла в отрицание на земните блага, в търсене на духовно усъвършенстване и единение с божеството. Под религиозните лозунги на суфитите минало селското антифеодално въстание в османската държава в началото на XV в. Негов духовен вдъхновител бил известният суфит и мистик Шейх Бедреддин.

[310]Цитат от Корана (сура 89, Заря, стих 7:8).

[311]Месец хазиран (юни) 1421 г.

[312]Нешри има пред вид само времето от 1413 до 1421 г., когато султан Мехмед I управлявал едновластно на османския престол.

[313]Известни са още двама негови синове — Касъм, починал в 1407 г. и Орхан.

[314]Джюнейд бей.

[315]Иляс бей.

[316]Мехмед бей.

[317]1421 г.

[318]Намирал се в затвора поради участие във въстанието на Шейх Бедреддин.

[319]Али и Иса, и двамата — акънджийски вождове в Румелия.

[320]На турски „дюзме".

[321]Става дума за езерото Апольонт, западно от Бурса.

[322]1421—1422 г.

[323]Край днешния град Бига минава реката Коджабаш. Вероятно Нешри има пред вид нея.

[324]Галиполи.

[325]Мануил II Палеолог.

[326]Вероятно става дума за сина на Евреноз — Али бей, който бил един от големите анкънджийски вождове в Румелия по времето на Мурад II.

[327]Става дума за Якуб II Гермияноглу, умрял в 1429 г.

[328]Мехмед бей Караманоглу умрял в 1423 г.

[329]1422—1423 г.

[330]1324—1425 г.

[331]Нешри греши. Влашкият войвода Влад Дракул взема властта чак в 1437 г., а тук очевидно се има пред вид експедицията на влашкия воевода Дан II и унгарския крал Сигизмунд през 1425 г. Първоначално били превзети някои градове по течението на Дунав, но като цяло експедицията не дала очакваните резултати.

[332]1424—1425 г. Нешри явно има пред вид един от множеството османски набези срещу сръбските земи, които ги разорявали и задържали във васално положение, но не прекратявали съществуването на сръбската държава.

[333]Хамза бей, убит в 1426 г. от Джюнейд Измироглу.

[334]1425—1426 г.

[335]Нешри греши. Ахмед и Ювеис били синове на Ильяс бей, а не на Махмуд.

[336]Нешри се подиграва. Бадеви Чардак се нарича кула в крепостта Токат, служила за тъмница. Авторът иска да каже, че синовете били затворени.

[337]1426—1427 г.

[338]Хюсеин бей, син на Алп Арслан.

[339]1427—1428 г.

[340]Георги Бранкович.

[341]Това твърде мъгливо споменаване на унгарците все пак показва, че Нешри бил наясно с истинските причини за наказателния поход на Мурад II из сръбските земи, а именно договорът между Сигизмунд и Стефан Лазаревич от 1426 г.

[342]1427—1428 г.

[343]1428—1429 г. Нешри греши. Стефан Лазаревич починал на 19. VII. 1427 г.

[344]Такова лице не е известно. Остава неясно какво е имал пред вид Нешри с този разказ.

[345]1429—1430 г. Солун паднал на 29. III. 1430 г.

[346]Вероятно става дума за венецианската акция от 1431 г. под командата на Силвестре Моразини срещу крепостта Чанаккале.

[347]1430—1431 г.

[438]Мамелюшкият султан Мелик Ешреф Барсбай (1421—1438).

[349]Сигизмунд Люксембургски.

[350]1433—1434 г. Нешри бърка хронологията на събитията. Завършилата безуспешно обсада, предприета от Сигизмунд срещу Голубац, станала през пролетта на 1428 г., което и принудило краля да сключи мир с Мурад. По този начин последният получил възможността да превземе Солун през 1430 г.

[351]1434—1435 г.

[352]Първата жена на Мурад II и майка на Мехмед II — Хатидже Султан.

[353]1435—1436 г. Нешри бърка хронологията. Въпросният поход срещу Трансилвания бил предприет от Мурад след смъртта на Сигизмунд (1437 г.)

[354]Гьон Кастриоти — албански феодал и васал на османската държава.

[355]1436—1437 г. Отново грешка в хронологията. През 1438 г. Скендербег бил назначен за субашия на вилаета Круя, а в 1440 г. станал санджакбей на Дебър. Историята с крепостта Светиград е по-късна — от 1448 г., когато походът на Мурад търпи поражение.

[356]1437—1438 г.

[357]Крепостта Смедерево била отбранявана от най-стария син на Георги Бранкович — Гургур и шурея му — Тома Кантакузин.

[358]1438—1439 г.

[359]Джемаледдин Юсуф, умрял в 1438 г.

[360]Мелик Захир Чакмак (1438—1453).

[361]1439—1440 г.

[362]1440—1441 г.

[363]1441—1442 г.

[364]1442—1443 г. Всъщност караманският поход на Мурад II станал в навечерието на кръстоносния поход на Владислав Ягело и причината за помиряването между султана и караманския бей трябва да се търси именно в създадената антиосманска коалиция.

[365]Османските източници не са единни относно причината за

неговата смърт. Според някои той бил заподозрян в заговор срещу баща си и убит, а според други, че загинал по време на лов.

[366]1442—1443 г.

[367]Владислав III Ягело, крал на Полша и Унгария (под името Ласло V), известен по-късно с прозвището „Варненски" (1440—1444).

[368]Нешри отминава с мълчание явно известния му факт за поражението на османската войска в Златишката битка, което принудило Мурад II да сключи мир с Владислав и неговите съюзници. Мирният договор бил подписан на 12 юни 1444 г. в Сегедин.

[369]Според условията на мирния договор Георги Бранкович получил обратно Смедерево, Голубац, Крушевац, Ново Бърдо, Прокупле, Лесковац и Зеленград. Влашките земи останали под върховната власт на унгарския крал.

[370]Нешри има пред вид Сигизмунд, който неколкократно организирал походи срещу османската държава, между които и обсадата на Голубац в 1429 г. Той обаче греши, като сочи Владислав III за негов син. Бидейки полски крал, последният бил коронясан за крал на Унгария по силата на брака си с вдовицата на Алберт Австрийски и дъщеря на Сигизмунд — Елисавета.

[371]1444—1445 г. Варненската битка станала на 10. XI. 1444 г.

[372]1447—1448 г.

[373]Всъщност това бил поход на обединените унгарски, полски, влашки, чешки и немски сили под командата на Хунияди.

[374]В текста „лех банъ".

[375]В текста „чех банъ".

[376]В текста „сикюлет" или „секюлет". Не е ясно банът на чия страна се крие под това име. Можем само да предполагаме, че се касае за трансилванския бан.

[377]В такста „льок банъ". Също неясно. Ако приемем, че „льок" е изопачена форма на „ефляк", то може да се предположи, че става дума за влашкия войвода Дан III (1439—1441; 1446—1448).

[378]17—19. X. 1448 г.

[379]Ситти Мюкриме Хатун, починала в 1467 г.

[380]Джамията била строена от 1437 до 1447 г.

[381]Построен през 1435 г.

[382]Построен в периода от 27. VII. 1435 г. до 15. VIII. 1436 г.

[383]3. II. 1451 г.

[384]Цитат от Корана (сура 89, Заря, стих 28).

[385]18. II. 1451 г.

[386]1. IV. 1430 г.

[387]Вероятно става дума за селото Асоматон, днес квартал Бе-

бек на Истанбул, разположено върху хребет над най-тясната част на Босфора.

[388]Всъщност църквата Архи Михаил. Някои от мраморните ѝ колони били използувани в строежа на крепостта.

[389]Нешри бърка имената. С Йенидже Хисар, Йенидже Кале, пли Йени Кале, той нарича ту Анадолу Хисар, ту новостроящата се крепост Боазкесен, днес Румили Хисар. Объркването му вероятно идва от самото име „йени", „йенидже", което означава „нов". Всъщност така е била наричана построената от Баязид I Анадолу Хисар, а не по-новата — Румили Хисар, строена от Мехмед II.

[390]Мехмед II осъзнавал решаващата роля на артилерията при предстоящата обсада, та направил много за въоръжението на войската си с оръдия. В този си разказ Нешри очевидно има пред вид конструирането на топове от унгарския инженер Урбан при двора на Мехмед II.

[391]1452—1453 г.

[392]Константин XI Драгаш-Палеолог (1449—1453).

[393]Първият византийски мегадук и адмирал на флота Лукас Нотарас. В научната литература не е известна такава негова посланическа мисия при Мехмед, каквато му приписва Нешри.

[394]На фона на пищното, но лишено от всякаква достоверност описание на Константинополската битка, което прави Нешри, едва ли може да се идентифицира този християнски боец. Все пак нека спомена тук името на гръцкия войник Рангабе, показал чудеса от храброст и загинал в боя за крепостната стена.

[395]Генуезецът Джовани Джустиниани Лонго, прочут като опитен воин и защитник на укрепени градове. Той пристигнал в Константинопол на 29. I. 1453 г. начело на отряд от 700 души, за да участвува в защитата.

[396]Цитат от Корана (сура V, Трапеза, стих 64).

[397]29. V. 1453 г.

[398]26. III. 1453 г. Датата не е точна. Всъщност придвижването на Мехмедовите войски към Константинопол започнало на 2. IV., а цялата войска се струпала пред стените на града на 5—6. IV.

[399]29. V. 1453 г.

[400]Константин Драгаш загинал в ръкопашен бой при крепостната стена в деня на падането на крепостта. Няма достоверни данни за подробностите около смъртта му, макар да съществуват редица версии.

[401]Магедуксът Лукас Нотарас бил освободен от плен от самия Мехмед, но пет дни по-късно, заедно с други византийски благородници, бил посечен.

[402]Принц Орхан, син на Мехмед I, заложник в Константинопол.

[403]Храмът „Света София“, или както го наричали народите на Изтока „Ая София“, е най-важният византийски паметник и шедьовър на византийската архитектура. Строен по времето на Юстиниан, той бил открит на 27. XII. 537 г. Още със самото завладяване на Константинопол от османците църквата била превърната в джамия и първите мюсюлмански религиозни церемонии се извършили в нея на 1. VI. 1453 г. От 1935 г. по нареждане на Кемал Ататюрк храмът „Св. София“ е музей.

[404]Още в първите часове след падането на Цариград били разграбени църквите „Св. Георги“, „Св. Йоан“, „Св. Теодосия“, „Пантократор“, както и прочутата „Хора“ (днес Карие джами) — вторият по значение паметник на византийското изкуство в Цариград. Непокътнати останали църквите в района на Псаматия и Стадиона, както и голямата катедрала „Св. апостоли“, които били превърнати в джамии по-късно, при наследниците на Мехмед II.

[405]От XIII в. Галата била генуезка колония, която през последните векове от съществуването на Византийската империя водела независима политика. Била заселена с гърци, арменци, евреи и европейци.

[406]Крепостите по източнотракийското крайбрежие на Мраморно море били завладени не след падането на Константинопол, както сочи Нешри, а преди това, като подготовка за голямата обсада.

[407]Чандарлъ Халил паша — велик везир и един от най-доверените хора на Мурад II, си навлякъл гнева и ненавистта на Мехмед II още с ролята, която изиграл при възвръщането на престола на Мурад през 1446 г. Останал на поста си и след смъртта на Мурад, Халил паша направил всичко да предотврати обсадата на Константинопол. След превземането на града Мехмед се почувствувал силен и незабавно се разправил с него, обвинявайки го в предателство.

Нешри явно не желае да вземе отношение към случая. В по-раншния му разказ за Мурадовото възвръщане на престола той дава да се разбере, че не е убеден във вината на великия везир и счита историята за свързана с лична мъст.

[408]Първите нови жители на Истанбул били от населението на Ак Сарай, някои еврейски семейства от Бурса, гърци от Морея и Егейските острови. По-късно придошли и преселници от други малоазийски градове. На името на градовете, излъчили компактна

маси преселници, днес са наречени някои квартали на Истанбул — Аксарай, Караман, Чаршамба и пр.

[409]Рум Мехмед паша бил доверено лице на Мехмед II. Службата велик везир той получил около 1466 г.

[410]Първият дворец „Ески сарай" бил построен в района на бившия форум Теодосия около 1457—1458 г.

[411]Тук Нешри отбелязва началото на строежа на дворцовия комплекс Топкапъ и вероятно по-точно двореца Чинили кьошк — 1466 г.

[412]Става дума за джамията Еюб — първата построена в Истанбул джамия през 1458 г. в дъното на Златния рог. Там бил потребан сподвижникът на пророка Мохамед — Еюб Ансари.

[413]Паламед Гатилуси.

[414]Островите Тасос и Лесбос били владени от Дорино Гатилуси, който, както и брат му Паламед, се предал доброволно.

[415]1454 г.

[416]Вероятно става дума за сина на Георги Бранкович — Иван, който бил сръбски заложник в османския двор. Живял от 1427 до 1456 г.

[417]Стефан Томаш (1444—1461). Съпругата му Мара била дъщеря на сръбския деспот Лазар.

[418]Вероятно тук Нешри бърка Исхакоглу Иса бей — санджакбей на Скопие по времето на Мехмед II — с Евренозоглу Иса бей, взел участие в походите на Мурад II из Албания и в битката му с кръстоносците при р. Морава.

[419]1454—1455 г.

[420]Обсадата на Белград продължила от 14 до 22 юли 1456 г.

[421]1456—1457 г.

[422]1457—1458 г.

[423]По-често „ресм-и чифт". Така се наричал поземленият данък, плащан от мюсюлманите, срещу обработената от тях земя. „Чифт" или „чифтлик" е мярка за означаване площта земя, която се обработва с чифт волове — обикновено 60—80 дюнюма при слаба, 90—100 — при средна и 130—150 — при добра почва. За различните санджаци данъкът варирал между 22 и 50 акчета на „чифт".

[424]1457—1458 г.

[425]1458—1459 г.

[426]Пелопонес бил в ръцете на двамата враждуващи деспота Димитър и Тома, братя на последния византийски император Константин XI Драгаш.

[427]Коринт паднал в турски ръце през август 1458 г.

[428]Вероятно тук Нешри има пред вид крепости в Средна Гър-

ция, управлявани от династията Карло Токо. Оттам „Карлъ Или“ = „Карлова земя“. Той обаче тук греши, защото Средна Гърция пада под османска власт в 1456 г.

[429]Пелопонес паднал окончателно в османски ръце през 1460 г.

[430]Крал Стефан Томаш бил коронясан за сръбски деспот на 21. III. 1459 г., след като признал върховната власт на унгарския крал Матиаш Корвин.

[431]Михайло Ангелович.

[432]1459—1460 г. Смедерево паднало в турски ръце на 20. VI. 1459 г. и с това се сложило край на съществуването на сръбското деспотство.

[433]Амасра била генуезка колония, управлявана от консул.

[434]1459—1460 г.

[435]Тюркско-огузката държава Аккоюнлу възникнала в земите по горното течение на р. Тигър. По-късно покорила Армения, Азербайджан, Западен Иран и се превърнала в една от най-големите сили в Източен Анадол, които противостояли на османската държава.

[436]Трабзон (Трапезунд) бил столица на една от трите гръцки държави, образувани при разпадането на Византийската империя през XII—XIII в. — Трапезундската империя. През описвания период тя все още съществувала, като поддържала връзки с Венеция, Генуа и Папството, от една страна, и с Узун Хасан — от друга.

[437]1460—1461 г. Последният управител на Трапезунд — Давид Комнин — предал крепостта без бой на 15. VIII. 1461 г.

[438]1460—1461 г.

[439]Става дума за Узун Хасан. „Дираз“ е персийски превод на турското прозвище „узун“ — „дълъг“.

[440]Узун Хасан бил женен за трапезундската принцеса Теодора, дъщеря на император Йоан IV Комнин. На този брак, както и на общите интереси срещу османското господство се крепял съюзът между Трапезундската империя и тюркското княжество Аккоюнлу.

[441]На 15. VIII. 1461 г.

[442]Баязид II, син на Мехмед II (1481—1512).

[443]1460—1461 г.

[444]Става дума за влашкия владетел Влад IV Цепеш (1456—1462; 1476—1477), попаднал в турски плен, а по-късно — турски заложник. Избягал и заел влашкия престол след разгрома на османците при Белград (1456).

[445]Влад IV бил син на Влад III Дракула, заради което Неш-

ри го нарича Дракулаоглу. „Казъклъ“ е турският превод на прякора му Цепеш — букв. „набивач на кол“.

[446]Раду Красивия (1462—1474) минал на страната на османците, за да може с тяхна помощ да завладее влашкия престол. Намесата му се оказала решителна в иначе несполучливия поход на Мехмед.

[447]1461—1462 г. (по-точно — пролетта на 1462 г.)

[448]Никола Гатилуси, син на Дорино Гатилуси.

[449]Стефан Томашевич (1461—1463).

[450]Босненският феодал Тврътко Ковач владеел земите по средното течение на р. Дорина. Той се предал на Мехмед II, но бил убит.

[451]Вероятно Нешри има пред вид някой представител на босненската феодална фамилия Павловичи, владеели земите около Борач и Олово.

[452]Стефан Вукич (1435—1466).

[453]Нешри греши. По-голямата част от Херцеговина била завладяна няколко години след Босна — в 1465 г., а нейните последни остатъци — в 1482 г.

[454]1462—1463 г.

[455]Нешри има пред вид похода на Матиаш Корвин в Босна, който започнал през октомври 1463 г.

[456]1463—1464 г. (по-точно лятото на 1464 г.)

[457]Яйце с още 30 околни крепости останал в пограничните райони на унгарската държава до 1528 г. и играл важна роля на гранична преграда срещу османската експанзия.

[458]Матиаш Корвин.

[459]1463—1464 г.

[460]Река Чаршамба тече югоизточно от Коня и се влива в езерото Сугла.

[461]1464—1464 г.

[462]1463—1465 г.

[463]Вероятно Нешри има пред вид заминаването на Гьорг Кастриоти за Италия през зимата на 1466—1467 г. да търси помощ срещу османската обсада на Круя, за която Нешри не споменава.

[464]1465—1466 г.

[465]1466—1467 г. Нешри предава събитията по завладяването на албанските земи не само бегло, но и превратно. Всъщност нито първият, нито вторият поход на Мехмед II постигнали целта си — завладяването на Круя. Упоритата съпротива на албанския народ продължила още десетилетия.

[466]Вероятно става дума за Мевляна Мухиеддин, известен под

името Кьопрюлюзаде, заемал длъжността казаскер при Мехмед II.

[467]Мевляна Ахмед паша Валиеддиноглу.

[468]1467—1468 г.

[469]Нешри има пред вид събитията около продължилата 16 години османо-венецианска война и по-специално нападенията на венецианската флота срещу Пелопонес.

[470]Изопачено от „дженерал" — генерал Никола Канале, адмирал на венецианския флот.

[471]Така Нешри нарича в случая Венеция.

[472]1468—1469 г.

[473]Този мост, свързващ о-в Евбея със сушата, бил построен от османски сили за 3 денонощия.

[474]1469—1470 г.

[475]1469—1470 г.

[476]Санджакът Чирмен в Източна Тракия обхващал земите между Средна гора и Стара планина източно от р. Стрема и по левия бряг на долното течение на р. Арда с градовете Казанлък, Йенидже (Чирпан), Нова Загора, Хасково, Чирмен.

[477]1470—1471 г.

[478]1471—1472 г.

[479]1472—1473 г.

[480]Санджакът Гелиболу първоначално включвал само п-ов Галиполи, а по-късно — островите Имброз, Лимнос, Самотраки, Тасос и Тенедос. След 1483 г. санджакът Гелиболу влязъл в пределите на новия еялет Джезаир, който, освен Галиполи включил цялото тракийско крайбрежие, части от Средна и Западна Гърция, о-вите Евбея, Митилин, Родос, Хиос, Андрос и районите на Смирна.

[481]1472—1473 г.

[482]1474—1475 г. Всъщност и след тази дата бейликът Караман запазил значителна автономия до началото на XVI в.

[483]Джиханшах (Мирза Музаффереддин) не бил персийски бей, а стоял начело на тюркменския племенен съюз Каракоюнлу, възникнал през XIV в. в районите на Източен Анадол, и водел непрекъсната борба за надмощие с другия голям тюркменски съюз — Аккоюнлу. Борбата се водила с променлив успех. Докато в началото на XV в. властта в Иран била у династията Каракоюнлу, то във втората половина на века там се закрепила династията Аккоюнлу и Узун Хасан свалил Джиханшах.

[484]1472—1473 г.

[485]1473—1474 г.

[486]1473—1474 г.

[487]12. VIII. 1473 г. Нешри има пред вид победата на османците над Узун Хасан в описаната битка, а не неговата смърт. Последният починал през 1478 г.

[488]Град Кафа бил една от главните генуезки колонии по кримското крайбрежие.

[469]Всъщност по време на похода османците завладели гр. Тану на азовското крайбрежие, където по-късно построили своя крепост — Азак.

[490]Вероятно става дума за татарското укрепление Ябу, което се споменава в списъка на градовете, отстъпени от Менгли Гирай I на крал Сигизмунд, съставен през 1514 г.

[491]Между другите завладени крепости били градовете Судак и Керч.

[492]1475—1476 г.

[493]1475—1476 г.

[494]Този стих представлява хронограма, в която е вплетена същата година — 880 по хиджра = 1475—1476 г.

[495]Османците нарекли Молдавия „Богдан еялети", т. е. „провинция на Богдан" в началото на XVI г. по името на молдавския княз Богдан III (1504—1517). Наименованието „Кара Богдан", което се среща не само в хроники, но и в официални османски документи, е резултат от влагане на ново съдържание в него. Ето например как анонимен османски географ от XVIII в. го обяснява: „Най-напред земята Богдан се наричала Дакия. Сегашното ѝ наименование „Богдан" произлиза от особен род пшеница с цилиндрични зърна (кара-бугдай), откъдето и названието „Кара Богдан".

Става дума за молдавския войвода Стефан III Велики (1457—1504).

[496]1476—1477 г. Нешри греши. Всъщност описаната битка станала през януари 1475 г. при Васлуй, където Стефан нанесъл тежко поражение на двойно по-голямата османска войска.

[497]1476—1477 г.

[498]1478—1479 г.

[499]Нешри разказва за строежа на османската крепост Илбасан — букв.„притискаща земята", днес гр. Елбасан, Албания.

[500]1478—1479 г.

[501]1480—1481 г.

[502]27. IV. 1481 г.

[503]3. V. 1481 г.

[504]Цитат от Корана (сура 59, стих 27—28).

ПОКАЗАЛЕЦ — КОМЕНТАР

на срещаните в текста лични[1] и географски имена и непреведени термини

А б а к у л у с — градина в Изник с. 62.

А б д у р р а х м а н, Г а з и — пълководец по времето на Осман и Орхан. с. 49, 50, 54, 55, 56, 59.

А б о л ь о н д (виз. Апохлония) — крепост на едноименно езеро (дн. езерото Апольонт), западно от Бурса. с. 64.

а в а р и з (авариз-и диване) — държавни тегоби, ангария, известни като „извънредни". Първоначално се налагали спорадично при нужда, но постепенно станали периодични, за да се превърнат в ежегодни данъци, изплащани в пари. с. 232.

А г а ч Д е н и з и — областта Лудогорие в Североизточна България. с. 209.

А г а ч Х и с а р ъ — крепост. Неидентифицирана. с. 293.

А г р и б о з (виз. Еврипос) — о-в Евбея, Гърция с. 282, 303, 304.

А д а — местност около Одрин, дн. известна като Сарайичи. с. 261, 278, 279.

А д а м (също 'Адем) — библ. име. Първият човек и прародител на човечеството. с. 118.

А д е м — вж. Адам. с. 256.

А д ж е м — Персия. с. 24, 210, 213, 227, 309, 311, 316.

А д ж л я н, Караси бей — от династията Карасиоглу. Умрял около 1336 г. с. 64.

А з а к — крепост и пристанище на Азовско море. Дн. гр. Азов, Ростовска област, РСФСР. Вж. и 489 бел. към текста. с. 318.

а з а п — (мн. ч. азапи) — пехотна войска, използувана в морския и речен флот, както и за охрана на крайморски крепости. с. 91, 95, 113, 265, 274, 285, 288, 314, 316, 317.

А з е б б е й — вестоносец на Муса. Неидентифицирана личност. с. 188, 251, 252.

---

[1] Личните имена в азбучния показател са подредени по основно име, а всички титли и прозвища са изнесени отзад със запетая.

Айдогду — син на Гюндюз и племенник на Осман. Умрял в 1302 г. с. 45.

Айдос — крепост. Дн. гр. Айтос, България. с. 94.

Аайдос (виз. Аетос) — крепост в областта Коджаели. Дн. не съществува; има възвишение със същото име. с. 54, 55, 59, 60, 300.

Айдън — турско феодално княжество в областта Йония, Западен Анадол, просъществувало до първата четвърт на XV в. с. 92, 113, 122, 123, 136, 139, 145, 158, 164, 166, 174, 185, 191, 209, 223, 263.

Айдънджък — селище на брега на Мраморно море. Дн. гр. Единджик, Турция. с. 67, 69, 76.

Айдъноглу — тюркменска династия, управлявала княжеството Айдън. с. 78, 121, 134, 173.

Айнък — крепост в Анадола. Неидентифицирана с. 242.

Ак Ова — крепост. Може би дн. гр. Акчова в областта Коджаели, Турция. с. 50.

Ак Сарай (виз. Колония Архелес) — гр. в Карамания, североизточно от Коня. Дн. гр. Аксарай, Турция. с. 124, 182, 305.

Ак Суикур ага — началник на дворцовата стража при Мурад I. с. 79.

Ак Тимур (известен като Акбаш) — син на Гюндюз и племенник на Осман. Умрял в 1301 г. с. 34, 43, 46, 50.

Ак Хисар — крепост в района на р. Сакаря, североизточно от Бурса. Неидентифицирана. с. 46, 47, 49, 246.

Ак Хисар — християнско с. в областта Гейве. Неидентифицирано. с. 201.

Ак чай — р. в басейна на р. Мендерес, Турция. с. 124.

Ак Шехир (виз. Филомилион) — крепост и гр. в бейлика Хамид. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 80, 95, 124, 138, 163, 203, 263, 298, 308, 309.

Ак Язъ — крепост в областта Коджаели на р. Мудурну, източно езерото Сапанджа. Дн. гр. Якязъ, Турция. с. 50, 54, 283.

Акбаш — пълководец на Орхан. Може би идентичен с Ак Тимур. с. 60.

Акбел — субашия при Мехмед Челеби. Неидентифицирана личност. с. 175.

Аксарайлъ — махала на Истанбул. Дн. квартал Аксарай. с. 305.

Акча Коджа — пълководец на Осман и Орхан. Умрял след 1323 г. с. 49, 50, 54, 55, 56, 59, 60.

Акча Коюнлу (също Ак Коюнлу) — тюркменско-огузки племенен съюз. с. 309.

Акча Лиман (също Акча Хисар) — крепост и пристанище на Мраморно море в п-ов. Галиполи около Булаир. Неидентифицирана. с. 68.

Акча Хисар — вж. Акча Лиман. с. 250, 264.

Акча Хисар — крепост в Албания. Дн. гр. Круя. с. 253.

акче — дребна сребърна монета и основна монетна единица в Османската империя до 1687 г. Терминът се употребява и в смисъл на „пари" изобщо. с. 43, 75, 192, 214, 230, 232, 237, 264, 270, 275, 280, 281, 298.

Ала Шехир (виз. Филаделфия) — гр. и област в Гермиян. Дн. гр. Алашехир, Турция. с. 58, 78, 121, 127.

Аладжа Хисар — крепост. Дн. гр. Крушевац, Югославия. с. 233, 248.

Алаеддин I Кейкубад, син на Кейхюсрев — селджушки султан (1219—1236). Вж. и 10 бел. към текста. с. 24, 25, 26, 27.

Алаеддин III Кейкубад, син на Ферамурз — селджушки султан, възкачвал се на престола през 1284, 1299, 1300 год. Вж. и 21 бел. към текста. с. 27, 28, 33, 34, 41, 42, 43.

Алаеддин, син на Ибрахим Караманоглу. Карамански прниц. с. 227, 297, 305.

Алаеддин (Али) бей, син на Мехмед II Караманоглу. Карамански принц. с. 297.

Алаеддин Али бей Караманоглу, син на Халил бей — карамански бей (1361—1391) с. 82, 87, 88, 89, 122, 124.

Алаеддин (Али) паша, син на султан Осман и внук на шейх Едебали. Умрял около 1340 г. Вж и 58 бел. към текста. с. 44, 57, 58, 60.

Алаеддин (Али) Челеби, син на Мурад II. Умрял в 1442/3 г. с. 247, 250, 262.

Алаеддин овасъ — местност между Ихтиман и Кюстендил. Неидентифицирана. Вж. и 163 бел. към текста. с. 103.

Алаеддиноглу — местност. Може би идентична с Алаеддин овасъ. с. 197.

Алайе (виз. Корахисион) — гр. в Южен Анадол. Дн. гр. Алания, Турция. с. 263, 305, 306.

алайбей — висш командирски чин в спахийската войска, подчинен на санджакбея. Командувал полк (алай), наброяващ 1000 души. с .195.

Али — четвъртият халиф след Мохамед. с. 117.

Али — вж. Алаеддин (Али) Челеби. с. 262.

Али бей — баща на Узун Хасан. с. 301.

Али бей Бабукоглу — водач на татарско племе във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 84.

Али бей (Бенги) Караманоглу, син на Алаеддин Али бей. Караманski бей (1419—1421; 1423—1424). с. 124, 227.

Али бей, Евренозоглу — акънджийски вожд при Мурад II и Мехмед II. Умрял около 1462 г. с. 235, 239.

Али бей, Михалоглу — акънджийски вожд при Мехмед II. с. 291, 292, 293, 297, 310, 312.

Али бей, Савджъоглу — татарски бей. с. 161.

Али Бистами, Шейх (известен като Мусаннифек) — персийски теолог и мистик при двора на Мехмед II. Умрял през 1470 г. с. 295.

Али Деде — мюсюлмански дервиш от Сиври Хисар, почитан като светец. с. 246, 247.

Али Кушчу, Мевляна — средноазиатски философ и астроном при двора на Мехмед II. с. 324.

Али паша, син на Кара Тимурташ паша, санджакбей на Сарухан по времето на Мурад II. Умрял около 1428 г. с. 215, 221.

Али паша Чандарлъ, син на Чандарлъ Кара Халил Хайреддин паша — везир и велик везир на Мурад I, Баязид I и Емир Сюлейман. Умрял през 1406 г. с. 82, 84, 85, 92, 93, 94, 95, 96, 99, 101, 103, 105, 106, 107, 109, 110, 113, 117, 131, 132, 136, 142, 176, 177, 179, 180, 184.

Алита — планина около гр. Едренос (Орханели). Неидентифицирана. с. 51.

Алп Арсланоглу — вж. Хасан бей, син на Алп Арслан. с. 231.

Алънджа — крепост. Неидентифицирана. с. 242.

Амасия (виз. Амастина) — гр. в Централен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 60, 123, 125, 137, 139, 142, 145, 160, 177, 192, 193, 206. 207, 221, 228, 229, 231, 259, 262, 278, 308, 311.

Амасра (виз. Амастра) — пристанище на южното черноморско крайбрежие. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 281, 283, 284.

Амид (виз. Амида) — гр. в югоизточната част на Анадола. Дн. гр. Диарбакър, Турция. с. 28, 235.

Амг бин Юмейе-и Зумейри — мюсюлмански светец. с. 136.

Анадол — с. 69, 78, 80, 82, 93, 95, 100, 122, 123, 167, 174, 176, 184, 191, 204, 215, 239, 248, 250, 263, 301, 308, 311, 312, 322.

Анадолу Хисар (също Йени Хисар и Йениджe Хисар) — крепост на анадолския бряг на Босфора. с. 264.

Анталия (в текста също Аталя; виз. Аталея) — гр. и при-

станище на Средиземно море в едноименен залив. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 89, 298.

Ап Сую — крепост около Гейве. Неидентифицирана. с. 49, 54, 59.

Арабистан — Арабия. с. 130, 132, 281.

Аргун — монголски хан от Илханската династия, баща на Газан Хан. с. 27.

Аркеши — р. Арджеш в Румъния, приток на р. Дунав. с. 123.

Арнавут — вж. Арнавутлук. с. 299, 300.

Арнавутлук — Албания. с. 223, 240, 253, 322.

Артък Ова — селище около Токат. Дн. гр. Артова, Турция. с. 156, 228.

Аруш — неидентифицирана местност. с. 163.

Аталя — вж. Анталия. с. 227.

Атина — гр. и крепост. Дн. столица на Гърция с. 126.

Ахлат — гр. в Югоизточен Анадол на западния бряг на езерото Ван. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 24.

Ахмед, син на Иляс от династията Ментешеоглу. с. 225. 226.

Ахмед, син на Мехмед I, османски принц. с. 213.

Ахмед, син на Мурад II, османски принц и валия на Амасия. с. 262.

Ахмед, син на Сервер Чавуш — чавушбашия при двора на Мехмед II. с. 298.

Ахмед бей — вж. Къзъл Ахмед. с. 286.

Ахмед Джелайири — султан от Илханската династия. Владетел на Багдад, 1410 г. с. 130, 134, 135.

Ахмед Кючюк, син на Мурад II, удушен при възцаряването на Мехмед II в 1451 г. с. 262.

Ахмед паша Гедик — бейлербей на Анадола (1461), везир (1470) и велик везир (1477), адмирал на флота (1480) по времето на Мехмед II. с. 319, 323.

Ахмед Хаджъ, син на Илери Ходжа, приближен на Осман. с. 53.

Ахмед, Хоразоглу — военачалник на Мехмед Челеби. с. 179.

Ахмед Чавуш — военачалник на Мурад I. с. 86, 87.

Ахмед Челеби, Саръ Якоболу — учен при двора на Исхак бей и караманси пратеник при Мехмед II. с. 298.

Ахмед Челеби, Фенаръоглу — военачалник при Мехмед II. с. 312, 315.

Ахмеди, Мевляна — известен османски поет (1335—1412). с. 187.

Ашък паша — известен османски поет и мистик (1271—1333), прадядо на хрониста Ашъкпашазаде. с. 63.

Ая Никола — виз. феодал, владетел на крепостта Ине Гьол (Ангелокома). Вероятно измислено име, образувано от изопачаване на крепостното название. с. 31, 40.

Ая София — църквата „Св. София" в Константинопол. Вж. и 403 бел. към текста. с. 270, 274, 273.

Аязменд (виз. Айаматион) — селище в Западен Анадол, срещу о-в. Лесбос. Дн. гр. Алтънова, Турция. с. 292.

Аян — езоро около Измитския залив. Дн. езерото Сапанджа, Турция. с. 50, 59.

Аяс, Мевляна — духовник от свитата на Орхан .с. 25.

Аяслук (античният Ефесос, виз. Айос Теологос) — крепост и гр. в Западен Анадол. Дн. гр. Сечук, Турция. с. 121, 191, 223.

Аяшулуийе — крепост на п-ов Галиполи около Булаир. Неидентифицирана. с. 68.

Баалбек — гр. в Ливан с руините на античния Хелиополис. с. 136.

Багдад — гр. в Арабския п-ов на р. Тигър. Дн. столица на Ирак. с. 130.

бадж — мито, пазарна такса. с. 43.

Баджъ Хисар — крепост около Анкара. Може би дн. с Баджъ, в района на Самутлу, Турция. с. 205.

Бай Ходжа, син на Сару Ятъ и племенник на султан Осман. Умрял в 1285 г. с. 31, 51.

байбурд — тюркменско номадско племе. с. 83, 86, 124, 312.

Байънджар — монголски пълководец. с. 26.

Бакли Павлиоглу — босненски феодален владетел. Неидентифицирана личност. с. 294.

Бакър Кюреси — гр. в бейлика Джандар. Дн. гр. Кюре, Турция. с. 170, 207, 221, 284, 285.

Бал Йоз — селище около езерото Апольонт. Неидентифицирано. с. 64.

Балабан паша — османски наместник на бейлика Ментеше при Мурад II. с. 225, 241.

Балабанджък — пълководец на Осман. с. 46.

Балу Бадра (виз. Палеопатрас) — пристанище на Коринтския залив. Дн. гр. Патра, Гърция. с. 279.

балтаджи (от „балта" = брадва) — султанска гвардия, въоръжена с алебарди. с. 237.

Балтаоглу — придворен на Мехмед Челеби. с. 192, 198.

Балх — гр. в Северен Афганистан. с. 24.

Балчур — известен монголски пълководец. Вж. и бел. 19 към текста. с. 27.

Балъкесри (виз. Палеохасирой) — крепост в бейлика Караси и негов център. Дн. гр. Балъкесир, Турция. с. 64, 164, 253.

Балък Хисар — селище около Анкара. Дн. с. Балъкхисар, разположено между Ескишехир и Сиврихисар, Турция. с. 261.

бан — южнославянска форма за „пан" — титла на управител на област в някои балкански страни през средните векове. При късния феодализъм съществували много независими банове в Далмация, Босна, Албания, Влашко и Трансилвания. с. 100, 254, 256, 257, 258, 280.

Барамбай — вожд на татарско племе във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 83, 87.

Баф Ова (възможно четене и Янова)— крепост в Пелопонес. Неидентифицирана. с. 279.

Бафра — селище в северната част на Централен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 206.

Баязид I, Хан (Йълдъръм), син на Мурад I — султан. Роден в 1360 г., на престола от 1389 до 28. VII. 1402 г. Умрял в 1403 г. с. 78, 79, 83, 88, 91, 92, 95, 99, 105, 108, 109, 113, 117, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 198, 207, 211, 216, 233, 262.

Баязид II, Хан (Вели), син на Мехмед II — султан. Роден в 1448 г., на престола от 1481 до 1512 г. Умрял в 1512 г., с. 21, 278, 308, 311, 314, 324.

Баязид Бистами — персийски мистик от IX в. с. 295.

Баязид паша — велик везир на Исфендияр. с. 207.

Баязид паша (Джеляледдин), син на Яхши — бейлербей и велик везир на Мехмед I. Умрял в 1421 г. с. 157, 158, 180, 195, 196, 198, 202, 204, 208, 209, 212, 214.

Баязид, Суфи (също Мевляна Баязид)— учител и наставник на Мехмед I. с. 162.

Баязид Челеби — вж. Баязид I. с. 80, 86, 87, 107.

Баяндър Хан — далечен прародител на Узун Хасан. с. 317.

Бедеви Чардак — крепостна кула в Токат, използувана като затвор. с. 192, 215, 225, 241, 249.

Бедреддин, Шейх (Шейх Бедреддин Махмуд Симави) — известен мюсюлмански мистик и писател, вдъхновител и организатор на селското въстание в Румелия и Западен Анадол от XV в. Обесен в 1420 г. с. 188, 208.

бей (мн. ч. бейове) — титла на монарх, военачалник и високопоставено лице от различен ранг. Най-общо значение — „гос-

подин", „благородник". с. 28, 29, 30, 60, 61, 75, 78, 83, 84, 86, 88, 92, 93, 95, 105, 113, 118, 122, 132, 134, 136, 137, 138, 140, 142, 145, 146, 150, 151, 152, 156, 157, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 169, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 182, 183, 184, 188, 192, 194, 197, 205, 208, 218, 220, 223, 227, 230, 236, 238, 240, 244, 246, 247, 251, 252, 256, 259, 278, 286, 288, 289, 290, 292, 293, 295, 299, 304. 305, 306, 309,322.

Бей Пазаръ — гр. на р. Сакаря. Дн. гр. Бейпазаръ, Турция. с. 141, 168, 177, 245.

Бей Шехри — крепост и град в бейлика Хамид, разположен на югоизточния бряг на едноименно езеро. Дн. гр. Бейшехир, Турция. с. 80, 89, 125, 203, 236, 237, 246, 263, 298, 309.

бейлербей — титла на военен и административен началник на най-голямата единица в административното деление на Османската империя — бейлербейството. с. 61, 121, 123, 127, 184, 204, 212, 214, 224, 236, 237, 244, 248, 250, 251, 263, 276, 285, 288, 308, 312, 313.

Белград — крепост и гр. в Сърбия. Дн. столица на Югославия. с. 240, 241, 248, 254, 276, 280.

Белина — селище в поречието на р. Сава, югозападно от Белград. Дн. гр. Биелина, Югославия. с. 241.

Бенги Али бей — вж. Али бей (Бенги). с. 227.

Бентуз — крепост. Навярно изопачено име на виз. крепост Панидос, на европейския бряг на Мраморно море, южно от Родосто. с. 73.

берат — султанска грамота за даване на владелчески права върху поземлени владения; указ, с който се назначава дадено лице на служба; свидетелство за определени привилегии. с. 219, 285.

Бергама (виз. Пергамос)— крепост в бейлика Караси. Дн. неголям град със същото име, югозападно от Балъкесир, Турция. с. 64.

Бергоз (виз. Аркадиополис) — крепост в Югоизточна Тракия, северозападно от Чорлу. Дн. гр. Люлебургас, Турция. с. 73, 74.

Берес — виз. феодал, владетел на крепостта Бурса. Вероятно измислено име, образувано от наименованието на крепостта. с. 51, 52.

Беркук, Мелик Захир — мамелюшки султан. Умрял в 1399 г. с. 133.

Бехисни — гр. в Източен Анадол. Дн. гр. Бесни, Турция. с. 130.

Бига — гр., разположен югоизточно от пристанището Карабига. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 77.

Бига (виз. Пихе) — крепост на малоазийския бряг на Мраморно море. Дн. гр. Карабига, Турция. с. 76, 77, 212, 216, 217.

Бигадос — крепост на източнотракийското крайбрежие на Мраморно море. Неидентифицирана. с. 271.

Биледжик (виз. Билохоми) — крепост на р. Карасу, източно от Бурса. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 26, 27, 31, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 47, 56, 60, 77.

Биш Кьопрю — селище при един от мостовете на р. Чарк, отичаща се от езерото Сапанджа. Дн. гр. Бешкьопрю, Турция. с. 50.

Биш Таш — местност между Биледжик и Тараклъ Йенидженеси. Неидентифицирана. с. 35.

Боазкесен — крепост на европейския бряг на Босфора. Дн. Румили Хисар. с. 128, 264, 265, 323.

Бободжа — крепост в Босна. Дн. гр. Бобовец, Югославия. с. 293.

Бога Оюк — местност в Анадола. Неидентифицирана. с. 26.

Бодинос — седловина в околностите на Бруса. Неидентифицирана. с. 169.

Бозкър — селище в Анадола югозападно от Коня. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 237

Болайир — пристанище на Мраморно море в северната част на п-ов Галиполи. Дн. гр. Булаир, Турция с. 68, 69, 71

Болвадин — гр. в Западен Анадол, югозападно от Анкара. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 246

Болозлъ Мурад — роб на Яхши бей. Неидентифицирана личност. с. 97

Болу — санджак. Дн. окръг Болу в Северна Турция, с център гр. Болу. с. 60, 248, 283, 285, 286, 289, 290

Боръ — крепост около Гюмюрджина. Неидентифицирана. с. 81

Босна — област в северната част на Балканския п-ов, Югославия. с. 90, 91, 234, 282, 292, 293, 295, 296

Бранче — крепост в района на Голубац. Може би дн. с. Браничево, Югославия. с. 280

Булгар — планина между Ерзинджан и Трапезунд. Неидентифицирана. с. 288

Булгара — планина около Коня. Неиндентифицирана. с. 302

Булгурага — пратеник на анкарския комендант Якуб бей до Мехмед Челеби. с. 176, 177.

Бурак бей — от свитата на Сюлейман бей. Неидентифицирана личност. с. 195, 196, 198

Бурса (виз. Пронса) — крепост и гр. в Северозападен Анадол, първа столица на османската държава. Дн. гр. в Турция със същото име с. 7, 40, 41, 44, 45, 46, 51, 53, 57, 58, 61, 63, 65, 66, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 79, 82, 83, 85, 89, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 128, 130, 131, 138, 139, 140, 141, 142, 163, 164, 166, 168, 169, 170, 172,

174, 176, 177, 178, 180, 185, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 198, 199, 201, 202, 206, 208, 209, 211, 213, 214, 218, 220, 222, 223, 224, 231, 232, 234, 238, 251, 260, 261, 262, 263, 264, 281, 282, 285, 287.

Бурханеддин, Кадъ (Ахмед) — владетел на тюркското феодално княжество с център Сивас, учен и писател. Умрял в 1398 г. с. 124, 125, 142

Бурханеддин, Кадъ (Ахмед) — владетел на тюркското и един от ръководителите на селското антифеодално въстание от 20-те години на XV в., действувал на п-ов Карабурун и района на Измир. с. 208, 209

Ваиз Мехмед — от двора на Исфендияр. Неидентифицирана личност с. 207

вакъф — феодална форма на владение върху движимо или недвижимо имущество, част от приходите на което били предназначени за религиозни или благотворителни цели. с. 121, 225, 247, 304

Вардар Йенидже си — вж. Йенидже Вардар. с. 235

Варна — крепост и столица на добруджанския княз Иванко. Дн. гр. в България. с. 96, 249

варсак — тюркменско племе, населявало областта северозападно от Киликия. с. 83, 85, 86, 87, 124, 245, 304

везир — висш държавен сановник, член на султанския съвет (Диван). Най-главният между везирите — великият везир — бил глава на имперската администрация и главнокомандуващ войската. с. 42, 52, 58, 61, 64, 76, 80, 82, 84, 92, 93, 105, 113, 122, 131, 134, 135, 136, 148, 151, 154, 157, 160, 163, 164, 167, 169, 170, 171, 174, 175, 178, 180, 182, 184, 188, 189, 194, 197, 202, 204, 208, 211, 212, 213, 214, 234, 247, 249, 252, 258, 265, 269, 270, 271, 273, 275, 287, 288, 293, 300, 308, 313, 322, 324

Венчан (също Вефчен) — българска крепост. Дн. с. Венчан, Варненско. с. 94, 95

Вефазаде (Абул Вефа Мустафа Муслихеддин) — шейх. Умрял в 1490/1 г. с. 272

Вефчен — вж. Венчан. с. 93

Видин — крепост и гр., столица на Видинското царство. Дн. гр. в България. с. 120, 121, 236, 239, 253

Видин Синанъ — санджакбей на Видинско по време на Мурад II. с. 236, 237

Визе (виз. Биксин) — селище в Южна Турция. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 195, 218

вилает — най-общо название на област, страна. В административното деление на империята през XV в. означава „околия“. с. 60, 63, 64, 95, 163, 168, 192, 209, 211, 224, 225, 237, 240,

242, 243, 247, 253, 254, 263, 275, 279, 280, 281, 284, 286, 287, 290, 291, 294, 298, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 308, 310, 320

Виладни, Мевляна (Мевляна Ахмед паша Валпеддиноглу) — кадия на Бурса и кадъаскер при Мехмед II, с. 302

Виранджа Хисар — местност на брега на Мраморно море, западно от Бига. Неидентифицирана. с. 67

Водине — селище в Южна Македония. Дн. гр. Едесса, Гърция. с. 121

Вук (Бранкович), син на Бранко Младенович — сръбски деспот. Умрял на 6. X. 1398 г. с. 100, 129, 137, 196

Вулкоглу (Георги Бранкович) — син на Вук Бранкович — сръбски деспот (1427—1456). с. 107, 114, 196, 218, 223, 233, 234, 236, 238, 239, 241, 242, 248, 249, 254, 274, 275, 276

Вълчитрън — селище в Сърбия. Дн. гр. Вучитрн, Югославия. с. 293

газават — „свещена" война за завоюване на иноверни земи и народи. Типично мюсюлманска религиозна норма, идейно знаме за завоевателните войни, водени от всички мюсюлмански общества. с. 72, 73, 82, 83, 84, 85, 95, 97, 109, 121, 126, 128, 134, 227, 234, 275, 279, 291, 320, 322

Газан Хан (Махмуд, син на Аргун) — монголски хан от Илханската династия (1295—1304). с. 27, 28

газела — лирическо стихотворение в средновековната източна поезия, състоящо се от 5—12 двустишия. с. 278

гази (газия, мн. ч. гази) — мюсюлманин, участвуващ в „свещена" война за вярата. Също почетна титла на прославилите се в газавата. с. 33, 41, 45, 46, 49, 51, 52, 54, 56, 59, 60, 62, 68, 69, 70, 73, 74, 76, 82, 86, 91, 98, 106, 107, 110, 112, 117, 118, 123, 128, 134, 144, 222, 223, 235, 236, 237, 241, 242, 251, 255, 256, 257, 270, 271, 274, 279, 280, 291, 295, 299, 315, 318, 321, 323

Галата — селище на северния бряг на Златния рог. Дн. квартал на Истанбул. с. 266, 271

Гебзе — християнско село в областта Коджаели. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 210, 218, 325

Гевале — крепост в Карамания. По-късно разрушена. с. 297, 301, 302, 307

Гедик Ахмед — вж. Ахмед паша, Гедик. с. 305, 306, 307, 309, 310, 314, 317, 318, 322, 323, 324

Гейве (виз. Кабеа) — крепост на р. Сакаря в областта Коджаели. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 46, 47, 59, 201

Гейикли Баба — дервиш, ученик на Баба Иляс, от времето на Орхан. с. 65, 71

Гемах — неидентифицирана област. с. 310

Гемлик (виз. Киос) — пристанище на анадолското крайбрежие на Мраморно море. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 52

Гелиболъ (виз. Калиполис) — важна крепост и пристанище на югозападния бряг на п-ов Галиполи. Дн. гр. Гелиболу, Турция. с. 69, 70, 71, 72, 73, 76, 80, 95, 100, 126, 127, 168, 214, 217, 233, 234, 235, 241, 249, 264 ,285, 291, 303, 308, 311

Гердран — лекар при двора на Баязид I и Мехмед I. с. 213

Гереде — селище на едноименна река, разположено северно от Анкара. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 145, 147, 171

Герме Хисар (виз. Ексамилион) — укрепление на Коринтския провлак. Дн. гр. Ексамилия, Турция. с. 243, 281, 282, 295

Гермиян — тюркменско феодално княжество с център Кютахия, васално на Румския селджушки султанат. Съществувало от края на XIII до средата на XV в., когато окончателно било присъединено към османската държава. с. 42, 43, 123, 125, 163, 164, 174, 185, 204, 219, 241, 263

Гермияноглу (Гермияноглуларъ) — тюркменска династия, управлявала княжеството Гермиян. с. 33, 34, 36, 38, 47, 77, 78, 79, 134, 137, 138, 202, 203, 218, 221

Гирипче — българска крепост. Вж. Крапчене. с. 98

Гъяседдин (Кейхюсрев II, Гъяседдин) — селджушки султан (1236—1245). с. 27

Гьозке — изчезналата българска крепост Козяк на Черно море. Дн. с. Обзор, Бургаско. с. 94

Гьозлероглу (Али бей) — местен тюркменски бей в областта Ладик. с. 154, 155, 156

Гьойнюк — селище около гр. Мудурну. Дн. гр. със същото име в окръг Болу, Турция. с. 35, 63

Гьок Алп Хан, син на Огуз Хан — митичен прародител на един от клоновете на огузките племена, между които и племето „кайъ", чиито потомци се считат османските турци. с. 24

Гьок Дере — малка рекичка в околностите на Бурса. Неидентифицирана. с. 72

Гьол Баашъ — област в околността на езерото Апольонт. Неидентифицирана. с. 64

Гюверджинлик (в текста също Гюерджинлик) — крепост и гр. на Дунав. Дн. гр. Голубац, Югославия. с. 129, 234, 249

Гюрджинлик — вж. Гювердживлик. с. 236, 280

Гюерджинлик местност на малоазийския бряг на Мраморно море. Неидентифицирана. с. 128

Гюерджинлик — местност на малоазийския бряг на Босфора. Дн. Анадолу Хисар. с. 128

Гюл Каланоз — крепост в околността на Бурса. Неидентифицирана. с. 35, 37

Гюмюлджине — крепост и гр. в Югоизточна Тракия. Дн. гр. Комотини (Гюмюрджина), Гърция. с. 76, 81, 306

Гюмюлоглу — акънджийски вожд във войската на Дюзме Мустафа. с. 215

Гюмюш Хисар — крепост около р. Биничка Морава. Неидентифицирана. с .107

Гюн Догду, син на Сюлейман Шах и брат на Ертугрул. с. 25

Гюндюз, сина на Ертугрул и брат на султан Осман. с. 27, 30, 34, 44, 45, 63

Гюндюзоглу — съвременник на Мурад II. Неидентифицирана личност, с. 234

Гюрани, Мевляна (Ахмед бин Исмаил) — теолог, преподавател в Бурса по времето на Мурад II от 1451 г. Умрял в 1488 г. с. 275, 281

Давуд Кайсери, Мевляна — учен правовед и преподавател в медресето на Изник. Умрял в 1350 г. с. 63

Давуд паша — бейлербей на Анадола при Мурад II и Мехмед II, по-късно вевзир и велик везир. Умрял в 1498 г. с. 251, 313, 314

Дайъ Караджа бей — вж. Караджа бей, Дайъ. с. 271, 276

Дадъ Хатун — бавачка на Баязид I. с. 79

Дадъ Хатун — бавачка на Мехмед II. с. 223

Даренде (виз. Тарадон) — гр. в Източна Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 130

Даръджа — с. в областта Коджаели на Мраморно море Дн. с. със същото име, с. 130

Дарюлхадис — селище по долината на р. Тунджа. Неидентифицирано. с. 262

Давели Каба Хисар — гр. в Карамания. Дн. гр. Девели, Турция. с. 124

Девлетлю Каба Агач — местност в Източна Тракия около крепостта Полония. Неидентифицирана. с. 81

Деврекяни (в текста също Дюрекяни) — селище северозападно от Кастамони. Дн. с. в Турция със същото име. с. 223

Деирмен дере — с. Дермандере, дн. Първенец, Пловдивско, с. 195

Дели Балабан — военачалник на Мурад I. с. 81

Дерваз — малка река в северната част на Централен Анадол, приток на р. Кизъл Ърмак. с. 144, 160

дервиш — мюсюлмански монах, аскет, мистик. с. 65, 66, 77, 79, 120, 261, 265, 324

дестан — поема, епически разказ. с. 267

Джабер — крепост и гр. на р. Ефрат. Дн. на територията на Сирия. с. 24, 25

Джаник — малко тюркско феодално княжество в северната част на Централен Анадол. Дн. област в провинция Самсун, Турция. с. 125, 170, 203, 206, 228, 231, 310

Джебе — изтъкнат пълководец на Чингиз Хан. с. 24

Джебе Алп — субашия на Бурса при Мурад II. с. 251

Джейхун — р. Аму Даря. с. 112, 118

Джемале — крепост около Кър Шехир. Дн. с. Джемале, северно от Кършехир, Турция. с. 182

джемази-юл еввел — петият месец на арабската лунна година. с. 269, 270

джемази-юл ахър — шестият месец на арабската лунна година. с. 126

Джимбени (виз. Цимпе) — крепост с неуточнено положение на източния бряг на п-ов Галиполи. с. 67, 68

Джихангир шах — военачалник на Мехмед I. с. 147

Джиханшах (Мирза, Музафереддин) — владетел на тюркменското княжество Каракоюнлу, свален от Узун Хасан. Умрял в 1467 г. с. 242, 309, 317

Джюнейд бей — вж. Измироглу (Джюнейд бей) — с. 206, 224

Диван — султански съвет, имащ характер на съвещателен орган на управлението. с. 42, 61, 158, 188, 193, 212, 213, 222, 252

Диврик (виз. Тефрихи) — гр. в Източен Анадол. Дн. гр. Дивриги Турция. с. 130, 132

диздар — комендант на крепост. с. 139, 149, 150, 181, 275.

Дил — езеро около Изник и едноименно пристанище. Неидентифицирани. с. 41

Диметока (виз. Дидимотихон; бълг. Димотика) — крепост в Тракия. Дн. гр. Дидимотихон, Гърция. с. 71, 74, 242

Димешк — архаично название на гр. Дамаск. с. 136

Диманоз — виз. феодал, владетел на крепостта Едренос (дн. гр. Орханели, Турция). По всяка вероятност измислено име, произлязло от изопачаване на крепостното название. с. 51

Динбоз — крепост между Бурса и Йенишехир. Дн. има с. Димбоз, югозападно от гр. Йенишехир, Турция. с. 45

Добрич (също Добръджа) — българска крепост. Може би дн. с. Добротица, Търговишко. с. 93

Добруджаоглу (Иванко), син на Добротич — добруджански княз след 1385 г. с. 92, 96

Добръджа — българска крепост. Вж. Добрич. с. 98

Доган — мартолос на Мурад II. Неидентифицирана личност. с. 254

Доган — роб на Баязид I. Неидентифицирана личност. с. 127

Доманич — голяма планинска верига между Кютхия и Бурса. с. 26, 33.

Дракула, Ефлякоглу — Влад III Дракул, влашки войвода (1431, 1436—1442, 1443—1447). с. 222, 223, 239, 240, 241.

Дракулаоглу (също Казъклъ войвода) — Влад IV Цепеш, влашки войвода (1456—1462, 1476—1477). с. 290.

Дулкадър — тюркменско феодално княжество в Югоизточен Анадол около Бехисни и Елбистан. с. 308.

Дулкадъроглу — тюркменска династия, управлявала княжеството Дулкадър. с. 125, 172, 193, 194, 202, 230.

Дуюран бей — татарски бей. с. 175.

Дъмъшкар — гр. в Трансилвания. Дн. гр. Тимишоара, Румъния. с. 239.

Дърава— сръбска крепост. Възможно авторът да говори за р. Драва. с. 280.

Дърама (виз. Драма) — крепост в Тракия. Дн. гр. Драме, Гърция. с. 81.

Дърач — крепост и гр. в Албания. Дн. гр. Дурес. с. 299.

Дюгюнджю или — селище около Одрин. Вероятно дн с. Дююджюлю, в околностите на гр. Бабаески, Турция. с. 187.

Дюрекяни — вж. Деврекяни. с. 286, 287.

Ебу Еюб Ансари — сподвижник и знаменосец на Мохамед. с. 273.

Ебу Исхак (Ибрахим), син на Шехрияр — основател на дервишки орден. Умрял в 1034 г. с. 141.

Ебу Саид (Мирза) — от династията на Тимуридите. Роден в 1427 г., детрониран от Узун Хасан в 1467 г., умрял в 1468/9 г., с. 309, 317.

Евреноз, син на Мурад II. с. 223.

Евреноз, Гази, син на Иса бей — прочут военачалник на Орхан, Сюлейман паша и Мурад I. Умрял в 1417 г .с. 71, 74, 75, 76, 78, 80, 81, 82, 99, 103, 105, 106, 108, 110, 113, 115, 117, 121, 127.

Евреноз Хаджъ — военачалник на Емир Сюлейман. с. 179, 182, 185, 186, 195, 196.

Евренозоглу (Али) бей, син на Евреноз Гази. Вж. Али бей, Евренозоглу. с. 218.

Егирдир — гр. в бейлика Хамид, на южния бряг на едноименно езеро. Дн. гр. Егридир, Турция. с. 86, 95.

Егригьоз — крепост в бейлика Гермиян, западно от Кютахия. Дн. село със същото име в околността на гр. Емет, провинция Кютахия. с. 78.

Едебали, шейх — предводител на религиозния рицарски орден на ахиите; съвстник и тъст на Осман. Умрял около 1324 г. с. 31, 32, 33, 42, 44, 51, 56, 61, 63.

Едже бей (също Якуб Едже) — военачалник на Орхан и Сюлейман паша. с. 67, 68.

Едже Овасъ (виз. Мадиос) — крепост в южната част на п-ов Галиполи. Дн. гр. Еджеабад, Турция. с. 70, 71.

Едирне (също Едрене; виз. Адрианополис, бълг. Одрин) — втората столица на османските султани след Бурса. Дн. гр. Едирне, Турция. с. 74, 76, 77, 81, 82, 93, 94, 95, 121, 123, 126, 141, 142, 167, 184, 185, 195, 206, 211, 214, 217, 219, 232, 233, 237, 238, 240, 241, 242, 248, 249, 250, 252, 259, 260, 262, 264, 265, 275, 278, 281, 282, 285, 290, 305, 316, 325.

Едремид (виз. Адримитион) — крепост в бейлика Караси. Дн. гр. Едремит, Турция. с. 64.

Едренос (виз. Адриани) — крепост югозападно от Бурса на р. Атранос. Дн. гр. Орханели (Бейдже), Турция. с. 45, 51.

Ейменоз — българска крепост на нос Емине. Дн. с. Емона, Бургаско. с. 94.

Ейне бей — военачалник на Мурад I, Баязид I и Сюлейман. Умрял в 1404 г. с. 86, 87.

Ейне бей (Ине Али баба), син на Меликеддин — субашия на Балъкесир, с. 101, 107, 113, 117, 142, 164, 165.

Ейне Ходжа — пратеник на анкарския комендант Якуб бей до Мехмед Челеби. с. 176, 177.

Ексамилийе (виз. Екзамилион) — крепост на п-ов Галиполи. Дн. с. Ортакьой, северно от Буланр, Турция. с. 69.

Елбистан — гр. в Югоизточен Анадол. Дн. каза в района на Мараш, Турция. с. 259.

Елван бей, син на Пашаджък ага — главен чашнигир на Мехмед I, Мурад II. с. 79, 212, 223.

емин — доверен човек. с. 225.

емир — господар, управител. с. 95, 130, 131, 137, 142, 206, 268, 278, 315.

Емир Али Челеби — потомък на прочутия турски мистик и писател Джеляледдин Руми. с. 302.

Емир бей — военачалник на Узун Хасан. с. 310.

Емир Деде — планина в Анадола между бейлиците Гермияп, Хамид и Караман. Дн. планината Емирдаг, Турция. с. 245.

Емир Сейид — вж. Емир Султан с. 234, 261.

Емир Султан (в текста също Емир Сейид) — популярен турски мистик, почитан като светец. Умрял в 1429 г. с. 232.

Емирджи (също Мирча) — изопачено име на влашкия войвода Мирча I Стари (1386—1418). с. 123.

Емирзе Джиханшах — вж. Джиханшах (Мирза, Музаффереддин). с. 317.

Енгюри (виз. Анкара, Ангора) — гр. и крепост в Централна Анадол. Дн. гр. Анкара, столица на Турция. с. 25, 73, 95, 123, 136, 137, 170, 171, 174, 176, 182, 184, 185, 189, 192, 193, 194, 203, 204, 246, 261, 285.

Енез (виз. Аинос, бълг. Еноз) — крепост и пристанище на Егейско море. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 74, 273, 302, 303.

еничар — постоянна пехотна войска в Османската империя. Еничарският корпус възникнал в 1361 г. и първоначално се формирал от военнопленници и отвлечени в робство момчета от балканските и европейските страни. По-късно бил въведен специален данък „девширме" за набирането им от подвластното християнско население. От средата на XVII в. нататък еничарският корпус се набирал от турци-мюсюлмани. Ликвидиран бил от Махмуд II в 1826 г. с. 75, 186, 212, 244, 251, 263, 264, 265, 277, 314, 315, 317.

Ергене — мост и селище на р. Ергене, приток на р. Марица. Дн. гр. Узункьопрю, Турция. с. 231, 232, 261.

Ерегли (виз. Хераклея) — гр. на Черно море в областта Кастамону, Дн. гр. в Турция със същото име. с. 26, 304.

Ерзинджан (виз. Аксирис) — гр. и крепост на р. Ефрат в района на Ерзурум. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 24, 130, 131, 136, 137, 163, 206, 242, 288, 298, 308, 311.

Ерзурум (араб.-перс. Арз-и Рум = Румска земя, виз. Теодосиополис) — крепост и гр. в Анадола. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 24.

Ермен — вж. Ерменийе. с. 206.

Ерменак (виз. Германихополис) — гр. в Киликия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 299, 309.

Ермени — проход между Биледжик и Бозоюк. с. 26, 31, 153.

Ермени Пазаръ (с друго име на Армаша, Ермеше) — селище в областта Коджаели. Дн. гр. Акмеше, Турция. с. 60.

Ерменийе — вж. Ермени Пазаръ.

Ерменийе (също Ермен) — Армено-кюрдското плато в източната част на Анадола. с. 24, 54.

Ертена (Ередна, Алаеддин) — основател и емир на тюркменско феодално княжество с център Сивас. Умрял в 1352 г. с. 132, 137.

Ертугрул, Гази — вожд на огузкото племе „кайъ" и основател на граничен бейлик, васален на селджушкия султанат.

Баща на основоположника на самостоятелната османска държава — Осман. Роден около 1198 г., умрял около 1281 г. с. 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 35.

Ертугрул, Челеби, син на Баязид I (1376—1393) с. 121, 132, 142.

Ески — крепост в Източна Тракия. Дн. гр. Бабаески, Турция с. 74, 76.

Ески Гебзе — християнско село в областта Коджаели. Дн. с. Ескихисар, Турция. с. 211.

Ески Истанбуллук — българска крепост. Дн. гр. Преслав. с. 94.

Ески сарай — първият дворец на османските султани в Истанбул. Вж. и бел. 410 към текста. с. 272.

Ески Хисар — вж. Ески Шехир. с. 29, 48.

Ески Шехир (също Ески Хисар, виз. Дорилеон) — крепост в Анадола на р. Порсук. Дн. гр. Ескишехир, Турция. с. 28, 30, 33, 34.

Ефлека — българска крепост. Неиндентифицирана. с. 91.

Ефляк — княжество Влахия. с. 93, 98, 121, 123, 127, 183, 184, 201, 205, 290, 291.

Ефлятон — Платон. с. 203.

Ефрасяб — древен туранск герой. с. 26.

Ефрат — вж. Фърат. с. 118.

завие — отшелническа обител или малък манастир на дервиши. с. 32, 35, 53, 58, 66, 71, 77, 120.

Заганос паша — възпитател на Мехмед II. с. 253.

Загарджи Якуб — военачалник на Мехмед I. с. 153.

Загра (също Ески Загра) — гр. Дн. гр. Стара Загора. с. 74, 76, 195.

Зворник — крепост и гр. на р. Дрина. Дн. гр. в Югославия със същото име. с. 296.

Зейнелабидин, сан на Кадъ Булханеддин, в двора на Мурад II. Умрял в 1442/3 г. с. 237, 247.

Зейтун — с. в околностите на Самсун. Дн. с. в околия Алачам, Турция. с. 230.

Зибин — гр. в Трансилвания. Дн. гр. Сибиу, Румъния. с. 239.

Зишт Ова — българска крепост. Дн. гр. Свищов. с. 94, 98.

Зъхне (виз. Сихне) — крепост в Тракия. Дн. селището Зихна, недалеч от Неа Зихне, Гърция. с. 82.

Ибн Кадъ Симавие — вж. Бедреддин, Шейх. с. 208.

Ибрахим бей Караманоглу, син на Мехмед II Ка-

раманоглу. Владетел на бейлика Караман от 1423 г. Умрял в 1463 г. с. 227, 236, 237, 245, 247, 263, 285, 287, 297, 299, 302.

Ибрахим паша (Чандърлъ), брат на великия везир Чандърлъ Али паша, везир на Муса в Одрин, втори везир и кадъаскер на Мехмед Челеби, велик везир на Мурад II. Умрял 1429 г., с. 188, 189, 215, 216, 219, 221, 234, 252.

Ибрахим паша, син на Халил паша Фандерлъ, възпитател на Баязид II, дългогодишен кадия на Одрин, везир (1486 г.) и велик везир (1488 г.). Умрял около 1498 г. с. 314.

Изладн — гр. Златица. с. 248.

Изладн дербенд — Златишкият проход. с. 248.

Измир — крепост и гр. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 172, 173, 191, 192, 212.

Измироглу (Джюнейд бей) — от династията Айдъноглу, субашия на Измир до 1419 г. на служба при Мехмед I. Умрял в 1425 г. с. 172, 173, 174, 191, 214, 215, 216, 223, 225.

Измироглу (Хамза бей) — брат на Джюнейд бей. Умрял в 1426 г. с. 195, 196, 212, 213.

Изник (виз. Никея) — крепост и гр. на едноименно езеро в северозападната част на Анадола. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 41, 44, 50, 61, 62, 63, 71, 166, 209, 219, 221, 222.

Изникмид (виз. Никомидия) — крепост и гр. на малоазийския бряг на Мраморно море. Дн. гр. Измид, Турция. с. 50, 54, 59, 60, 63.

Икиздже — село между Бурса и Инегьол. Дн. с. в Турция със същото име. с. 33.

Илбасан — османска крепост в Албания. Дн. гр. Елбасан. с. 299.

Илбеги, Хаджъ — прочут военачалник на Орхан и Мурад I. Умрял около 1365 г. с. 64, 70, 71, 73, 74, 76.

Илгаз — планински хребет в северната част на Централен Анадол. с. 207.

Илери Ходжа — доверено лице при двора на Осман и Орхан. с. 53.

Илиджа — българска крепост на Константин Велеславци. Дн. гр. Кюстендил. с. 102, 103.

Иляс — виночерпец на Мехмед Челеби .с. 180.

Иляс Баба, Хорасански — прочут дервиш и мистик от Амасия, дядо на поета Ашък паша. с. 65.

Иляс бей — военачалник при Мурад I, командир на пешаците. с. 86, 87, 95.

Иляс бей, Ментешеоглу — син на Якуб бей. Умрял в 1421 г. с. 214, 225, 264.

имам — служител в джамия, назначаван от държавата. Без да бъде духовно лице, имамът изпълнявал функцията на мюсюлмански свещеник и ръководил религиозните ритуали. с. 28, 120, 210.

имарет — благотворително заведение за изхранване на бедни, сираци и пътници. Средствата за поддържане на имаретите били вземани от нарочно завещани за целта имоти-вакъфи. с. 63, 65, 71, 77, 120, 129, 141, 166, 200, 208, 210, 211, 232, 260, 261, 272, 273, 318, 325.

Ин Хисар — крепост в областта Иньоню. Дн. гр. Инхисар, в околностите на Ескишехир, Турция. с. 30.

Иналоглу (Ибрахим бей) — тюркменски бей, властвувал над областта Токат. с. 150, 151, 152, 153, 154, 155, 185.

Инджегиз — крепост в Източна Тракия, недалеко от Чаталджа. Дн. с. в Турция със същото име. с. 81, 189, 191, 218.

Инджеджюк Балабан — военачалник при Мурад, I, командир на пешаците .с. 86, 93, 113, 117.

Инджир Пънаръ — извор на река Калдърайък в околностите на Биледжик, Турция. с. 36.

Ине Гьол (виз. Ангелокоми) — крепост югоизточно от Бурса. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 31, 33, 35, 40, 41, 44, 65, 66, 287.

Иньоню — селище в Анадола в областта Султаньоню. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 28, 29, 30.

Ипсала (виз. Ипсала) — крепост в Източна Тракия. Дн. град в Турция със същото име. с. 74, 75, 122, 134, 273, 274.

Ипсили — крепост в околностите на Измир. Дн. с. Доганбей, Турция. с. 224.

Иран — с. 24.

Иса бей — военачалник на Мурад I. с. 117.

Иса бей — от династията Айдъноглу. Умрял в 1391 г. с. 224.

Иса бей — караманскн принц, син на Мехмед II Караманоглу. с. 227, 237, 238.

Иса бей, Еврепозоглу — акънджийски вожд и санджакбей при Мурад II. с. 214, 240, 276.

Иса бей, Исхакбейоглу — губернатор на Скопие при Мехмед II. с. 275, 276.

Иса Челеби (също Иса бей), син на Баязд I. По време на междуособиците владял Балъкесир. Умрял в 1404 г. с. 142, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174.

Иса бей (Узгуроглу Иса паша) — валия на Анадола и везир по времето на Мудра II. Умрял в 1479/80 г. с. 252, 263.

Исакчъ — гр. на р. Дунав. Дн. гр. Исакча, Румъния, с 205.

Искендер (Гьорг Кастриоти, Скандербег) — албанска феодал и предводител на антиосманското народно въстание. Умрял на 17. I. 1468 г. с. 240, 253, 299.

Искендер бей Михалоглу — акънджийски вожд по времето на Мурад II и Мехмед II. с. 115, 296.

Искендер (Мирза) — син на Кара Юсуф Каракоюнлу. Умрял в 1437 г. с. 206, 234, 242.

Искендер-и Зюлкарнейн — арабско име на Александър Македонски (Велики), син на Филип II Македонски — цар на древна Македония (336—323 пр. н. е.). с. 110.

Искендерийе — античната крепост Скадар. Дн. р. Шкодра, Албания. с. 90, 91, 322, 323.

Искете — крепост. Дн. гр. Ксанти, Гърция. с. 81.

Искилип — селище в северната част на Централен Анадол. областта Чорум. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 208.

Исмаил, син на Кастамонския бей Изседдин Исфендияр. с. 283, 284, 285, 286, 287, 290.

Испарта (виз. Парис) — крепост и гр. в бейлика Хамид. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 80.

Истанбул (или Костантиние, виз. Византион, Константинопол) — столица на Византийската империя и трета столица на Османската империя до 1923 г. с. 41, 50, 52, 54, 56, 60, 62, 127, 128, 129, 131, 136, 140, 142, 165, 166, 167, 168, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 201, 210, 211, 219, 264, 265, 266, 269, 271, 272, 273, 274, 276, 279, 284, 285, 289, 290, 291, 293, 295, 298, 300, 301, 302, 305, 307, 309, 316, 319, 320, 322, 323, 324, 325.

Истеноз (Истанос) — гр. в бейлика Теке, северозападно от Анталия. Дн. гр. Коркутели, Турция. с. 89.

Исфендияр бей (Изеддин) — бей на Кастамония. Умрял на 26. II. 1443 г. с. 125, 134, 136, 141, 144, 161, 169, 170, 171, 172, 183, 184, 202, 205, 206, 207, 209, 221, 222, 223, 238.

Исхак — син на Караманоглу Ибрахим, изгонен от Мехмед II в 1464 г. с. 297, 298, 299, 301, 307.

Исхак бей — санджакбей на Скопския санджак по времето на Мурад II. Умрял в 1465 г. с. 120, 233, 238, 241, 242, 244.

Исхак паша — бейлербей на Анадола, везир при Мурад II и Мехмед II, велик везир от 1470 г. Умрял около 1485 г. с. 249, 252, 261, 263, 264, 290, 305.

Исхак Факъх — пратеник на Гермияноглу Сюлейманшах при Мурад I. с. 77, 78.

Итбурну — село в околностите на Ескишехир. с. 29, 30.

Ифлаган (виз. Флагония) — крепост на средноанатолийското черноморско крайбрежие. Неиндентифицирана. с. 284.

Ифни — крепост около Кастамония и Синоп. Неиндентифицирана. с. 286.

Ихтиман — гр. в България .с. 102, 197.

Ичил — област в Кастамония. Дн. вилаета Ичел, Турция. с. 297, 299, 305, 307, 309.

Йезид, син на Муавия — втори халиф от династията на Омеядите. с. 136, 137.

Йелеконийе — византийски феодал, владетел на крепостта Ялакова. Вероятно измислено име, свързано с наименованието на крепостта. с. 59.

Йели дере — местност в поречието на Южна Морава. Неиндентифицирана. с. 196.

Йелю юрд — селище в Сърбия. Неиндентифицирано. с. 280.

Йендже бей — бей на Галиполи при Мурад I. с. 95.

Йени куле — вж. Боазкесен. с. 264, 265.

Йени Сале — селище на р. Дунав. Вероятно дн. с. Ново село, Видинско. с. 205.

Йени Хисар — вж. Анадолу Хисар. с. 264.

Йени Хисар — крепост и гр. в Югозападен Анадол. Дн. гр. Йенихисар, Турция. с. 59, 264.

Йени Шехир — гр. Ларисса, Гърция, с. 126, 221, 279.

Йени Шехир — крепост и гр. около Изник. Дн. гр. Йенишехир, Турция, с. 36, 41, 44, 46, 47, 50, 56, 77, 90, 120, 131, 166, 179, 187, 290.

Йениджже — крепост. Вж. Таракчъ Йениджеси. с. 63.

Йениджже Вардар — гр. в Македония, западно от р. Вардар. Дн. гр. Яница, Гърция. с. 214.

Йергьоги (виз. Теодоруполис) — гр. на р. Дунав. Дн. гр. Гюргево, (Джурджу), Румъния, с. 205, 240.

Йеркапъ — местност около Бурса. Неиндетифицирана. с. 200.

Йомер бей — везир на Узун Хасан, пленен от Мехмед II през 1473 г. с. 316.

Йомер бей, Турханоглу — военачалник при Мехмед II. с. 312, 313, 315.

Йона — християнски феодал във войската на княз Лазар в битката на Косово поле (1389 г.). Вероятно албанският владетел Гьон Кастриоти. с. 112.

Йоргуч паша — санджакбей на Амасия при Мурад II. с. 221, 228, 229, 230, 231.

Йълдъз — крепост в Пелопонес. Вероятно дн. гр. Астрос, Гърция. с. 281, 282.

Йълдъръм Хан — вж. Баязид I. с. 48, 77, 139, 141, 143, 144, 145, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 170, 213, 214, 297.

Кавала — пристанищен град в Тракия. Дн. гр. в Гърция със същото име. с. 81.

Кадем, Ахи (Хошкадем) — уважаван жител на Бурса. с. 218.

кадия — съдия в шериатски съд, който раздавал правосъдие въз основа на мюсюлманското религиозно право. с. 42, 43, 60, 61, 72, 75, 79, 128, 129, 131, 132, 188, 208, 209, 210, 217, 218, 225, 226, 242, 259, 271, 273, 274, 278, 289, 292, 303, 304, 319.

Кадъаскер (също казаскер) — глава на съдебната власт в Османската империя. До 1480 г. кадъаскерът бил един, а след разширяване на държавата в Европа станали двама — един за Румелия и един за Анадола. Кадъаскерите се подчинявали на върховния религиозен глава — шейхюлисляма. с. 61, 72, 75, 76, 141, 172, 188, 201, 208, 209, 249, 275, 302.

Каз овасъ — местност около Токат. Вероятно дн. нахия Казова, Турция. с. 150, 153, 156

Казан — вожд на татарско племе с център гр. Казан във войската на Алаеддин бей Караманоглу. с. 87

Казанджъ Доган — еничарски ага при Марад II. с. 250, 264

Кайсери (виз. Кесария) — крепост в Централен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 299, 300.

Кала Коня — византийски феодал, владетел на крепостта Конур Хисар. Изопачено име. с. 70.

Калдърайък — р. в Северозападен Анадол, Турция. с. 37, 40.

Каледжик — вж. Каледжюк. с. 170, 207

Каледжюк (в текста също Каледжик) — крепост в околностите на Анкара. Дн. гр. Каледжик, Турция. с. 141.

Калканделен — крепост. Дн. гр. Тетово, Югославия. с. 299

Калоноз — брат на византийския владетел на крепостта Караджа Хисар. Вероятно изопачено името Калоянис. с. 33

Камчъ — р. Камчия. с. 94.

Кангръ — вж. Канкъръ. с. 207

Кангъръ — (също Кангри, Кангр) — гр. в бейлика Джандар. Дн. гр. Чанкаръ, Турция. с. 170.

Кандъра (виз. Комилистанон) — селище в областта Коджаели. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 54, 59, 60

Каплуджа (в текста също Капъджа) — местност около

Бурса. Дн. местността Чекирдже, известна със своите горещи минерални извори. с. 40, 46, 58, 71, 77, 119, 120, 199, 200

капуджи (букв. „вратар“) Капуджите били дворцова гвардия, която обезпечавала охраната на султанския дворец и изпълнявала редица други функции в дворцовия живот. с. 79

капуджибашъ — началник на дворцовата стража. Покъсно — почетна благородническа титла. с. 193, 221, 295

Кара Агач — крепост и гр. в белийка Хамид. Дн. гр. Шарки Караагач, Турция. с. 80

Кара Баг — гр. в Иран. с. 136

Кара Богдан — Молдовското княжество. с. 319, 320, 321, 322

Кара Девлетшах — тюркменски бей, получил от Тимур земи около Амасия. с. 146, 147, 155

Кара Дениз — Черно море. с. 116, 283, 300, 317

Кара Йолюк (Осман бей) — емир на тюркменския племенен съюз Аккоюнлу. с. 117, 226, 227, 234, 235, 242, 316

Кара Йолюкглу — вж. Хабил бей Кара Йолюкоглу. с. 230

Кара Коюнлу — тюркменски племенен съюз в Източен Анадол и Иран. с. 130, 206

Кара Мукбил — военачалник на Мурад I. с. 93, 117, 186, 187

Кара Мюрсел — кадъаскер на Караманоглу Мехмед бей с. 60, 201

Кара Рахман — наследник на Орхановия пълководец Гази Абдуррахман, отличил се в битката за Истанбул. с. 56

Кара Рюстем, Мевляна — учен и военачалник при Мурад I. Вж. и 98 бел. към текста. с. 75, 131.

Кара Сервер (Сервер ага) — везир на Караманоглу Ибрахим бей, пратеник при Мурад II. с. 247

Кара Тикин — крепост северно от Изник. Неидентифицирана. с. 49, 50, 62

Кара Тимурташ — възпитател на Баязид I, бейлербей на Румелия след Лала Шахин. Умрял в 1404 г. с. 80, 86, 92, 121, 123, 124, 127

Кара Тонлу (също Карадонлу) — селище в Македония, може би идентично с Кратово. Вж. Кратова. с. 104, 106, 275, 293

Кара Ферийе (виз. Беройа) — крепост в Македония. Дн. гр. Верия, Гърция. с. 82, 129

Кара Халил (Халил бей, Кара) син на Ибрахим паша и внук на Чандарлъ Хайреддин Кара Халил, военачалник на Му-

са, кадъаскер на Мехмед Челеби, велик везир на Мурад II и Мехмед II. Умрял през 1453 г. с. 195

Кара Хисар — крепост в бейлика Гермиян. Дн. гр. Афион Карахисар, Турция. с. 206, 302, 308, 309, 311

Кара Хисар — крепост около гр. Кемах. Дн. гр. Шебин Карахисар Турция. с. 85, 125, 154, 298, 316

Кара Ходжа (Алаеддин Али Есвед) — проповедник и преподавател в медресето на Изник по времето на Орхан. Умрял през 1397 г. с. 63

Кара Чепиш — крепост в долината на р. Сакаря. Неидентифицирана. с. 47, 49, 50, 54

Кара Юсуф — емир на тюркменския племенен съюз Каракоюнлу (1390—1421) с. 130, 134, 135, 206, 234

Кара Яхия — племенник и военачалник на Кастамонския бей Изеддин Исфендияр. с. 144, 155, 160, 161, 162

Карабурун — п-ов. в Мала Азия на Егейско море. Дн. п-ов. Чешме, Турция с. 209

Караджа бей — бейлербей на Анадола при Мурад II. Умрял в 1444 г. с. 186, 187, 250

Караджа бей — бейлербей на Румелия при Мехмед II. с. 277

Караджа Даг — планината Караджа Даа в малоазийска Турция, южно от гр. Анкара. с. 25

Караджа Хисар (виз. Дорилайон) — крепост, разположена югозападно от гр. Ескишехир на р. Порсук. Дн. гр. Карашехир, Турция. с. 26, 27, 33, 34, 42, 43, 44, 47, 48, 63

Караджа Хъзър (Коджа Хъзър) — еничарски командир при Мурад II. с. 251

Караман, син на Караманоглу Ибрахим. Неиндентифициран караманси княз. с. 297, 305

Караман (също Карамания, Караманси вилает) — тюркско феодално княжество в южната част на Централен Анадол с център Ларенде (Караман), образувано в средата на XIII в. след разпадане на Румския селджушки султанат. с. 75, 83, 92, 122, 123, 131, 142, 163, 164, 168, 174, 183, 191, 192, 203, 219, 227, 238, 245, 263, 290, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 309, 311

Караманоглу — тюркменска династия, управлявала бейлика Караман. с. 78, 83, 84, 85, 86, 88, 121, 123, 141, 172, 181, 182, 183, 184, 213, 218, 238, 241, 246, 247, 248, 249, 254, 271, 287, 290, 304, 306

Караси (Кареси) — малко тюркменско феодално княжест-

во с център Балъкесир. Съществувало от началото на XIV в. докъм 1361 г., когато окончателно било завладяно от османците. Дн. окръг Кареси, Турция. с. 64, 65, 67, 69, 72, 86, 100, 121, 136, 164, 166, 168, 185

Карасиоглу — тюркменска династия, управлявала бейлика Караси. с. 64, 65.

Карасу — проход в близост с крепостта Гейве. с. 48

Карасу — неидентифицирано название. с. 197

Карлуджа Или — земята, владяна от деспота на Епир — Карло Токо I. с. 92

Карлъ ели — вж. Карлуджа Или. с. 282

Картал Хисаръ (виз. Карталимил) — пристанище на малоазийския бряг на Мраморно море. Дн. гр. Картал, Турция. с. 211

Карун — име на богат човек в Корана, станало нарицателно. с. 261

Карън Овасъ — селище южно от Балкана. Дн. гр. Карнобат. с. 123, 201

Кастамони (виз. Кастамон) — гр. в Централен Анадол, център на бейлика Джандарогулларъ, известен в османските истории също като „Бейлик на Исфендиярогулларъ". Дн. гр. Кастамону, Турция, с. 78, 123, 125, 126, 136, 141, 170, 172, 203, 207, 221, 223, 284, 286, 287, 289, 311

Касъм, син на Караманоглу Ибрахим — караманси княз. Умрял през 1483 г. с. 297, 305, 307, 308, 309, 310

Касъм, син на владетеля на Коджа Каясъ Хайдар бей. с. 230

Касъм бей, син на кастамонския владетел Изеддин Исфендияр. с. 202, 205, 207, 221

Касъм паша — бейлербей на Румелия при Мурад II с. 248

Касъм (Челеби), син на Баязид I. Умрял през 1407 г. с. 142

Касъмоглу — неиндентифицирана личност. с. 227

Каф — вж. Кух-и Каф. с. 112

кафтан — мъжка горна дългополa дреха, която се считала за почетен подарък, даван за особени заслуги. При високопоставени лица бил украсяван със златни кордони, елмази и други скъпоценни камъни. с. 163, 208, 219, 222, 263, 278, 287, 292, 306, 318

Кая Алп — един от легендарните родоначалници на османския род. с. 24

Кеки Визе (виз. Дакибиза) — крепост. Дн. гр. Гебзе, вилаета Коджаели, Турция. с. 60

Кемах (виз. Кемаха) — селище в Източен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 316

Кенгри — крепост около Анкара. Неидентифицираиа. с. 141

Кербеля — гр. в Ирак на р. Ефрат. с. 137

кервансарай — голям хан, място за спиране и почивка на керванн. с. 31, 208

Кестел — (виз. Кастелион) — крепост източно от Бурса. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 45

кетхуда — с термина кетхуда (кехая) са били означавани най-различни служби в Османската империя: шеф на дворцовата стража, министър на вътрешните работи, еничарски полковник, домакин, еснафски старейшина и пр. Най-общото му значение е „представител", „пълномощник", „заместник". с. 30, 36, 132, 209.

Кефе (Кафа) — крепост и гр. на южното кримско крайбрежие. Дн. гр. Феодосия, СССР. с. 317, 318, 319

Кешан (виз. Кисон) — крепост в Източна Тракия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 74

Кешиш Дагъ — планината Олимп. Дн. планината Улудаа, Турция. с. 65

Кираставча (също Киришдавиче) — българска крепост. Неиндентифицирана. Може би старата крепост Кестрич (Кастрица), дн. с. Виница, Видинско. с. 94, 98

Кир Лука — византийският държавник Лукас Нотарас. с. 265, 269, 270

Кирмастъ (виз Кремасти) — крепост югозападно от Бурса на р. Кирмастъ. Дн. гр. Мустафа Кемал паша, Турция. с. 64, 200

Ките (или Кете, виз. Кетохея) — крепост западно от Бурса. с. 45, 58

Клеместорийе — християнска владетелка на крепостта Кирмастъ. Вероятно измислено име, съставено от името на крепостта. с. 64

Кобила, Милош — сръбски благородник, убил Мурад I. с. 118

Коджа Ефенди (Махмуд, син на Мехмед, Мевляна) — кадия на Бурса по времето на Мурад I. с. 79

Коджа Или — област в Северозападен Анадол. Дн. окръг Коджаели, с център Измит, Турция. с. 60, 128, 250

Коджа Каясъ — крепост в околностите на Османджик. Дн. с. Коджакая, околия Везиркьопрю, Турция. с. 230

Коджа Наиб — телохранител на Баязид I, диздар на Амасия при Мехмед I и наиб на Бурса при Мурад II. с. 138

Коджаджък — крепост в Албания. Неидентифицирана. с. 240

Козлу Дере — село, разположено западно от Галиполи. Дн. с. Джевизли, Турция. с. 217

Козлуджа Дере — вж. Козлуджа Пънар. с. 265

Козлуджа Пънар (също Козлуджа Дере) — нисък терен край Златния рог. Дн. квартал Касъм в Истанбул. с. 265

Конур Алп — пълководец на Осман и Орхан. с. 49, 50, 54, 55, 59

Конур Хисар — крепост, разположена вероятно около Галиполи. Неидентифицирана. с. 70, 71

Конурпа (също Конрапа) — селище по долното течение на р. Сакаря. Дн. гр. Дюздже, Турция. с. 54, 60

Конуш — селище и крепост в околностите на Пловдив. Дн. с. Конуш, Пловдивски окръг. с. 208

Коня (виз. Иконион) — гр. в Централен Анадол. От 1116 г. до началото на XIV в. Коня била столица на Румския селджушки султанат, известен по нейното име още като Иконийски. с. 24, 27, 28, 41, 42, 63, 85, 88, 89, 122, 124, 203, 204, 247, 297, 301, 302, 308

Коран — свещената книга на мюсюлманите, в която са събрани проповедите и заповедите на Мохамед, произнесени от него или приписани нему. с. 28, 29, 72, 109, 113, 131, 166, 183, 205, 210, 260

Корфьоз (в текста също Кьорфоз) — укрепление в Коринтския провлак. Дн. гр. Коринтос, Гърция. с. 279

Кос Ова — местността Косово поле. Сърбия. с. 245, 255, 276

Кос Ова (или Кос Овасъ) — българска крепост. Може би дн. с. Кьосевци, Търговишко. с. 94, 98, 196

Костантинийе — вж. Истанбул. с. 54, 90, 126, 140, 211, 220, 265, 270, 293, 300

Коюл Хисар — крепост в северната част на Централен Анадол. Дн. гр. Коюлхисар, Турция. с. 284, 287, 288, 301

Коюн Муса (Муса паша, Коюн) — везир и велик везир на Муса Челеби. Умрял в 1413/4 г. с. 185, 187

Коюн Хисар (виз. Бафеон) — крепост североизточно от Бурса, в близост с крепостта Динбоз. с. 45, 59

Крапчене — българска крепост. Може би днешното село Кепча, Търговишко. с. 94

Кратова — сребърни мини и гр. в околността на крепостта Юскюб. Дн. гр. Кратово, Югославия. с. 120

Кубадоглу (Гюнейд бей) — емир на крепостта Мюсюлмански Самсун. с. 147, 148, 155

Кувач Или — областта Ковачевич в Босна, разположена по средното течение на р. Дрина. с. 294

Кула Шахин — вж. Хадъм Шехабеддин паша. с. 244, 272

Куладжа — крепост в околностите на Ине Гьол. Неидентифицирана. с. 33

Кулзум-и Ахзар (или Бахр-и Ахзар) — арабско наименование на Атлантическия океан. с. 116

Кулуч Хисар — крепост в северозападната част на Босна. Дн. гр. Ключ, Югославия. с. 293

Кум Бургаз — крепост по източнотракийското крайбрежие на Мраморно море. Неидентифицирана. с. 271

Кумджук — баня в гр. Сиври Хисар. с. 181

Курд — ага на азапите във войската на Мурад I. с. 113

Курд Хасан, син на Измироглу Джюнейд бей. Умрял в 1425/6 г. с. 224

Куршунлу — вж. Куршунлу Килисе. с. 196

Куршунлу Килисе — селище в Сърбия между Ниш и Прищина. Дн. гр. Куршумлия, Югославия. с. 255

Кутбеддин (шейх Кутбеддин Изники) — пратеник на Баязидовия син Иса Челеби при Тимур. Умрял 1418 г. с. 140, 324

Кутлу бей (в текста също Кутлуджа) — военачалник на Мурад I и субашия на Егирдир. с. 86, 95

Кутлу Бога — пограничен бей при Мурад I. с. 93

Кутлуджа бей — вж. Кутлу бей. с. 87, 93

Кух-и Каф — митична планина, в която живеела легендарната птица анка. с. 257

Къбръс — о-в. Кипър. с. 227

Къвръм йол — местност между Кастамония и Синоп. Неидентифицирана. с. 125

Къзъклъ войвода — вж. Дракулаогоглу. с. 290, 291

Къзъл Аган йениджеси — селище в Южна Тракия. Дн. гр. Елхово. с. 217

Къзъл Ахмед — брат на Исфендияроглу Исмаил бей, при двора на Мехмед II. с. 285, 286, 287, 289, 290, 298, 310

Къзъл Коджа — предводител на тюркменско племе в областта Амасия и Токат. с. 228, 229

Къзъл Хисар — укрепление в близост до о-в. Евбея. Неидентифицирано. с. 303, 304

Къзълджа Куле — местност или селище около Сивриҳисар. Неиндентифицирано. с. 245

Къзълджа Тузла — селище в бейлика Караси. Можеби днешното с. Тузла, западно от гр. Айваджък, Турция. с. 64

Кълейон — византийски феодал, владетел на крепостта Коюл Хисар. Неиндентифицирана личност. с. 59.

Кълъч Арслан бей, син на Лютфи бей. Последен потомък на Румската селджушка династия и владетел на Алания до 1471 г. с. 306, 307, 308

Кър Шехир — гр. в Караман. Дн. гр. Кършехир, Турция. с. 141, 182

Кърк дилим — крепост и местност в областта Чорум, долината на р. Чекерек. с. 125

Кьоклюк Хисар — вж. Одгюглюк. с. 69

Кьопекоглу (Хюсеин бей) — местен тюркменски бей в областта Артъкова. с. 156

Кьопрю Хисар — селище в околностите на Йенишехир. Неиндентифицирано. с. 36, 44

Кьор Зейнел, син на Узун Хасан. Умрял в 1473 г. с. 314

Кьорфоз — вж. Корфьоз. с. 281, 295

Кьосе Михал (Гази Михал бей) — византийски феодал, приел исляма и станал един от първите пълководци на Осман. Умрял в 1326 г. с. 30, 35, 37, 38, 39, 46, 47, 49, 51, 52

Кьосемихалоглу Мехмед бей — вж. Мехмед бей, Михалоглу. с. 219

Кьосе Хамза, санджакбей на Анталия по времето на Мехмед II. с. 298

Кьстендил — деспод Константин, син на Вълкашин. с. 86, 92, 103

Кьотюрюм Баязид (Джеляледдин Баязид), син на Адил — бей на Кастамони. Умрял в 1385 г. с. 123, 125

Кьоюн Пънаръ — извор на р. Калдърайък, Турция с. 36

Кьошк бюки — селище в областта Карамания. Неиндентифицирано. Вж. и бел. 189 към текста. с. 123

Кюкюрдлю — вероятно квартал на Бурса. Неидентифицирано име. с. 58

Кюпелиоглу (Мевляна Мухиеддин Мехмед Кьопрюлюзаде) — кадъаскер при Мехмед II. с. 302

Кюрд шейх Хасан — княз на кюрдите в Чемишгезек. с. 288, 289

Кюрели — селище. Неидентифицирано. Може би идентично с Бакър Кюреси, Турция. с. 169

Кюрюдже — крепост в района на Голубац. Неидентифицирана. с. 280

Кютахия (виз. Котиайон) — крепост и главен град на бейлика Гермиян. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 26, 78, 79, 84, 89, 92, 95, 246, 263, 264

Кючюк Мустафа — вж. Мустафа Челеби. с. 218, 219, 220, 221, 222

Кябе (Каабе) — голяма джамия в центъра на Мека. с. 99, 120, 241

Кяфир Исхак — военачалник на Узун Хасан. с. 313

Лаз — нарицателно название на сръбските земи. с. 233, 234, 238, 241, 242, 274, 275, 280, 283, 293

Лаз (някъде в текста и Лазар) — сръбският деспот Лазар Гребляновић (1367—1389). с. 80, 88, 89, 90, 91, 92, 99, 100, 101, 102, 104, 106, 107, 112, 114, 118, 119, 120, 121, 129, 223, 227

лала — възпитател на принцовете в османския двор. с. 220, 264, 265

Лала Шахин паша (в текста също Шахин Лала) — възпитател на Мурад I и първи румелийски бейлербей. Умрял около 1384 г. с. 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 90, 91, 92, 93.

Ларенде (виз. Ларанда) — гр. в Караман. Дн. гр. Караман, Турция. с. 85, 124, 246, 247, 301, 302, 304, 305

Леблебеджи Хисар (също Люблюдже) — крепост в района на р. Сакаря, североизточно от Бурса. с. 46, 47

Лефке (виз. Левки) — крепост североизточно от Бурса в района на р. Сакаря. Дн. гр. Османели, Турция. с. 47, 48

Лундура — крепост в Пелопонес. Дн. гр. Леондарион, Гърция. с. 281, 282

Льок — християнски бан. Неидентифициран. Вж. бел. 377 към текста. с. 254, 257

Люлюфер (Нилюфер) Хатун (виз. Холофира) — съпруга на Орхан и майка на Сюлейман паша и султан Мурад I. с. 40

Мадара — българска крепост. Дн. с. Мадара, Шуменски окръг, с. 93, 94

Мал Тепе — поляна около Гебзе. Неидентифицирана местност. с. 325

Мал Хатун, дъщеря на Йомер бей — първа съпруга на Осман и майка на Орхан. с. 29

Малатия (виз. Мелитини) — гр. в Източен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 28, 130, 132, 135

маликяне — доживотно право на владение върху приход от имот. с. 30

Малхун Хатун, дъщеря на Едебали — втора съпруга на Осман. с. 32, 56

Манастир — византийска църква в крепостта Бурса, покъсно джамията „Давуд паша", където се намира гробът на Осман. с. 41, 57, 232

Маниса (виз. Магнисия) — гр. в областта Сарухан. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 53, 209, 249, 252, 253, 278

Мармара — Мраморно море. с. 44

мартолос (от гръцкото „арматолос" = въоръжено лице) — спомагателна османска войска, сформирана от християнско население из различни области на Румелия. Главно задължение на мартолосите била охраната на труднодостъпни планински местности. Имали право да носят оръжие и били освобождавани от някои данъци. с. 31, 70, 244, 254

Марулийе — крепост в Тракия. Дн. гр. Марония, Гърция. с. 81

Махмуд, син на Себюктекин — султан от династията на Газневидите (969—1030). с. 24

Махмуд бей Касабоглу — пратеник на Мехмед II при караманския бей. с. 263

Махмуд бей Ментешеоглу, син на Якуб бей. с. 225

Махмуд паша (Ангелович) — бейлербей на Румелия при Мехмед II, велик везир (1453—1467), адмирал (1467—1472), велик везир (1472—1473). Умрял в 1474 г. с. 275, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 301, 302, 303, 308, 310, 312, 316

Махмуд Челеби, син на Мехмед I. Ослепен османски принц. Умрял в 1429 г. с. 213, 234

Махмуд Челеби, син на Чандарлъ Ибрахим паша и зет на Мурад II. Умрял в 1474. с. 248, 282

Махмуд шейх, син на Едебали — военачалник на Орхан. с. 51

Махрем (виз. Махрамион) — селище в бейлика Караси. Дн. с. Бахрамкьой около Бергама, Турция. с. 64

мевлевихане — приют за дервиши от ордена „мевлеви". с. 260

мевляна — почетна титла, давана на някои уважавани улеми и кадии, със значение „наш господарю", „наш господине". с. 5, 7, 120, 273

Меджелдин — кадъаскер при Мехмед II. с. 275

меджлис — събрание, заседание, съвет. с. 29, 278, 304

Меджнун Табак — поле около Халеб. Неидентифицирано. с. 135

Медина — гр. в Саудитска Арабия, почитан от мюсюлманите като свещен. Това е градът, в който отива Мохамед след излизането си от Мека. с. 211, 261

медресе — мюсюлманско религиозно училище, в което се изучавали Корана и шериатското право. с. 60, 63, 71, 77, 120, 141, 210, 211, 260, 272, 273, 304, 305

Мезид — тюркменски бей, зет на Сиваския владетел Кадъ Бурханеддин. с. 157, 158

Мезид бей — военачалник на Мурад II. Умрял в 1442 г. с. 220, 221, 244

Мекедже — крепост в района на р. Сакаря, североизточно от Бурса. с. 46, 47

Мека — гр. в Саудитска Арабия, почитан от мюсюлманите като свещен. Роднят град на пророка Мохамед. с. 211, 241, 261

Мелек Шах (Кьор Шах Мелек) — възпитател на Муса, по-късно преминал на страната на Мехмед Челеби. с. 188, 227

Менемен (виз. Меменос) — селище в най-западната част на Анадола. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 132

Менкюб — крепост на южното крайбрежие на п-ов. Крим. Дн. гр. Балаклава, СССР. с. 319

Ментеше — тюркменско феодално княжество в Югозападен Анадол, просъществувало до средата на XV в. с. 92, 122, 123, 174, 185, 225, 263, 264

Ментешеоглу — тюркменска династия, управлявала бейлика Ментеше. с. 78, 122, 123, 126, 134, 173, 213, 225, 226

Мерзифон — селище в северната част на Централен Анадол, около Амасия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 207, 228

Мерич — р. Марица. с. 73, 74, 77, 99, 195, 279

Мерич Бола — майка на Халил паша, дама от двора на Мурад II. с. 223

месджид — място за молитва; малка джамия без постоянен имам, често строена от дърво. с. 53, 58, 60, 63, 71, 76, 77, 128, 129, 157, 158, 252, 274, 283, 289, 292, 304, 318, 319, 323

Месих паша — османски военачалник при Мехмед II. с. 323, 324

Месуд II Гъяседдин, син на Кейкавус II — селджушки султан, изкачвал се четири пъти на престола (1288/3, 1284, 1293, 1302 г.) с. 28

Месури — крепост в Пелопонес. Дн. гр. Мистрас, Гърция. с. 281, 282

Мехмед I, Хан, Гази (Челеби), син на Баязид I — османски султан. Роден в 1389, възкачил се на престола в 1413 и умрял в 1421 г. с. 136, 137, 138, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 174, 177, 179, 181, 182, 185, 188, 189, 191, 193, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 260, 262, 297

Мехмед II, Хан, Гази (Фатих), син на Мурад II — османски султан. Роден в 1430 г. На престола: (1444—1446; 1451—1481 г.). с. 21, 42, 53, 211, 235, 249, 252, 253, 259, 261, 262, 263, 264, 265, 271, 272, 273, 274, 276, 278, 281, 282, 283, 284, 287, 289, 290, 297, 298, 300, 301, 304, 305, 307, 310, 311, 314, 315, 316, 317, 318, 320, 321, 322, 324, 325

Мехмед Бакър — военачалник на Узун Хасан. с. 314

Мехмед бей, Миннетоглу — татарски предводител. с. 295

Мехмед бей, Акчайлъ — военачалник при Мурад II и Мехмед II. с. 264

Мехмед бей Караманоглу, син на Алаеддин Али бей — караманси бей (1402—1414; 1421—1423 г.) Умрял в 1423 г. с. 124, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 227

Мехмед бей Карамапоглу, син на Ибрахим. с. 307

Мехмед бей Михалоглу — вж. Михалоглу (Мехмед бей) — с. 215

Мехмед паша, син на Едебали. с. 32

Мехмед Салоглу — военачалник на Мехмед Челеби. с. 179

Мехмед Шах паша Фенариоглу — съвременник на Мурад II. Умрял в 1434/5 г. с. 238

Мечка — българска крепост. Неидентифицирана. с. 93

Миглоч — българска крепост. Може би дн. с. Михалич, Видинско. с. 94.

Мидилли — крепост на о-в. Лесбос. Дн. гр. Митилини, Гърция. с. 291, 292, 293, 295, 296

Миннет бей — военачалник на Баязид I, пленен от Тимур в анкарската битка. По-късно в двора на Мехмед I, с. 138, 208

мирахор — началник на султанската конюшня. с. 244

Мирча — вж. Емирджи. с. 123

Михалич (виз. Милитуполис) — гр. и крепост западно

от Бурса, около езерото Апольонт. Дн. гр. Караджабей, Турция. с. 172

Михалоглу (Мехмед бей), син на Михал бей и правнук на прочутия османски пълководец Гази Кьосе Михал бей. Бейлербей при Муса, а по-късно на служба при Мехмед Челеби. Умрял в 1423 г. с. 181, 185, 188, 190, 195, 198, 215, 216, 219, 220, 227

Михалчи — византийски феодал, брат на владетелката Клемасторийс. Вероятно измислено име. с. 64

Михлу — крепост в Пелопонес. Неидентифицирана. с. 279

Мора — Пелопонес. с. 129, 243, 244, 279, 280, 281, 293, 295

Морава — река в Югославия. с. 196

Морава Кичи (буквално „Мала Морава") — река Българска Морава с. 100, 106, 107

Морава Улу (буквално „Велика Морава") — река Западна Морава, с. 100, 101, 102

Муданя — град и пристанище на Мраморно море в залива Гемлик. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 285

Мудурни (виз. Модрини) — селище в северозападната част на Анадола. Дн. гр. Мудурну, окръг Болу, Турция. с. 35, 54, 63, 163, 246

Мурад I, Хан, Гази, син на Орхан — османски султан. Роден в 1326 г., възкачил се на престола около 1362 г. и умрял в 1389 г. с. 40, 59, 63, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 88, 89, 90, 93, 95, 99, 100, 102, 103, 107, 109, 111, 112, 113, 115, 118, 119, 120, 121, 143

Мурад II, Хан, Гази, син на Мехмед I — османски султан. Роден в 1403/4 г., на престола: 1421—1444; 1446—1451 г. Умрял в 1451 г. с. 21, 53, 61, 139, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 225, 227, 228, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 245, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 257, 259, 260, 261, 274, 281, 282, 301, 324

Мурад — вестоносец. Вероятно идентичен с Болозлъ Мурад. с. 94

Муса Челеби, син на Баязид I — владял румелийските земи на империята през 1410 г. Умрял в 1413 г. с. 142, 163, 166, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 208, 209

Мусалла — област около крепостта Галиполи. Неидентифицирана. с. 217

Мусаннифек — вж. Али Бистами. с. 295

Мустафа, Ахи — доверен човек на татарския бей Али Савджиоглу. с 161

Мустафа бей — военачалник на Баязид I, пленен от Тимур в анкарската битка. с. 138

Мустафа бей — еничарски ага при Мехмед II. с. 264
Мустафа бей, син на Мехмед бей Караманоглу. с. 204
Мустафа Челеби (Дюзме), син на Баязид I — претендент за османския престол. Роден в 1380 и умрял в 1422 г. с. 136, 137, 142, 214, 215, 216, 217, 218
Мустафа Челеби (Кючюк), син на Мехмед I — претендент за османския престол. Умрял в 1423 г. с. 213
Мустафа Челеби, син на Мехмед II — управител на Коня. Роден в 1450 г., умрял в 1474 г. с. 278, 302, 308, 309, 310, 311, 314, 316,
Мут — крепост в Караман. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 307
мухарем — първият месец на арабската лунна година. с. 262
Мъгълкара (виз. Мегалиагора) — крепост в Източна Тракия. Дн. гр. Малкара, Турция. с. 80
Мъсър — Египет. с. 78, 83, 91, 124, 130, 132, 135, 214, 235, 242, 252
мюеззин — лице, което призовава мюсюлманите за молитва от минарето на джамията. с. 94, 210, 318
мюлк — феодално владение с права на пълна собственост. с 63
мюселем (буквално „неоспорим", „необлагаем") — мюселемите били участници във военнопомощен корпус и съставяли най-ранната конница в империята. Като възнаграждение получавали необлагаеми с данъци чифлици. с. 265
Мюстеджаб — военачалник при Мурад I, командир на пешаците. с. 86, 87, 93
мюхеллил — лице, което произнасяло „Няма друг бог освен алах". с. 260

наиб — заместник, помощник на кадията в даден град или област. с. 138, 139
намаз — молитвен ритуал, който правоверният мюсюлманин изпълнява пет пъти на ден. с. 94, 247, 271, 318
нахия — военноадминистративна единица, подчинена на казата. До XVI в. играе ролята на каза. с. 64, 142, 207, 223, 236, 282
Невабри — вж. Никьобри. с. 244, 275
Нериман — герой на персийския епос. Велик юнак и прадядо на Рустем. с. 26, 113, 257, 314
Нигболъ — вж. Никаболъ. с. 98, 123, 127, 129, 290
Накаболъ (в текста също Нагболъ) — българска крепост на р. Дунав. Дн. гр. Никопол. с. 94
Никисар — вж. Никсар. с. 167

Никсар (в текста също Никисар) — крепост и гр. в Северен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 147

Никьобри (в текста също Невабри) — крепост и гр. в Южна Сърбия. Дн. гр. Новобрдо, Югославия. с. 241, 475

Нил — река в Африка. с. 118

Нилюфер — вж. Люлюфер. с. 40

Нилюфер (също Люлюфер, виз. Солоис) — река около Бурса. Дн. р. Нилюфер, Турция. с. 40, 251

Ниш — крепост в Сърбия. Дн. гр. със същото име в Югославия. с. 80, 82, 102, 248

Ниш Тоган — пратеник на Мурад II до Георги Бранкович. с. 218

Нура Софу (Нурсофу), син на Караманоглу Ибрахим в двора на Мехмед II. с. 297

Нюкесри — българска крепост. Дн. вероятно с. Новград, Свищовско. с. 94, 98

Нюшерван (Нюшireван) — сасанидски шах (531—579 г.). Вж. и 220 бележка към текста. с. 133

Огуз Хан — легендарен родоначалник на номадските тюркски племена-огузи, нахлули масово в Мала Азия през XI в. с. 21

Одгюклюк (също Кьоклюк Хисар) — крепост на п-ов. Галиполи. Неидентифицирана. Вж. също 82 бележка към текста. с. 68

Ойнаш Хисаръ — крепост около Ескишехир. Неидентифицирана. с. 48.

ока — мярка за тежина, колебаеща се в различните райони между 100 и 400 дирхема. с. 81

Оклук — крепост около Коня. Може би дн. с. Обрук, разположено между Коня и Акшехир, Турция. с. 203

Орудж бей, син на Кара Тимурташ — военачалник на Емир Сюлейман, бейлербей на Анадола и везир при Мурад II. Умрял в 1426 г. с. 186, 215, 221, 223, 224

Оруз бей ага — придворен на Мурад II. с. 238

Орхан Гази — син на Осман — османски султан. Роден между 1272 и 1288 г. На престола от 1324, умрял между 1359 и 1362 г. с. 25, 40, 41, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 71, 72, 113, 119, 143, 232

Орхан, син на Мурад II. Умрял по времето на баща си. с. 261

Осман, Хан, Гази, син на Ертугрул — основател на османската династия. Родов княз от 1281 г. и независим владетел на османската държава от около 1300 г. Умрял в 1323/4 г.,

с 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 53, 56, 57, 58, 61, 146, 175, 232

Осман Челеби, син на Умур — санджакбей на Гермиян. Умрял в 1444 г., с. 241

Османджък — гр. в северната част на Централен Анадол на р. Къзълърмак. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 125, 160, 230

Отлук — селище в бейлика Хамид. Дн. с. в областта между гр. Афион и Сандъклъ, Турция. с. 227.

Отлук белли — местност в Източен Анадол. Неидентифицирана. с. 313.

Пазарлъ Доган — военачалник при Мурад I. с. 93, 98

Парс бей (Мелик Ешреф Барсбай) — мамелюшки султан (1422—1438) с. 214, 235, 242

Пасин — селище по долината на р. Ефрат и река със същото име. Дн. каза Пасинлер (Хасан кале) във вилаета Ерзурум. с. 25.

Паша бей (Дели паша), син на Исхак бей — военачалник при Мурад II. с. 223

Паша Йигит бей — военачалник на Мурад I, Баязид I и първи османски губернатор на Скопие. Умрял в 1413 г. с. 93, 106, 120, 121, 125, 126

Паша Киреджe (Шах Ана) — съпруга на Якуб бей Гермияноглу. с. 223

Пашаджък ага — главен чашнигир на Баязид I, с. 79

Пендик (виз. Падихион) — селище на малоазийския бряг на Мраморно море. Дн. с. със същото име, Турция. с. 211

Пир Али бей, Диленджиоглу — водач на татарско племе и военачалник на караманския бей Алаеддин. с. 84

Пир Ахмед, син на Караманоглу Ибрахим — поставен начело на бейлика Караман от Мехмед II в 1464/5 г., изгонен от Узун Хасан в 1468 г., умрял в 1474 г. с. 297, 298, 299, 300, 301, 302, 305, 307, 308, 309, 310, 315

Пир Йомер — тюркменски бей, управител на Ерзинджан, с. 206

Полва — селище в Сърбия. Неидентифицирано. с. 280

Полия — областта Апулия в югоизточната част на Апенинския п-ов. с. 323, 324

Полония (виз. Схопелос) — крепост в Източна Тракия. Дн. гр. Полос, Турция. с. 81

Постин шуш Баба (Сейид Мехмед) — дервиш и от-

шелник от Бухара. Умрял по времето на Орхан в Йенишехир. с. 77, 120.

Прищине — гр. на Косово поле в Сърбия. Дн. гр. Прищина, Югославия. с. 274

Пънар баш̆ — местност югоизточно от Бурса в подножието на Олимп. с. 51.

Пъравади — българска крепост. Дн. гр. Провадия, с. 93, 94, 97

рамазан — деветият месец на мохамеданската лунна година. с. 120

Рамазан, Шейх — кадъаскер по времето на Баязид I, с. 141.

ребиюл еввел — третият месец на мохамеданската лунна година. с. 270, 317, 325.

реджеб — седмият месец на арабската мохамеданска лунна година. с. 262.

Рейхан паша — евнух в двора на Мурад II.. с. 223, 238

Родос — о-в, в Средиземно море. с. 323, 324

Рум — арабско название, възприето и от персийците, селджукските турци и османците за означаване на Мала Азия. Произлиза от официалното наименование на Византийската империя — Римска., с. 23, 24, 25, 27, 28, 73, 124, 125, 133, 134, 136, 139, 140, 143, 145, 146, 167, 178, 206, 228, 234, 242, 260, 316.

Рум Мехмед паша — везир (1466) и велик везир (1467—1470) на Мехмед II. Умрял в 1470 г. с. 272, 300, 302, 304, 305.

Румелия (Румелия — буквално „Гръцка земя“) — османско наименование за означаване на европейската част на Османската империя., с. 66, 69, 70, 72, 73, 82, 84, 93, 95, 99, 100, 121, 122, 124, 126, 142, 167, 176, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 189, 191, 192, 193, 194, 198, 199, 205, 208, 214, 217, 227, 231, 239, 244, 248, 261, 289, 300, 311, 313, 320

Рустем — главен герой на персийския народен епос, легендарен юнак, с. 107, 113, 268, 314, 315

Рух — гр. в югоизточната част на Анадола. Дн. гр. Урфа, Турция. с. 234.

Сава — р. в Югославия, десен приток на р. Дунав. с. 241

Сава — крепост. Неиндентифицирана. с. 280

Савджъ ага — военачалник на Караманоглу Алаеддин бей. с. 87.

Савджъоглу — бей от свитата на Муса, с. 197
Сади Ваккас — легендарен арабски войн от времето на Мохамед. с. 115
Сазлъ дере — село югоизточно от Одрин. Дн. с. в Турция със същото име. с. 214
Саийд Или — селище в бейлика Хамид. Неиндентифицирано. с. 203.
Сакаря (виз. Сангариус) — р. в Североизточен Анадол, която се влива в Черно море до Бендер Ерегли. с. 35, 47, 95, 178
Салтук Алп — военачалник на Осман., с. 47
Сам — герой на персийския епос. Син на Нериман и дядо на Рустем. с. 26, 113, 314
Самагар — вж. Хъзър бей Самагароглу. с. 87, 124, 208
Самса Чавуш — боен другар на Ертугрул и военачалник при Осман и Орхан. с. 35, 47, 50
Самсун (виз. Амиосос) — град в северната част на Централен Анадол и пристанище на Черно море. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 125, 206, 207, 208
санджак (буквално „флаг", „знаме") — по-късно с това понятие започват да означават военноадминистративна единица-окръг. с. 44, 92, 93, 95, 100, 119, 123, 136, 137, 212, 221, 224, 227, 236, 243, 248, 280, 285, 286, 300, 303, 304, 305, 308
санджакбей — администравен глава на санджака и началник на неговите въоръжени сили. с. 78, 201, 223, 236, 241, 250, 281, 290, 292, 298
Сандуклъ — област около селището Сандуклъ. югоизточно от Кютахия. Дн. гр. Сандуклъ, Турция. с. 95
Сара Хатун — майка на Узун Хасан. с. 288, 289.
Сарадж бей — християнски феодал, васал на Мурад I. Неидентифицирана личност. с. 86, 92, 102, 103.
Сару Камуш — селище и местност в Хорасан. Дн. гр. Саръкамъш, Турция. с. 136
Сару Кая — крепост около селището Соркун. Дн. с. Саръкая (Бунаклар) в нахията Михал Гази, северозападно от Ескишехир, Турция. с. 35
Сару Ятъ (или Сару Батъ Савджъ) — син на Ертугрул и брат на султан Осман. Умрял в 1288 г. с. 27, 31, 33.
Саруджа Гийом — босненски владетел, съюзник на сръбския деспот Лазар в битката на Косово поле. Неидентифицирана личност. с. 100
Саруджа паша — бейлербей на Анадола при Мурад I. с. 86, 87, 101, 107, 113, 117.
Саруджа паша — везир на Мурад II. Умрял в 1453 г. с. 252, 261,

Саруз — приближен на византийския владетел на Бурса. Неидентифицирана личност. с. 52, 53

Сарухан — тюркско феодално княжество в Западен Анадол (областта Лидия), просъществувало до началото на XV в. с. 92, 113, 121, 122, 123, 132, 136, 163, 164, 166, 174, 185, 191, 221, 224

Саруханоглу — тюркменска династия, управлявала бейлика Сарухан, с. 78, 173

сафар — вторият месец на мохамеданската лунна година. с. 325

Сахиб (Али Фахреддин Сахиб ата) — везир на селджушкия султан Изззеддин Кейкавус II. Умрял в 1285/6 г. с. 42

Себутай (Себетей) — изтъкнат пълководец на Чингиз Хан. с. 24

Северин — крепост на влашкия бряг на р. Дунав. Дн. гр. Турну Северин, Румъния. с. 205, 206.

Сейди Кавақ — селище или местност в околността на Булаир. Неидентифицирано. с. 71

Сейди Шехри — крепост и гр. в бейлика Хамид. Дн. гр. Сейидишехир, Турция. с. 80, 125, 203

Сейди Гази (виз. Нахолия) — селище в областта Гермиян. Дн. гр. Сейитгази, южно от Ескишехир, Турция. с. 203, 246

Сейди Елван — дервиш, ръководител на секта. с. 65

секбанбашъ — командир на секбани — едната от трите съставни части на еничарския корпус. с. 93.

Селчук бей — комендант на крепостта Сиври Хисар при Мурад II. с. 245.

Селямлък — местност или село около Сиври Хисар. Неидентифицирано. с. 245

Селяник (виз. Тесалоники, бълг. Солун) — крепост в Македония. Дн. гр. Салоники, Гърция. с. 92, 126, 209, 214, 234, 235, 236

Селясил — крепост. Неизвестно наименование на Енгюри (Ангора, Анкара). с. 73, 161, 170, 175, 182, 184

Семендире — селище югоизточно от Белград на р. Дунав. Дн. гр. Смедерево, Югославия. с. 233, 236, 238, 239, 241, 242, 248, 275, 281, 282, 283, 292

Семендире — крепост на малоазийския бряг на Босфора, близо до Юскюдар. с. 54, 129

Семерканд — гр. Самарканд в Средна Азия. с. 140, 309, 324,

Сарайиник — крепост. Вероятно дн. гр. Сребреница, Югославия. с. 283

сераскер — главнокомандуващ войската. с. 293.

сердар — титла на военачалник на провинциално еничарско поделение. Синоним на „сераскер". с. 257

серахор (или серахур) — вторият по ранг конюх в султанските конюшни, с. 285

Серез — вж. Сироз. с. 209, 210, 214, 234, 279.

Сивас (виз. Севастия) — гр. в централната част на Анадола. Дн. гр. в Турция със същото име, с. 28, 123, 124, 125, 135, 157, 158, 242, 298, 308, 311.

Сиври Хисар — крепост в бейлика Гермиян. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 86, 87, 95, 141, 168, 181, 184, 199, 245, 246, 247, 278

Сивридже Хисар — крепост и селище в Сърбия. Дн. с. Островица на Косово поле. с. 274, 275

Сиврилер — височини край Анкара. с. 137

Сикюлет — християнски бан. Неидентифициран. Вж. бел. 376 към текста. с. 254, 257

Силиври (виз. Селимбриа) — пристанище на източнотракийското крайбрежие на Мраморно море. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 271.

Силистре — българска крепост. Дн. гр. Силистра с. 94, 96, 97, 129, 222

Силифке — крепост в областта Ичил. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 297, 299, 307, 309.

Симав — крепост и гр. в бейлика Гермиян, югозападно от Кютахиян. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 70, 79.

Синан бей — бейлербей на Румелия при Мехмед I. Умрял в 1425/6 г. с. 195, 196

Синан бей — румелийски бейлербей при Мурад II. с. 236, 237

Синан бей, син па Елван — санджакбей на Мора при Мехмед II. с. 281.

Синан паша, Мевляна — възпитател на Орхан. с. 72

Синоп (виз. Синопи) — град и пристанище на Черно море. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 125, 221, 283, 284, 285, 286, 289, 311.

Сираджеддин Коневи, Мевляна — учен и правовед, преподавател в Коня. Учител на Мевляна Теджеддин Кюрд. с. 63

Сироз (виз. Сере) — крепост в Тракия. Дн. гр. Сер, Гърция с. 81, 82, 92, 121

солак (мн. ч. солаци) — с този термин са били означавани еничарите от 60, 61, 62 и 63 орти. Те били на лична служба при султана. с. 75, 76, 138, 314

Солак Караджа — от гвардията на Баязид I. с. 137

Сонуса — село в околностите на Амасия. Дн. с. със същото име в казата Ташова, вилаета Амасия, Турция. с. 229, 289.

Соркун — селище източно от Таракчъ Йениджеси. с. 35

Сосманоз, Александросоглу — българският цар Иван Шишман III, син на Иван Александър (1371—1393). с. 92, 93, 96, 97, 98, 99

София — крепост и гр. Дн. столица на България. с. 102, 196, 218, 253, 254, 282, 296,

софта — студент по богословие, ученик в медресе. с. 272

спахия — държател на военноленно владение — тимар или зеамет, срещу което бил задължен да се явява на поход заедно с въоръжени бойци. с. 58, 61, 62, 79, 81, 88, 122, 214, 255, 260, 265, 274, 280, 286, 292, 301

субаши (мн. ч. субашии) — длъжностно лице, подчинено на кадията, изпълняващо полицейски функции в градовете. Също — ленник от провинциалната военнофеодална аристокрация. с. 43, 44, 86, 87, 94, 101, 107, 113, 117, 122, 164, 165, 175, 178, 226, 251, 271

Суга — вожд на татарско племе. с. 83, 87

Суле — вожд на татарско племе във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 83, 87

Султан Хатун, дъщеря на Мехмед I и съпруга на Караманоглу Ибрахим бей. с. 297

Султан Хатун (Мелек), дъщеря на Мурад I и съпруга на Караманоглу Алаеддин бей. с. 88, 89

Султанъм (Девлет Хатун), дъщеря на Сюлейман Челеби Гермияноглу и съпруга на султан Баязид I. Умряла в 1411 г. с. 78

Султаньоню — област в Анадола около гр. Ескишехир. с. 25, 28, 29, 30, 58, 73, 311

Сункур Текин, син на Сюлейман шах и брат на Ертугрул. с. 25

суфи — привърженик на мюсюлманска религиозна секта, издигаща в свой основен принцип аскетизма, отричане от земните наслади и сливане с духовното божествено начало. с. 209, 272

Съклан — крепост в бейлика Караман. с. 299

Сърф сындъъ — местност, западно от Одрин по течението на р. Марица. Дн. област Сърп сындъъ с център с. Сарайпънар, Турция. с. 77

Сърф Хамза — военачалник на Мурад I. с. 113

Сьогют — област между Биледжик и Ескишехир, източно от Бурса. Дн. в центъра на тази област се намира малкият град Сегют. с. 26, 27, 30, 56

Сюле — главен чавуш при Мурад I. с. 79

Сюлейман — библейският цар Соломон. с. 105
Сюлейман, син на Караманоглу Ибрахим в двора на Мехмед II. с. 297
Сюлейман — субашия на Емир Сюлейман. с. 178
Сюлейман, Емир, син на Баязид I — съвладетел на османския престол от 1402 г. Умрял в 1410 г. с. 125, 126, 136, 137, 142, 165, 167, 168, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 198, 201, 234, 235
Сюлейман бей — от династията Дулкадироглу (1442/3—1454). с. 237, 259
Сюлейман бей — първият османски управител на Истанбул. с. 271
Сюлейман бей, Хадъм — бейлербей на Румелия при Мехмед II. с. 319, 320
Сюлейман паша, син на Орхан. Роден в 1316, умрял в 1359 г. с. 40, 59, 60, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73
Сюлейман Шах — легендарен вожд на огузко-тюркското племе „кайъ", баща на Ертугрул и дядо на Осман. с. 24
Сюлемиш (също Суламъш) — брат на Самса Чавуш. с. 35
Сюрмели — долина край р. Пасин. с. 25

Тавшанлъ — крепост в бейлика Гермиян, северозападно от Кютахия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 78
Тавуслъ — българско селище около Ямбол. Вж., и бел. 114 към текста. с. 99
Таджеддин Кюрд, Мевляна — мюсюлмански учен и правовед от времето на Осман и Орхан. с. 32, 63, 72
Таджеддиноглу (Махмуд бей) — бейлербей при Кючюк Мустафа. Умрял в 1423 г. с. 219
Тайфур Челеби — владетел на крепостта Коджа Каясъ. Неидентифицирана личност. с. 230
Тамаджъоглу — бей от свитата на Муса. с. 197
Танръ Йъктъъ — друго име на крепостта Полония. с. 81
Танръдан Хамамджък — топли бани край гр. Ългън, Турция. с. 299
Тапан — област около Изник. Неидентифицирана. с. 44
Тарак — българска крепост. Неидентифицирана. с. 97
Тараклъ Борлъ (виз. Адрианополис) — гр. в северозападната част на Централен Анадол. Дн. гр. Сафранболу, Турция. с. 125, 221
Таракчъ Йениджеси — вероятно крепостта Тараклъ Йениджеси. Дн. гр. Тараклъ, Турция. с. 35, 63, 128

Тарсус (виз. Тарсос) — гр. в Киликия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 302

Татар бей (Ел-Захир Сейфеддин Татар) — султан на Египет. Умрял в 1422 г. с. 214

Тахаретсиз Хатиб — храненик на Чандарлъ Ибрахим паша, събирач на данъци в Галиполи. с. 217

Тахиртен бей (също Мутахартен) — тюркменски владетел на Ерзинджан по времето на Баязид I. с. 130, 131, 134, 137

Тахта — местност около Бурса. Дн. с. Тахтакьопрю, югоизточно от града. с. 199

Тахталу — селище в Сърбия. Неидентифицирано. с. 280

Таш — вероятно планината Ташели в южната част на Анадола. с. 122, 237, 247, 263

Ташан — вж. Ташаноглу. с. 149

Ташаноглу (Али бей) — емир на Кьопрю. с. 148

Ташос — о-в Тасос. с. 274

Теберрюк Ахи бей — водач на татарското племе Улус във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 83, 84, 87

Тебриз — гр. в Азърбейджан, столица на Узун Хасан. с. 315

Теквур — планина в североизточната част на п-ов Галиполи. Дн. планината Текирдаг, Турция. с. 69

теке — дервишки манастир. с. 40, 58, 60, 66, 265

Теке — малко феодално княжество в Югоизточен Анадол с център Анталия. с. 92, 122, 125, 136, 174, 185

Текеоглу — тюркменска княжеска династия, управлявала бейлика Теке. с. 78, 89, 173

телхизджи — длъжностно лице в канцеларията на великия везир, което подготвяло документацията. с. 260

Терзибашъ Заганос — възпитател на Сюлеймановия син Орхан. с. 201

Терджан — крепост в Източен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 312

тимар — най-общото название на феодално ленно владение в Османската империя. По-специално — ленно владение с годишен доход до 20 хил. акчета. с. 43, 44, 48, 67, 71, 82, 121, 122, 201, 207, 208, 209, 212, 219, 224, 225, 227, 228, 231, 240, 286, 306

Тимур (също Тимур-ленг) — монголски пълководец и завоевател, основател на династията на Тимуридите (1336—1405) в Хорасан (Средна Азия), с център Самарканд. с. 122, 126, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 150, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 167, 208, 214, 226, 308

Тимур Хан (Чавушоглу) — от свитата на Мурад I, с. 79

Тимурташ — военачалник на Мурад I и субашия на Сиври Хисар. с. 86, 88, 93, 95

Тимурташ (Саръ Тимурташ паша) — бейлербей на Анадола при Баязид I. Умрял около 1406 г. с. 165

Тимурташ паша — управител на вилаетите Ушаклъ, Сандуклъ и Кютахия при Мурад I. с. 95

Тире (виз. Тиреа) — гр. в западната част на Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 121, 223

Титрек Синан — внук на Кара Йолюк. с. 316.

Товуджа Балабан — военачалник на Мурад I. Вероятно идентичен с Торъджа Балабан. с. 113

Токат — гр. в северната част на Централен Анадол. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 123, 125, 135, 143, 150, 155, 156, 157, 160, 166, 169, 172, 180, 192, 206, 215, 225, 226, 228, 241, 248, 249, 308, 309

Томак — крепост в Пелопонес. Неидентифицирана. с. 279

Тон Биргоз — българска крепост на р. Дунав. Дн. с. Пиргово, Русенско. с. 94

Тонузлу — неидентифициран град. с. 139

Торъджа Балабан — военачалник при Мурад II, командир на пешаците. Вероятно идентичен с Товуджа Балабан. с. 86, 117

Тос Бога — вожд на татарско племе. с. 83, 87

Тося — гр. в бейлика Джандар. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 170

Трабзон (виз. Трапезунд) — крепост на югоизточното черноморско крайбрежие. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 284, 285, 289, 293, 311

Требче — селище в Южна Сърбия. Дн. гр. Требча, Югославия. с. 276,

Туз Пазаръ — пазар в селището Ак Язъ. с. 50

Туна — (виз. Данубис) — р. Дунав. с. 93 94, 98, 123, 127, 205, 244, 276, 290, 291, 320, 321

Тундар (също Дюндар Алп) — брат на Ертугрул, убит от племеника си Осман. с. 25, 30, 36, 37

Тунджа — река. с. 262

Турвуд — дервиш; ученик на Едебали. с. 32

тургут — номадско тюркменско племе, населявало областта между Коня и Акшехир. с. 83, 85, 86, 124, 254

Тургутоглларъ — название на бейовете на племето тургут. с. 219, 301, 302

Тургут Алп — приближен на Осман и един от неговите първи пълководци. с. 40, 44, 51, 65

Турсун бей (също Дурсун бей), син на Карасиоглу Аджлян бей. Умрял около 1345 г. с. 64

Турсун Факих (също Дурсун Факих) — ученик и зет на Шейх Едебали. с. 42

Турхан бей — акънджийски вожд и губернатор на Смедерево при Мурад II. Умрял в 1456 г. с. 242, 243, 249, 251, 264, 317

Туси, Мевляна (Алаеддин-и Туси) — мюфтия при Мехмед II. Умрял в 1482 г. с. 278

тълмач — преводач. с. 258

Търака — българска крепост. Неидентифицирана. с. 94

Търнавъ — българска крепост и столица на Иван Шишман. Дн. гр. Велико Търново. с. 94, 98, 127

Търхала — гр. в Тесалия. Дн. гр. Трикала, Гърция. с. 196

Тюле — вожд на татарско племе, военачалник във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 57

тюрбе — гробница, мавзолей. с. 75, 247, 262, 273

Угурлу Мехмед, син на Узун Хасан. Умрял в 1477 г. с. 314

удж (мн. ч. уджове) — гранична област. с. 223

Узун Хасан (също Хасан Дираз) — владетел на тюркско-огузкия племенен съюз Аккоюнлу (1453—1478). с. 284, 287, 288, 298, 301, 307, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317

Узунджа Бил — планински проход в областта Конурпа. с. 50

улема (или улеми, буквално „учени“) — привилигировано съсловие в Османската империя, обхващащо органите на просветното дело и правосъдието — мюдериси, кадии, кадъаскери, мюфтии. Шеф на улемата бил шейх-юл ислямът. с. 7, 72, 78, 130, 131, 232, 278, 295, 324

Улу ова — поле между Кюстендил и Кратово. Неидентифицирано. с. 103, 104

Улу бей — военачалник на Мурад I, идентичен със Саруджа паша. с. 93

Улубад (виз. Лопадион) — крепост на един от мостовете на р. Симав, западно от езерото Апольонт. Дн. гр. Караджа бей, Турция. с. 45, 64, 164, 215

Умур бей, син на Кара Тимурташ паша — образован за времето си човек, пратеник на Мурад II при Якуб бей Гермияноглу. Умрял в 1461 г. с. 128, 215, 221

Унгурус — Унгария, унгарски, с. 67, 205, 233, 234, 236, 238, 239, 240, 241, 248, 249, 253, 254, 280, 290, 295, 296, 321.

Ушаклъ — вилает. Вероятно областта около селището Ушак, югозападно от Кютахия. Дн. гр. Ушак, Турция. с. 95

Фазуллах — вж. Фейзуллах, Ефдал паша. с. 218

Фазъл, Гази — военачалник на Орхан и Сюлейман паша. с. 67, 69, 70, 71

Фатма Хатун — дъщеря на Баязид I. с. 142

Фахреддин, Мевляна (Фахреддин-и Аджеми) — персийски учен — богослов и мюфтия. Умрял в 1468 г., с. 234, 278

Фахреддин, Иса бей — от династията Айдъноглу. Умрял в 1391 г. с. 173

Фейзуллах, Ефдал паша — кадия на Гебзе и везир (1436 — 1439 г.) Умрял през първите години от царуването на Мехмед II. с. 60

Фере (виз. Вире) — крепост и селище в Източна Тракия. Дн. гр. Фере, Гърция. с. 80, 273

ферман — заповед, указ, издаден от името на султана или великия везир и носещ султански подпис (тугра). с. 159

Ферхад — персийски юнак, герой на епоса и на поредица литературни произведения. с. 269

фетва — доктринално мнение по различни въпроси от граждански и религиозно-правен характер, давано писмено в отговор на изрично запитване. Фетвите се издавали от познавачите на шериата и мюсюлманското право, наричани мюфтии. с. 72, 210, 295

Фидийе Къзък — предградие на Бурса. с. 218

Филенбел — крепост в областта Джаник. Неидентифицирана. с. 148, 150

Филибе (виз. Филипополис) — гр. Пловдив. с. 74, 99, 100, 102, 132, 195, 208, 290

Филке — крепост в околностите на Йенишехир (Лариса). Неидентифицирана. с. 279

Фиренк Язусу — местност в бейлика Караман. Неидентифицирана. с. 86

Фируз бей — акънджийски вожд при Мурад II. Умрял в 1444 г. с. 218, 222

Фируз бей — военачалник на Мурад I и Баязид I. Умрял в 1413 г. с. 86, 87, 95, 121

Фируз паша, Ходжа — румелийски бейлербей при Мурад I. Пленен от Тимур в битката при Анкара и убит от него. с. 138

флорини — златни пари, сечени във Флоренция, върху които имало изображение на лилия. с. 52, 78, 128, 131, 140, 217, 232, 235, 261, 270, 298

Фотуре — село около крепостта Ките. Дн. с. Фодра кьой, окръг Бурса, Турция. с. 58

Френгистан — събирателно название за страните от Западна Европа. с. 299, 303

Фърат (Фурат, Ефрат) — голяма река, която извира от Армено-кюрдското плато, тече до Ерзурум под името Мурад чай, слива се с река Тигър при Багдад и се влива в Персийския залив. с. 24, 25, 312

Хабил бей Кара Йолюкоглу — наследник на емира на тюркменския племенен съюз Аккоюнлу. с. 234

Хадже бей — военачалник на Мурад I и субашия на Ак Шехир. с. 86, 87, 95

Хаджи бей — военачалник на Мехмед II. с. 312

Хаджъ Бекташ Хорасани — основател на дервишкия орден „бекташи". Умрял около втората половина на XIII в. с. 60

Хаджъ Иваз паша (Имадеддин) — субашия на Бурса, трети везир при Мехмед I и втори везир при Мурад II. Умрял в 1429 г. с. 199, 200, 212, 213, 215, 216, 222, 234

хадиси — предания за живота и делата на Мохамед, за изречените от него мисли. Хадисите са едни от най-важните източници на мюсюлманското право. с. 109, 131

Хайдар — топчия във войската на Мурад I. с. 113

Хайдар бей — тюркменски родов княз в областта Самсун, владетел на крепостта Ходжа Каясъ. с. 230, 231

Хайдар, Мевляна — учен-правовед в двора на Мехмед I. с. 210

Хайре Болъ (виз. Хариополис) — гр. в Източна Тракия. Дн. гр. Хайраболу, вилаета Текирдаг, Турция. с. 69, 71

Хайреддин паша, Чандарлъ (също Кара Халил Хайреддин паша) — кадия на Изник и Биледжик по времето на Орхан, кадия на Бурса през 1359/60 г., кадъаскер при Мурад I и велик везир през 1368/9 г. Умрял през 1387 г. с. 32, 60, 72, 75, 76, 81, 82, 84, 131

Хакала — селище или местност около Амасия. Неидентифицирано. с. 146

Халеб (ар. Халаб) — град в Предна Азия. Дн. гр. Алепо, Сирия. с. 24, 135, 136

Халил паша, (Чандарлъ), син на Ибрахим — Вж. Кара Халил. с. 223, 248, 249, 250, 252, 258, 259, 261, 264, 265, 271, 282

Халил-юл Рахман — гр. в Палестина около Йерусалим. Дн. гр. Хеброн. с. 261

Халил бин Велид — мюсюлмански светец. с. 136
Хама — гр. южно от Халеб, в Сирия. с. 136
Хамза (син на Абдул Муталиба) — прославен арабски воин, от ранните ислямски времена, родина на Мохамед. с. 117, 314.
Хамза бей вж. Шарабдар Хамза бей. с. 224, 225
Хамза бей — село в околностите на Ине Гьол. Дн. с. със същото име. с. 31
Хамза бей — анадолски бейлербей по времето на Мехмед II. с. 288
Хамза бей, Бичероглу — възпитател на Мурад II. с. 207
Хамза бей, Карасиоглу — албански ренегат в двора на Мурад II. с. 253
Хамза бей, Чакърджибаши — санджакбей на Никопол по времето на Мехмед II. с. 290
Хамза, Мевляна — шейх от мевлевийския орден в Коня, пратеник на Караманоглу Ибрахим бей при Мурад II. с. 237
Хамид (също Хамид Или) — тюркменско феодално княжество в Югозападен Анадол. с. 79, 122, 136, 227, 236, 237, 308
Хамид Или — вж. Хамид. с. 92, 201, 218.
Хамидоглу — тюркменска династия, управлявала бейлика Хамид. с. 78, 79, 115
харадж — общо наименование на налозите (поземлени и подоходни), с които били облагани немюсюлманските поданици на Османската империя. През XVII—XIX в. това наименование било пренесено върху поголовния данък джизие и унифицирано с него. с. 27, 81, 82, 86, 90, 92, 123, 188, 206, 227, 233, 234, 258, 259, 283, 294, 299, 311, 319
харем — женското отделение в мюсюлманския двор. Също — всички съпруги на висшепоставен мюсюлманин. с. 38, 272
Харман Данасъ — от свитата на Караманоглу Мехмед бей. с. 200
Харман Кая (виз. Приминиос) — крепост около Биледжик. Дн. с. Михал Гази, каза Сьогют, Турция. с. 30, 35, 46
Харпурт — град в централната част на Анадола, североизточно от Малатия. Дн. гр. Харпут, Турция. с. 28
Хас кьой — селище в Турция. Дн. гр. Хасково. с. 316
Хас Мурад — бейлербей на Румелия и везир при Мехмед II. Умрял в 1473 г. с. 312, 313
Хас Юнус — губернатор на Галиполи по времето на Мехмед II. с. 273, 274
Хасан — син на Мурад II. Умрял по времето на баща си. с. 262

Хасан ага — сничарски командир от времето на Баязид I и Емир Сюлейман. По време на междуособиците — на страната на Муса. с. 142, 186

Хасан Алп — другар по оръжие и пълководец на Осман. с. 44

Хасан Ахи — син на Ахи Шемседдин — военачалник на Орхан. с. 51, 52, 57

Хасан, Хаджъ — ученик на Едебали и военачалник на Осман. Може би идентичен с Хасан, Ахи. с. 63

Хасан бей, син на Алп Арслан — тюркски бей от семейството на Таджеддиноглуллуръ, емир на Никсар и Искефир. с. 200

Хасан бей, син на Исмаил бей — от династията Исфендияроглу. с. 285, 286, 287

Хасан бей, син на Мелек Ахмед — бей на крепостта Кара Хисар. с. 206

Хасан Дираз — вж. Узун Хасан. с. 288, 289, 290, 298, 299, 301, 305, 307, 308, 309, 313, 314, 315

хатиб — проповедник, молла, четец на хутбе. с. 42, 210, 303

хафъз (буквално „пазител“) — лице, което пази в паметта си целия Коран. с. 210, 260, 278

Хеким Синан (също Шейхи Синан) — лекар при двора на Гермияноглу. с. 203, 204

Хереке — християнско село в областта Коджаели. Дн. с. със същото име в Турция. с. 210

Херсек — Херцеговина. с. 295

Хиджас (или Хеджас) — наименование на северната част на Арабския п-ов, където се намират двата свещени за мюсюлманите градове Мека и Медина. с. 99

Хиджра (от „хиджрет“ — преселение) — датата на Мохамедовото преселение от Мека в Медина, която се счита за начало на мюсюлманското летоброене (16. VII. 622 г.). с. 24, 34, 41, 53, 63, 65, 69, 71, 72, 73, 74, 77, 79, 80, 82, 83, 119, 120, 122, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 135, 136, 138, 141, 142, 162, 187, 192, 198, 201, 203, 205, 206, 211, 216, 220, 222, 223, 225, 227, 231, 234, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 244, 245, 247, 248, 253, 258, 262, 265, 269, 274, 276, 277, 279, 281, 282, 283, 284, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 307, 309, 312, 318, 319, 320, 321, 323, 324, 325

Хисар бей — везир на Гермияноглу Якуб бей II. с. 122

Хисини (виз. Мисини) — крепост в Източна Тракия, северозападно от Чорлу. Дн. гр. Мисинли, Турция. с. 73

Ходжа Мехмед — от свитата на Тимур. с. 159, 160, 162

Хорасан — широка местност в Източен Иран. с. 24

Хорзум — държавата Хорезм в Средна Азия, поднала при монголското нашествие в началото на XIII в.

Ху Кемал (или Торлак Кемал) — един от предводителите на първото селско антифеодално въстание в османската държава през 20-те год. на XV в. Действувал в района на Маниса. с. 209

Худавендигяр — вж. Хункяр. с. 248, 276

Хумус — град, разположен южно от Халеб. Дн. гр. Хомс, Сирия. с. 136

Хункуяр (също Хюнкяр, Худавендигяр) — прозвище, давано на султаните Мурад I, Баязид I, Мурад II и Мехмед II. Също нарицателно име вместо „султан", „падишах". с. 61, 92, 95, 96, 99, 100, 102, 103, 106, 107, 108, 110, 119, 188, 198

Хусрев, Мевляна (Мехмед, син на Ферамюрз) — изтъкнат османски правовед и кадъаскер на Мехмед II. Умрял в 1480 г. с. 249, 324

хутбе — тържествена петъчна молитва, изразяваща покорност и благопожелания към царуващия султан. с. 284, 319

Хъзър — легендарен ислямски герой. с. 25

Хъзър ага (Хайреддин) — валия на Амасия. Умрял в 1484 г. с. 259

Хъзър бей, син на Кастамонския бей Исфендияр. с. 206, 207, 208

Хъзър бей Самагароглу — вожд на татарското племе Самагар, във войската на Караманоглу Алаеддин бей. с. 83, 84

Хъзър бей Челеби — първият кадия на Истанбул. Умрял в 1459 г. с. 278

Хюсеин, син на халифа Али. Убит в 680 г. в битката при Кербеля. с. 137

Хюсеин бей — субашия на крепостта Провадия, означен от Нешри като „неверник". Неидентифицирана личност. с. 94

Хюсеин бей — владетел на крепостта Коюл Хисар. Неидентифицирана личност. с. 287, 288

Чавдар — вожд на тюркменско племе, на служба при Германоглу. с. 48

чавушбаши — началник на военнополицейските служители (чавуши) и представител на изпълнителната власт по места. с. 79, 298

Чадърлъ — крепост в района на р. Сакаря, североизточно от Бурса. Неидентифицирана. с. 46, 47

Чайгазан — вожд на татарско племе. с. 83, 87

Чакмак (Мелик Захир) — мамелюшки султан (1438 — 1453), с. 242

Чакър Пънаръ — извер на р. Калдърайък и долина в околностите на Биледжик. с. 36, 39, 179

чакърджъбашъ — началник на соколарите (категория население, натоварено с отглеждане на специални соколи за нуждите на султански лов). с. 290

Чамурлу — село Чамурлии, дн. с. Шишманово, Софийско. с. 197, 198

Чаршамба — вж. Чаршанбе. с. 298

Чаршанбе (в текста също Чаршамба) — р. в Южен Анадол. Турция. с. 122

Чаталджа — крепост и гр. в Източна Тракия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 81

чашнигир — придворен слуга, натоварен да се грижи за султанската трапеза и да пробва поднасяните на сулатана ястия. Началникът на чашнигирите — чашнигирбашията — бил висш чиновник в двореца на султана. с. 79, 212, 223

Ченге — българска крепост. Дн. с. Аспарухово, Видинско. с. 93, 94

Чекерли — тюркменско племе. с. 316

Чемишгезек — селище и крепост в Кюрдски Анадол. Дн. гр. в. Турция със същото име. с. 288

Черкес — вероятно гр. Черкассы на десния бряг на Днепър. Дн. център на Черкасска област, УССР. с. 318

Черноз — българската крепост Черновп. Дн. с. Червен, Русенско. с. 94, 98

Чилоглу — военачалник на Мехмед I. с. 153

Чингис Хан (Темучин) — вожд на степните монголи и основател на монголското ханство. Роден в 1155, умрял в 1227 г. с. 24

Чирмен — санджак в Източна Тракия. с. 305

Читроз — селище в Южна Македония. Дн. гр. Китрос, Гърция. с. 121

чифт акчеси (или ресм-и чифт) — личен поземлен данък, с който била облагана мюсюлманската рая. с. 280

Чорлу (виз. Цурулос) — крепост в Тракия. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 71, 73, 218

Чорумлу — селище западно от Амасия. Дп. гр. Чорум. Турция. с. 228, 230

Чърак бей (Шарафеддин), брат на Хаджъ Иваз паша. Умрял в 1429 г. с. 234

Шам — арабското име на Сирия. Също гр. Дамаск. с. 130, 135, 136, 227, 242, 284

Шарабдар Иляс бей — възпитател на Кючюк Мустафа и губернатор на Хамид при Мурад II. с. 218, 219, 220, 227, 236

Шарабдар Хамза бей — бейлербей на Анадола при Мурад II и Мехмед II. с. 249, 308

Шахин, Папасоглу — веначалник при Мурад I. Вж. и Кара Шахин бей. с. 93

шахиншах (буквално „цар на царете") — титла на иранските шахове. с. 113

Шахрух (Мирза), син и приемник на Тимур (1405—1447). с. 206, 234, 242

шейх — мюсюлмански учен, богослов и правовед, глава на религиозен орден, старейшина, с. 32, 35, 63, 130, 140, 141, 211, 265,

Шейхи бей (Ел-Музаффер Шахав-юд-дин Ахмед бин ел-Мюейед бей) — султан на Египет. Умрял в 1421 г. с. 214

Шемседдин, син на Фенари — член на улемата при Мурад II. Умрял в 1429 г. с. 234

Шемседдин, Ахи, брат на Едебали — глава на ордена на ахиите. с. 51

Шерефеддин паша — евнух в двора на Мурад II. с. 223

Шехабеддин ага — везир на Исфендияроглу Исмаил бей. с. 287

шериат — религиозно-правен мюсюлмански кодекс. с. 129, 130, 160, 162

Шехабеддин паша, Хадъм (известен като Кула Шахин) — шеф на бреговата охрана (1439/40 г.), бейлербей на Румелия (1443/4 г.), отстранен от длъжност в 1453/4 г. с. 244, 264

Шехир Кьой — крепост. Дн. гр. Пирот, Югославия, с. 101, 102, 196, 248

Шехсювар бей от династията Дулкадъроглу. Умрял в 1470 г. с. 301

Шиле (виз. Килия) — крепост и гр. на Черно море около Босфора. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 128

Ширмерд — военачалник на Мурад I, командир на пешаците. с. 117

Шумнъ — българска крепост. Дн. гр. Шумен, с. 94, 95, 97, 98.

Шюкрюллах, Мевляна — лекар и съветник на Мурад II и Мехмед III. Автор на световна история в 13 части „Бехчет-юл теварих". Роден в 1388, умрял след 1459 г. с. 238, 278

Ългън — гр. в Карамания. Дн. гр. в Турция със същото име. с. 209

Ълъджа — област около Ескишехир. Неидентифицирана. с. 34

Ърак — Ирак. с. 130, 234, 242

Ювеис (Леис), син на Иляс от династията Ментешеоглу. с. 225, 226

Юндоглу Димитри — съюзник на сръбския деспот Лазар в битката на Косово поле (1389 г.), с. 100, 101, 114

Юнус бей — санджакбей на Силистра по времето на Мехмед II. с. 290

Юрюкова — българската крепост Гюргево. Дн. гр. Русе. с. 94, 98

Юскюб — крепост в Македония. Дн. гр. Скопие, Югославия, с. 103, 120, 238, 241, 274, 275, 279, 280, 293

юскюф — вид еничарска чалма, избродирана със сърма, носена главно от по-висшите чинове. По форма напомня таке с обърнато дъно и пискюл. с. 81

Юсуф Челеби, син на Мехмед I. Ослепен. Умрял в 1429 г. с. 213, 234

Юсуф Емирзе — вж. Юсуф Мирза. с. 310

Юсуф Мирза — приближен на Узун Хасан. с. 308, 309

Юсуф бей Фенариоглу — при двора на Мурад II. Умрял в 1442/3 г. с. 247

Юч аъзлъ — местност в Източен Анадол. Неидентифицирана. с. 313

Язъджъоглу — пратеник на Мурад I при султана на Египет. с. 91

Яйца — крепост и гр. в Босна. Дн. гр. Яйце, Югославия. с. 292, 293, 294, 295, 296

Якуб, Ахи — уважаван жител на Бурса. с. 218

Якуб бей — лекар и везир при двора на Мехмед II. с. 324

Якуб бей, син на Сюлейман шах — от династията Гер-

мияноглу (1388—1390; 1402—1426) с. 77, 122, 163, 166, 223, 232, 233

Якуб бей — от династията Ментешеоглу. с. 225

Якуб бей Фирузоглу — комендант на крепостта Анкара при Мехмед Челеби. с. 173, 176, 177, 184, 185, 191, 192

Якуб Едже — вж. Едже бей. с. 69, 70, 71

Якуб, Емир, (син на Фируз бей) — комендант на крепостта Анкара при Баязид I. с. 163, 164

Якуб Челеби, син на Мурад I. Умрял в 1389 г. с. 86, 88, 99, 100, 107, 113, 119

Ялак Ова — вж. Ялак Хисар. с. 59, 60, 194

Ялак Хисар (виз. Еленуполис) — крепост на брега на Мраморно море. Дн. гр. Ялова, Турция. с. 41

Ялвадж (виз. Антиохия) — гр. в бейлика Хамид. Дн. гр. Ялвач, Турция, с. 80.

Ялъ Капасъ — гр. в района на Изник. Неидентифициран. с. 219

Янболу — български град на р. Тунджа. Дн. гр. Ямбол. с. 96, 99, 201

Янджъ бей — пограничен бей при Мурад I. с. 93

Янко (в текста също Янкодин) —Ян Корвин Хуниади, трансилвански войвода (1385—11. VIII. 1456 г.) с. 248, 249, 250, 254, 256, 257, 277

Янкодин — вж. Янко. с. 244

Янъ Пънаръ — местност край Сиври Хисар. Неидентифицирана. с. 143

Япаоглу — военачалник на Мехмед I. с. 189

Япу Кирман — крепост в Украйна. Неидентифицирана с. 318

Яр Хисар — крепост и гр. близо до Биледжик. Дн. гр. Ярхисар, Турция. с. 40, 44, 287

Яхши бей, син на Кара Тимурташ — военачалник на Мурад I и Баязид I. Умрял в 1402 г. с. 80, 93, 94, 97, 101, 102, 117

Яхши бей —капуджибашия по времето на Мурад II. с. 221, 224, 225

Яхшълу — военачалник на Орхан., с. 60

яябашъ — командир на пехота. с. 93, 95, 113, 264

МЕХМЕД НЕШРИ

ОГЛЕДАЛО НА СВЕТА

История на османския двор

Първо издание

Рецензент проф. СТРАШИМИР ДИМИТРОВ

Превод, бележки и коментар МАРИЯ КАЛИЦИН

Редактор ВЕРА МУТАФЧИЕВА
Художник ГАЛИНА ДРАГАНОВА
Художествен редактор ПЕНЧО МУТАФЧИЕВ
Технически редактор СТАНКА МИЛЧЕВА
Коректор КЕВА ПАНАЙОТОВА

Дадена за набор февруари 1984 г.
Подписана за печат юни 1984 г.
Излязла от печат септември 1984 г.
Печатни коли 26,25
Издателски коли 22, 05
УИК 22,97
Формат 84/108/32
Код 27 $\frac{95314\,52511}{0616—2—84}$
Поръчка 8184
Цена 2,20 лв.

Издателство на Отечествения фронт
ДП „Г. Димитров“ — София